

Hoe

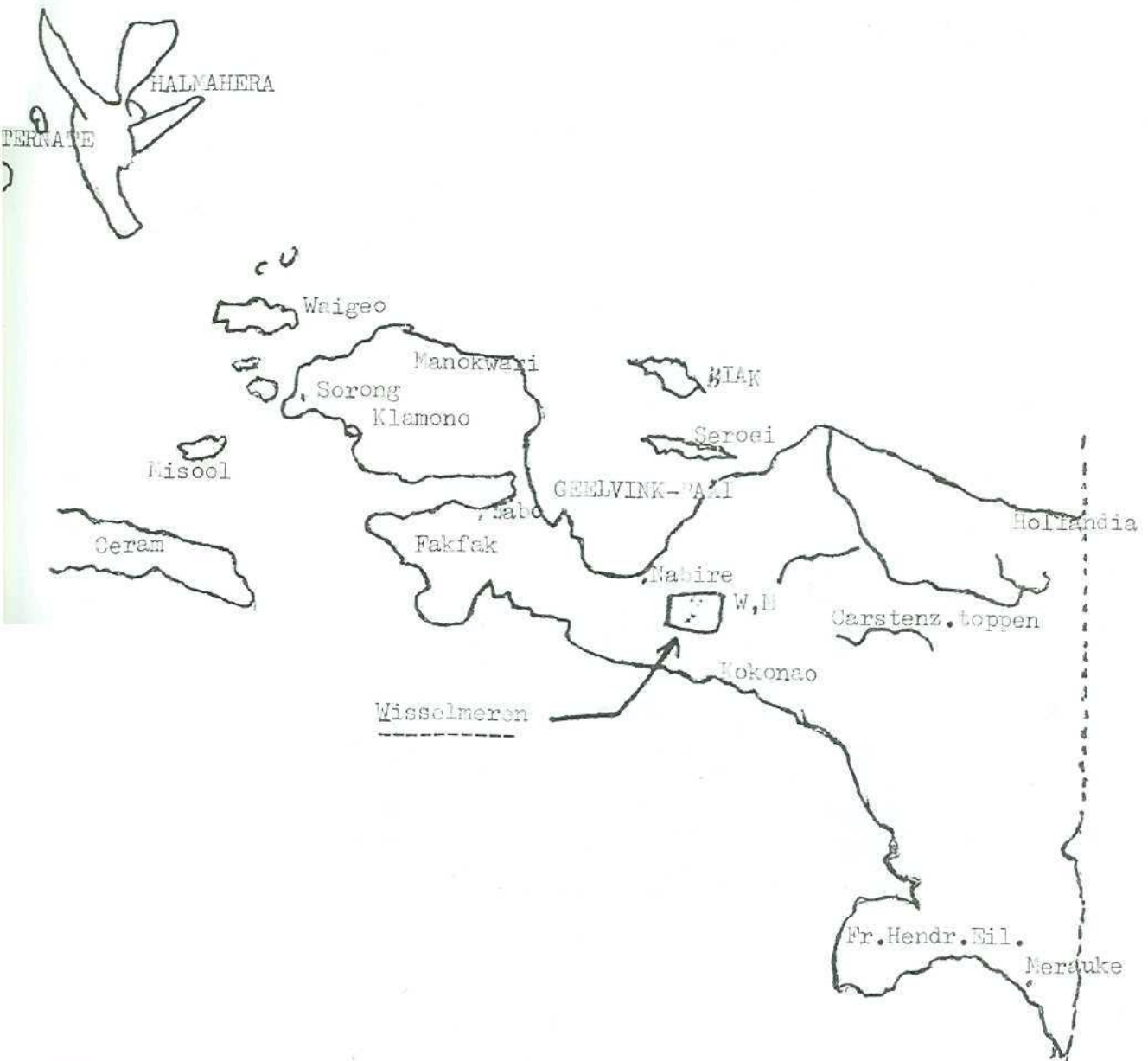
lyna altyd

alles anders liep.

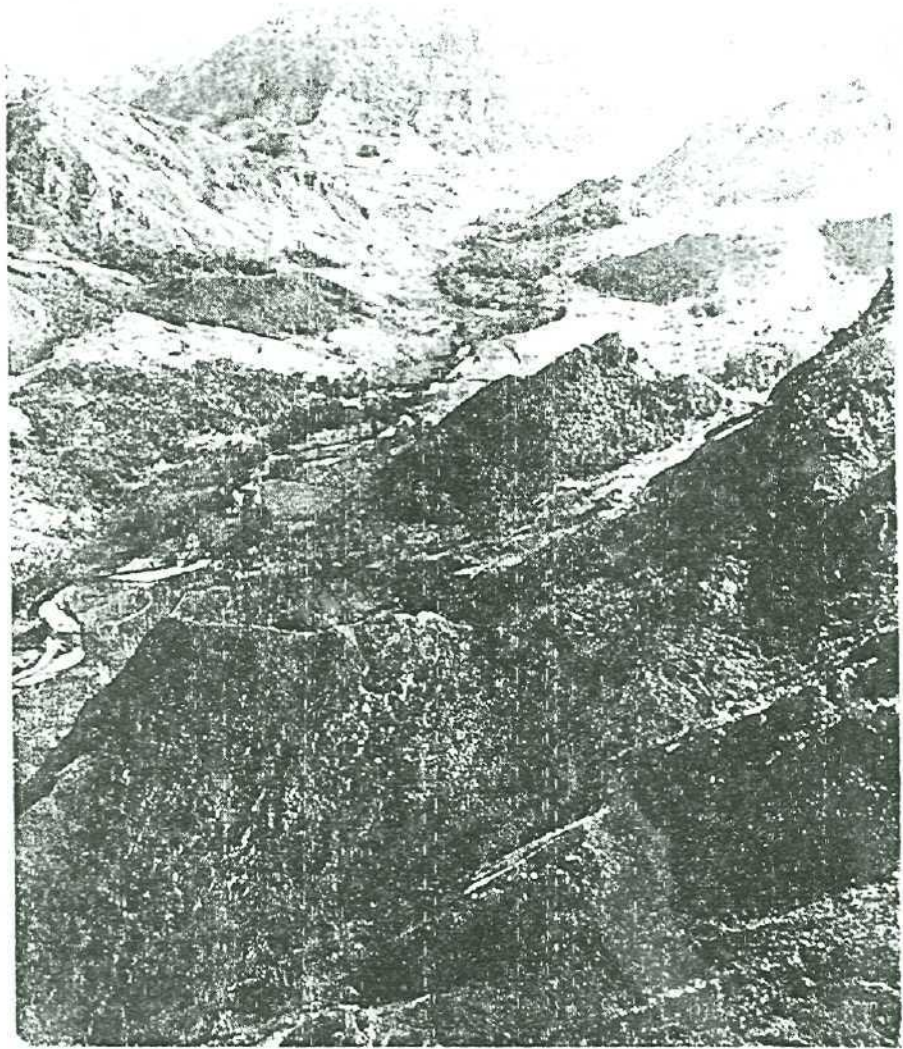
DEEL V

DE PRUTPASTOOR

DEEL V

NIEUW-GUINEA

IN HET
ONBEKENDE LAND

HOOFDSTUK 1

EEN STUK VERGETEN AARDE.

Een naar Portugezen hadden het in 1511 ontdekt. Ze zagen het vanuit hun boot. Meer niet. De eerste die er aan wal kwam was een Spanjaard, Inigo Ortiz de Retes. Hij noemde het land "Nuova Guinea", want de mensen leken precies op die van het Afrikaanse Guinee.

In de 17e, de gouden, eeuw zien we pas verschillende verkenningstochten van Nederlandse schippers. Het "Duyfke" bereept de zuid-westkust in kaart (1606). Jan Carstenz ontdekt in 1623 een grote berg met sneeuw. Bekend is de tocht van Tasman en Visser die in 1642 langs de zuidkust naar Tasmanië en Nieuw Zeeland gingen en langs de noordkust van N. Guinea terugkwamen. In 1678 knoonte de koomman Johannes Keyts aan de zuidwestkust wat handelsbetrekkingen aan, maar commercieel was het allemaal geen succes en de belangstelling daalde.

Het land was arm, de kustbevolking allesbehalve vriendelijk en het binnenland leek ontoegankelijk. Bovendien was men bang voor allerlei ziekten, want vele opvarenden waren er al het slachtoffer van geworden. Maar de bezitsdrang van de Nederlandse Staat was toch groot genoeg om het westelijk deel van het grote eiland in 1828 maar bij proclamatie te annexeren.

Om wat diener het land binnen te dringen ging men in 1884 de Mamberamovier op. Maar daar bleef het bij. Doch alles was blijkbaar toch voldoende om in 1895 de oostgrens vast te leggen op ca. 141 gr. Oosterlengte.

Als een stuk vergeten aarde lag het daar, Nieuw Guinea, 12 maal zo groot als Nederland, eeuwenlang ook door Batavia en den Haag vergeten. Heel begrijpelijk, want er stonden geen handelsbelangen op het spel. Pas in 1898 werden in Fakfak en Manokwari de eerste permanente bestuursnosten opgericht. Daarna kreeg men ook wat meer aandacht voor de exploratie van het land.

BELANGSTELLING VOOR DE MENSEN.

De eerste echte belangstelling voor de MENSEN van het onbekende land kwam vanuit de kerk die in Holland toen dominant was. De eerste protestantse zendelingen kwamen in 1855 aan op het eiland Mansinam en Kwawe in de Doreh-baai. Zij wilden solidair zijn met hen die nog niet wisten van Gods nabijheid, die nog in alle duisternis ronddoelden, die nog niet in staat waren om in hun eigen omgeving iets door te laten van Gods licht, waarvan de zendelingen kwamen getuigen (Joh. 1-7). Ze gaven medische hulp en openden schooltjes.

Ondanks ziekten, epidemiën en sterfgevallen, breidde het zendingswerk zich steeds verder uit. In 1872 vestigde men zich in Manokwari. Het reizen was in die dagen een riskante onderneming, maar met de komst van de K(Oninklijke)P(akketvaart)M(aatschappij) in 1890, werd de verbinding met de kustplaatsen beter en ook veiliger. Vooral geholpen door de hulptroepen uit het protestantse Ambon, werden er overal langs de kusten nieuwe posten opgericht. In 1893 zat men al aan heel de noordkust en Geelvinkbaai toe in Hollandia aan de Humboldthaai. Overal aan deze kustrand zat de zending en zo af en toe mocht er met de KPM een nater mee, om de katholieke ambtenaren en verdwaalde katholieken op te zoeken.

In 1894 maakte nater le Cocq d'Armandville S.J. samen met een broeder een begin met het missiewerk in de Vogelkop. Hij vestigde zich in het Fakfakse (Kanaur), maar de poging mislukte daar hij twee jaar later bij een verkenningstocht aan de Mimica-kust verdronk.

Tegen een nieuwe vestiging van de Missie in de Vogelkop maakte de Nederlandse regering steeds bezwaren. In Nieuw Guinea kent men geen Islam. Al-

leen in Fakfak. Want toen de inlanders daar de regering om een guru vroegen, kregen ze daar een Islamiet. Liever Turks dan Paans ! Tot in 1928 had de zending het monopolie in Noordwest Nieuw Guinea.

Alleen in Zuid-Guinea mocht de missie wel beginnen. Dat was een tragisch verlaten hoek. Niemand wilde daar heen. Het bleek een onherbergzaam land te zijn met een vreselijk woeste bevolking. Met de Koi-eilanden als achterland begonnen de paters M.S.C.'ers hier in 1905. Het was naar Merauke een enorme afstand ! 12 jaar werkten de M.S.C.'ers er zonder ook maar één bekeerling te maken. Men kreeg geen onkele vat op de bevolking. De Missiestaties werden zelfs ongegeven. Maar één pater bleef in Merauke zitten, Pater Vertenten gaf het niet op. Na veel trammelant kreeg hij eindelijk gehoor bij de Regering. Eindelijk kreeg hij hulp om iets te doen aan het venerisch granuloom dat de bevolking decimeerde. In samenwerking met de missie werden modeldorpen ingericht. De verderfelijke mannenhuizen werden verboden en doktoren kwamen te hulp (Vademecum n. 65). Er kwamen in 1923 vier hoofdstaten, elk met een pastoor en een broeder. Bendoorlonende stroom van Keiese guru's maakte daarop de opening van vele scholen mogelijk. Het waren dikwijls erg primitieve schooltjes. Ze voldeden lang niet altijd aan de te hoge eisen die het gouvernement stelde, maar 't ging toch door en de jonge Papua's leerden er ook werken en tuinieren, om zo later in hun eigen behoeften te kunnen voorzien. Er kwam een internaatgebouw voor jongens en in 1928 kwamen er al Zusters voor de meisjes en voor de medische verzorging. Men bewerkte al intensief verschillende gebieden vóór er bestuursposten werden geopend, dit zou later in het Papua-land een vertrouwd verschijnsel worden. In 1934 waren er al 107 Missiescholen, waarvan 76 ongesubsidieerd. Merauke werd een bloeiende Missie. Pater Tillemans zou er in 1950 de eerste bisschop worden in het land van de Papua's.

Intussen was in 1928 de officiële scheidingslijn tussen Missie en Zending opgeheven. Meteen daarop onthrandde toen de strijd tussen missie en zending in de Mimica en in het Fakfakse. In navolging van wat in Merauke gedaan was, werden ook in de Mimica de mensen in kampongs bijeengebracht en zes jaar later hadden bijna alle dorpen een missieschool en er bleef practisch niets in handen van de zending. Kokonao werd de hoofdstatie met een paar paters en een broeder voor het timmerwerk. Talrijke guru's uit de Koi kwamen te hulp. Al heel gauw kreeg Kokonao Zusters met een internaat voor meisjes, die tijdens de lagere school - periode dikwijls door de guru en de ghora waren opgevangen in en rond de dapur (keuken), de zg. dapurmeisjes.

In de dertiger jaren was pater Tillemans de grote man aan de Mimica (Lunquist). Hij wist van het bestaan van de bergpapua's en zo trok hij met de Bijlmer-expeditie in 1937 mee naar het Posi-dal in de Mapija. Dit leidde tot de ontdekking van de Wisselmeren, waar Pater Tillemans al vóór de oorlog 9 scholen opende.

Ook in het Fakfakse was de missie weer begonnen en in 1930 waren ook daar al 18 schooltjes met vaste bezetting. In verband met de olie-activiteiten werd er ook in Babo een pater neergezet.

DE FRANCISCANEN KOMEN IT HULP.

De MSC'ers hadden hun handen vol aan Zuid Nieuw Guinea, maar in 1936 kwamen de Franciscanen hen te hulp. Zij kregen de zorg over Noordwest Nieuw Guinea. Er kwamen Franciscanen te zitten in Fakfak en Babo. Al heel gauw werd er een pater geplaatst bij de katholieke kolonisten in Manokwari en in 1938 werd er zelfs door Jucundus Frankomolen een statie gesticht heel in Arso, ten Zuiden van Hollandia. Daar was nog een gebiedje waar de zending nog nimmer was geweest. Ook Halmahera, een eiland voor de kust ten

Westen van de Vogelkop en ook Ternate hoorden er toen nog bij. De missie-overste, Saturninus van Egmond, ging voorlopig op Ternate wonen, alsof ie van daaruit, zonder een eigen boot, met een grote hijskraan, de kusten van Noordwest Nieuw Guinea overal wel kon bereiken. De eerste vijf Franciscanen zaten toen ver van elkander verwijderd, uitgewaaid over een immens groot missiegebied. Het was wel 8 keer zo groot als Nederland, met bijna geen perspectieven. Want overal aan de kusten zat de zending. In dat hele gebied woonden slechts 1140 katholieken. Voor de missie was de koek op. Het binnenland was waarschijnlijk leeg en woest, voor iedereen nog gesloten en onbekend. De Franciscanen hadden er denk ik geen vermoeden van, hoe groot de problemen waren, die ze zich met dit enorme werkterrein in de maag hadden laten stoppen.

Maar het onbekende trok blijkbaar. Eind 1937 had de Assistent Resident van Fakfak, Cator, een verkenningstocht naar de pas ontdekte Wisselmeren ondernomen. Toen Coen Guikers Ofm, niet lang daarna hoorde dat de Commissaris van Politie, J.P.K. van Eechoud van de Resident van Manokwari, Jansen opdracht had gekregen aan de Wisselmeren een bestuurspost te openen, ging hij er direct achteraan. Coen had gehoord dat daar in het binnenland veel mensen woonden. Daar lag een kans voor de missie. Hij is toen de expeditie nog achterna gegaan. Hij heeft toen ook Tillemans ontmoet, maar werd teruggestuurd door van Eechoud, die al moeite genoeg had met zijn Mimicaanse koeli's. Uiteindelijk zijn er dan ook 350 van de 385 dragers weggelopen. Het bergland was hen te koud.

Toen Tillemans de Wisselmeren voldoende verkend had ging hij terug om zijn voorbereidingen te treffen, want aan de Wisselmeren moesten zo gauw mogelijk wat scholen geopend worden. Hoe dat verder gebeurde daar hoorden de Franciscanen in Noordwest Nieuw Guinea weinig van. Zo was de toestand toen de oorlog uitbrak. Er kwamen nog wel een keer vier paters en een broeder bij, maar het bleef een land met bijna geen verbindingen, een land dat door de missie nog helemaal onengelegd moest worden.

Na de oorlog was er van de naar vooroorlogse staties niets meer over. Alleen in Manokwari stond nog een degelijke pastorie, maar die werd door het gouvernement ingericht als ziekenhuis. Alles moest weer worden ongehouden. Het Ned. Bestuur begon de opbouw van Nieuw Guinea, na de oorlog, vanuit Hollandia, waar de Amerikanen een grote basis hadden gehad.

De Franciscanen hadden grote missiegebieden in Brazilië, Pakistan, Brits Indië, Indonesië, China en Noorwegen. Wat bleef er over voor het onbekende Nieuw Guinea? Pater Guikers was door de Jappen in Ransiki vermoord, de overste Pater van Egmond, was zo goed als blind uit het kamp in Hollandia gekomen, maar de Franciscanen kwamen na de oorlog versterkt in mankracht terug. Hollandia, dat na de oorlog al zoveel missionarissen had weggestuurd, was arm! Het zou een hele toer worden om in Nieuw Guinea de touwtjes aan elkaar te knopen. Een hopeloze opgave voor de nieuwe missie-overste die Toon Cremers heette. Hij vestigde zich bij het bestuur in Hollandia en wel in Kota Baru. Ongetwijfeld had hij nog in zich de mooie herinneringen van vóór de oorlog in Kampong Sawah bij Batavia. De akelige herinneringen aan de interneringstijd wilde hij wel zo gauw mogelijk vergeten. Hij woonde nu in een sjofele quonset-hut, een nijpenla, waarvan ook ik op 12 April '49 een hokje kreeg toebedeeld.

HOLLANDIA.

Vóór de oorlog was Hollandia maar een heel kleine nederzetting. Daar zetelde zelfs geen Resident. Het was gewoon een standplaats van een Controleur. Na de oorlog werd het een Residentieplaats en de zetel van de Regering van Nieuw Guinea. N.Guinea moest de eerste ontwikkelingsstapen nog ondergaan. Met een gezonde pioniersmentaliteit werd door velen het opbouwwerk begonnen.

Men moest met weinig comfort tevreden zijn. Men woonde in barakken of quonsets, of er werd iets gebouwd van afvalmateriaal van de Amerikaanse legerkampen. De Regeringsambtenaren leefden er wel met allures, maar het wijd en zijd uiteen gebouwde Hollandia was feitelijk niet meer dan een groot dorp. Er begonnen hier en daar wat toko'tjes te komen, maar de neringdoenden brachten de spullen niet bij moeder-de-vrouw thuis en de afstanden waren groot. Waar de "stad" niet omringd was door water, was ze omsloten door het oerwoud, door een onvervalst maagdelijke jungle, van waaruit allerlei insekten je huis en de omgeving daarvan, onveilig maakten, want heel veel woningen lagen in opengehakte stukjes grond. De beste complexen, die de Amerikanen achtergelaten hadden, waren door de Residentiediensten in beslag genomen. Het huis van Mac Arthur werd opnieuw opgebouwd in Kota Baru (later Hollandia-stad en Hollandia-binnen) en werd woning voor de Resident (later Gouverneur). Het natuurschoon in en rond de stad aan de Humboldtbaai is gewoonweg groots.

In de kampongs in en rond Hollandia zat de zending met haar kerkjes en scholen. De missie had hier nog geen parochianen en geen enkele school. Van de Nederlanders waren er maar heel weinig katholiek en als er van de inlanders iemand aan de deur kwam, was het iemand uit het achterland van de Waris of Wembi die voor de pater of de guru een boodschap kwam doen in de "stad". De missie betekende in Hollandia nog niets en toen er door het energieke werk van de missieoverste later scholen kwamen voor het voortgezet autochtone onderwijs voor jongens en meisjes (met zusters), moest de bezetting daarvan, van heinde en verre worden aangevoerd uit de nieuw geopende missiescholen elders. De besten werden dan uit die streek weggehaald en menig missionaris vreesde dan, dat ze nooit meer in hun eigen streek aan het werk zouden gaan, maar aan de kusten zouden blijven hangen. Voor het oog van de buitenwereld dijde de missie in Hollandia wel aardig uit, maar hoe hard er ook gewerkt werd en hoe mooi het ook was, Hollandia bleef voor de missie lijken op een kind met een waterhoofd, want het had geen achterland. In de Waris en Wembi viel het erg tegen en de Baliem is een eigen gebied en kun je toch moeilijk tot achterland van Hollandia rekenen.

Ons enige vervoer in Kota Baru was in die tijd de Jeep van Aalmoeznier Lunter. Dat ons leven in Kota Baru erg sober was, behoef ik wel niet te vertellen. In Hollandia hoorde ik voor het eerst over de Wisselmeren, over Tillemans en de eerste Franciscanen die er nu begonnen waren. Ik hoorde al heel gauw dat ik niet naar Ternate zou gaan. Daar zat nu tijdelijk Jan v.d. Pavert. Het lag in de bedoeling dit stuk van de missie over te dragen aan MSC'ers. Pater Cremers voelde er veel voor om van de MSC de Mimica over te nemen. Daar woonden een kleine 10.000 mensen die al katholiek waren. Bij het vinden van betere verbindingen zou de Mimica misschien een goed achterland van de Wisselmeren kunnen worden, waarvan onze paters ook de zorg op zich hadden genomen. De eigen zusters van de MSC'ers in Kokonao zouden kunnen ruilen met de zusters van St. Jozef op Ternate. Met Mgr. Grent zouden daarover binnenkort definitieve besprekingen worden gevoerd. Ik zou voorlopig in Kota Baru blijven. Nog blakend van studie-ijver begon ik Maleis te studeren en ik had het gevoel alsof ik daarmee heel Nieuw Guinea te lijf kon gaan. Van de wel honderd talen in het land, had ik nog geen vermoeden. Ik kreeg wat les van Zeno en zo af en toe speelde ik een partijtje schaak met nater Oscar. Dat gaf in huis dikwijls wat verfrissing in de benauwenis van ons taai dagelijks leven. Want veel opwekkende berichten kwamen er niet binnen. Ik hoorde steeds maar van veel zorgen, want overal was het opnieuw beginnen! Naast het herstel van het oude vóór-oorlogse werk, was daar nu nog de spanning bijgekomen die een nieuw gebovend gebied als de Wisselmeren, weer met zich meebracht. Hoe zouden Tillemans, Leo en Misaël het maken? Hoe hebben ze de zaak er aangetroffen? Post kon er nog niet komen. Van de andere staties kwam wel post en daar kwamen ook

geregeld de MEDEDELINGEN binnen vanuit Hollandia. Pater Oscar moest in Hollandia de missie gezicht geven. Voor de diensthoofden daar, was hij lang niet gemakkelijk als het ging om de rechten van de missie. Voor de subsidie van bijna elke school moest dikwijls hard gevochten worden. Van de paters op de staties werd ook verwacht dat ze de missie gezicht zouden geven. Gelukkig degene die wat aannakte en daarbij de wind wat mee had. P. Cremers eiste veel van zijn mannen, maar de manier waarop hij dat in de MEDEDELINGEN aan de man bracht, lijkt op die van een schoolfrik of novicemeester. "Ook acht ik het nodig het volgende te zeggen. Bijna allen staan nog aan het begin van hun missionarisschap, en daarom, Broeders : geduld, geduld, geduld en behoudt je bovennatuurlijke geestdrift. Oordeel niet voorbarig, erger je niet en wees niet teleurgesteld in Papua's en guru's. Maar bid God elke dag om standvastige, mannelijke liefde te hebben voor de mensen die Hij je ter opvoeding en verzorging toevertrouwd. Moet dan alles van 't begin af, mooi en hemoedigend en voldoeninggevend zijn?"

Hij wilde van alles op de hoogte zijn, in de kerk en op school of op toernee. Van elke kampong over vieringen, godsdienstonderricht. Wat de pastoor deed en wat de guru, ook buiten schooltijd. Verhouding met het bestuur enz. enz. De missionarissen moesten om 5 uur ontstaan. Vóór en na de Mis een half uur meditatie. Tot in details voorgeschreven avondgebed met afwisseling van Litanies van de Zoete Naam, het H.Hart of Maria. Alle devoties kwamen tot hun recht, vooral die van de Engelen en Engelbewaarders enz. enz.. Nog meer dan in het Noviciaat. Het was ook niet bij iedereen aangekaart. Er werd ook misschien wel te veel geest en er werden zeker te weinig schouderklonjes gegeven. Maar alles bij elkaar was pater Oscar voor de missie in die eerste tijd een man die veel heeft bereikt. Teleurstellingen kon hij moeilijk verdragen en de sfeer in de quonset was dan ook dikwijls drukkend.

Er werd in de quonset van Kota Baru hard gewerkt om de zaak in het nieuwe missiegebied goed op poten te zetten. Verloren gegane gegevens van vóóroorlogse staties moesten gereconstrueerd worden en allerlei persoonlijke en zakelijke gegevens werden gevraagd en ingeleverd. Met zorg geschreven maandverslagen, "zonder snelfouten" werden verwacht, maar het doet wel vreemd aan dat van al mijn maandverslagen uit mijn eerste periode op de Wisselmeren, in het archief later niets meer terug te vinden is. Bij een opruiming na mijn definitieve vertrek zijn ook de doorslagen op de Wisselmeren verloren gegaan.

MEE NAAR WANIMO

Ik zat nog maar enige weken in Kota Baru toen de missieboot "St. Francis" vanuit Wanimo in Hollandia aankwam. Onze Australische medebroeders kwamen Pater Oscar uitnodigen mee naar Wanimo te gaan. Ze hadden daar retraite en bespraken met hun Provinciaal de kwestie, hoe het nu verder moest als ze een eigen missiegebied zouden accenteren. Maar Oscar voelde er weinig voor om mee te gaan. Het kwam ook erg onverwachts en de druk in de quonset deed ons vermoeden dat elders de zaken niet verlienen zo als onze huisgenoot gehooft had. Maar je kon die pater uit Wanimo toch niet onverrichterzake terug laten gaan. Daar het tussen mij en Oscar nogal goed klikte, vroeg Zeno me om eventueel mee te gaan. Met plezier, zei ik, maar jij zult dat dan wel moeten regelen. Zo klaarde de lucht weer wat op en als troostprijs mocht ik zo'n beetje als secretaris en als vreemde biechtvader mee naar Wanimo. Wanimo ligt wat oostelijk van Hollandia. Het werd over zee voor ons beiden een plezierig tochtje. De ontvangst was er allerhartelijkst. De hoofdkwestie was deze : moet de religieuze overste en de kerkelijke overste verenigd zijn in één persoon. Wat was het beste ? In Hollandia had men ondervinding. Ondervinding ? Ja, van alles in één hand, maar in China

en Indonesia had ik het anders meegemaakt. Pater Oscar vond dat er veel voor nleitte als in een beginstadium alles in één hand was. Mijn antwoord in de wandelgangen was minder expliciet. Er kleven nogal wat gevaren aan.

Met P. Oscar heb ik in Wanimo een paar mooie dagen gehad en we hebben er heerlijke wandelingetjes gemaakt. We bezochten een paar kampongs. Ze waren om door een ringetje te halen. Het leek wel alsof men in afwachting was van de koningin. Mooi geharkte paden. Rond de huisjes alles schoon en zindelijk en overal mooie bloemperken en vriendelijke mensen die "Grüz Gott" zeiden. Nog een overblijfsel van vóór de eerste wereldoorlog, toen het daar nog een Duitse kolonie was. Het intermezzo duurde een week. 29 Apr. waren we weer thuis.

VILLA "PEUL"

Na een paar weken kwam er een kleien quonset vrij op ons erf. Er had een mantri (verpleger) in gewoond. Na z'n vertrek heb ik z'n onderdak maar gekraakt. Ik wilde wel weg uit die pijpenla. Zo werd het missiecomplex uitgebreid met villa "Peul". Ik woonde er als een vorst.

Ofschoon het erg warm was, heb ik toch nog iets gedaan aan het landelijk schoon van ons erf. Rond onze quonsets was het een grote rommel. De zaak werd wat omgespit, maar daarbij werd ik gestoken door een kaki ampat in mijn voet. Dit beest lijk op een slangetje met vier poten, vandaar die naam. Ik vloog wel een meter de lucht in. Gelukkig kwam er geen ontsteking. Ergens op het erf lag ook een hoon cocosnoten, mogelijk na lang drijven op zee, aan de kust aangespoeld. Droog maakt men van de dikke huid-vezels cocosmatten, touw of rokie's. In de harde bast zitten gaatjes. Door de natigheid waren ze uitgeschoten. Met die lange scheuten eruit, vroegen ze als het ware om geplaat te worden. Vol enthousiasme pootte ik langs het hoofdgebouw een hele rij van die dingen...maar iets te dicht bij het huis. Want jaren later werd men in de quonset dikwijls ongeschrikt door de val van een cocosnoot op het aluminiumdak. Te mijner eer werd er dan een schietgebedje geboden....

Eind April of begin Mei was ook Lac Nouwen in Kota Baru aangekomen. Blij omdat zijn koffers ook al waren aangekomen, begon hij de zaak uit te pakken. Oscar stond over zijn schouders heen wat toe te kijken. Af en toe hield Lac triomfantelijk iets omhoog...blij dat ie dat in Holland nog op de kon had weten te tikken. Oscar keek dan dikwijls wat zuinig toe en soms hoorde je : was dat wel zo hard nodig...en : dat hadden we hier zeker ook nog niet. De arme Lac, die zich zo had uitgesloofd, kreeg de tranen in zijn ogen. Hij onderging het lot van een novice, die de kloosterpoort was binnen getreden.

Met de dragers die hem kwamen ophalen, vertrok hij 7 Mei naar Arso-Wembi. Maar de paar dragers konden natuurlijk lang niet alles van hem meenemen, terwijl hij meende alles nodig te hebben. Triest ! Ervaren rimbu-mensen gingen dag voor dauw op stap, want de eerste uren van de dag waren de beste. Maar Lac had er geen vermoeden van wat hem boven het hoofd hing. Lac had alle tijd en kon de hip maar niet krijgen...tot de wind ergens van binnen uit de quonset naar buiten waaide. Toen de deur weer gesloten was, vloog Lac als een kieviet de rimbu in. Als je de eerste keer de rimbu intrekt wil je aan alles denken. De angst iets te vergeten, maakt je dan treuzelig. De overste bedoelde het wel goed, hij zag de warmte al, maar het werd voor Lac allesbehalve een blij uitzwaaien. Ik had het met de aspirant-rimbulooper echt te doen.

De missie had toen nog al wat verwachting van de Waris en Wembi. Van dit kleine stukje achterland, waar nog geen zending zat. Er zaten al gauw een paar paters en broeders voor de tuin en br. Adelbert hielp er met het timmeren. Een tijdje lang woonden er zelfs 4 paters en er waren toen 13 kleine

schooltjes. Maar, mede door latere grenscorrecties, bleef er van dit achterland weinig meer over. De maand Mei was voor iedereen in Hollandia allesbehalve een vetnot. De boot was niet aangekomen. Er was geen meel meer en geen rijst en nog een heleboel was er niet. Van de paters in Wanimo hadden we wat roestblikjes zonder etiket gekregen. Meestal zat er soep in of jam. Soms een blikje met wat vlees. Dit was wel onze hele voorraad. Oscar dacht dat Zeno wat te zuinig was en ik mocht toen het eten verzorgen. Maar ik kon ook niet verder komen dan de dag te beginnen met gekookte kashi, desgewenst met jam. 's Middags een bordje soep en 's avonds weer kasbi. Onze gediensstige in huis kon kasbi hliikhaar alleen in water koken. Als je de wortels raspt kan je er ook meel van maken en pannekoekjes of broodjes, maar dat wist ik toen nog niet. Er kwam nog eens iemand die de missie wilde helpen. Hij hooft tegen billijke prijs boekweit aan en nog wat andere spullen. Zeno en ik, wij luisterden gespannen toe, maar de man ging de deur weer uit zonder iets voor ons achter te laten. Het was blijkbaar voor ons allemaal te duur. Ja het was ook arm in Hollandia en zie dan als overste de zaak maar draaiende te houden. Wij lagen in Hollandia misschien wel aan het voorspeen...maar de koe stond helemaal droog !

Wat rimbu eigenlijk was, wist ik nog op geen stukken na..totdat br. Adelbert 13 Juni uit het binnenland van Arso het erf op kwam. Wat zag die man er uit ! Bezweet en vol modder. Hij was bekaf en ging maar gauw mandieën. De volgende dag hing er een goor hemdje en broekje aan de lijn, waarvan men bewoerde dat het ooit wit was geweest. Adelbert moest via Sorong naar Fakfak. Begin Juni moest ook mijn verblijf in Kota Baru, vroeger dan ik had gedacht, worden afgebroken. Er werd me gevraagd in Sorong, Frans van Leeuwen, die wegens ziekte was uitgevallen te vervangen. Zo ging ik samen met Adelbert op stap, maar we mochten allebei onze nette kleren aanhouden, want we gingen deftig met de boot, die voor de bevolking gelukkig weer een en ander had aangevoerd.

SORONG

Eigenlijk zijn er twee Sorongs. Op het eiland Doom - Sorong Doom - had het Bestuur zich gevestigd. Aan de vaste wal lag Sorong-Olie. Daar leefde de Oliemaatschappij, de Nederlands Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij (N.N.G.P.M.)met alles wat daarbij behoorde. Een totaal eigen gemeenschap met eigen ziekenhuis, eigen electriciteit, eigen watervoorziening, een grote eigen toko, eigen scholen en eigen gemeubileerde woningen voor eigen employé's. Al die oliemensen leefden allemaal op hun eigen standje. Ieder moest zich daaraan houden, want alles was fijn uitgekiend naar ieders salarisschaal. Wij - de twee paters - hadden ook een schaal en daarmee ging onze huisknecht Sopater op Zondag na de dienst naar de verschillende katholieke gezinnen. Wat er overgebleven was van het eten, kregen wij dan. Zo kon het voorkomen dat je Zondags pas om een uur of drie iets te eten kreeg en dat was dan dikwijls een ratiëtoe. Als het van de fam. van Emden kwam zat het wel snor.

Pater van Leeuwen had door zijn uitstekende contacten met de oliemensen al heel wat voor de missie klaargestoomd. Hij was nu naar Makassar om zich door Dr. Oomen te laten behandelen. Als wrn. pastoor had ik ook veel met de oliemensen te maken. Pater Stevens, wat bescheidener van aard, had zich niet zo genofileerd. Hij zorde vooral voor de scholen en verzette zo stiekemweg heel wat werk. Alleen op de Chinese school gaf ik wat katholicismus en ik gebruikte daarbij met de meester wat boekjes die ik uit China had meegenomen. Toen ik later uit Sorong weg ging heb ik die boekjes daar gelaten en ik heb eigenlijk nooit meer een Chinese letter gezien. Niet lang daarna kon ik mijn naam niet meer in het chinees schrijven.

Het was erg warm in Sorong. Rond de pastorie was het erg kaal. Bij een

parochiaan mocht ik met zuurverdiend zweet het Australisch kruipgras wat uitdunnen en in de avondkoelte plantte ik dat rond ons huis en en besproeide het met water. Een militair hielp me daarbij. Het was Albert v.d. Meer. Hij wilde na de dienst in Nieuw Guinea terugkomen, maar dan als Franciscaan. Franciscaan is hij wel geworden, maar op Nieuw Guinea is hij nooit gezien.

Ik vond het in Sorong een dooie boel. Voor de afwisseling mocht ik de Professie afnemen van Zr. Damiana. Op een dag zag ik dat er een vreemde meneer stond te praten met mijn huisgenoot. Ik zag dat het Andreoli was. Ik had hem jaren niet gezien. Hij was aalmoezenier en kwam even aan land. Ik groette de aalmoezenier, heel vanuit de hoogte en stelde me voor als meneer Tool, die bij de olie werkte. Andreoli sprak me steeds aan met "U" en was zeer beleefd...tot ik hem zei: Ken je me niet? Steltempool! Verr... Peul, hoe kom jij hier?

Ik had in Sorong alleen met Hollands sprekende mensen te doen, dikwijls heel dik-docnde mensen, want ze verdienden veel geld. Er waren natuurlijk ook wel andere lui, heel aardige mensen.

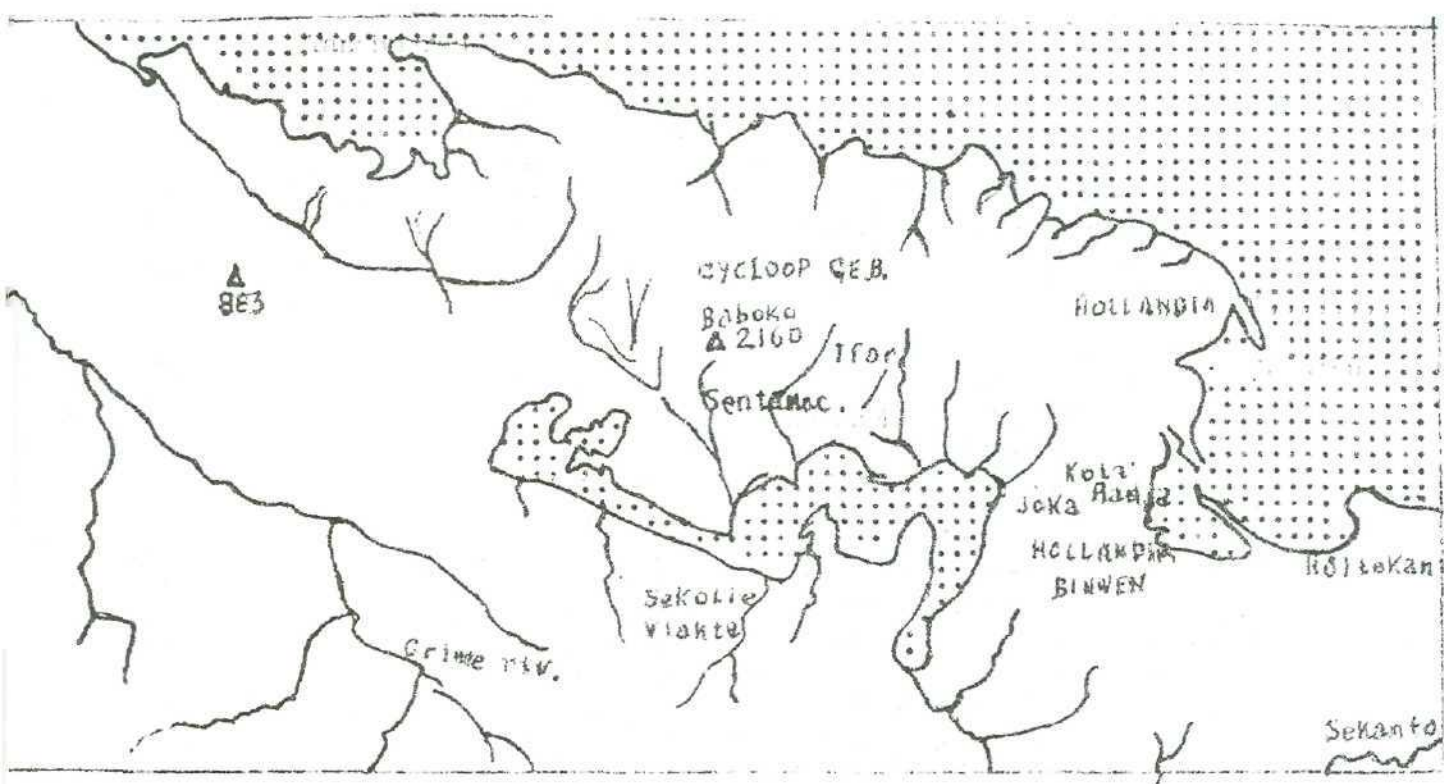
KLAMONO

Een deel van de parochianen woonde in Klamono. Daar ben ik ook eens een weekend naar toe geweest. Het werd een heel avontuurlijke reis. Eerst een stuk met een auto. Daarna met een vliegtuig en toen nog enkele uren met een boot. Voor het eerst van mijn leven zag ik in, en langs de kanten van de rivier krokodillen liggen met hun grote open bekken. We gingen er met de boot vlak langs. Het was een pracht tocht door het oerwoud, dat ik toen eigenlijk voor het eerst zag. In mijn gedachte zag ik Klamono al liggen als een heerlijke oase in de rimbu. Maar dat viel tegen.

Toen we tegen de avond aankwamen lag onze boot stil aan een modderige wal...en vóór ons lag een prutvlakte die uitmondde in een weg vol blubber en olie. Klamono...één vette olictroen! Vóór ik de sprong over de plank naar de wal zou nemen, zag ik naast me op de boot nog een dameetje staan, keurig gekleed in een lange witte jurk met witte kousen en schoenen aan haar voeten. Ze kwam heel uit Holland, om zich - denk ik - bij haar man te voegen. Maar die man was nog zoek. Ze keek verwonderd om zich heen. Ze keek omhoog en ze keek omlaag en ik stond naast haar, met mijn Miskoffertje in mijn hand. Meewarig keek ze me toen aan, als wilde ze zeggen: wat nu? Maar ik kon haar toch moeilijk op mijn rug nemen. Ik ried haar aan de schoentjes en kousen naar uit te trekken en zo ging ze met ongetrokken jurk met me mee, naar de passang grahan, 't logement of overnachtingsverblijf in Klamono. Ik nam een bad en heb haar daarna niet meer gezien. Ik hoop dat ze het beter heeft verwerkt dan die vrouw, waarvan ik die avond hoorde bij een parochiaan. Die man had zijn aanstaande vanuit Klamono prachtige brieven geschreven en alles zo mooi mogelijk voorgespiegeld om haar zo gauw mogelijk bij zich te kriepen. Alle moed bij elkaar raxend was ze tenslotte door de knieën gegaan. Ze had de grote reis aanvaard. Vol spanning was ze de boot op gegaan en keurig uitgedost met een mooi wit hoedje op, stond ze te wachten op de dingen die komen zouden. Haar man stond ongewekt in de grootste verwachting op de wal. Maar toen ze de blubber in Klamono zag en de met olie doordrengde prutweg, werd ze zo kwaad dat ze van nijdigheid haar mooie witte hoedje aan de voeten van haar man de prut ingooide. Het was uit tussen die twee. De dame is met de zelfde boot teruggedaan.

Zondagmorgen moest ik naar een gebouwtje om er voor een stelletje parochianen de Mis te lezen. Het regende flink en ofschoon het gebouwtje eigenlijk vlakbij stond, werd het een modderbad. Toen ik met mijn vuile prutschoenen aankwam, kon ik ze wel uittrekken, maar met mijn bemodderde

lange broek, was dat moeilijker. Met een mooie witte alba over mijn rug werd alle ongerechtigheid toen netjes bedekt. De zusters thuis draaiden er later voor op om het ding weer schoon te krijgen. Ik ben nooit meer in Klamono geweest, niet vanwege de prut, maar om een heel andere reden.

HOLLANDIA

HOOFDSTUK 2

DE WISSELMEREN

VANUIT DE MIMICA WAS HET MISSIEWERK ER BEGONNEN, MAAR DE OORLOG HAD AAN DIT MOOIE BEGIN EEN ABRUPT EINDE GEMAAKT. NOG GEEN VIJF MAANDEN GELEDEN WAS DE MISSIE ER NU WETER GEOPEND.

Het watervliegtuig had 31 Maart 1949 de eerste paters na de oorlog naar Enagotadi gebracht. Daarna was het naar zijn basis in Surabaya teruggekeerd, want in Nieuw Guinea waren toen geen watervliegtuigen stationair aanwezig. Enthousiast waren de paters Leo Boersma en Misaël Kammerer onder leiding van Tillemans het missiewerk daar weer begonnen. Ze hadden ook twee guru's meegenomen : Gerardus Ohoiwutun, die al vóór de oorlog in Wakeitei gestaan had en Ratholemeus Welerehun. Enagotadi en Wakeitei zouden eerst worden heropend. Om de 9 scholen van vóór de oorlog weer te kunnen bezetten, zouden op een later tijdstip mogelijk nog 7 guru's naar boven komen. Pater Tillemans MSC zou na een inlooperperiode weer naar Zuid Guinea (Mimica) terugkeren.

Ofschoon de missie na de oorlog lang uit de Wisselmeren geweerd was en het verlot, er het missiewerk weer te beginnen, lang uitbleef, waren de paters door de bevolking hartelijk ontvangen. Ook het H(oofd) P(laatselijk) B(estuur), de heer Meyer Ranneft, was erg behulpzaam, ofschoon hij lang niet blij was met de dubbele zending in zijn gebied. De paters werd aangeboden voorlopig in de pasangrahan te gaan wonen. Maar Tillemans wilde daar geen gebruik van maken. Van een groot stuk dekzeil, gekregen van de militairen van Biak, werd een tent gemaakt. Dat was voorlopig hun woning. Maar al heel gauw werd er rond een paar vliegtuigramen die Boersma uit de vliegtuigdamp in Biak had meegesmokkeld, een pastorie gebouwd. Vooral Jona, een oude schooljongen vroeger uit Jaba animeerde de mensen om de bouwmaterialen bijeen te brengen, die nodig waren. Al heel gauw stond er ook een schooltje en in Wakeitei was Leo met guru Ohoiwutun begonnen.

Om de paters wegwijs te maken, maakte Tillemans een toernee met hen naar Auki, in de Manija. Tillemans zat te springen om zelf voorlopig in Jaba te beginnen, want er liepen in Enagotadi heel wat oude schoolkinderen van Jaba nu op de zendingsschool. Kammerer zou pastoor worden in Enagotadi. Maar half Juli werd hij ziek. Het leek eerst op malaria, toen op typhus en daarna op naratyphus. Het zag er beroerd uit. Hij werd op 7 Augustus met een watervliegtuig van de NNGPM naar Sorong afgevoerd. Het bleek een leverinfectie te zijn. In het hospitaal te Sorong hoorde ik van hem toen meer over de Wisselmeren. Het zou met Misaël wel enige tijd duren.

De missie van Hollandia was intussen tot Prefectuur verheven. De missie-overste kreeg nu de titel van Monseigneur. Mgr. was even in Sorong geweest om naar Tual te gaan. Daar had hij o.a. besprekingen met Mgr. Grent om Ternate te ruilen met de Mimica. Weer terug in Sorong bleek dat Kammerer in ieder geval op 30 Aug. niet mee kon met het ravitailleringsvliegtuig dat weer in Biak zou komen om 14 vendlvluchten naar Enagotadi te brengen. De volgende plane zou pas weer over 5 maanden komen. Wat nu ? Want Leo was nu de enige Franciscaan nog op de Wisselmeren. Even na half Augustus was Frans van Leeuwen gezond en wel uit Makassar in Sorong teruggekeerd. Ik kon dus wel gemist worden, vond ik. Het werk onder de Hollanders in Sorong trok me niet zo erg. Dan had ik wel in Holland kunnen blijven. Mgr. zat met de WJ en ik waagde mijn kans, de kans om het binnenland in te gaan. "Mgr., is het niets voor mij?" "Je meent 't"? Volmondig zei ik : ja ! De telefoon werd gepakt. Het lukte.

De volgende dag ging er een plane van de NNGPM naar Biak. Daarop haalde Mgr. een bestellingslijst van Tillemans uit zijn zak. Daar stonden de nodige spullen op, die wellicht alleen in de NNGPM-winkel in Sorong gekocht konden worden. Toen Kammerer doodziek werd was er niets voor hem in de missie-goedang.

Met hulin en blikjes vruchten van het Hoofd P.B., Meyer Ramnest, was hij toen in leven gehouden. Dat mocht niet meer voorkomen vond Tillemans. Maar Mgr. begreep er eigenlijk niets van. Een hard missionarisleven hoog in de bergen en dan nu van die lekkere dingen. Waarom? Maar Tillemans vroeg het. "Stef, probeer het maar te krijgen". In Sorong werd bijeengebracht wat er in de pastorie nog te missen was, en zo vertrok ik 30 Aug. naar Biak. Ik mocht met NNGPM-plane alles meenemen.

In Biak trof ik Leo Boersma aan. Hij was door Tillemans, "naar beneden" gestuurd om er voor te zorgen dat de bestelde spullen ook echt naar boven zouden komen. Want in Biak was geen pater om daarvoor te zorgen, zoals er ook niemand was om mij op te vangen, toen ik er bijna 5 maanden geleden met de KPM passeerde om naar Hollandia te gaan.

BIAK

Leo was goed bekend in Biak, het eiland met de droge kalkgrond. Hij had er met Kammeren maanden lang moeten wachten om naar de WM te mogen gaan. Met een kop vol zorgen om de proviandering voor de komende vijf maanden, trof ik Leo daar aan. Mijn komst gaf hem, geloof ik, een flinke opkikker. We kregen eten en logies bij de landmacht. Na wat zoeken vonden we de opgeslagen missiespullen in een goedang. Allemaal bulkgoederen. Makreel, corned beef, 'n zak zout en suiker, wat blikjes gesuikerde melk en haver-mout. Zware zakken van 100 pond rijst hebben we versjouwd en er 50 ponders van gemaakt. Het luie zwoet ging er in het warme Biak wel uit. We hebben ons het apenzuur gewerkt. Er waren geen bijlen bij, maar Leo moest, koste wat kost, bijlen hebben. Want bijlen en parangs waren onmisbaar om grond en spullen te kopen. Er moesten scholen en guru-huisjes gebouwd worden. Ik hoorde dat men er met schelmen en kralen, hout kocht en boomchors voor het dak en bambu voor de bewanding. Ook zoete aardappelen en blad-groente. Het leek me een rare wereld daar boven in die bergen. De mensen waren er primitief en arm als nerrens. Ik kocht op rekening van de missie bij de Chincees een stel bijlen. Leo was er erg blij mee, maar later bleek het een jammerlijke miskoop te zijn. Ik zou er op de hoofdstatie Enagotadi ook zelf de dume van zijn. Want het hadden bijlen met ronde gaten moeten zijn. Daar konden de Kapauku's een steel in krijgen. Toen ze die bijlen bij onze concurrenten (de zendings) gezien hadden, konden wij onze platte bijlen aan de straatstenen niet meer kwijt. Ja, voor niks wilden ze die wel hebben, maar spullen kregen we er bijna niet voor. De mensen moesten later dikwijls maanden op een ronde bijl wachten, die ik, of een van de paters bij de koop van een stukje grond of iets anders, beloofd had.

In de vroege morgen van 2 Sept. 1949 verliet ik Biak. Ik kreeg als laatste vrachtje een plaatsje in de laatste plane die uiteindelijk door het Bestuur was gecharterd. Een toepist voor de missie! Zo ging ik de lucht in om te gaan pionieren aan de Wisselmeren, een gebied 1700 meter hoog in de bergen van het vrijwel onbekende deel van centraal Nieuw Guinea. En wat me daar te wachten stond...de tijd zou het leren.

Vanuit de plane had ik een prachtig uitzicht op de geelgroene koraalriffen rond Biak en Janpen. Maar terwijl ik wat zat te mijmeren, waren we al heel spoedig het vasteland genaderd. We vlogen op een hoogte van 4000 mtr. boven de woeste bergketens, die verborgen lagen onder een dikke wolkenmassa. Maar het mooie ging er spoedig af. We moesten er na anderhalf uur vliegen eigenlijk al zijn. Ik had gedroomd van een prachtig gezicht op de drie meren, maar de lucht bleef dicht en het wereldje waarin ik bijna 17 jaar zou leven, bleef onder de wolken verborgen. Li werd al gepraat over terug gaan. Bijna een uur lang zochten we naar een ghaasje om er door te duiken. Maar...plotse-ling een schittering van water en vóór ik het me realiseerde lagen we op het grootste van de drie meren, het Panijai-meer. Het water stond hoog en het vliegtuig kon meren aan het steigertje in Enagotadi.

AANKOMST IN ENAGOTADI, DE BESTUURSPLAATS AAN DE WISSELMEREN

Op de steigers stond het zwart van de mensen. Het was stil toen ik uitstapte en ik stond ietwat verwonderd om de dingen die ik zag. Vrouwen en meisjes met lendenschortjes van iets dat leek op gedroogd gras of touw. Vóór hen stond een groep mannen en blijkbaar de guru met een stel schooljongens...en vóór hun buik zag ik een heel spitsvormig instrument. Ik dacht dat het een bambufluit-orkestje was. Ik verwachtte elk ogenblik een muziekkuitvoering met die instrumenten. Maar plots hoorde ik een geroep : kojaa mei, patoga : U zijt wellekome, pastoor !! Men begon met de handen te zwaaien en toen pas zag ik, dat die instrumenten die voor hun buik zweefden, dienst deden als hun broek ! Het waren schaamkokers ! Uitgeholde gele kalehassen, Koteka's !

De tijd waarin Abraham leefde moet een atoombijperk geweest zijn, in vergelijking met wat ik hier zag. Die man wist in elk geval wat kleding was, potten en pannen en een stoel. Maar de mensen hier ? Waar vind men nog zulke primitieve mensen ? Ja, ik weet het nu. Op de aardbodem waren toen nog maar enkele (Afrika) reservaten te vinden. Geleerden gaan er heen om die mensen in die oer-primitieve toestand te bestuderen. Er zijn er die er een lange reis en hoge onkosten voor over hebben, om die primitieve mens als wetenschapsobject te bestuderen of te bekijken als een bezienswaardigheid. Zoals je naar een Artis gaat. Vóór me stonden ze daar nu, de bergpapua's. Ik had er nog nooit iets over gelezen, er slechts een klein beetje over gehoord. Maar ik had medelijden met hen, toen ik ze zag. Ergens kwam er ook een groot verlangen in me op, om dieper door te dringen in de geheimen van deze onbekende mens met zijn eigen gewoonten, taal en mentaliteit. Op zich genomen is dat echt wel boeiend en spannend. Maar de latere jaren zouden mij toch wel wat ontuchtteren, want de omstandigheden waarin wij deze primitieve mens konden opnemen waren wel heel erg prozaisch.

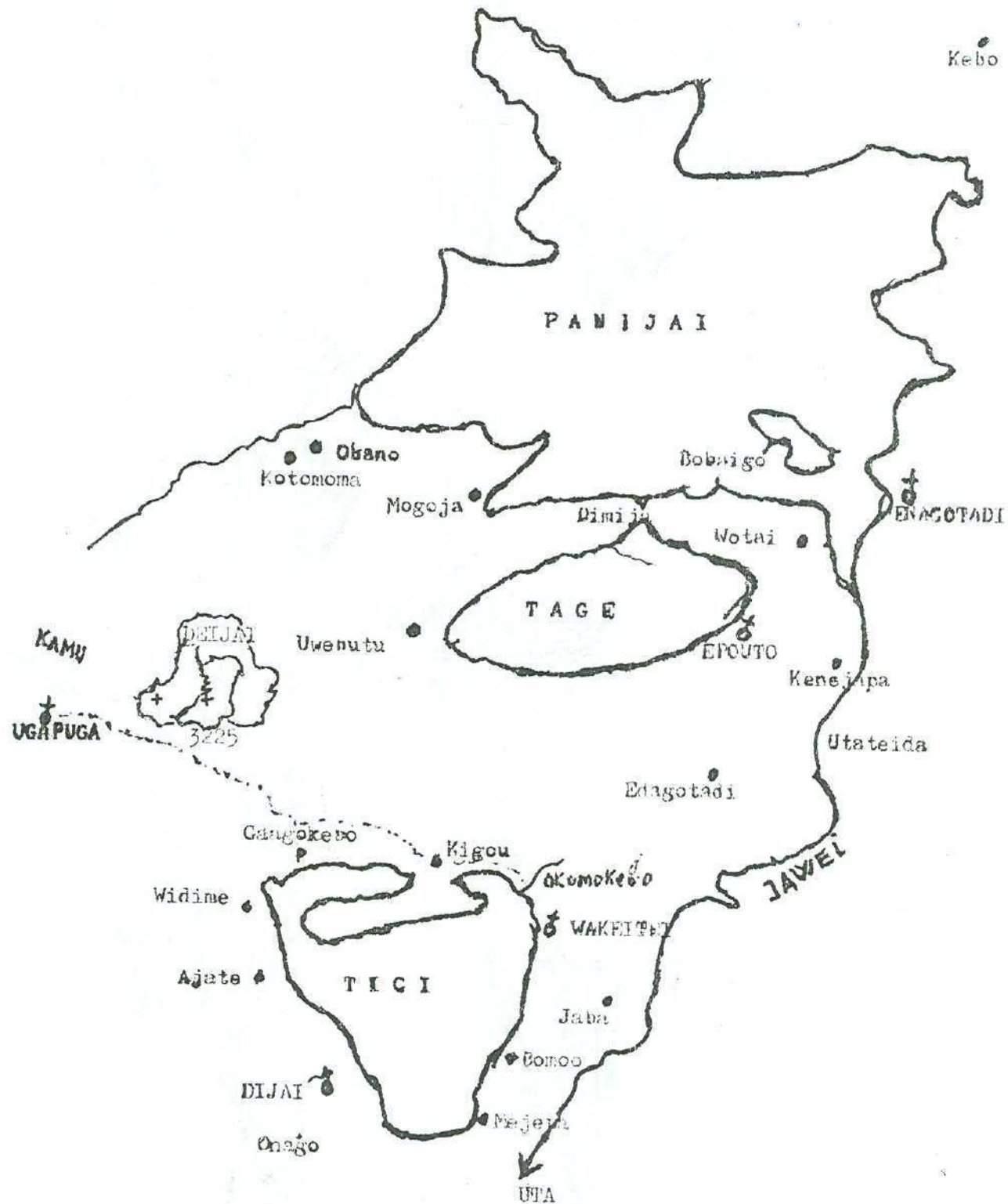
Naast Leo stond daar op de steiger pastoor Tillemans, de wereldvermaarde woudloper. Hij was de eerste die mij de hand gaf. Hij stond daar heel nadrukkelijk, gekleed in zijn zwarte toog. Want zo zou iedere piloot en vreemdeling meteen weten dat de missie van zijn dierbare Wisselmeren niet meer weg te denken was. Je zou kunnen zeggen dat hij, die de feitelijke ontdekker van het binnenland was, en de eerste missionaris aan de Wisselmeren, het zich als het ware persoonlijk aantrok, dat na de oorlog geprobeerd was, het werk dat hij hier zo moeizaam was begonnen, te boycotten. Hij had de draad nu weer opgepikt. Zijn werk zou hier worden voortgezet. Als pastoor van Enagotadi zou ik later ook altijd in de pij aan de steiger staan. Want iedereen moest nu maar weten dat de missie hier present was.

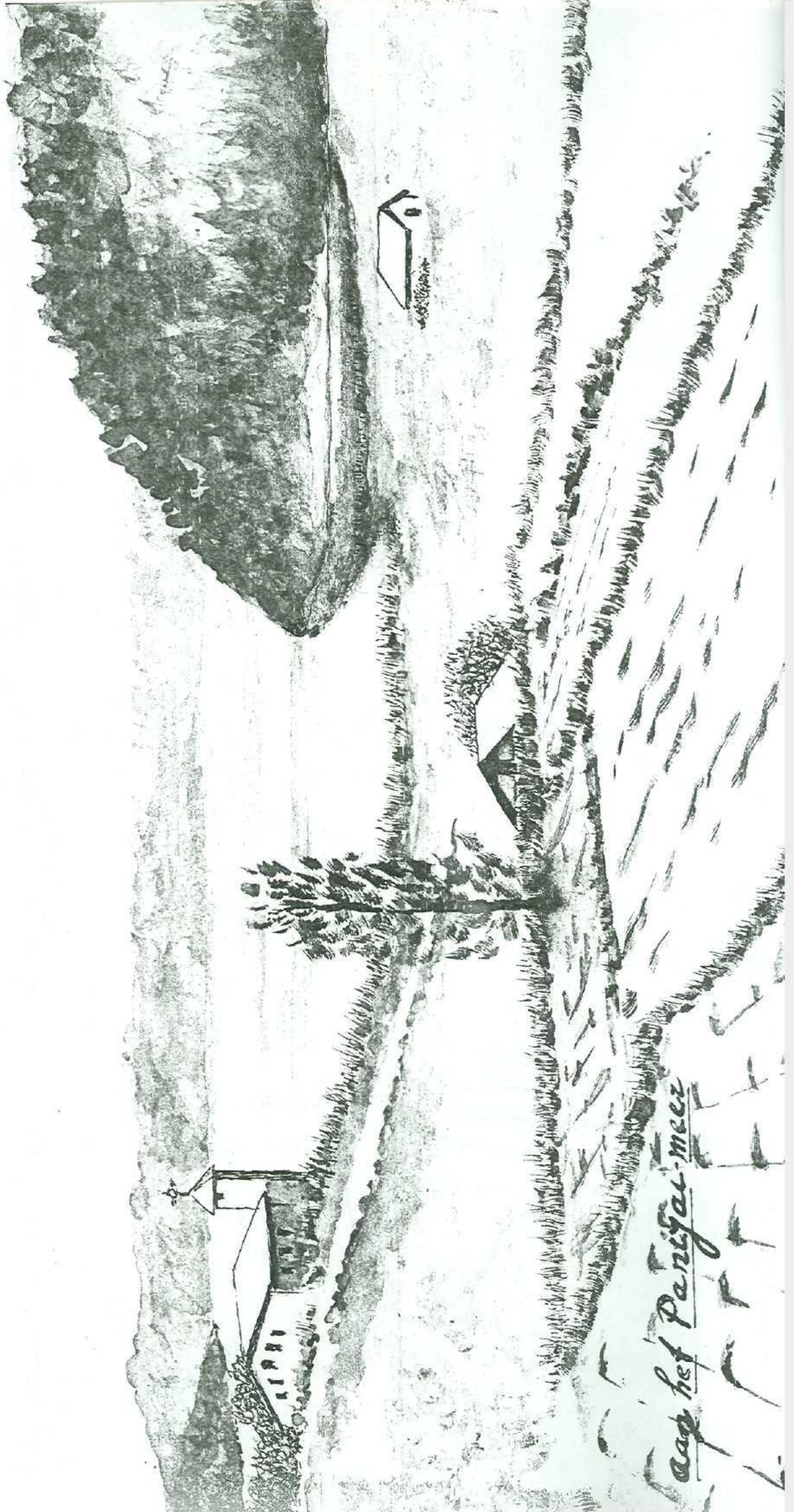
Pastoor Tillemans stelde me voor aan controleur Meyer Ranneft, H(oofd) van het P(laatselijk) B(estuur), kort gezegd dus HPB. Hij kwam mij heel sympathiek over. Naast hem stond de bestuursassistent Patty, die zich ook heel vriendelijk voordeed.

Van de steiger ging het de heuvel op naar het pastoorshuis, dat met een goedangetje was vergroot. De pastorie stond toen op de Noord-Westhoek van het missieterrein. Ik vond het toch maar een erg primitief gevalletje. Van binnen was het niet ongezellig. Er stonden zelfs drie lui rotan-stoelen in een hoekje met een tafeltje. Ik telde 5 raampjes van onbreekbaar glas, die Leo, met angst in het hart voor het Bestuur in Biak, had meegepikt van het grote vliegtuigkerkhof, dat de Amerikanen daar hadden achtergelaten. Rond die raampjes was het huis gehouwd en met dubbele bambumatten afgewerkt. Tochtvrij was het lang niet. Het dak was van boomschors. De vloer lag een stukje boven de grond en was gemaakt van nibunglatten met daarop weer een bambumat. Zo zag ook de zolder er uit. Een kasteel was het niet, maar ik zou me er toch gauw thuis voelen.

Toen ik later zelf kennis maakte met de bouwmaterialen en het gereedschap waarmee moest worden gewerkt, kreeg ik steeds meer respect voor het werk van

WISSELMEREN

Cap het Parigai-mee

Till, de eerste architect. We hebben ook op dit gebied veel van hem geleerd. Maar er was wel verschil. Till bouwde ons eerste pastoriekje op paaltjes in de grond, net als in de Mimica. Het zeewater kon er dan onderdoor. Maar dat was hier niet nodig. De paaltjes bleken gauw verrot. Daarom legden we later de groundbalken op keien en als het droog was werd het agu-hout keihard. Jarenlang hebben we zo eigenhandig onze schooltjes en huisjes in elkaar geschopt. Want alles moest in een vlug tempo gebouwd worden. Achter ons huis stond nog een keukentje, dat meestal vol zat met kinderen. Beneden aan het wegje stond het guru-huisje en toen ik boven kwam, werd er onder leiding van Till een schoolgebouw gezet. Alles gebeurde provisorisch, maar alle dagen werd het resultaat beter. Met een hamer in de hand, een beitel of een oude zaag, werd van elk kistje weer iets bruikbaar gemaakt. De spijkers werden er uitgetrokken en deden weer goede dienst.

Dit was toen de missiestatie Enagotadi. Hier was ik dan eindelijk gestrand na een reis van 35.000 km.

DE EERSTE CONTACTEN MET DE BEVOLKING

In Enagotadi maakte ik de eerste contacten met de bevolking. Ofschoon de naam Ekagi, hen ook wel bekend was, noemden ze zichzelf als regel Kapauku. Die naam zou hen denigrerend gegeven zijn door de Mimicanen. Daarom worden ze door het huidige Bestuur Ekagi's genoemd. Voor mij blijven het Kapauku's. De ontvangst in Enagotadi was reuze leuk. De mensen zijn vrij onbevange. Ze doen beslist vriendelijk aan en talrijke zwarte pootjes vragen om de knokkelgroet. De mensen groeten elkaar hier anders dan wij het gewoonlijk doen. Men grijpt met de knokkel van wijs- en middelvinger, de knokkel van de wijs- en middenvinger van de ander vast en al knijpend trekt men dan de knokkels van elkaar. Hoe harder het geluid, hoe beter de groet geslaagd is. Als je erg enthousiast bent over de ontmoeting, dan doe je hetzelfde kunstje een keer of tien achter elkaar. Werkelijk een mooie sport !!

Overal zag ik glunderende gezichten. Ik maakte kennis met de mannen die gewanend zijn met pijn en hoop, die een praatje met me probeerden te maken. Zonder die pijn en hoop zou geen man het toen gewaagd hebben zijn huis te verlaten. De mannen hebben geen echte genotmiddelen. Alleen een heel klein beetje tabak...maar ze hebben heel dikwijls meerdere vrouwen ? Van tederheid tussen man en vrouw is overigens weinig te besneuren.

Het eerste contact met de Kapauku doet beslist prettig aan. Hij is niet slaafs en huigt niet als een knipmes zoals zovelen in de hem omringende archipel. Hij is volstrekt niet terughoudend. Vrij, onbevange, fier en energiek staat ie voor je. Hij is beslist niet dom. Gul kan hij lachen en plezier maken als de beste. Hij verstaat uitstekend humor. Hij is familiair, maar dikwijls wat al te vrijmoedig op het brutale af. Hij is zeker behoorlijk eigengereid. Onafhankelijk, zoals katten dat zijn. Ze voelen zich vrij om te halen, waar wat te halen is. Maar later kreeg ik toch ook werkers die trouw waren als een hond. De vrouwen zijn iets gereserveerder, maar na verloop van tijd merk je wel, dat ze hun partijtje toch wel aardig kunnen meeblazen. De Kapauku aan de WM is klein van stuk. De gemiddelde lengte 1,50 mtr. tot 1,60 mtr. De vrouw is als regel iets korter. De W.M.-mens is tamelijk tenger gebouwd. Lichtbruin van huid, heeft kroeshaar en is van negride type. Natuurlijk lonen er allerlei typen rond. Van gezicht zijn ze heus niet allemaal hetzelfde. Je ziet er ook Jodentypen onder.

Waar deze mensen precies vandaan komen ? De wetenschap is er nog niet achter. Woonde de oorspronkelijke bevolking in het binnenland of hebben de mensen zich later in het bergland gevestigd omdat er nieuwe stammen aan de kusten kwamen, die het hen moeilijk maakten ? We weten het niet !

Van het zwakke geslacht aan de WM kun je niet direct zeggen dat ze er aantrekkelijk en bekoorlijk uitzien. Als men zo'n vrouw ziet lopen op haar platvoeten met haar korte dunne beentjes en die hotrekkelijk dikke dijnen,

met daarbovenop dikwijls nog die flink gezwollen buiken, waartegen aan de onderkant dan nog een gordijntje hangt van geplette boomschors, dan is dit alles behalve een bekoorlijk gezicht. Die vrouwen deden me op het eerste gezicht denken aan schaapjes. Nu bedoel ik niet hun snoet. Nee ! Die mist alle lammetjesheid. Het zijn pientere vrouwen. Hun mondje is niet mis. Schaapachtig zijn ze alleen wat betreft hun "kleding", hun schaaurokje... en om het vuil dat er dikwijls van onderen aanhangt...als je die natte of ongedroogde blubhorresten tenminste vuil wilt noemen. De Kapauku vindt dat maar schone modde. U merkt het wel. De vrouwen aan de WM zijn echt niet de sierpoppen van hun manneemaatschappij. Ze steken mekaar de ogen niet uit, want alles loopt er praktisch hetzelfde bij. Maar een nieuw gemaakt behi-rokje maakt toch wel indruk. In Panijai hebben huwbare meisjes en getrouwde vrouwen meestal een hele streng van die boomschorsvezels (behi) tussen de benen doorgetrokken. Van achteren vastgeknot hangt dat dan als een soort paardestaart omJaag. Een vooruitgang van smaak kan ik dat moeilijk noemen. Ik zie liever een touwrok zoals die meestal om de lendenen van de vrouw gedrapeerd is. Afhangend over hun hoofd en rug, tot bijna aan hun enkels toe, dragen de vrouwen dan nog meestal een groot netwerk, hun jat6, gevlochten van boomschorstouw. De Kapauku vrouwe* lopen er zo beslist heel zedig bij.

Over die sluier hangen aan een band tegen het voorhoofd dan nog dikwijls een paar draagnetten met daarin van alles : zoete aardappelen, groenten (een soort spinazie) of wat kreeften in een apart netje. Dikwijls nog een net met een klein varken erin of een groot net met brandhout. Over dat alles hangt dan nog dikwijls nog een net, met daarin een kind. Een tweede kleine, die wat groter is zit dan dikwijls, bij gebrek aan een kindervagen, boven over alles heen, op moeders schouder. En als ze 's avonds naar huis gaat, hangt aan haar zijde, tussen het touwschorfje, nog een bambukoker met water uit de rivier. Ze zien er werkelijk als nakezels uit, die vrouwtjes, als na het werk in de tuin, ze naar huis toe gaan. Pakezels met om hun hals nog dikwijls een "prachtig" vet collier, gemaakt van varkens- of rattetanden. En door haar oorlellen hangt dikwijls nog een bambukokertje.

Komt men deze vrouwen op toernee onverwacht tegen, dan kan het zijn dat ze schuw het bos inschieten en in een minimum van tijd onvindbaar zijn. Ben je wat meer bekend in de streck, dan weten de drapers door het roepen van bijv. "nagote mete : de nastoor komt ", die schichtige vrouwen wel weer op het goede pad te krijgen. Vreemde dornen kan men in het begin keer op keer passeren zonder ooit vrouwen of zelfs kinderen te zien. Pas als de mannen hen roepen, komen ze schuchter en verlegen te voorschijn. Is eenmaal het ijs gebroken, dan komen ze aandrigen met nota's (zoete aardappelen) en groenten of sukerriet om je dat voor wat schelnes, kralen of een smegeltje te verkopen. Zijn ze eenmaal goed met je vertrouwd, dan zullen ze ook niet aarzelen om je in hun dorp of bij een ontmoeting op de weg te vergasten op een heerlijke gepofte zoete aardappel. Men geeft dat aan iedere vriend of familielid, de gastvrijheid gebiedt hen dat. Maar niet iedereen deelt in die gastvrijheid. Wanneer bijv. een lid van Moni-clan, een volksstam in de buurt, gastvrijheid in een Kapauku-hut geniet, zal men hem wel nota's geven, maar poffen moet hij ze zelf.

De lucht aan de WM is tamelijk ijl. Als je de eerste keer vanaf de steiger omhoog moet klimmen naar bijv. het nastoorshuis, dan is dat wel even puffen. Het klimaat op deze hoogte is ook tamelijk fris. 's Morgens vroeg is het meestal heel helder, maar door de mist kan plots heel het gebied dichttrekken. Daarom komen de eerste pondelvluchten meestal heel vroeg. Veelal doen de morgens denken aan die in het vroege voorjaar in Holland. Heerlijk lenteweer. Maar er zijn aan de WM ook heel wat dagen dat alles onder een donkere bewolking schuilt. Behalve in de droge tijd (Nov.-Jan.) regent het in de middag bijna dagelijks. De avonden zijn dikwijls winderig en guur zoals bij ons in de herfst. Borstrok en wollen trui zijn dan niet overbodig. Zeker niet voor mij, daar mijn pastorietje de weelde van een open haard niet kent. In de Kapauku's dan ? Overdag moeten ze het doen met de zon en als de zon weg is,

als het regent, als het avond is of nacht...dan kruipen zij bij het vuur. Want het vuur is hún kleding. De vrouwen hebben dan nog wel hun jató. Ze rollen zich er 's nachts helemaal in. Alles slaapt er rond het vuur, onder de weldoende warme rook die er in hun hutjes hangt. Heel wat brandwonden zijn er het gevolg van. Bovendien slapen onder de mannenhuizen de varkens, die ook nog wat warmte uitstralen. Men zegt dat de varkens hen ook nog behoeden voor een ander huisdier dat het de mens heel lastig kan maken, nl. de vlo. Je hebt geen vrouw, geen kinderen. Je wilt graag contacten maken en als je dan in huis bent, heb je ook al die tijd dit vrijpostige volkje hij je over de vloer. "Mieters volk" zei later een topograaf in de dop, tegen me. Ja, zeker de eerste dag is dat wel zo. Dan zijn de close-ups die je zou kunnen maken heus wel een daalder waard. Ze praten en gesticuleren als Fransen of Italianen. Het volk schijnt gehoren voor het toneel. Het ene bedrijf na het andere wordt opgevoerd. Mannen, vrouwen, jongens, meisjes en kinderen, alles speelt mee. De groten zijn als kinderen, de kinderen als groot. De jongetjes, mannetjes in zakformaat. Grote kleine kinderen. Kleine grote mensen. En als 's avonds het snel is uitgespeeld dansen in pastoor zijn woning talrijke vlooiën. De eerste dag heb je dat niet zo in de gaten. Maar de volgende dag begint de strijd eerst tegen de vlooiën. Ik had gelukkig in Sorong een pak DDT meegekregen. Daarna begint de strijd met je zelf. Want je moet er wel aan wennen dat heel de dag dit opdringerig en vrij brutaal volkje met jou je huisje deelt en dat dan behalve je tijd er ook nog wel eens met andere dingen vandoor gaat. Telkens als er weer iemand komt leuren met een netje nota's (zoete aardappelen) of wat groente, wordt er wel van je verwacht dat je meteen met kralen in de hand of met een schelpje klaar staat. Je geduld wordt dikwijls erg op de proef gesteld. Vergeet ook vooral niet de welriekende geur die velen toen nog verspreidden, want wassen, laat staan baden, was hen onbekend, terwijl er toch zo veel water is.

Toch ondanks alles zijn de Kapauku's een heerlijk volk. Maar ze doen wel precies en alleen wat ze zelf willen. Heerlijke zelfstandige mensen. Ze lopen met hun hoofd fier omhoog, want heel de wereld is van hen. Ze mogen dan wel eens wat brutaal zijn, egoïstisch en denken aan de heb, maar is dat niet normaal? De armoede maakt de mensen hard. Ook wij weten dat uit de oorlog. Wat keken bij ons toen de have-nots niet afgunstig - en terecht! - naar hen die wél eten hadden. Gezien of ongezien werd dikwijls het allernoodzakelijkste voedsel weggepikt. Hier draait alles om het "ik" en om het eten. Het is to be or not to be. Het valt niet altijd mee je kop hier boven water te houden. Het is dikwijls een struggle for live! En dat brengt de mens in de verdediging en maakt hem dikwijls hard en egoïstisch en er altijd wel op gespinst, ergens iets mee te pikken als het eerlijk en ongezien kan. Heel de bevolking leeft hier op een bestaansminimum en velen er nog onder.

Voor Westerlingen is de wereld waarin deze mensen wonen onbegrijpelijk, onvoorstelbaar! Je moet het meegemaakt hebben. Ik zal proberen het U wat duidelijker te maken. Alles wat wij Westerlingen thuis hebben, hebben deze mensen niet! Ik maak een uitzondering voor water, maar ook dat is in de bergstreken soms erg schaars. De mensen hier hebben geen stoelen, geen tafels, geen kasten, geen potten, geen pannen, geen messen, geen vorken en geen lepels. Geen bedden, geen dekens. Stoffen, kleding of garen was hen totaal onbekend. Geen schoeisel, geen papier had men ooit gezien. En hun eten? Geen rijst, geen meel, geen melk, geen boter, geen zout, geen enkel soort drank enz. enz.. De mensen leefden, en leven nog, van flauwe zoete aardappelen en een beetje groente dat op spinazie leek of wat bladeren van de zoete aardappel. Aan de meren vingen de vrouwen wat kreeft. Wat verder in het binnenland viste men wat torretjes, dikkopjes enz. uit nlassen. Dat was hun enig vet- en eiwitvoeding. Vlees kregen ze eigenlijk maar een keer in het jaar bij varkensfeesten of als er bij geboorte of iets dergelijks door een familie een varkentje geslacht werd. Maar dat hield niet over!

De kinderen groeiden nogal vrij op. De kleine jongens lopen met of zonder iets aan en de meisjes hebben al heel gauw een rokje aan van boomschors.

Zwervertjes zie je hier niet. Ook geen oudjes die in de steek worden gelaten. De kinderen maken alles van het leven mee en hebben een sterke wil mens te zijn. Iedereen, getrouwd of niet, jong of oud, ieder leeft zijn eigen leven. Dat brengt de structuur van de samenleving met zich mee. Oppervlakkig gezien heeft ieder zijn eigen zorgen, zorgen voor eten en brandhout. In Enagotadi zag men er tamelijk goed uit, maar ook hier is de weerstand tegen ziekten niet groot. De Kapauku's zijn met ontzettend weinig tevreden, maar in Enagotadi zijn ze onderhand vertrouwd met de kunst om van alle drie walletjes, bestuur, zending en missie, mee te pikken wat kan. De bergpanua's zijn behoorlijk uitgeslagen en het zijn gewiekste handelaars. Kortom, ik zag hier mensen die nog leefden in het STENEN TIJDPERK. Abraham was dit tijdperk al lang gepasseerd. De mensen hier hadden geen enkel instrument van ijzer of koper. Geen mes, geen hamer, geen spijker geen naald of speld. Toen de blanken kwamen met hun messen, parangs, bijlen en andere spullen, brak er voor hen een heel andere wereld open. Toen ik op de WM kwam zag ik nog mannen die met een stenen bijl bezig waren een prauw uit te hakken. Ze hadden nog messen van staan. Met graafstokken (jadau) werden de greppels gegraven en met vlijmscherpe bambusesjes sneden ze het vlees op het varkensfeest.

In hun ogen zijn wij niet blank. Nee, wij zijn de dega-bage, de ros-sige mensen, de roodhuiden. De Japanners noemden de eerste Hollanders ook zo. We worden ook wel Surabaja-me, Surabaja-mensen genoemd, omdat de eerste expeditie in Surabaja van wal ging. Op de WM had de tijd behoorlijk stilgestaan, maar de mensen in het Stenen Tijdperk zijn wel echte mensen. Niets minder dan wij. Als je aankomt, ken je hun taal nog niet, maar je zoekt toch omgang met hen. Het praten is wel erg gebrekkig, maar je wilt aan een ieder toch laten zien, dat je met iedereen goed meent. Je luistert meer dan je praat. Je leert meer zelf, dan je onderricht en hij alles zoek je naar hun diepste innerlijk, want je wilt naast hen staan, iets voor hen betekenen.

Toen ik in Enagotadi aankwam, was er door de paters al heel wat gedaan. Het vóóroorlogse missieterrein bleek ingebikt. Patty, die voor de oorlog al bij de zending had gewerkt, was nu Bestuurs Assistent geworden. Hij had er omgetwijfeld graag aan meegewerkt dat de LVD in de missietuin haar werk was begonnen. Want terwijl de missie na de oorlog van de WM werd geweerd, vertelde hij de mensen dat de pastoor nooit meer zou terugkomen. Uit Jaba en Tigi sleepte hij kinderen naar de bijbelschool. Bestuur en Zending waren er nu alleen en tuan Bestuur, de B.A. was zending. Als B.A. en omdat hij de taal wat kende, was hij een machtig man.

Toen ik "boven" kwam trof op de WM een herleving aan van de oude vaderlandse godsdienststrijd, zoals ik die in mijn jeugd ook had meegemaakt. In 1928 was in de Kamer beslist dat de regering niet langer het recht had lijnen te trekken voor zendings- of missiewerk. Er was van toen af aan godsdienstvrijheid voor iedereen. Dat gold dus ook voor Nieuw Guinea, maar de mentaliteit in het oude Nederlands Indië was taai en hard. In Batavia deden na de oorlog onze goede ambtenaren nog alles om de missie uit de WM te weren. Het HPB, Mever Rarneft vertelde me later dat hij zelfs niets wist van dat besluit van de Kamer. Hij trof op de WM de zending aan en vond zeker voor deze primitieve bevolking dubbele zending een ramp. Heel begrijpelijk. Maar het Bestuur heeft aan de desastreuze gevolgen ervan, wel behoorlijk meegewerkt en ze voor een groot deel veroorzaakt. Deze politiek heeft dan ook de eerste jaren een behoorlijk stempel gedrukt op ons missiewerk en de verhouding missie-zending op WM, waar we ons beiden geroepen voelden, om een vergeten volk de helpende hand te bieden, ofschoon onze methode van aanpak nogal wat verschilde

vergeten volk

Door heel Nieuw-Guinea loopt van Oost tot West een hoge bergketen van ruwaa kalksteenmassief, omgeven door lagere plooingsgebergten met ingesloten hoogvlakten. Noord-Oostelijk van het Charles Louis Gebergte hebben zich op plateau's van \pm 1700 meter hoog drie meren gevormd, de Wisslaneren. Twee van deze meren hebben ondergrondse afwatering. Het grootste, het Paniaameer loost zijn water door de Jawei-rivier die met zijn vele kronkels en vernauwingen tenslotte bij Oeta in de zee uitmondt. Zo is het te verklaren, dat het rond het merengebied erg drassig is, om het maar zacht uit te drukken.

De drie meren liggen wat men zou kunnen noemen in de hals van de Vogelkop. Iets naar het Oosten. Naar het Zuiden is de weg naar zee de kortste. Over de onbewoonde plooingsgebergten komt men in de vloedbossen of mangroven. Voor een Europeaan niet om door te komen. Dat er behalve in de smalle kuststrook, achter die berg- en waterlinie nog mensen woonden, wist niemand. Alleen de missionarisneus van de pastoor van de zuidkust had er lucht van gekregen, dat er verderop in de bergen achter het Charles Louis Gebergte, ook mensen woonden. De kustbewoners gingen met hun prauwen de rivieren op, de bergen in en kochten op bepaalde plaatsen tabak van de bergpapua's.

Van verre kwamen ze aangelopen, maar zorgden er voor dat hun woonoorden verborgen bleven. De resultaten kennend van vroegere expeditie's, die ook elders in de bergen tamelijk grote mensen-concentraties hadden aangetroffen, ging de vroegere pastoor - later de eerste Apostolisch Vicaris van Merauke - on stap.

Eind 1935 nodigde Prof. Dr. Bijlmer pastoor Tillemans uit hem met zijn kennis bij een expeditie naar het hooggebergte ten dienste te staan.

Zo kwam na dagen lang klimmen, kruipen en glijden over het Charles Louis Gebergte, de eerste pastoor terecht bij de bergpapua's in het dal van de Manija. Het was niet de gemakkelijkste weg over dat hoge Tijougebergte, maar ook wij zouden het later meerdere keren moeten ondervinden dat de rechte weg niet altijd de kortste is en de gemakkelijkste.

De bewoners noemden zich Simogi. Eén van hen, Auki Tekege, die al wist van de blanke man aan de kust, ontpoete zich als een goed gastheer. Hij vertelde dat er verderop nog veel meer mensen woonden, allemaal stamverwanten : Ekagi. Er waren ook grote wateren. Hij bedoelde niet de rivieren, maar zoiets als de maikai, de zee. Maar dan niet zo groot. En met zijn vinger in het zand tekende Auki alles uit en hij noemde de namen van Tigi, Tage en Panijai. Hij verzocht de pastoor nog een paar weken te blijven.

Dan zou hij die mensen laten komen. Ook de Moni : dat waren mensen van een andere stam. Die eerste kennismaking met de Kapauku's en Moni uit het merengebied, was allervriendelijkst. Met de ontdekking van dit gebied begon dan ook de missie in het hooggebergte aan de meren.

In die dagen was de Marine bezig Nieuw Guinea in kaart te brengen. Op aanwijzing van pastoor Tillemans MSC, maakte lt. vlieger ter Zee, Ir. Wissel een vliegtocht van Aika (Zuidkust) naar Seroei op Jappen. En inderdaad zag hij op een hoogte van + 1700 meter één groot meer (Panijai) en twee kleine meren (Tigi en Tage). Naar hem zijn die meren "Wissel"-meren genoemd. Het eerste watervliegtuig is op 11 Nov. 1937 op de Wisselmeren gedaald. Er was toen juist een varkensfeest in Enagotadi. Met de bevolking werd toen geen contact gemaakt. Marius Bohii, die toen een jaar of 7 was, vertelde me later dat de mensen radeloos van angst met hun hoofd in het zand dekking zochten. Er ontstond grote ruzie, want de moedigsten hadden van de geopenheid gebruik gemaakt stukken vlees weg te pikken en de brokken vielen hier en daar in de Enago-rivier. Tot geruststelling van allen vloog de metalen vogel de lucht weer in en vertrok.

Deze gebeurtenis gebruikte ik later nog dikwijls om de leeftijd van de ouderen te schatten. "Hoe groot was jij, toen dat eerste vliegtuig landde?" was dan mijn vraag. De vele mensen die van heinde en verre waren samengekomen om het varkensfeest te vieren, hebben deze gebeurtenis natuurlijk overal rondverteld. Twaalf jaar na dit gebeuren werd ik pastoor aan het Panijai-meer te Enagotadi. De oorlog was voorbij. Het missiewerk kon weer beginnen. Uit de mond van Tillemans zelf hoorden we toen over het vooroorlogs begin aan de Wisselmeren. Hij heeft het later in de Ser.Tifa. nr. 12, 10 Dec. 1950 ook gepubliceerd. Hier volgt het :

HET VOOROORLOGSE BEGIN OP DE WISSELMEREN

De eerste mensen van de meren en van Kugana heb ik ontmoet in Jan. 1936 bij gelegenheid van de Bijmer-expeditie. We wisten toen nog niets van het bestaan van de drie meren, maar we hadden wel vernomen dat er, meer naar het Oosten, een groot water was.

In 1938 in de maand Juni (als ik me goed herinner) ging Commissaris van Fechoud naar Boven, en op verzoek van Resident Jansen, ook ondergetekende. Ik verbleef een maand op Enagotadi. Toen de missie met scholen enz. wilde beginnen, werd op verzoek van Resident Jansen gewacht. De Resident wilde dat het Bestuur eerst een beetje vaste voet zou hebben. Gezien de financiële toestand en het gebrek aan personeel was dit een welkome oplossing voor Monseigneur, altijd in de veronderstelling dat de Zending ook geen kans had om te beginnen.

In Sept. 1938 echter bleek, dat twee Amerikaanse Zendelingen van de Resident verlof hadden gekregen om aan de WM een kijkje te gaan nemen. Ik bediende toen Oost-Mimica vanuit Kokonao en Pater Akkermans, die in Uta woonde, meldde het mij. Ik vroeg Mgr. wat te doen. Mgr. antwoordde per radio: "zie wat U doet, guru noch geld beschikbaar."

Ik maakte toen drie hulp-guru's vrij van de gesubsidieerde scholen van Mimica. Hun salarissen werden voor een gedeelte gedragen door hun collega's aan de kust; verder schreef ik adressen aan in Holland en deed ik maar weer een beroep op Pater Geurtjens, die al zo veel hulp geboden had voor ongesubsidieerde scholen. Zo verscheen ik onverwachts voor Controleur de Bruin, die zich intussen als IUPB op de WM gevestigd had. Deze vroeg mij of ik verlof had van de Resident. Ik antwoordde ontkennend, maar zei tevens, dat ik dat ook niet nodig had. Als de Zending naar boven mocht, dan toch zeker de Missie, die hier al eerder was, en op verzoek van de Resident gewacht had met scholen. Zending Deibler was alweer per vliegtuig vertrokken toen ik

hoven kwam.

HPB de Bruin wilde mij verplichten met mijn guru's terug te komen naar de kust, doch ik weigerde. Er ging een telegram naar Ambon en ook de Resident seinde : dat ik met de guru's terug moest, maar ik weigerde weer. Er ging een nieuw telegram : de Pastoor weigert.

Het antwoord hierop was een hele rits van eisen : volledige opvoer van levensmiddelen voor de guru's, verbod om ook maar iets van de bevolking te kopen en ik weet niet wat al meer.

HPB wist dat het zeer lastig zou zijn kuli's aan de kust bereid te vinden om, zoals geeist werd, de vivres op te voeren. De weg was verschrikkelijk. Het duurde 11 tot 16 dagen eer men van Orawja, Enagotadi bereikt had. Terug ging het in korter tijd, maar toch ook nog 8 à 10 dagen. Eten voor onderweg moest worden meegedragen voor heel de tocht. Resident en HPB waren er dan ook van overtuigd dat ik, hetgeen van me geeist werd, niet volbrengen kon. Toch zette ik mijn handtekening, dat ik aan de eisen zou voldoen, hoewel ik zelf niet wist hoe ik de eerste keer de beste aan kuli's zou kunnen komen voor de lijdensweg.

Ik ging terug om opnieuw levensmiddelen op te voeren. Van mijn 3 guru's liet ik er twee achter en nam er een mee. Daar ze niets van de bevolking mochten kopen, was er toch niet genoeg eten voor drie, en daarenboven wilde ik er een bij me hebben om me te helpen bij de heropvoer van de vivres. Die ik meenam was Petrus Letsoin, de guru van Jaba. Ik had daar eigenlijk nog moeite mee, want de mensen wilden hem absoluut houden en brachten een berg natates aan. Ik nam hem toch mee, maar ik schreef dit toch even aan HPB. Binnen de drie weken was ik weer terug en ook de guru, die weer in Jaba werd geplaatst, waar Weakebo steeds ijverig hielp, al deed hij het dan ook niet voor niets. De beide andere guru's had ik in Enagotadi achtergelaten, waarvan ik Meterav al bestemd had voor Kugana. HPB had echter de guru verboden naar Kugana te gaan omdat hij er vroeger nooit geweest was. Bij mijn terugkomst echter, plaatste ik hem daar en Andreas Maturbongs, die reeds vrienden in Enagotadi gemaakt had, liet ik daar. De zending kwam enige tijd later toen de drie guru's reeds werkzaam waren.

Waarschijnlijk op initiatief van HPB en de Zending (in elk geval wist ik van niets) werd een vergadering belegd ten huize van HPB. Aanwezig waren : HPB, de zendelingen Post en Deibler en ondergetekende.

Het ging over Dubbel-Zending. In Enagotadi was nu dubbele Zending. In andere dorpen moest dat voorkomen worden. HPB stelde voor dat de Missie onder de Ekari's zou werken, de Zending onder de Moni's. Dus dat de Missie Kugapa zou moeten afstaan aan de Zending. Kugapa is de enige Moni-nederzetting hier in de buurt, hun eigenlijk land is Kemandora, drie dagen lopen van Enagotadi.

Voor zover ik mij herinner (al mijn notities zijn tijdens de oorlog verloren gegaan), heb ik gezegd dat ik bij Mgr. Aerts niet behoef aan te komen met scheidingslijnen. Omdat wij niet kunnen en niet mogen uitmaken : laat dit of dat gedeelte maar protestant worden.

Het ging er dus vooral om dat de Missie Kugapa zou afstaan aan de Zending. Ik ben toen zelfs zover gegaan dat ik tegen de zending zei: ga naar Kugapa en ondervraag de mensen: willen ze mijn guru niet, dan haal ik hem weg. Zoals ik verwachtte, zeiden de mensen : we hebben niets tegen de guru; hij is goed en we willen geen andere. Verder heb ik gezegd dat ik vanaf de Zuidkust kwam en het dus voor de hand lag dat ik van daaruit de Missie begin; gezien daar zeker een 100 guru's en meer geplaatst kunnen worden, er de eerste jaren wel geen kwestie behoeft te zijn van 2 guru's in een dorp. Er is niets op papier gezet. Van een formeel agreement vernam ik eerst iets bij het lezen van de Jungle Pimperl, in de trein tussen den Haag en Breda in het jaar 1949.

Thans is het zo, dat de meeste leerlingen op de school van de Zending uit het gebied van het Tigi-meer zijn; dus, doorgeredeneerd op het agreement, uit katholiek gebied. Bovendien heeft zendeling Michelson mensen uit dat gebied gedoopt, o.a. Weakeho, ongeacht het feit dat hij 6 vrouwen heeft, en een broer van Weakeho met 4 vrouwen.

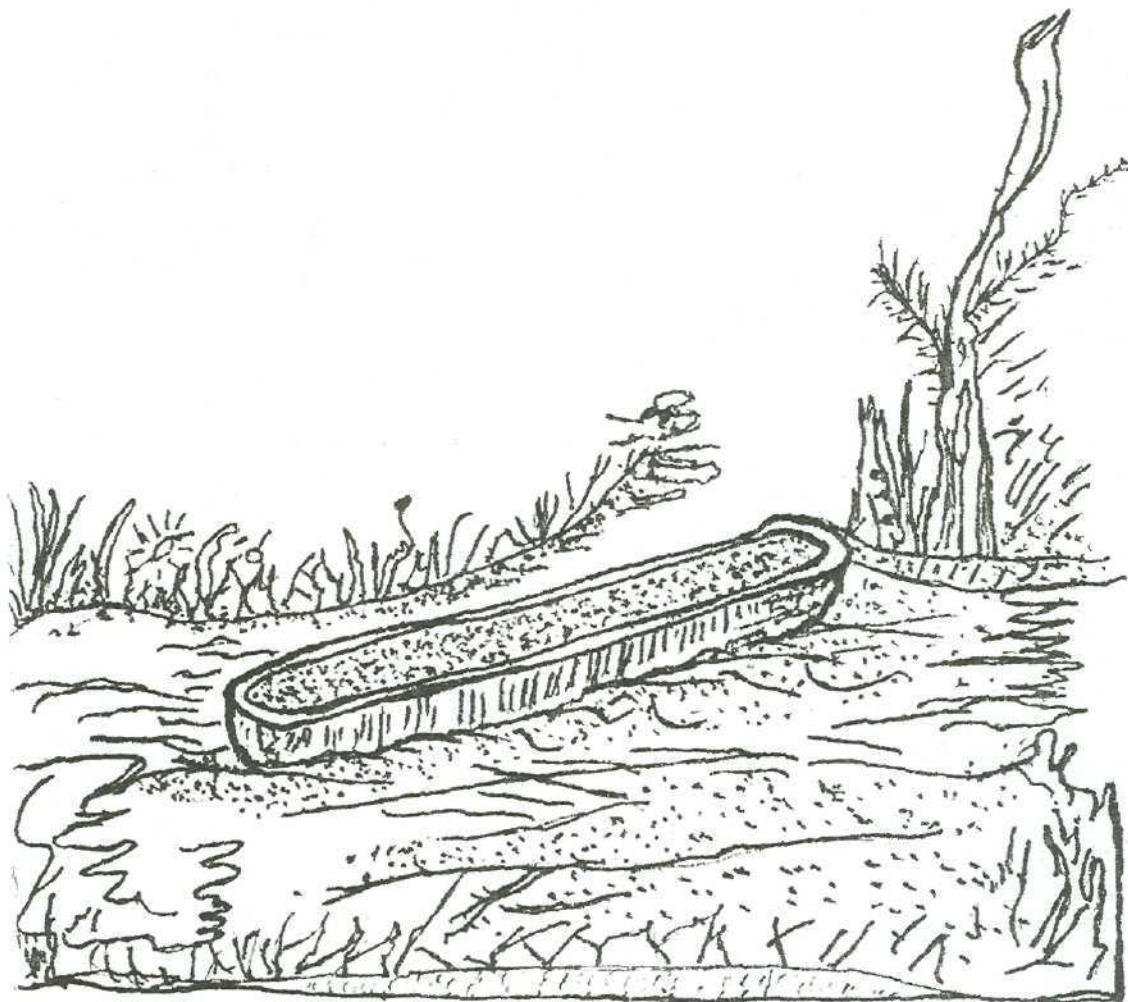
Want de Zending heeft zich een voorsprong weten te verschaffen. In Februari 1946 legde de Missie zich neer bij het verzoek van Resident van Eechoud om met hervatting van de Missie te wachten totdat het Bestuur zich opnieuw gevestigd zou hebben. Ik heb toen Resident van Eechoud persoonlijk gesproken in Hollandia.

Maar de Zending was in December 1946 boven : tegen de Resident in, of buiten hem om. In elk geval heeft men ze laten zitten en heeft men ze geholpen. Terwijl daarentegen ondergetekende nog in Mei 1947 verboden werd naar boven te gaan door A.R. Bolding. En in October 1948 kwam het befaamde verbod uit Batavia. 1 April 1949 kon de Missie eindelijk starten.

De Zending heeft dus een voorsprong van bijna 3 jaar, en ze hebben daarmee de kans schoon gezien, mensen die anders bij de Missie gebleven waren, naar zich toe te trekken.

De kwestie van Dubbele Zending is nu inderdaad aan de orde. Zij die de Missie terughielden zijn de schuld van wat nu gebeurt en nog gebeuren gaat.

H. Tillemans M.S.C.

Missie aan de Wissel-meren

Wanneer je, aangekomen op de Wisselmeren, met de zon in de lucht en in het hart, neerzit op een van de berghellingen van het plaatsje Enarotadi, dan kan het niet anders of je bent verrukt over de majesteit en de schoonheid van de natuur, die daar vóór je ligt, Zeldzaam mooi is dat! Die blauwgroene bergen met daar tussen, als op handen gedragen, die grote waterkom: het Paniai-meer, met daar rechts vóór in oprijzend als een paddestoel de Bobaigo-berg. Tegen de helling tot ver beneden in de Wejavlakte ligt als een mozaiek de tuingrond van de Kapauku's. Ze zijn aan het werk of zitten in hun prauwtjes op het meer.

Hier zit ik dan nu in Enagotadi, dat gelegen is aan de zuidpunt van het grote prachtige Panijai-meer. Ruim 1700 meter hoog. Als je ergens in Nieuw Guinea zou willen wonen, zou het daar zijn. Ja, voor één dag, want geloof me, zelfs het verblijf van één week zou voor U geen wittebroodsweek zijn. Met een paar dagen ziet men de zaak wel een beetje anders. Want het is hier niet altijd zon. Het kan er ook behoorlijk regenen en mistig zijn.

Vanuit de lucht gezien, kon het hier wel Zwitserland zijn. Maar kom niet buiten de deur, want wegen of verkeersmiddelen zijn er niet. Ook geen paarden, of honden-kar of ezels. Het wiel moet hier nog uitgevonden worden.

Je kunt een stukje varen met een logge prauw over het meer, maar verder moet alles gebeuren per *Pedes Apostolorum*. Hier is alleen maar water, modder, moeras, bomen, struiken, stenen, bergen en soms iets dat lijkt op een pad. Maar als je stilstaat voor een rivier, een onoverkomelijke hindernis of je zit tot aan je middel in de prut, dan is daar altijd het voorbeeld van de bergpapua, die nergens voor staat.

Een menselijk begaanbare weg over land naar zee is hier dus ook niet. Niet naar het Zuiden, niet naar het Noorden. En met het vliegtuig is het ook niet altijd zo gemakkelijk, want heel dikwijls trekt zich, boven de pas naar de meren en boven de meren zelf, een wolkendek samen, zodat alles onvindbaar is. 's Morgens vroeg maak je de beste kans. Tot een uur of 8 is het meestal helder. Het regent hier bijna alle dagen. Zeker in de namiddag, behalve dan in de droge tijd. Het is dus niet altijd even gemakkelijk om er te komen, en als je er eenmaal zit, kun je er niet meer weg. Je moet vliegen.

Gewoonlijk komt het vliegtuig vanuit Riak, brengt post en eten en dat was aanvankelijk met tussenpozen van 4-5 maanden. Als Europeaan leefde je op rantsoen, want je was afhankelijk van wat het vliegtuig bracht, en de Missie kreeg maar een heel beperkt aantal kilo's voor haar personeel toegewezen.

En de Kapauku zelf? Die hangt alleen af van wat de natuur en de schrale bodem hem geeft. In Enagotadi leefde nog een volk dat het dorpje niet zou verlaten, tenzij gewapend met pijl en hoog, het verdedigings- en aanvalswaapen bij ieder volk dat nog leeft in het Stenen Tijdperk. Als het vliegtuig weg is, zijn het alleen de Kapauku's die missie, zending en bestuur hier afleiding bezorgen. En dat doen ze dan ook aardig!

Na mijn aankomst bleef Leo nog wat hangen. Hij hielp Till bij het bouwen van een schooltje. Ik orienteerde me wat in het plaatsje en probeerde tussen de bedrijven door ook wat te helpen bij het graafwerk in en rond de school, want spitten kon ik wel, maar timmeren?

Ik keek mijn ogen uit bij het zien van dit vreemde naterswerk. Ik wist alleen van wat vuile verfvingers bij de inrichting van het jeugdgebouw in N. Niedorp. Ik liep er dan ook dikwijls zo maar wat rond, zonder te weten hoe de koe bij de horens te pakken.

's Avonds zaten we gezellig bij elkaar en ik vertelde hen van de jaren dat ik als assistent in Nw. Niedorp was, van de reis naar China, van de Chinese studie aldaar en van mijn kort verblijf in Batavia. Jaren later vertelde Leo me, dat hij toen in die eerste dagen eens tegen Till gezegd had : wat moeten wij hier doen met zo'n salon-pastoor ! Het is, denk ik, nogal meegevallen.

Op een van de avonden zouden we na het werk wat gaan eten. We aten rijst met makreel er door. Als groente aten we het lof van zoete aard-appelen. Mathias was het kokje van Till. Hij was dat al vóór de oorlog geweest. Mathias was een stevig gevormde jongeman. Voor een Kapauku tamelijk dik en vet. Ieder had zijn bordje ongeschent en Mathias zat op zijn hurkjes in een hoekje te smullen van zijn portie op zijn bordje. Nog niet gewend aan de huishoudelijke situaties en nog niet wetend waar een en ander te vinden was, zei ik tegen Till dat ik geen lepel had. Hierop zei Till : 'Mathias, natoga sendoki beu'. Toen Mathias hoorde dat de nieuwe pastoor geen lepel had, vloog hij overoed. Hij pakte zijn eigen gebruikte lepel uit zijn bord, likte hem af, veegde hem nota bene aan zijn blootje af en stak mij de lepel toe. Blijkbaar onthutst over het slechte resultaat van zijn opvoedingslessen in de hygiëne, vloog nu ook Till overeind. "Wat doe je nou, uilskuiken?" hoorde ik hem zeggen. En daarop onbewust het gezegde indachtig : "Wie te veel praat heeft geen tijd om na te denken " greep Till meteen de lepel vast en zo werd groter onheil voorkomen. Leo lachte wat en keek daarna denkend aan het uilskuiken wijs voor zich uit alsof hij wilde zeggen : "alle vogels hebben toch twee vleugels nodig om te vliegen !" Ik lachte bij dit alles maar wat en dacht zo iets als : je krijgt het leven niet ineens, maar van dag tot dag opgediend. In de leefwereld van de Ekagi's zouden mij nog vele gerechten worden ongediend, om zo heel langzaam iets van hun leefwijze te begrijpen.

Na korte tijd was Leo weer naar Wakeitei aan het Tigi-meer gegaan. Hij was daar op Hemelvaartsdag (26 Mei) gaan wonen. Guru Gerardus Ohoiwutum die hier al vóór de oorlog werkte, was er begin April al heengegaan met z'n ega en er hartelijk ontvangen. Till was er eerst met de guru en Leo heengegaan om de vooroorlogse contacten daar weer te herstellen. Maar al heel gauw moest Leo het met de guru alleen zien te stellen. Hij woonde daar nu nog in de tent, waarmede de missie in Enagotadi was begonnen en had al wat spullen klaarliggen voor de bouw van wat later zijn villa zou worden. Vanuit Enagotadi had hij wat spullen meegekregen om wat nota's te kopen en bouwmaterialen. Voor dat laatste had hij nu ook de bijlen mee die we in Biak gekocht hadden, maar ze vielen niet in de smaak. Hij zat er mee om de mensen wat tevreden te stellen. En de goeie Leo kon er eigenlijk helemaal niet tegen als hij de mensen, die het toch al zo arm hadden, nog moest teleurstellen.

Na een paar weken ging Till naar Tigi om eens te kijken hoe Leo het maakte. Ik werd er toen gewoon alleen voorgezet. Ik moest met de zaken in Enagotadi maar zien klaar te komen. Ik kende nog bijna niets van de taal, maar de waarde van de schelpjes en de kralen had ik al aardig onder de knie en met wat gebarentaal wist ik me toch wel verstaanbaar te maken. Vooral de vrouwen en kinderen liepen mijn deur plat en ik kon er al aardig mee aanpappen.

Vrouwen zijn overal hetzelfde. Ze hebben meestal wel een goed hart. Zo was er ook in Enagotadi - en later ook elders - een oudere vrouw die het er mee te doen had, dat de pastoor geen vrouw had en geen moeder die voor hem kon zorgen. Pannen om in te koken kent men niet, maar elke vrouw pof

de nota's voor haar man en kleine kinderen in de warme as. Deze oudere vrouw kwam daarom iedere morgen Till, en later ook mij, een paar heerlijk gepofte zoete aardappels brengen. Ze kwam als regel al heel vroeg, vóór de Mis. Maar deze morgen was onze oude moeder wat laat. Ik was al begonnen met het lezen van de H.Mis. Daar was verder - hoe kon het ook anders - geen mens bij. In een hoek van het vertrek (dat was toen onze kerk) stond een altaartje. Na een poosje hoorde ik de deur open gaan. "Nota moti" riep moeder : ik heb nota's voor je, pak ze aan ! Ik stond met de rug naar haar toe en zei niets, maar dacht: ze legt ze wel op het tafeltje naast de deur. Maar moeder durfde ze niet op het tafeltje te leggen, bang dat iemand zou binnenkomen en ze misschien zou meepikken. Daar ik verder niet reageerde, durfde ze ook niet langer roepen. Op een gegeven ogenblik trok ze, voor zover dat mogelijk was, de stoute schoenen aan en legde de nota's aan de Epistelkant op het altaar. "Ze zijn nog lekker warm" zei en verdween. Het was juist offertori:offergang.

Uit het verhaal van deze vrouw moet men niet concluderen dat de vrouwen aan de Wisselmeren direct zo vertrouwelijk zijn met de blanke mannen. Integendeel. Ze zijn zeer gereserveerd voor alles wat man is. Zelden zal een vrouw alleen je deur binnenglippen. Ze neemt altijd een andere vrouw mee of een kind. En vooral in het begin zal ze altijd angstig er op toezien dat de deur niet dichtgaat. Natuurlijk maakt langduriger contact ze vertrouwelijker en meer vrij. De Kapauku heeft vrouwen in de blanke, maar toch neemt de vrouw altijd wel haar voorzorgen om niet in discredit te komen bij haar stamgenoten. Waar evenwel ooit een te grote vertrouwelijkheid zou kunnen ontstaan, moet de schuld wel gezocht worden bij de vreemdeling. Want iedere Kapauku, en de vrouw des te meer, heeft van nature een geweldig ontzag voor de machtige geest die werkt in de vreemdeling die blank is.

Op een van deze dagen dat ik alleen thuis was, hoorde ik plotseling een geweldig gevoel. Mijn hart kromp ineen. Want ik zag in de verte een hele groep mannen, gewapend met pijl en boog, Enagotadi binnenhollen. In volle draf "juu! juu!" roepende, kwamen ze het wegje op dat lag tussen de school en de pastorie. Ik dacht aan zoiets als een overval op het dorp waar de blanken woonden. Want ik had zoiets nog niet meegeemaakt. Deze groep kwam van verre, maar de mannen en jongens hadden helemaal geen kwade bedoelingen. Ze waren gewoon gekomen om de blanke mensen eens te bekijken. Het is maar een weet !

MIJN EERSTE TOERNEE

Toen ik na een paar maanden wat was ingeburgerd, vroeg pastoor Tillemans me om mee te gaan voor een bezoek aan een kleine groep mensen van de Moni-stam in Kuguapa. Daar woonden nl. nog twee van de drie Moni-hoofden die indertijd door Auki waren uitgenodigd naar de Mapija te komen om de blanke mensen te bekijken. Met wat voornamen mannen uit de Kamu, Tigi en Panijai waren ze toen meegegaan naar Modijo. Ze woonden voorheen als een enclave heel vredig tussen de Kapauku's bij Itouda in Kamuvlakte. Later zijn ze verhuisd na Kuguapa. Vóór de oorlog had pastoor Tillemans ook bij hen in Kuguapa al een schooltje geopend. Hij ging nu die oude kennissen weer onzoeken.

In heel het binnenland was er nog niets van een weg te bekennen. Je moest gaan waar geen wegen gingen. Het grootste deel van onze "weg" liep beneden door het moeras. Het pad over de heuvels bij het ziekenhuis hielden de Kapauku's toen nog geheim. Pastoor Tillemans liep voorop. Balancerend door de blubber zwenkte hij van links naar rechts, hij volgde zoveel mogelijk het dansende paadje door het scherpe riet. Dikwijls zakte de grond onder zijn voeten weg. Dan sprong hij alsof hij over ijsschotsen

ging...en ik er maar achteraan. Met de tong uit de mond sprong ik steeds maar in de voetstappen van de Kapauku-drager vóór me. Na een poos ging het pad het bos in, de heuvel op. Maar ook dat pad was niet al te best, want de regen die bijna dagelijks in de namiddag valt, maakt van ieder bospaadje een modderslootje. Er valt hier ieder jaar zeker vijf maal zo veel water als in Nederland en de droge tijd was nog niet begonnen. Ik zag hoe de bergpanua heel lenig over alle hindernissen heensfietste, maar wij met onze spijkerschoenen en beschaafde bedachtzaamheid, moesten het telkens tegen de natuur afleggen. De papua's hebben nog grijptenen, maar bij ons het grijpvermogen van onze voeten door de evolutie verloren gegaan. Het valt dan niet mee als je op zo'n weg - zo'n moddergoot - gladde bomen ontmoet, boomstronken en keistenen, dikwijls nog overgroeid en verscholen onder het struikgewas en allerlei onkruid. Je heen komt dan knel tussen een paar boomstammen, je verliest soms de hak van je schoen, je duikt over alles en nog wat, je stoot je hoofd of je knieten aan een stuk hout of je scheurt je broek open aan een doornenstruik.

Toen we al tamelijk dicht bij ons einddoel waren, zagen we plots vanaf een mooi hoog punt heel in de verte het Panijai-meer liggen. 'Hier zag Cator voor het eerst Panijai liggen', zei Tili. Met de gegevens van Wissel (31 Dec. 1936) op zak, wilde Cator, de Assistent Resident van Fakfak, zo spoedig mogelijk een post openen aan het Panijai-meer. Na een eerste mislukte poging kwam hij op 16 Dec. 1937 met dragers uit de Mimica, via de Kamu, in Tigi aan. De Moni's waarvan ook Auki al had verteld, dat ze minder zwart waren dan de andere Panua's, waren er als de kippen bij, om de "blanke nakomelingen van hun voorouders" vanuit Tigi niet direct naar Enagotadi te laten gaan. Nec, ze werden de Jawei overgezet en daarna eerst naar Kuguana gebracht. Zij hadden het recht op de primeur. Hun overlevering vertelde toch van een ras van blanke Panua's. Ze waren dan nu eindelijk gekomen (met al hun spullen) om het verbroken contact te herstellen.

Zo werd door Cator de Hollandse vlag het eerst in Kuguapa gehesen. Hun leiders zouden later die contacten met de Hollanders in de Jarentijd hun moeten betalen. Na het hijsen van de vlag brachten ze Cator naar Enagotadi. Maar de eerste bestuurspost kon pas in Juni 1938 definitief geopend worden. Dat zou gebeuren door de Commissaris van Politie J.P.F. van Gechoud. En zoals we al weten was de woudloper Tillemans daar toen hij.

Na een uur of vijf een dikke tien kilometer gebaggerd te hebben, kwam ik hongerig, dorstig en bekaf in Kuguana aan. Mijn korte broek was gescheurd, mijn benen door de zon verbrand en door het lange scherpe gras leerlijk gehavend. Eerst ging het beneden naar de rivier om wat op te vissen en het ergste vuil wat van de benen te krabben. Een ander pak aan en toen begon de kennismaking. Heel vriendelijk werd me een genotte misang aangeboden.

"Waar is vader?" vroeg pastoor Tillemans aan Sajabola. "Die is al lang dood", zei hij en wees op een boomstam waarboven een soort heiligenhuis was gebouwd. En warempel daar zat de oude heer neergehurkt. Zijn hoofd en schedel ingesmeerd met vuurrode klei. Een echte mummie. Hij kon wel duizend jaar oud zijn. Met welgevallen zag hij neer op de hut van onze gastheer, zijn zoon. Hij stond daar om alle kwaad van de deur van het huis af te weren. Hij verrichtte zijn taak blijkbaar goed, want zijn zoon zag met eerbied naar hem op.

Wij werden uitgenodigd om die nacht te slapen in het huis van onze gastheer. Dat zou wat zijn. Aan de ene kant sliepen de pastoors en Sajabola met zijn vrienden en jongens aan de andere kant. Het was pikdonker in het hutje. Zo af en toe maakte er een een fakkeltje, zodat we elkaar weer wat konden zien. Ik stikte zowat van de rook, want het vuurtje in

de hut brandde goed. Toen ik op de vloer ging liggen om te slapen, bleek dat ik van de rook geen last meer had. Maar van slapen kon niets komen. Kakkerlakken kropen langs de wand en het begon me overal te jeuken. Er waren wel varkens onder de vloer, volgens de Papua's om de vloeren te weren, maar dat hielp niet. Eerst werd er gepraat en gezongen, maar ook toen me eenmaal sliep hoorde je nog steeds allerlei vreemde geluiden.

U zult begrijpen dat ik blij was toen het morgenzonnetje mensen en dieren naar buiten lokte. De varkens gingen het eerst, daarna volgden ook wij. Wat een weldaad: die frisse morgenlucht in je longen. Maar wat een ontdekking na zo'n nacht, alle spieren doen je zeer.

Tills oude vrienden Kikimokaja Zongenau (beter bekend als de "generaal") en Soalekigi Zongenau hadden we nog niet gezien. We gingen ook hen nog even opzoeken. Ik zie hem nog staan, Soalekigi, toen hij zijn oude vriend pastoor Tillemans weer zag. Hij kreeg de tranen in zijn ogen. "Omdat ik jouw vriend was, hebben jullie vijanden, de Jappen, een vrouw van me en een stel kinderen vermoord, maar ik ben toch blij, dat je weer bent gekomen". En hij sprak de hoop uit dat die vijanden toch maar nooit meer zouden komen.

Zoals U weet heeft Papua-land een grote verscheidenheid van talen, gewoonten en rassen. De Papua (als ras) bestaat niet. Men spreekt geen Papuaas evenmin als de Europeanen Europees spreken. Zoals het Papua-land overdekt is met allerlei bomen, die samen een bos vormen, zo is het ook met de rassen. Er heerst dan ook een Babylonische spraakverwarring. Er zijn wel meer dan 100 talen. En men troft er soms hele kleine geïsoleerde groepen aan met een eigen taal. En die talen van die primitieven zijn heus niet altijd arm en eenvoudig.

In het beginstadium van een missie moet de missionaris de taal leren uit de mond van de mensen, want boekjes en grammatica's bestaan er niet. De missionaris die pionier is, moet meer nog dan anderen, zijn ogen en oren de kost geven, want moderne hulpmiddelen, zoals in dit geval een tanerecorder, onthreken hem maar al te dikwijls.

Geregeld heeft hij een potlood en een aantekenboekje bij de hand. Hij weet dat het kennen van de streektaal de enige weg is om te komen achter de gedachten- en gevoelswereld van de primitieven.

Maar kom, ik was met U op bezoek bij de Moni-stam. We gaan nu weer terug naar Enagotadi. Terlijk gezegd was ik blij, dat het bezoek er weer op zat, want van de Moni-taal kende ik helemaal niets. Je voelt je dan o zo onbeholpen.

Op weg naar huis kwam Till nog een oude bekende tegen. Het was Maria Zongenau. Ze zat op dak en was aan het helpen bij het repareren van het huis. Ze was in één wip beneden. Vóór de oorlog was ze in Kuguana op school geweest. Ze zou later met de jongere Clementine naar Enagotadi komen en in de geschiedenis van mijn "maagdenhuis" haar partijtje meeblazen.

Toen we vandaar weggingen, liep er steeds maar een Moni-jongetje achter ons aan. En hoe zijn moeder en verwanten ook rienen, hij ging niet terug. Ook mijn dreigementen hielpen niets.

We zouden op de terugweg naar huis ook een nachtje overblijven bij de Kapauku's in Timida, waar voor de oorlog ook al een school had bestaan. Daar stond nu een leeg danshuis, ons werd aangeboden daarin te gaan slapen. Ik had me reeds afgespoeld en een schoon hemd aangetrokken, toen we plots een vliegtuig hoorden. Drie maanden geen verbinding gehad met de buitenwereld. Het vliegtuig kwam toen nog niet alle weken. Er zou misschien post meekomen. In elk geval zouden we kunnen posten en Till had weer heel wat op zijn lijstje, dat broodnodig was. Een besluit was gauw genomen en een kwartier later hadden we de vuile natte kleren weer aan. We bedankten de mensen voor hun aangeboden gastvrij-

heid en gingen rechtsomkeerts naar huis. Thuis aangekomen was Mathias in geen velden of wegen te bekennen. Tot min of meer grote ontzuivering van Till had zijn dierbare Mathias een tweede vrouw genomen. Twee vrouwen in Kigou en dan heel in Enagotadi werken, dat was hem toch te machtig. Zo raakten we Mathias kwijt. Er was thuis niemand om water en eten te koken. Het Moni-jonggetje zag dat en begon al gauw vuur te maken. Hij had maar één verlangen : hij wilde bij de pastoor blijven. Hij kreeg zijn zin en ik noemde hem Jan. Daar hij zich als Moni in de vreemde Kapauk hutten niet zo erg thuis voelde, mocht hij in mijn huis slapen. Till sliep in het zijkamertje. De bali-bali in de gudang had hij aan mij gegeven. Ik sliep er vorstelijk. Jan mocht in ons woonvertrek liggen. Een deken had ik niet voor hem, maar met een grote zak was Jan de koning te rijk. 's Avonds ging hij dan in zijn slaaphokje staan, deed de zak over zijn hoofd en ging dan heel voorzichtig liggen. Een kwartier later sliep hij als een prins. Soms had hij een vriendje mee. Dan sliepen er twee in die ene zak en daaruit staken dan vier kleine voetjes. Jan ging ook naar school. Hij was wel eens eigenwijs en bazig, maar verder altijd goed gehumeurd. Later is hij baas kok geworden in het gouvernementsziekenhuis en de dokter en de zuster waren vol lof hem.

Een vliegtuig gaf de eerste tijd in Enagotadi altijd reuring. Vooral als het niet verwacht werd. Wat dit vliegtuig kwam doen weet ik niet meer. In elk geval konden we onze nost meegeven. Het vliegtuig was op weg van Merauke naar Biak. Maar het werd ongeroepen te landen in Enagotadi, want de vrouw van een Ambonese guru was erg ziek. Er was toen nog geen dokter en naar ik meen ook geen mantri-verpleger. Het was behoorlijk mistig boven het meer, maar vanaf de grond zou men met seinen proberen de landing mogelijk te maken. In die plane zat toen een dokter nl. Prof. Bijlmer en Vic. de Bruijn, de Jungle Pimpemel, oftewel de Kontrolulle. Twee goede bekenden van Tillemans, maar dan wel om verschillende redenen. Ik zie nog het gezicht van Prof. Bijlmer toen hij terug kwam van die zieke vrouw. "Zijn ze gek om ons met levensgevaar zo te laten landen. Ze heeft gewoon wat pijn in de buik". Prof. Bijlmer en Tillemans haalden samen allerlei herinneringen op uit de tijd dat ze samen bij Auki in het Pogi-dal (Modio) zaten. De toevallige ontmoeting was voor beiden nu een genot. Vic. de Bruijn deed heel open en royaal. Hij prees ons pastorietje met die vliegtuigramen erin. Maar hij wist niet dat Leo ze met angst had meegepikt, want Vic. de Bruijn was als HPR in Biak ook allesbehalve scheutig. En Tillemans probeerde de ontvangst die hem eind 1938 vanwege Controleur de Bruijn ten deel was gevallen, maar te vergeten. Over deze man is een trilogie geschreven, maar in al die jaren dat ik aan de Wisselmeren zat, heb ik de naam van deze Kontrolulle nooit gehoord. En zeker in de Noord-Oosthoek van Panijai was hij om zijn optreden daar, allesbehalve gezien. Het Bestuur moest daar nog altijd bij haar optreden erg voorzichtig zijn.

OP BEZOEK IN TIGI

Het was nog vroeg, koud en kil. Vóór ons liepen twee dragers met elk een blik op de rug. Daarachter Till en ondergetekende. We zouden vandaag een kijkje gaan nemen bij Leo in Tigi. Aan de steiger lag de prauw al klaar. Een afgeknotte boomstam met daarin twee vrouwen, die bereid waren ons voor een schelpje en wat kralen naar Utateida te roeien. Een stukje het Panijai-meer op en dan zuidelijk stroomafwaarts de Jahwei op. Dat kan nu. Heel vroeger, zeggen de Kapauku's, was die opening er niet. Maar een Mote-hoofdman heeft, toen hij door een hende vijanden achternagezet werd en geen uitweg meer zag, zijn nijl en hoog genomen en met een goed gemikt schot vanuit het Panijai-meer de steile

rotswand weggeschoten. Toen is de Jahwei ontstaan en langs de Jahwei is hij toen naar Tigi gevluht. Zo zijn de Mote's in Tigi en Jaba gekomen. De Jahwei brengt uiteindelijk zijn water naar de zee in Uta.

's Morgens vroeg is het kil op de Jahwei. De zon dringt dan nog niet door tot op het water. De heuvels langs het water zijn hoog begroeid. Alleen bij Wotai en Kenejana is het vlak en ruim. Toch is het heerlijk rustig op het water, met langs de kanten overal uitzicht op homen en struiken en daartussen heel dikwijls veelsortige orchideeën en rhododendrons.

De vrouwen roeien goed, ze hebben er zin aan. Misschien gaan ze ook een dagje uit. Stroomafwaarts gaat het vlug. Het duurde net even twee uur toen we al bij het prauwhivak in Utateida waren.

De klim naar boven viel niet mee. Ik rufte als een buitenboordmotortje. Een weg naar Wakeitei was er toen nog niet. Niets wat daar op leek. Het bos was wel niet zwaar, maar heuvelachtig en modderig. Je haant je een weg over de met mos bedekte en dikwijls half verrotte homen en je hebt dan weinig interesse voor een mooie orchidee of rhododendron, die je ergens op een modderig en onbegaanbaar plekje ziet staan. Je klautert of glijdt langs een helling, je strompelt over een gladde boom of door een steenrivier om het wiebelige brugje of de gladde boomstammen die er over liggen, te ontlopen. Dat is voor ons meestal het beste, want wij hebben geen grijptenen zoals de Papua's en met schoenen aan is het dikwijls levensgevaarlijk.

Om verbranding te voorkomen had ik deze keer een lange broek aange trokken. Ik was de reis naar Kugapa nog niet vergeten. Maar als ik wat te veel aandacht had voor mijn hoofd, bleef ik met mijn broekspijpen aan een stuk hout hangen of viel ik tegen een stekelige pandanusboom. Mijn broekspijpen waren al flink gescheurd en na een paar uur heb ik ze er toen maar afgesneden. Later vond ik thuis een paar politiepoeti's. Met die dingen om mijn benen heb ik heel was afgebaggerd.

Rond Enagotadi was er een heel stuk tamelijk vlak en open, maar daarna kwamen we in een erbarmerlijke blubbertroon terecht. Na uren lange training van oog- kuit- en hartsnieren in het bos zagen we op een zanderig en onvruchtbaar stuk grond de pastorie van Leo staan. Ze stond daar eenzaam op de hoge heuvelrand. Van een dorp kon je nog niet praten. Hier en daar lagen op afstand wat Kapauku-hutten. Enkelen op de hoge zandgrond, maar de meesten beneden aan de kant van het meer, waar ook de tuinen lagen.

Aan de Wisselmeren vindt men geen vulkaankegels en dus nergens die vruchtbare vulkanische gronden als b.v. op Java. De grond is hier arm en de enige bemesting is rumput : gras en onkruid. Met de jadau (een stok die als schop dient, een graafstok dus) wordt het land omgewerkt, het onkruid eronder gestont en de goten gegraven voor de afvoer van het vele water. Maar ieder doet dat alleen voor zich zelf. De bureu moeten er zelf maar weer voor zorgen hun water kwijt te raken. Als de goten gegraven zijn door de mannen, dan komen de vrouwen om er de stekken van de zoekte aardmannen in te planten. Zij moeten de akkertjes ook schoon houden. En iedereen ziet dan weer verlangend uit naar de vruchten. Dat duurt een maand of vijf à zes. Als de bodem is uitgeput (dat is in Tigi gauw klaar) dan begint men weer op een ander stukje grond elders. De tuingronden die men op het bos en het moeras moet veroveren zijn niet erg groot. De bostuintjes hebben meestal voor, dat ze minder last van het water hebben. Van die magere stukjes grond rond het meer moeten toch wel zeker zo'n 10.000 mensen leven met als enig eiwitrijk voedsel, wat kreeften uit het meer.

Het bambu-hutje was ook hier ongetrokken rond één vliegtuigraam aan de voorkant, hier woonde Leo. Nadat we ons in een miezerig plasje water wat hadden schoongemaakt, keken we van verre neer op het Tigi-meer en

on het moeras met de daarop bevochten tuintjes er vóór. De koffie was gauw klaar en smaakte heerlijk en in een oude luie rotanstoel zat ik bij te komen van de rare sprongen en glijpartijen die ik ook deze keer weer gemaakt had. De tippel had zes tot zeven uur geduurd.

Leo was blij nu het doek van de eentonige eenzaamheid even bij hem weg viel en hij z'n eigen moedertaal weer eens kon braten. Trots liet hij het werk van zijn handen zien; zijn huis. Het was erg bescheiden van afmeting : een flinke kamer met daarachter een klein slaaphokje. Aan weerskanten was er een uithouwseltje, waarvan het ene ingericht was als huiskamelletje. Ons Heer werd daarin al dag en nacht bewaard. En dat betekende voor Leo meer, dan het voldoen aan 'n formaliteit, een aanbevolen voorschrift. Leo wilde zeer bewust uitdrukking geven aan de gedachte dat hij in die eenzaamheid niet alleen zat, maar dat God bij hem was om hem te helpen. Het andere uithouwseltje was bedoeld als gudang, maar dat kon ook als logeerkamertje gebruikt worden. Ik zou er ook later nog menige nacht tussende riist en de blikjes doorbrengen en ik kon hoog of laag springen, maar Leo gaf me dan altijd zijn eigen bed en sliep dan zelf op de grond, of in de keuken bij de jongens. Leo eiste weinig, te weinig voor zich zelf. Ik zou daar later jarenlang getuige van zijn. De mensen hielpen de pastoor met de bouw van zijn huis en later ook met het geven van grond, het aandraagen van hout en van de schaarse boomschors, maar Leo sprong dan wel op de ketting als hij een kraaltje of scholpje meer had en de beloofde bijl of parang niet kon betalen, voor de vele schooltjes die hij eigenhandig in de loon der jaren zou bouwen. Men hielp hem daarmee wel, maar eten bracht men hem heel weinig. Het was er dikwijls niet en dan wilde hij het ook niet van die arme mensen hebben. In toen de pogingen om zelf een tuintje te maken, steeds maar mislukten (hij kreeg wat oude uitgemergelde grond) leefde hij heel zuinig van wat riist. Hij deelde het dikwijls nog met de jongens die hem hielpen, met Mozes, Willem en Gerrit, en dan at als groente wat bladeren van zoete aardappelen en een soort varens, die later Pater Kammerer ook zou eten, toen hij als dood ongegeven, verdwaald in de bergen eenzaam zijn weg terugzocht naar huis.

In al zijn armoe was Leo altijd een goed gastheer. Hij was zelf al erg blij als ie zijn shagie van meestal lemping-tabak maar kon draaien. Niet te zeggen dat er in de namiddag nog heel wat Kanuku's naar de Adam patoga - de oude pastoor - kwamen kijken. Vooron Wakepode Mote, mijn latere "vriend" Otto Dogonija en Dvdinus Mote, die later vader zou worden van de eerste priester uit dit gebied : Jacob Mote. Het geluid van de knokkelgroet was niet van de lucht.

OOK LVEN NAAR JABA

Till wilde de volgende dag naar Jaba. Dat lag wat oostelijk van Tigi, aan de Jawei. Ook daar had vóór de oorlog een schooltje gestaan. Het was droog weer en zo konden we er 's middags rustig heen wandelen. Nou ja, wandelen ! Het gaan over het pad, was ook hier voor mij een worsteling. We hadden anderhalf uur werk. In Jaba woonde Wejakebo, maar Till was absoluut niet van plan direct met hem, die ook Itani genoemd werd, contact op te nemen. Want zijn "vriend" Wejakebo had hem "verraden". Hij had zich door Pattv laten verleiden ook naar de zending over te lopen, daar de missie toch niet terug zou komen. Maar toen de pastoor wél terugkwam, zocht hij zijn oude vriend in Enagotadi wel op, maar hij bleef zijn hengeltje uitwerpen bij de zending en het bestuur die hij daar Pattv vereenzelvigde. Wejakebo wilde van beide walletjes blijven eten. Vroeger ging heel Jaba naar de missieschool, maar nu zaten er in Enagotadi op de zendingschool een heel stel kinderen uit

Jaha en ook was er een stel kinderen van Wejakeho op die school. De oude kampong bleek verlatenst en we hoorden dat Wejakeho met enige vrouwen een stukje van de kampong af woonde. Hij was echter bij onze aankomst niet thuis, maar dat wisten we toen nog niet. Till liet Wejakeho links liggen en vroeg meteen naar Agabi, z'n jongere broer. Alles wat lopen kon, was op de been. Het was een drukte van jewelste.

Pastoor Tillemans vertelde dat hij binnenkort (in September) een guru had. Die wilde hij in Jaha plaatsen. Agabi vertelde dat de pastoor altijd een zwak voor Jaha had gehad. Het zou redelijk zijn op de oude plaats weer een missie-guru neer te zetten. Men had geen bezwaar, dat de missie-guru daar weer zou gaan wonen. Maar daar was Tillemans het lang niet mee eens. Wat hebben we nou, zei hij. Jullie zijn allemaal verhuisd. Jullie hebben ginds jullie uitwerpselen laten liggen en jullie willen nu dat mijn guru daarhi ver van de kampong zou gaan wonen. Mijn guru is geen "oniija" : geen kwade geest ! Ze vonden toen toch dat de guru in de kampong een stukje grond zou krijgen om er een huis en een school te bouwen.

Toen Wejakeho daarna ten tonde verscheen, noemde hij wel tien plaatsen langs de Jahwei, waar een missie-guru zou kunnen zitten, maar als de pastoor dan toch in het zendingsgebied wil gaan zitten, dan had hij geen bezwaar. Dan heb ic ze allebei in Jaha, net als in Enagotadi. Maar toen sprong Tillemans op de ketting en zei : "Ik ben de pastoor van Jaha en luister nou eens goed. De Jappen hebben jullie varkens gestolen, vinden jullie dat nu goed ? Natuurlijk niet, was het antwoord, ofwel heu = nee ! Luister goed ! Vóór de oorlog bracht ik jullie een guru en alle kinderen van Jaha waren van de pastoor. Nu willen andere mensen mijn kinderen afnemen. Vinden jullie dat nu goed, wat die mensen doen ? De mannen keken elkaar aan. Ze vonden het een moeilijke kwestie. Ze moesten er samen over praten. Daarna sprong er eerst één jonge man naar voren, toen drie voornamere mannen die al stammend de driftdansen uitvoerden. Ze leken ontzettend kwaad, het zweet liep van hun kop, het schuim uit de mond en op even ruim een meter afstand, stonden plots drie trillende pijlen en horen op ons gericht. Ik schrok me het apenzuur en greep Till vast. Ik dacht daar komt ons einde. "Kom joh, niet bang zijn" zei Till, "Ze willen alleen maar veel schelven". "Wat zei die man?" "Ten guru-huis bouwen in Jaha is een hele klus, want het hout en de boomschors moeten we van verre halen. Rambu is er ook pas heel ver weg te vinden". Rustig ging de oude veteraan staan. "Ik heb het gehoord", zei hij. "Ten guru-huis maken is een heel karwei. De smullen moeten van verre komen, maar vergeet niet dat ik ook van heel ver kom. In het werk hier voor jullie kinderen kost mij heel wat. Maar ik zal jullie toch goed betalen." Agabi, dus niet Wejakeho, kreeg wat schelven voor de bouw van huis en school.

Daarna kwamen de vrouwen met suikerriet en zoete aardappelen. Wij gingen terug naar Wakeitei. De kampong was tevreden en het werk van vroeger kon ook daar weer worden voortgezet.

In de avond vertelde Till ons dat hij met Koen Guikers ofm hetzelfde meegeniaakt had. Koen was toen pastoor in Manokwara en hoorde daar dat er een expeditie naar de toen pas ontdekte Wisselmeren ging. Koen dacht groots : dat gebied behoort tot mijn parochie. Hij ging naar de Mimica om er zich bij aan te sluiten. Dat was halfweg 1938. De expeditie was al vertrokken en met haar, pastoor van Kokonao, Tillemans. Hij er achteraan. In ergens heeft hij ze ingehaald, waar weet ik niet. Till zal wel een plaats genoemd hebben, maar dat zei me toen niets. In die kampong was ool alles op de been. In ook toen kwam die driftdansen. Koen had het niet. Ons laatste uur is geslagen ! Hij greep Till vast. Maar ook daar waren de mensen dooddoed. Ze vroegen alleen op hun manier een goede betaling voor het varken dat werd geslacht. Koen was

dus eigenlijk de eerste Franciscaan in dit gebied. Hij is in de oorlog door de Jappen in Ransiki onthoofd en na de oorlog in Manokwari begraven. Zijn hoofd werd later gevonden en uiteindelijk in datzelfde graf bijgezet. Men zegt dat het daarvoor een tijd lang op de schrijftafel van de pastoor gestaan heeft. Op verzoek van Mpr. Creemers heb ik zijn graf, tijdens mijn verblijf aldaar, netjes schoongemaakt.

De volgende dag gingen wij weer terug naar Enagotadi. De reis liep langs dezelfde weg en was dus even lang. Via het prauwhivak Utateida duurde het nu heel wat langer, want op de Jawei gingen we tegen de stroom in. Dit stukje duurde nu twee maal zo lang. De rocisters die we oppikten waren weer blij met een paar schelpjes en kraaltjes.

Blij weer thuis te zijn, zag ik het pastorietje staan en dacht aan de naoorlogse start van de missie hier. Ik had in Wakeitei weer veel gehoord. De achtergronden van de tocht naar Jaba waren me nu veel duidelijker geworden. Van dat eerste begin heb ik nog een foto met tentzeil. Leo en Misël staan vóór de tent en naast hen een kip, die als eerste van haar soort, met hen vanuit Riak was meegereisd. Een eitje hoort er bij, zullen ze gedacht hebben. Ik denk dat die kip later met Leo mee naar Wakeitei verhuisd is. Ik kan me tenminste niet herinneren in Enagotadi ooit een eitje genoeft te hebben.

Toen de pastoors eenmaal in Enagotadi waren aangeland, bleek al heel gauw dat de mensen Pastoor Tillemans, de adama patoga, nog lang niet vergeten waren. Jonas Mote kwam al heel gauw met een varkentje aandragen. Jonas was een oude schooljongen van Jaba. Jaba lag aan de Jawei en langs deze rivier liep er ook een verbinding naar Uta. Van de Mimica uit, was Jaba zo de poort naar Tigi.

Toen Tillemans in 1938 met de eerste guru's in Jaba aankwam (via Edau) was hij daar allerhartelijkst ontvangen. Wejakebo, de grote leider van de Mote's in dat gebied, werd zijn grote vriend. Al vóór de oorlog kreeg Jaba zo zijn school en meteen daarop kwamen via Jaba de scholen in Tigi (Wakeitei, Mejepa en Ajate). Vanuit Wakeitei liep noordelijk een pad naar Utateida en langs de Jawei programmeerde Till een school in Kenejapa en Wotai. Zo ging het naar Enagotadi en vandaar uit kregen Timida en Kuguapa hun schooltjes. Dat was het strategische plan van Tillemans vóór de oorlog. De missie kreeg toen al negen gesubsidieerde scholen. Alleen in Enagotadi was vóór de oorlog, door de komst van de Cama, al dubbele zending.

Het gebied was groot en vóór de oorlog bestond er tussen missie en zending een soort "gentlemen's agreement". De missie werkte ten Zuiden van het Panijai-meer en ten Noorden daarvan was het zendingsgebied. Er was geen reden elkaar in de wielen te rijden. Deze traditie kreeg ik van Tillemans mee. Toen ik pastoor van Enagotadi werd, ben ik dan ook nooit in de kampong geweest rond het Panijai-meer. Maar ik hoorde wel meteen al van zijn bezorgdheid over de infiltratie van de zending in het gebied dat wij als missiegebied beschouwden.

Het bleek dat B.A. Patty de gelegenheid wel handig had aangegrepen om de missie de voet dwars te zetten. Want in de tijd dat de missie vanuit Batavia allerlei belemmeringen ondervond om haar werk aan de Wisselmeren voort te zetten, had deze B.A. al zijn macht en invloed aangewend om de missie eruit te werken. Opmerkelijk was dat hij daarmee ook juist in Jaba begonnen was en daarna ook in Tigi. Toen Tillemans na de oorlog, na veel geharrewar eindelijk weer "hoven" kwam, was Wejakebo al in de zendingsstrikken gevangen. De missie zou immers niet meer terugkomen had Patty hem gezegd. Van verschil tussen bestuur en zending kon Wejakebo dan ook niets merken. Persoonlijk wilde hij natuurlijk van dat bestuur plukken wat hij kon. Tillemans was over deze ontwikkeling behoorlijk ontsteld. Toen ik al "hoven" was, werd er

verteld dat Wejakebo door de zendingeling Michelson gedoopt zou worden. Hoe was dat mogelijk? De man had zes vrouwen. Till vroeg dat dan ook aan Wejakebo toen deze eens bij ons kwam huurten. Wejakebo ontkende. Hij wilde niet gedoopt worden bij de Cama, want dan mocht ie niet meer roken. Daar kon hij niet buiten. Maar Wejakebo werd wel gedoopt. Hij moest wel, want het bestuur, de B.A. Patty had hem gezegd: "je moet gedoopt willen worden, want twee van je vrouwen zijn al gedoopt".

Zo werd Wejakebo gedoopt, maar hij wilde toch met de pastoor bevriend blijven en daarom stuurde hij twee andere vrouwen met hun kinderen om bij de pastoor te bidden. De oude schoolmeisjes van Jaba, die op de zendingsschool waren, kwamen geregeld wel bij ons aan de pastorie. Ze zeiden terug te komen als de school af was. Maar dat is natuurlijk nooit gebeurd. Ook bij de kinderen uit Tigi niet. De zending-B.A. wist ze met het geven van eten behoorlijk aan zich te binden en ze verdienden ook schelpjes door bij hem in de grote tuin te helpen. De kinderen werd wel verteld dat bestuur, zending en missie allemaal goed waren, maar intussen werden de kinderen, eenmaal losgeweekt van de missie, opgeleid om in de verschillende missie-kampongs te gaan bidden of als evangelist(e) opgeleid te gaan worden.

Till zag die hui in zijn oude missiegebied al aankomen. Daarom schreef hij de eerste de beste gelegenheid naar Mgr. om guru's. Alle oude scholen moesten zo gauw mogelijk weer gaan draaien. Mgr. kon hem slechts één guru beloven en die zou pas in September 1950 komen...en die man moest dan ook meteen naar Jaba, want vandaar dreigde het grootste gevaar. Daarom wilde Till zelf met de mensen in de kampong van zijn oude vriend gaan praten, om zo die kampong voor de missie te behouden. En dat was nu gebeurd vanuit Tigi. Maar Sept. '50 duurde nog zo lang. Till had geen rust en begin '50 zette hij onze tent in Jaba op, en ging zelf zitten in het hol van Wejakebo. Hij heeft toen de "boetedagen" meegemaakt, die Wejakebo in de kampong liet houden om alle kwade geesten te verdrijven. Ik weet er alleen nog van dat gehuwden in die dagen geen huwelijksverkeer mochten hebben. De jongere broer van Wejakebo, Johannes, ook oud-leerling van de missieschool van vroeger, was met zijn vrouw gezien en heel de kampong stond op z'n kon.

Thuis aangekomen van de tournee naar Tigi begon voor mij het gewone werk weer. Ik probeerde met de weinige woorden die ik kende contacten met de bevolking van Fnagotadi te leggen. Ik bezocht zowat alle huizen, waarvan die van Motebedo en een zekere Jozef wel de voornaamsten waren. Het waren brutale heren, maar ik wist ze tot vriend te houden.

Intussen was ik ook flink bezig met de aanleg van een tuin. Van het ~~gouvernement~~ kreeg de missie, de weinige keren dat er vliegtuigen kwamen, maar een paar honderd kilo toegewezen om de benodigde spullen naar "boven" te krijgen. Bovendien kostte elke kilo een daalder tot 2 gulden extra. De rijst die we aten was dus erg duur. Mede daarom was ik direct met de aanleg van een tuin begonnen, want alle opvoer moest beperkt worden. Bij de LVD had ik al gezien, dat verschillende Hollandse producten het hier heel goed deden. Het terrein waar de Missie nu lag was niet al te groot. Ofschoon het eigenlijk niet mocht, wist ik naast de school beneden, nog een stuk grond voor de schooltuin te kopen. Vanaf het HPR-huis was achter de pastorie om, een wegje aangelegd naar de LVD-tuin. Tussen dat wegje en de pastorie lag nog een stuk niemandsland. Ik wist die grond van het HPR, Meijer Ranneft, los te neuteren, om zo van het missieterrein één geheel te maken. Ik liet er meteen een pagger opzetten, maar Patty gaf die paggemakers bevel die woer af te breken. Want hij had die grond de Cama-internaatskinderen toebedacht, ofschoon hij naast zijn huis al een grote tuin voor hen had liggen. Ik ging meteen verhaal halen bij het HPR en Patty kreeg de nin op zijn neus.

De bestuursgrond hoefde hij niet te verdelen. Het is met die uitbreiding allemaal net op tijd geweest, want het missie-terrein is nooit meer een centimeter groter geworden.

Mijn tuin stond er goed bij. De eerste snij- en slaboontjes deden het uitstekend. Dat was maar goed ook, want tegen Kerstmis was onze gudang al aardig leeg. Maar gelukkig konden we nog al eens zoete aardappelen en kreeften kopen. 's Morgens aten we behalve de gepofte zoete aardappel van ons moeder, dikwijls een bordje havermout in water gekookt. We probeerden slechts één keer per dag van de dure rijst te eten. Brood bakken was er nog niet bij. Hooguit eens een pannekoekje zonder gist. Zo verliep het leven in Enagotadi.

HET MAAGDENHUIS

Daar er in Kerstmis in Tigi nog niets te beleven was, kwam Leo met een heel stel kinderen naar hier, om samen Kerstmis te vieren. Na Kerstmis vroegen de meisjes of ze mochten blijven. Ze wilden hier graag naar school. Mijn eigen schooltje had pas subsidie gekregen, maar meteen daarop bleven er een heel stel kinderen thuis. Dat gebeurde wel meer, als er ergens een varkensfeest was of zo iets. Het naar school gaan gebeurde op basis van vrijblijvendheid. Er was geen schoolplicht, Maar nu bleven de jongens weg, vanwege oorlogshandelingen. Dat kon nog wel een tijdje duren en dan was er groot gevaar dat mijn schooltje de subsidie zou verliezen, daar het aantal dan onder de 15 leerlingen kwam. Ik had dus wel oren naar het verzoek van die meisjes. Ik zei hen dat ik geen eten had. We hebben hier familie genoeg zeiden ze, die geven wel wat. We kunnen ook kreeften vangen op het meer en die dan ruilen voor nota's. Ik zei hen er met hun pastoor eens over te zullen praten. Zo vroeg ik Leo of hij veel kinderen op school had. Ik stik er van, zei hij. Als ze willen, mogen ze van mij hier blijven. Ze hebben hier inderdaad veel familie. De ouders vinden dat best goed...en je school is gered. Zo mochten die meisjes blijven, ze waren reuze blij, het waren er twaalf. Ik vertelde dat ze dan na schooltijd alle dagen twee uur met me in de tuin moesten werken. Wat er af kwam, zou dan voor hen zijn. Een soort schooltuin dus. Dat vonden ze machtig. Ze kwamen trouw alle dagen. Na ruim een week vroegen ze of ik voor hen een huisje wilde maken om zo samen dicht bij de tuin te wonen. Ik vroeg Till hoe hij er over dacht. In dit land van veelwijverij een soort meisjes-internaat vlak bij het huis van de pastoor? Op enige afstand stond ook al een huisje met wat werkjongens. Meestal is er wel een oudere vrouw, tante of moeder bij die meisjes. We besloten daarom het avontuur maar te wagen. De jonge mannen werden aan het werk gezet en zo ontstond in een mum van tijd het "maagdenhuis", het eerste internaatje op de Wisselmeren.

Bang dat ze, buiten hun medeweten om, zouden worden uitgehuwelijkt, hoopten deze "dames" hier veilig te wonen onder toezicht van enkele moeders en een tante. En na schooltijd werkte ik met die harem in de tuin, Antonia als hun moeder-overste voorop. In al werkend in de tuin, leerde ik van hen de taal.

Petebedo, die toen nog in eer en deugd bij me werkte, had de leiding bij de bouw van het huisje op zich genomen. Paulusje en Silverius, werkjongens van Leo in Wakeitei, zouden hem helpen. Ook zij waren toen nog in de gratie. Petebedo had zijn plannen gauw uitgewerkt. Een dubbel woonhuis. Eigenlijk een soort mannenhuis: vóór de jongens, achter de meisjes, vier bij vijf meter groot, dat zou leuk worden! Ook de meisjes voelden er wel voor. "Nee, Pete" zei ik "zo doen het wel de getrouwden, jullie toch maar niet". Het leek me veiliger de jongens maar op de heuvel te houden en de meisjes een beetje dicht bij mijn deur. Toen mat Pete een wat groter vrouwenhuisje, twee bij drie. "Nee Pete, zo groot, vier bij vier" Wat een huis! Ja, dat was het ook

De nok was wel anderhalve meter hoog !

Zo werd toen het internaat gebouwd. Stokken, gras, rotan en boomschors werden verwerkt tot een huis. Plaats voor meer dan tien personen...en de ondervinding zou leren, dat er ook wel twintig in konden slapen. Na de bouw van het huisje kwamen ze allemaal even bij me, de dikke Clara, Marija en Jugita, Justina, Modesta, Adrijana, Istegina, Dogoteja, de rondborstige Pegonika en Anthonija die met haar 18 jaren al een aardig moedertje kon zijn. De schuchterheid was er al wat af en als om strijd grepen ze naar mijn kin en ze noemden me "naitai", dat is "vader".

Voor een groot deel zijn deze meisjes al wat ouder. Cerpasja is zeker ook al zestien. Er zijn er ook nog enkelen van veertien en vijftien. Gelukkig zijn er ook nog bij die een mooie schoolleeftijd hebben. Tot nu toe kwamen de kinderen met de wind aangewaaid. Ze kwamen een paar weekjes op school en dan liepen ze weer weg, zoals tegen Kerstmis de kinderen van Timida en Watai. Er was toen oorlog met de Mote's. De guru kon iedere maand zijn leerprogramma opnieuw beginnen. Ik hoopte dat het nu beter zou gaan. Toch is de school hier als het firmament: geen, geen sterren; geen eten, geen kinderen. Maar de dames van het internaat waren gelukkig altijd present.

De Kanauku's weten niet wat een jaar is, laat staan een schooljaar. Ze kennen ook geen zomejaar. Dat de aarde om de zon draait, daar hebben ze heel begriepelijk, nog nooit van gehoord. In hun leven neemt de maan de belangrijkste plaats in. Ze tellen met maanden. Ze hebben dus een soort maandkalender. Ze weten van de nieuwe en de volle maan. Ze tellen soms een klein aantal maanden. Maar ze hebben er geen naam voor. Ze weten ook niet dat 12 maanden een jaar vormen. Ze kennen ook geen jaartelling. De nachten dat er geen maan is, tellen ze niet mee. Als er volle maan is, houden ze hun feesten.

Na de bouw van het "Maagdenhuis" was het die avond volle maan. Een lucht vol sterren. Het was feest. Feest van de jeugd in het stenen tijdperk. "Jame-tegeia" noemden ze het : het spel met de jongens. Meisjes en jongens zitten dan ieder aan de kant van het vuur. Al zingend wordt dan door de jongens aan de meisjes een meestal waardeloos geschenk gegeven. Als een meisje dat dan aanneemt, is de jongen in zijn sas. In telkens opnieuw probeert hij het weer bij hetzelfde meisje. Meestal geeft zij het geschenkje onmiddellijk aan een ander. Doet zij dat niet en bewaart zij het, dan is dat voor de jongen een aanwijzing, dat trouwen niet tot de onmogelijkheden behoort. Als de zaken zo staan, mag de jongen er naar uit zien om ook van het meisje geschenken te ontvangen. Maar meestal kijkt het meisje de kat behoort uit de boom, want voorlopig zal haar familie dat nog wel uitmaken. Vriend Pete zong die avond het hoogste lied en toen ik die avond om een uur of elf de tent ging sluiten, kwamen er wel 10 jongens uit. "Allemaal eruit?" vroeg ik. "Ii : ja", antwoordde het hele maadenkoor. Als het donker is kun je daar binnen de zaak niet zo goed bekijken. Maar het vuur flikkerde wat op en achter een stuk vrouwelijk schoon zat, weggedoken tussen het brandhout, nog iets verdachts. "Wie is dat?", maar vóór ik er bij was sprong er iemand, als een kat in het nauw gedreven, door het dak van boomschors naar buiten. Niet te zeggen dat ik het nakijken had en daar was natuurlijk geen dame die vist wie het was. Vóór ik buiten was, was hij verdwenen.

Het Maagdenhuis stond er nu, maar de nadruk viel waarschijnlijk wel op "maag". In elk geval werd ik bevorderd tot tuinman, maar ik voelde me toch ook een beetje als directeur van een "pensionaat", maar dan een pensionaat in het Stenen Tijdperk.

Ik hoefde ze nooit te roepen, ze waren er alle dagen. Iwaalf aposteltjes. Ik veel plezier van ze gehad. Het experiment heeft wel vrucht

gedragen. Was het aanvankelijk de redding van de school en het school-program, later toen de zusters kwamen zouden vele kinderen tot in de Kamu toe, van dit huishoudschooltje mogen profiteren.

MISAEL TERUG....EN EINDELIJK WEER GURU'S

Tot begin Januari 1950 leefden we op de Wisselmeren nog steeds in ons isolement...we voelden ons dikwijls verlaten. Maar toen kwam er een einde aan. Daar kwam nu voortaan elke week een plane. We zaten al enige tijd uit te kijken naar eten en spullen. "Zonder spullen doe je niets", had Till indertijd aan Misaël en Leo laten weten, toen ze nog in Biak zaten te wachten om naar de WM te gaan. Zorg dat er veel schelpen komen. Rombouts had in Sansepur goed zijn best gedaan. Leo en Misaël hadden van hem heel wat schelpen meegekregen, 18000 stuks meen ik, daar was veel onbruikbaar "prut" bij. Maar nu was alles op.

Op 27 Januari kwam Misaël weer hersteld uit Sorong terug. We waren er blij mee, maar we kregen er weer een eter bij. Till vroeg hem om met een stuk zeil naar Kuguana te gaan om daar een pastorietje te bouwen. Hij zou onder de Moni's gaan werken. Maar om mijn taak wat te verlichten zou hij tevens schoolbeheerder zijn van alle scholen op de WM. Dat laatste was tevens, denk ik, een klein pilletje ter verzachting van de pijn, dat hij geen pastoor op de hoofdplaats werd. Dit was wel de bedoeling geweest. Ik kon er overigens niets aan doen, maar ik was wel blij dat ik in Enagotadi mocht blijven, want ik voelde me er al aardig thuis. Bij Till viel een blaas van het hart, want in de race met de zending was Kuguana nu veilig gesteld. Over de rest van het gebied had Tillemans nog steeds zijn zorgen. Hij was nu ruim 9 maanden op de WM. Van de oude vóór-oorlogse scholen waren er nog slechts twee heropend. Nog 7 lagen er te wachten. Er kwamen nog maar steeds geen guru's en ook geen catechisten om de oude plaatsen te bezetten.

Na zijn tournee naar de Manija had Till Mgr. een vierde pater gevraagd voor de Manija. Daar lag een prachtig gebied en Auki zat te springen. Het werd tijd dat de missie daar nu ook merkbaar zou worden. Ook moesten er minstens 2 broeders komen om de paters te helpen bij de bouw van huizen en de aanleg van tuinen. De paters en vooral Peul moesten de handen vrij hebben voor het eigenlijke werk. Iedere pastoor zat te modderen met te weinig middelen om toch nog iets van de grond krijgen. Till vroeg, ja brulde om meer schelpen.

Intussen liet de Heer mij in vrede mijn akkertje bebouwen, maar hij voedde mij niet met tarwebloem (ns.147.14) want de varkens braken nog al eens door de pagger heen.

De tijd, die Till was toegemeten om ons te helpen, liep al zo'n beetje naar het einde. Ondanks hard werken was er van zijn plan eigenlijk nog weinig terecht gekomen. Maar plots stante er eind Februari, begin Maart, zonder enige bericht vooraf, zes Keiese guru's uit de plane en 2 Mimicanen, waarvan Vitalis Jeeh tot Juni zou blijven om een boot te maken. De ander was bestemd mij te ontlasten van het vele werk in de tuin. Maar deze man zei dat hij niet gekomen was om zijn handen vuil te maken in de tuin. Ik heb hem toen maar catechist gemaakt in Idagotadi, waar de invloed van de Adijoka zeker niet vreemd aan was. De guru's werden aldus verdeeld: Pater Kammerer nam V. Renjaan mee naar Kuguana en Piet Balunun werd in Timida geplaatst. Zij begonnen daar hun werk. B. Ohoilulum kreeg Kenejana als standplaats en Leo nam Frans Rettoblaut (Ajate) en M. Naraha (bedoeld voor Mejena) mee naar Tigi.

Deze personeelsuitbreiding kwam als uit de lucht gevallen. We waren er erg blij mee. Maar we zaten ook meteen dik in de zorgen. Met de gudang was het slecht gesteld. Om te beginnen moest iedereen minstens één deken hebben. Maar niemand van de heren had rekening gehouden met de kille nachten op de Wisselmeren. En Hollandia ook niet. Hoe moest het verder met het eten? Ik klopte aan bij het HPB, Meyer Ranneft. Hij was ons zeer behulpzaam. Hij vond dat het Bestuur de verantwoorde-

Lijkheid voor de gesubsidieerde scholen in elk geval niet mocht ontlopen. Want via die scholen had het Bestuur een uitstekende gelegenheid om met de bevolking in contact te komen, vóór er ook nog maar sprake was van een bestuurspost in zo'n gebied. Voor hun eten was zo voor een groot deel gezorgd, maar voor de rest was het met alles wel erg behelpen. We moesten de guru's praktisch zonder spullen "het bos" in sturen. De Kapauku's in de kampong willen van de guru graag beter worden. Ze wilden wel grond geven, hout en boomschors halen voor de houw van school en guruhuis, maar niets voor niets. Ze wilden er voor betaald worden. Maar de spullen waren schaars en de schelpen nog schaarser. Dat de school er was voor hun kinderen, konden de Kapauku's moeilijk begrijpen. Menig vader of moeder vroeg zelfs wat kraaltjes omdat hun kind bij de guru op school ging. In de kampong kreeg de guru de nota's en groente ook niet voor niets. De guru's waren allemaal nog jong, net van school en ongetrouwd. Ze hadden geen enkele ervaring.

Kortom : een huis vol zorgen als nastoor ergens een guru ging plaatsen. De guru's moesten de bouw maar klaar zien te krijgen. Er lagen slechts een paar oude zagen en stompe beitels, spijkers hadden we helemaal niet. Het moest met gaten en bennen gebeuren. Geen guru had er ooit gehouwd. Soms bofte de nastoor en dus ook de guru, dat was zo het geval in Uwebutu.

De politiecommandant Versteegh vroeg me eens of ik met hem mee wilde om met de motorboot een tochtje rond Tage te maken. Bij Dimija werd de boot vanuit het Panijai-meer overgeheveld in het Tage-meer. Zo kwam ik in Uwebutu terecht. Tot mijn verbazing stond daar ergens een huisje en rond dat huisje was een tuintje aangelegd. Verderop stond ook iets dat op een schooltje geleek, dat was verdacht. Ik hoorde dat ze dat allemaal gemaakt hadden op instigatie van Patty, de RA. Hij had hen een zendingsguru beloofd. Maar vroeger hadden ze een guru van de nastoor gehad. Tage gold als pastoorsgebied. En ze wilden wel weer een guru van de pastoor. Ik zei dat ze die konden krijgen, op voorwaarde dat er geen zendingsguru kwam. Dat wilden ze. Want Patty had hen nog nooit iets betaald. Met inwendig veel dank aan Patty, heb ik toen alles gekocht. Patty kon me niets maken en met een zeker leedvermaak vertelde ik Meyer Ranneft hoe zijn RA zich hier in ons missiegebied verdienstelijk had willen maken voor de Zending en ook geprobeerd had de missie ook hier weg te drukken. Zo kon guru Leisehun in Uwebutu zijn werk vrij gemakkelijk beginnen. En Patty ving voor de tweede keer hot.

LAC KOMT BOVEN EN WORDT HET BOS INGESTUURD

Op 3 Maart kwam plotseling pater Iac Nouwen op de WM. Till had indertijd een pater gevraagd voor de Mapija, maar hij bestemde hem nu voorlopig voor Jaha. Auki moest nog maar wat wachten. In de Mapija was het gevaar van de zending nog niet zo groot. De missie had nog steeds geen boot en toch moest de nastoor dikwijls naar zijn guru's in Tage, Koneapa of naar Utateida om de pastoor van Tigi af te halen of om spullen naar het prauwbivak te brengen. Soms was hij zo gelukkig dat hij een lift kreeg in de motorboot van het bestuur, maar verder moest hij maar zien klaar te komen met een Kapauku-prauw. En zo'n prauw is een logge afgeknotte boomstam. Die prauw heeft geen punt om door het water te snijden. Ik vond dat eerst erg stom, want de Papua's aan de kusten hebben van die mooie ranke prauwen. Hier bij de nientere Kapauku's is de prauw van voren en van achteren plat afgeknot. Maar de Kapauku's hebben hun prauw niet om er vlug mee vandoor te gaan. Een prauw is er om kreeften mee te vangen op het meer. Dat gebeurt door vrouwen en omdat hun vlosnetten zo groot zijn, gebruiken ze de vóór- en achterkant van de prauw als hefboom, om zo het net met inhoud in de prauw te kieneren.

Als pastoor van Enagotadi had ik dus dringend een prauw nodig. Het zou tot April 1952 duren, eer er voor de pastoor een aluminiumboot met buitenboordmotor naar boven kwam. Maar Till zag dat er wat moest gebeuren, vooral nu ik dikwijls ergens heen moest om hout te halen. Hij zou proberen zelf een boot te maken. Daarvoor had hij Vitalis uit de Mimica laten komen en met nog enige Mimicanen werd onze Lac al heel gauw na zijn aankomst tijdelijk naar agu-bos gestuurd. Dat lag noord-oostelijk aan het Panijai-meer en was een uur of vijf varen ver.

Behalve planken voor de boot, zou er in het bos ook een begin gemaakt worden met het kappen van palen voor de bouw van een kerk in Enagotadi. Een kerk moest de Missie wat meer gezicht geven. Het zou tevens de plek worden waar de grote feesten, samen met de guru's, konden worden gevierd. La en Misaël hadden er beiden een tekening voor gemaakt. Die van Misaël leek op een eenvoudige hollenschuur en daar viel de keuze op. Lac zou bij de bouw de leiding nemen. Maar dat was voor later. Nu moest eerst het hout gekapt en in het bos gedroogd worden. De boot moest er eerst komen. Er werden een paar overnachtingshuisjes gemaakt met daarin zelfs een altaar, want Lac wilde ook in het bos dagelijks de H.Mis lezen. Hij begon erg enthousiast en hoopte in de namiddag na het werk, heerlijk van de natuur te kunnen genieten. Maar de namiddag hier was anders dan in de hutan achter Hollandia. Gestaaft viel elke namiddag de regen en daarmee komt dan ook de kou.

Daar de mensen aan de kust gewend zijn sago of rijst te eten of zoute vis, had Till, toen zijn geschrijf naar Hollandia weinig resultaat had, eenvoudig in Biak bij de Chinees 1000 kg. rijst besteld. Als je werkers hebt moet je ze ook te eten geven. Behalve voor de Mimicanen was die rijst ook bedoeld voor de pater en de ongesubsidieerde catechisten. Till vond dat het er moest zijn. Van die rijst had ook Lac voor de Mimicanen zijn deel meegekregen. Maar de vis waar ze aan gewend waren ontbrak. Ook de groente en de zoete aardappelen die voor wat afwisseling moesten zorgen, kwamen daar heel matigjes binnen. En kreeften kwamen er helemaal niet. Lac was er vol goede moed op afgestaan. Hij gaf zijn mensen wat hij had, maaar de stemming was alles behalve best. Na een dag of wat kreeg de arme Lac een zere voet en hij kon zijn bivakje niet meer uit. Hij besloot er een nunt achter te zetten. Met het hout voor de boot, werd een vlot gemaakt. Alles was vastgebonden met rotan, wat er gelukkig genoeg aanwezig was. Twaalf dagen was Lac in het agu-bos geweest. Toen ging het stroomafwaarts naar Enagotadi. Stroomafwaarts..ja ! Maar er stond een behoorlijke wind en een ruwe ombak (golfslag). Het werd een hachelijke vaart boven op dat hout. Zo kwam Lac op een avond doornat en rillend van de kou, met zijn Mimicanen de pastorie in Enagotadi binnen gevallen.

De plotselinge komst van Lac bracht die avond heel wat reuring in de brouwerij. Er werden gauw droge kleren gezocht en intussen was de koffie bruin. Lac deed uitvoerig zijn droeve verhaal, terwijl in de keuken een portie rijst voor hem werd klaargemaakt. Natuurlijk werd er door Till ook voor zijn Mimicanen gezorgd, zodat die ook eten en onderdak kregen.

Toen de rust was weergekeerd en ook Lac er weer wat tegen kon, werd er die avond nog heel lang nagenraat. Als gastheer had ik eigenlijk nooit iets om aan te bieden, Maar in een pakje van thuis was er deze keer ook een "Schermertje" meegekomen. Zodat we met deze hartversterking nog een gezellige avond hadden. Voor Lac zat er niets anders op dan met zijn pootje voorlopig wat rust te houden.

Rijna ongemerkt was het Pasen geworden. Dat was dit jaar op 9 April. Leo en Misaël waren voor die gelegenheid ook naar de hoofd- *

statie gekomen. Het was behoorlijk druk met al die guru's rond je deur. Allemaal kwamen ze vragen om spullen, schelpen en kralen. Maar ik had praktisch niets. Alleen wat snuisterijen en spiegeltjes en wat oude kleren. In het pakje van broer Ton, ongestuurd door Woert, zat deze keer ook een pak DDT om daarmee de vlooiën te verdelgen. Maar ik had er de guru's wel mee te lijf willen gaan om van het gezanik af te zijn. In toch, wat ze vroegen was redelijk. Voor de werkers in het veld allemaal niet zo bemoedigend. Iedereen bleef na Pasen nog wat en 's avonds zaten we met zijn vijven gezellig bij elkaar. Als we zo samen waren zat Till altijd vol verhalen.

De lucht gonsde in die tijd van stammen-oorlogen. Op hun tocht naar de Mapija hadden Till en Leo daar in de Kamu ook al een en ander van meegemaakt. Ze waren er erg vriendelijk ontvangen, maar ze hadden daar de mond vol over "jappe"-oorlog. Till had er eerst nog niets van gemerkt en dacht dat het gekheid was. "Hoera! Jappe", riep ie. Maar tot zijn grote schrik werd zijn aansporing opgevolgd ook. Het regende ineens pijlen, maar dat was de bedoeling niet! Op verzoek van Till hielden ze weer op, maar de pastoor had zijn hielen nog niet gelicht, of het spul begon weer. Ik zou het later in de Kamu-vlakte ook meerdere malen meemaken. Je zag dan wat korels met pijlen rondlopen. Je praatte met hen. "Nee..er is hier geen jappe", beweerden ze dan rustig. Je liep door en kwam de andere partij tegen. Ook zij waren alleen maar vriendelijk. Je kon als pastoor veilig door de linies heenlopen, alleen gewapend met je zakdoek. Maar als je uit het gezicht was, begon de strijd opnieuw.

Dezer dagen kwam er bij het HPB een man die altijd zijn schelpen aan het HPB wilde geven, als het vliegtuig hem daar en daar zou brengen. Hij wilde daar dan enige mannen neerschieten. Maar dan wordt je toch zelf ook neergepild! "Dat geeft niet, ik moet het doen". De eer van de stam staat voorop. De Kamu, waar ik het net over had, ligt buiten het bestuursgebied. Daar heeft het HPB geen taak, maar wat kan hij hier in Panijai doen met 10 politiemannen die ook tot de inboorlingen van het land behoren. Als Kapauku's onderling wat hebben...waar bemoeit die blanke zich dan mee? Stamveten en wraak heersen nog overal rond de meren. De onderlinge oorlogen kunnen op ons de indruk maken van voetmalmatches. Als een stam een dode achter is, moet het als een heilige plicht gezien worden, de stand weer gelijk te maken, 2-2 bijv.. Dan is er weer een mogelijkheid de vrede af te kopen. Maar dikwijls wordt juist alles gedaan om de stand in zijn voordeel om te buigen. Een bestuur zonder krachtig politieapparaat staat machteloos. Wat dit betreft zegt het HPB, Meyer Ranneft dan ook: "ik zit hier voor aan". Wat de huwelijkswetten betreft, houdt het Bestuur zich aan de adat, maar bij alles wat de openbare orde betreft, geldt de Nederlandse wetgeving. En de handhaving daarvan kan een moeilijke zaak worden. Meyer Ranneft is een fijngevoelig en rechtschapen man. Voor ons is hij zeer voorkomend. We hebben een plezierige samenwerking. Hij gelooft zelf niets of bijna niets, is in elk geval onkerkelijk, maar hij heeft wel respect voor andermans overtuiging. Hij begrijpt ook wel onze terughoudendheid t.o.v. Geloofszendingen hier. Zelf zou hij graag zien dat die mensen wat meer zouden doen voor de verheffing van de Kapauku's door onderwijs enz. en ze niet alleen maar rijk maken met hun Geloof. Volgens ons "versjachelen" ze het Christendom. Soms denk je dat ze wat terugkomen van maar raak doen, want al maanden lang hebben ze praktisch niet meer gedoopt.

Het HPB is een goed voorbeeld van goede neutraliteit, hij doet er alles aan dat we niet in elkaars gebied gaan zitten. Daar praat hij ook over met de CAMA (zending). Als hij vanuit de Kamu hoort, dat ze daar guru's van de pastoor willen, geeft hij dat door. Hij vindt het maar wat jammer dat in Jaba de sfeer vertroebeld is en hij wil dat elders voorkomen.

Spaar de Kapauku's voor dubbele zending. Ieder heeft genoeg gebied om elkaar niet dwars te zitten. Till heeft ook in de Kamu de stem gehoord om guru's van de pastoor. Till en Leo hebben het gevoel alsof de Kamu nu al min of meer van de pastoor is. Het zou inderdaad prachtig zijn als daar een pastoor zat. Vandaar is het nog slechts een grote stap naar de Manija, waar Auki met smart zit te wachten.

Over al deze dingen spreken we samen deze lange avond. We vroegen ons af : HOE ZAL HET HIER OVER 25 JAAR ER UIT ZIEN ? En over Tage was door Till opgemerkt : een pracht plaats voor een overste. Een rustig paradijselijk hoekje om er voor bezinning samen te komen.

HOE IK MIJN EERSTE PIEPERS KREEG...EN EEN KOFFIEMOLEN

Alle weken een vliegtuig, 'n Kroonduif, in Enagotadi is wel mooi, maar het brengt dikwijls ook lasten met zich mee. De piloten blijven meestal een nacht over. Je weet nooit wie er op zo'n Kroonduif mee naar "boven" komt. De pastoor houdt er dikwijls een gast of logé aan over. Je bent altijd wat aan het bouwen en bij alle drukte daarmee en het werk in de tuin, komt dan ook nog de zorg voor de kokerij. Daar we weinig te bieden hebben zorgen de piloten dikwijls wel voor enige aanvulling. Groente en aardappelen hebben we tegenwoordig volop. Ik zie nog dat opperhoofdje uit Fdau aankomen met in 'n netje een flink zoodje prachtige aardappelen. Fdau lag een heel stuk ten Zuiden van Jaha aan de Jawei. Het eerste kampongetje van waaruit Till met zijn guru's naar boven kwam. 't Oude Heertje was dus van verre gekomen, want hij had gehoord dat de adam (oude) patoga weer was teruggekomen. Maar Till was op tournee en ik kreeg toen die eerste aardappeltjes die eigenlijk voor Till bestemd waren. Heel de oorlog door had hij ze verbouwd, om als de pastoor weerom kwam, ze hem te geven. Ik gaf hem toen een paar mooie schelpen.

"Heerlijk" vanmiddag pieters, zei Leo, toen hij bij mij op bezoek was. "Het snijdt me", zei de boer-tuinder. "Ik stop ze allemaal in de grond, dan hebben we over enkele maanden volop pieters. Het werd een hoekje aardappelen waarvan de LVD schele ogen kreeg, want met telen van verschillendegroenten, waren we al elkanders concurrenten. De ophrengst was geweldig ! Met aardappelen, snij- of slabonen kon je alle gasten een onvoorstelbaar plezier doen. Vandaag zou de Kroonduif weer komen.

Till was al vroeg naar de oever van het meer gelopen om zijn Mimicanen daar aan het werk te zetten. Er moest een begin gemaakt worden met het maken van een boot. Mijn eerste zorg was de koffie. Het was de koffie die pastoor van Lecuwen voor het internaat kreeg toegewezen. Maar hij vond dat hij die koffie beter aan de paters op de Wisselmeren kon geven, dan aan de rimbu-kinderen, die thuis ook nooit koffie dronken. Maar in plaats van gebrande koffie had ik nu een zakje ongebrande gekregen. Ik had die koffie al zelf gebrand in een kwali (ijzeren pan) en dat was heel goed gelukt. Nu moesten die bonen nog worden fijngemalen. Dat moest deze morgen meteen gebeuren want alle koffie was op en op de Wisselmeren was geen winkeltje om gauw een pond koffie te kopen. Het vele bezoek kostte nogal wat koffie. Daar moest vandaag dus flink aan gewerkt. Bovendien wilden de paters morgen weer naar hun staties in Kuguapa en Tigi, ze wilden dan ook graag wel wat koffie mee.

Ofschoon vrouwen in tijden van oorlog geen doelwit zijn, bestaat er toch altijd nog het gevaar "geschaakt" te worden. Uit angst dat hen zoiets zou overkomen hadden de 12 bloemetjes van mijn Maagdenhuis vorige week een paar nachties in mijn pastorie geslapen. Alles sliep beneden op de grond in de woonkamer. Het huis was intussen met de aan-

gekomen DDT weer grondig gereinigd. Het gevaar voor de dames was weer geweken, ze sliepen weer in hun eigen huis. Ik haalde er een stuk of tien naar de pastorie, want vandaag moesten ze koffiebonen fijnstampen. Overal werden oude hamers, nijptangen, stoffer en blik, en plügeslagen stukken blik uitgereikt en ieder begon buiten op zijn eigen blikje de koffie stuk te slaan en fijn te wrijven. Het leek wel een koperslagerij. Een lawaai van jewelste, van al die maagdekens rond de pastorie.

Met de plan kwamen deze keer, half April, een stuk of tien journalisten mee om eens een kijkje te nemen op de Wisselmeren. Ik had de heer Jonne van het Handelsblad en de heer van Echt van Elsevier te mogen herbergen. De koffiestamperij kreeg alle belangstelling. "Zodra ik in Batavia terug ben", zei de heer Jonne, "stuur ik een telegram aan mijn vrouw, om per vliegtuig direct een koffiemolen op te sturen". "Je bent niet de eerste die dat belooft", zei ik. "Pastoor, die koffiemolen komt"! En inderdaad binnen drie maanden was die koffiemolen op de Wisselmeren.

ZE HADDEN OGEN EN OREN TEKORT

De journalisten keken die dag hun ogen uit en hoorden ongehoorde dingen. De heer van Echt van Elsevier vond één dagje op de Wisselmeren niet genoeg. Hij ging de volgende dag nog voor een weekje met Leo mee om wat in Tigi rond te neuzen. In Enagotadi had ook het primitieve schooltje veel bekiiks. Gelukkig had Till na zijn vacantie, toen hij naar Nieuw Guinea in Batavia kwam, wat leien en griffels op de kop getikt. Niet veel, maar we hadden iets om mee te starten. Later kregen we heel zuinig wat schriften en potloden. Het schooltje, wat balken op de grond met daarvoor een kleine verhoging om de leien op neer te leggen. En vóór de klas, tegen de muur een zwart geteerd bord, gemaakt van ruw geschaafde planken. Dat was het wel zo wat. Maar de meeste belangstelling trok mijn "internaat", zoals dat er toen stond in zijn ondenkbare primitiviteit.

Natuurlijk waren die journalisten niet de eersten die het zagen. Sinds hier wekelijks een plane onze rost en eten komt brengen, hebben velen het al gezien. Ik weet niet wat die mensen gedacht hebben, maar de pastoor die de euvele moed had om hier mee te beginnen, heeft zich voor de onuitsprekelijke primitiviteit van zijn kostschooltje nooit gegeneerd. Hij wist dat hij door dit nietige krotje, noem het varkenskot van mijn part, door dit schamele niets, bij de kinderen die er in woonden toch iets bereikt had.

Maar binnenkort heeft het hutje zijn dienst gedaan. Het primitieve experiment mag gerust geslaagd genoemd worden. Maar nu moet er alles aan gedaan worden om voor die kinderen iets beters te maken. In Edagotadi heb ik na het varkensfeest een juwotuis gekocht. Daar liggen nu veel nibunglatten en veel hout. Als met Pinksteren, 28 Mei, onze hoot klaar zal zijn, gaan we het samen ophalen.

Alle dagen kwamen de maagdekens bij me over de vloer en van hen leerde ik veel van de taal. Van oude kistjes en uitgetrokken spijkertjes hadden Till en ik op zekere dag een dressoir gemaakt. Met wat plastic en een stukje lap, maakte ik iets dat leek op een paar gebrandschilderde ruitjes. Zoiets hadden we ook in het huis van de zendeling zien staan. Ze vroegen me dan ook prompt : komt er nu toch een vrouw bij je in huis ? Komt ze over ? Nee meiden, dat weet je toch. Ja ze wisten 't wel. Pastoors hadden geen vrouwen. Maar ze hadden toch een groot probleem. Als pastoors geen vrouw hebben, waar komen dan de nieuwe pastoors vandaan ? Wanneer ik zo dagelijks m'n maagdekens zo heel rustig en ordelijk zag schuifelen van hun huisje naar de school, leken het, met hun net over het hoofd van boven precies zusters. Van beneden met hun niet

al te heldere rokjes, leken het precies schaapjes. En de herder dacht: wat zal er van die schaapjes worden ?

Alle dagen werkten die meisjes na schooltijd een tijdje met me in de tuin. Ze moesten leren begrijpen dat mijn tuin ook hun tuin was. Dat regelde tuinwerk is van groot belang bij de vorming van wil en karakter en bovendien meende ik dat alles moest worden gedaan, dat de schoolkinderen, vooral ook de meisjes niet het idee zouden krijgen, dat schoolkinderen niet meer in de tuin zouden behoeven te werken.

Toen de tuin van het primitieve internaatje wat vruchten begon af te werpen, bleek al heel gauw dat er aardig wat op geheimzinnige manier verdween. Op een avond hadden de meisjes iets verdachts gezien en me gewaarschuwd. De gedaanten liepen naar het jongenshuis op de heuvel. Ik deed een onderzoek in dat huis. Al wat ik vond, geen nota's. Wel lag in het draagnet van mijn kokje Daukebo een snoer kralen, dat ik direct herkende als het mijne. Op dat mooie snoer blauwe kralen was ik erg zuinig geweest, want Till had me gezegd dat ik er wel een varkentje voor kon kopen. De jongens waren met Daukebo allemaal verdwenen omdat ze onheil vreesden. Ze hadden er niets van gezien dat ik die kralen eruit gehaald had en ze had verborgen op een geheime plaats in een kast op mijn slaapkamer. De volgende dag wilde ik Daukebo zijn misdaad doen bekennen. Maar hij wist van niets. "Wat! Weet jij niets van die kralen af?" Ik die kralen gehaald. Ik zou hem het corpus delicti laten zien. Toen ik die kralen wilde grijpen...bleken ze weer te zijn gestolen !

De "pensionairen" heb ik op stelen van dingen in mijn huis nooit betrapt. Uit de tuin werd wel eens iets meegepikt: een nota of wat groente en van de apennootjes heb ik praktisch nooit vruchten gezien. Dit evenwel kwam meer voort uit het idee dat ze er recht op hadden: ze hadden toch gewerkt in die tuin en die nota's geplant. Het zou wel vreemd zijn indien ook "pensionairen" uit dit volk zouden zijn als engelen. Het kostschool-experiment bracht vele zorgen met zich mee. We hadden te doe met echte natuurkinderen. Ze waren gewend altijd hun eigen wil te doen. Heel de Kanauku-wereld is op het "ik" gericht. Vanaf het ogenblik dat ook deze kinderen moeder konden missen, waren ze praktisch aan hun lot overgeleverd. Ze moesten op eigen benen staan. Natuurlijk moesten ze moeder in de tuin wel eens helpen, maar in die tuin had het kind ook zijn eigen hoekje.

Die kinderen moeten al heel gauw zorgen voor hun eigen eten. Ze planten hun eigen nota's. Gaan met moeder naar het meer om kreeften te vangen en waar die kreeften niet zijn, zoals in de Kamuvlakte, zoeken ze in de modderpoelen en plassen naar kikkers en torreties. Zo moeten ze wat compensatie vinden voor het ontzettend tekort aan vetten en eiwitten. Ze sprokkelen hun eigen brandhout voor de nacht en als het hen bij moeder niet aanstaat, zoeken ze een ander onderdak. Waar het goed is blijven ze en als ze elders zijn, zullen ze dat thuis te gelegener tijd wel eens horen.

De meisjes kennen het leven door en door en zolang ze ongetrouwd zijn genieten ze ervan. Practisch is er op hun jonge leven weinig of geen toezicht. Alleen als de voorraad scheinengeld in het gedrang komt, zullen vader of moeder of oudere broer bezwaar hebben tegen al te vrije omgang. Is het wonder dat het er aanvankelijk in en rond het "pensionaat" wel eens aardig spookte. Het is evenwel een goede traditie bij de Kapauku's: mannen bij mannen en vrouwen bij vrouwen.

Alleen de getrouwde man heeft het recht zijn vrouwenhuisje binnen te gaan. Het leek me dus niet zo gek dit ook maar voor het "pensionaat" te handhaven. De ouders hadden geen bezwaar tegen dit kostschool-experiment en meestal sliep er, zo ik al zei, een oudere vrouw, moeder of tante van een der kinderen bij hen. Zelfs kwam er eens een moeder heel ontsteld

bij me. "Stil ! Stil ! Is er niemand ? Pastoor, de moeder Motchedo wil de kinderen slecht maken. Ze hitst de meisjes op om van hier weg te gaan. Stuur die vrouw weg, want ik wil dat mijn Margaretha hier op school blijft". En de wijze Wakepode, het opperhoofd van Wakeitci uit Tigi sprak : het is goed dat Adrijana hier blijft. Natuurlijk dacht hij aan de schelpen die zijn nientere dochter later wel zou ophrengen.

Twaalf meisjes waren er in het internaat en boven op de heuvel in het huisje 8 jongens, die 's avonds ook meestal hun etensportie kwamen ophalen. Een nilletje voor hofdpijn of pijn in de buik. Een zeer doekje op een wondje hier en daar en dan werd 's avonds mijn tent gesloten. De meisjes deden dat ook. Zorgvuldig werd het deurtje van boomschors gegrendeld, want er mocht eens een enea, een kwade geest, binnenkomen. Ook dat gebeurde wel, maar er waren middelen om ook dat euvel onschadelijk te maken. Er zwierven ook na het inwijdingsfeest van 't maagdenhuis nog wel eens vossen rond het kippenhok. En op een avond had ik onraad geroken, maar toen ik met een ruk het deurtje open trok, zag ik een gedaante door het dak naar buiten vliegen. Een flinke schoen kwam nog net terecht onder de bibs van een menselijk wezen, dat luisterde naar de naam van Paulusje. Bijna had ik hem te pakken, maar...hij ontliet zijn straf toch niet. Want hij vloog met zijn scheenbeen tegen een balk, zodat hij een week lang kreumel liep. Toen later Wejakebo, het machtige opperhoofd van de Moteclan uit het Jahagebied hem zag, sprak hij meewarig: "Pastoor, mensen met zulke wonden zijn echtbrekers." Mooi praten van een man die zelf zes vrouwen rijk was. "Pastoor", zo zei hij "nast goed op de kinderen. Zo naar school gaan is goed !"

Op school leerden de kinderen voor het eerst van één man en één vrouw en van trouwen uit liefde. Of deze meisjes er nog van zouden genieten of dat die vrijheid pas voor hun kinderen zou zijn weggelegd, het was voor mij nog een open vraag. We wisten alleen dat er voor ons geen compromis zou zijn en we wisten dat het voor de kerk een harde strijd zou worden en voor hen die voor haar leer ontvankelijk zouden zijn.

Met 't naar school gaan ontstaat bij de kinderen vooral ook het verlangen om kleren te gaan dragen. Maar omdat deze kinderen niet weten wat hygiëne is, heb ik me zo lang mogelijk verzet tegen het dragen van kleren. Alleen met grote tact kan het dragen van kleding worden bevorderd. Voortdurend toezicht op regelmatige verschooning en goed wassen van hun kleren is nodig. In Wanimo op Australisch Nieuw Guinea zag ik dat de schoolkinderen, jongens en meisjes, gekleed waren in een "lap-lap", geen broek maar een lende-rokje, dat was om hygiënische redenen.

En in Uganuga in de Kamuvlakte, waar ik later een centrale school met internaat had, droegen de gedoopte kinderen hun kleren alleen tijdens de kerkdiensten, om de eenvoudige reden dat er niemand was om toe te zien dat die kleren ook gewassen werden en versted. Wij stonden ook voor dit werk alleen. En toch wij moesten mee met de tijd, want onze schoolkinderen willen graag kleding dragen. Krijgen ze deze niet, dan blijven ze weg.

JONAS

Overal kijken jongens naar meisjes. In omgekeerd zal dat ook hier wel het geval geweest zijn. Als de jongens groter worden en de schelpen voorhanden zijn, dan kan het gebeuren dat de familie op de jongens al een zekere druk begint uit te oefenen. Dit was denk ik ook het geval met Jonas, een van de werkjongens in het huisje boven op de heuvel. Ding dat hij met een of ander "ding" zou worden afgescheept, nam hij zelf het initiatief in handen. Dit mocht wel vond hij. De tijden veranderen. Hij

wilde zelf een keuze maken. In elk geval geen griet, zo maar uit de klei getrokken, maar een meisje van de school. Op een avond kwam Jonas bij me. Hij vertelde me dat hij wilde trouwen. "Je bent groot en oud genoeg" zei ik "maar heb je al schelnen" Ja dat zat wel goed. "Maar", zei Jonas, "ik wil net als de Surabaja-mensen maar één vrouw." "prachtig", zei ik, "maar heb je al eens met een meisje gepraat?" "Nee", zei Jonas, "dat doen wij niet". "Ja, maar Surabaja-mensen doen dat wel. Je moet toch weten of dat meisje wil en of ze van je houdt." Ja...maar ergens begreep Jonas dat toch niet. "Is er een meisje dat je graag zoudt willen hebben, waar je veel van houdt? Dat je erg lief vindt?" "Pastoor", zei Jonas, ik wil een van jouw meisjes." "Ja, maar wie wil je dan?" "Ik vind ze allemaal lief" zei Jonas, "geef er maar een!"

Dit antwoord van Jonas deed me denken aan dat van de kluizenaarszoon toen P. Silverster ons vertelde over de natuurdrift. De vader dacht dat zijn zoon nu wel weer de wereld in kon gaan, nu hij in de eenzame wildernis bevrijd was van zijn hartstochten. Maar toen in de vreemde wereld zijn oog viel op een paar meisjes, vroeg hij zijn vader, wat dat voor wezens waren. "Och jongen, dat zijn gansjes", zei de kluizenaar. Met fonkelende ogen keek hij er naar en zei toen: "Vader, geef mij toch een van die gansjes." (Dl. 1, pag. 37-39).

MGR. OP DE WISSELMEREN

Een klap op de vuurnijl zou het moeten worden, dat bezoek van Mgr. Met spanning had ook Till er naar uitgekeken. Hij had al veel naar Hollandia geschreven, maar ook heel dikwijls bot gevangen. Een nieuw missiegebied stamp je niet zo maar uit de grond. Till had misschien te veel verwacht van de Franciscanen, die het gebied aan de Wisselmeren hadden overgenomen. Alsof de Franciscanen overal wel een melkkoetje voor hadden, om de kosten te bestrijden. Franciscanen hadden parochies en scholen. Kon het thuisfront niet wat meer doen? Till was wel eens wat ontmoedigd en dan klom hij soms tamelijk geïrriteerd in de pen. Had ie zelf niet zijn adressen in Holland? Pater Geurtjes hielp hem om geld bij elkaar te krijgen om het ongesubsidieerd onderwijs in de Mimica te kunnen betalen. Voor de Wisselmeren gebeurde er niets.

Gelukkig zou Mgr. nu zelf eens komen kijken en hij zou hier een week lang blijven. Er kwam intussen al wel een beetje lijn in ons werk, maar het zou goed zijn als Mgr. zelf eens zou zien hoe zijn paters het bos in moesten om hout te kappen. Hoe ze zelf met eigen hand de schooltjes in elkaar moesten timmeren en in de tuin aan het wroeten waren om er voor zich zelf of voor de kinderen wat eten uit te halen. Er moesten contacten gelegd worden met de mensen en tussendoor moest de taal nog worden geleerd en op schrift gesteld. Leo en Lac. probeerden er ondanks alles nog wat aan te doen. Hoeveel mensen kwamen er op een dag niet de pastorie binnenvallen? Ze klapten je aan om een praatje te maken of een handeltje te drijven met zoete aardappelen, groente, kreeften of hout, of ze wilden in de tuin werken om wat te verdienen. Je had steeds handen tekort. Het was dikwijls om uit je vel te springen. De Kapauku's waren dan wel vrij en frank, onbevangen en goedlachs, maar dikwijls ook veeleisend, eigengereid op het brutale af en ze namen het mijn en dijn dikwijls nogal ruim. Ze kunnen het taaieste geduld kapot maken en de zachtmoedigste onder de broeders, haalden ze bijna dagelijks het vel onder de nagels vandaan.

Engelachtig waren de Kapauku's niet, maar ze zijn wel heel goed bij en energiek voor wat hen zint, voor wat in hun kraam te pas komt. Als ze je dan met open ogen aankijken, zijn ze het waard om hen toch maar met vertrouwen toe te lachen. Dat die mensen in hun primitieve toestand

alleen maar kunnen denken aan bijlen, messen, kralen, schelpen, varkens en vrouwen...is dat zo verwonderlijk? Maar met dat al eisen ze ie wel op en je hebt steeds handen, ogen en uren tekort. En in de avond ligt je brevier weer te wachten. Je hebt wat te schrijven, 'n kous te stoppen of 'n broek te naaien. Een rustige avond heb je nooit, altijd is er wat te doen. Je mag het ook niet te laat maken, want anders houdt je het niet vol. Mooi als je gezond bent en een goede eetlust hebt, daarover heb ik niet te klagen en gelukkig niemand van ons.

Vóór Mgr. kwam, zaten Till en ik toch wel een beetje extra in spanning. Wat zou hij denken van het experiment met het Maagdenhuis? Een pastoor die, temidden van alle polygamie, met een hele harem in de tuin werkt om zo z'n schooltje van voldoende trouwe leerlingen te verzekeren. Till zelf vond het prachtig en hij zou ontnuchterd zijn als Mgr. er anders over zou denken.

Er was nog een tweede punt. Till en ik hoopten dat het toch minstens één keer goed hard zou regenen, want de boomschors op het dak lekte gruwelijk. Zelf was ik laatst in een kletsnat bed wakker geworden.

Het was meen ik op Zaterdag 13 Mei dat we Mgr. ontvingen op de steiger in Enagotadi. Natuurlijk was ook Meyer Ranneft daar aanwezig. In de pastorie keek Mgr. zijn ogen uit, zoals o.a. blijkt uit zijn verslag in de Serafijnse Tifa no. 14, 5 Juni 1950. "Een grote huiskamer, twee kleine kamertjes en een gudang. De kapel, waar dag en nacht Ons Heer bewaard word, viel wel in de smaak. Verder noteert hij dat het huis gemeubileerd is met zelf getimmerde tafels en stoeltjes en zitkistjes met levensgrote bureaux en een dressoir van salon-allures, waarvan de kistjes en plankjes het zelf wel onbegrijpelijk moesten vinden dat ze tot zoiets aan elkaar gespijkerd konden worden". Hij nam ook een kijkje op de grote ruime zolder, waar de "schatten van de hoofdstatie" geborgen lagen. Er lag evenwel alleen maar troep, waardeloos spul.

Acht dagen lang bleef Mgr. op de Wisselmeren en hij was opgetogen en tevreden over het vele dat hij er zag. Maandag 15 Mei ging ons bezoek met de motorboot van het Bestuur naar Utateida. Vandaar ging het onder leiding van Till naar Wakeitei, waar Leo nu al een jaar aan het werk was. Alles was er wat bescheidener van afmeting, maar alles had ook hier de aantrekkelijkheid van een primitief begin. Ondanks het vele timmerwerk was Leo wat meer in de taal gedoken. Hij had daar ook feeling voor.

Na het avontuurlijk en harde begin in het Arubos ten Noorden van Panijai was Lac. zo gauw zijn been het toeliet naar Jaba gegaan. Toen hij daar aankam, was er geen kop in de kampong vanwege een varkensfeest. Hij is toen maar naar Leo in Wakeitei gegaan en daarna zocht hij Leo dikwijls op om over de taalproblemen te spreken. Leo wist al veel van de taal, maar hij durfde niets op schrift te stellen. We hadden alleen maar een leiddraad voor de grammaire en voor het godsdienstonderricht wat verhalen en gebeden, die pater Drabbe in de Mimica met behulp van een paar Kapauku's via het Maleis in elkaar had geflanst. Het was wel iets, maar er moest nu meer komen. Met de van Leo losgepeuterde kennis, probeerde Lac een en ander op schrift te stellen.

Dinsdag werd Jaba bezocht. Mgr. trof Lac nog aan in zijn tent, maar het hout voor het nieuwe huis lag al grotendeels klaar.

Woensdag ging het weer terug naar Enagotadi. Donderdag zou met de motorboot Kuguana bezocht worden, maar de motor lief het halfweg afweten. Het was meen ik Hemelvaartsdag en we vierden mijn verjaardag op een droogje. Want we hadden niets, zelfs geen frisdrank. Alleen koffie. Gewoon een dag van devotie...zonder zelfs een sipaartje op tafel. Alleen

wat zware shag. Vrijdag kwam Misaël zelf naar Enagotadi. Hij kon zijn huis dat bijna klaar was, dus niet laten zien. Deze Moni-enclave had al vóór de oorlog een guru van de pastoor. Na de oorlog wilden ze in Kuguapa alleen de pastoor en geen guru van de Amerikaanse Zendelingen, die overigens heel het Moni-gebied als het hunne beschouwen. Maar Misaël dacht daar anders over. Want hier had de missie de oudste manieren.

Mgr. had veel respect voor de manier waarop overal met taai volhouden het huisvestingsprobleem was aangepakt. Alle respect voor de forse en doelbewuste leiding van Till. Onze handenarbeid kreeg alle lof. Allemaal prachtig. Niets dan lof, ook over de tuin en het maagdenhuis. Er moest een internaat komen met 50 jongens en 50 meisjes. Ik zag me al op mijn tandvlees lopen. Dit geploeter zonder de nodige spullen, kon niet steeds door blijven gaan. En Till liet ook duidelijk merken dat de paters er niet waren om maar te blijven tuinen en timmeren. Ermoesten helpers komen. En ook ik liet Mgr. duidelijk merken dat er vrouwen, zusters moesten komen om het werk van het maagdenhuis over te nemen. Ik was er toen al van overtuigd dat het hoekje missiegrond in Enagotadi totaal onvoldoende was voor een groot internaat. Voor een internaatje van 100 kinderen die zonder opvoer, van eigen tuin moesten leven, moest uitgeken worden naar een geschikte plaats elders. Ik dacht toen aan tuinen bijv. in Timida. Mgr. had ook een onderhoud met H.P.B. Meyer Ranneft. Deze man had veel respect voor het werk, dat wij via de scholen voor de bevolking deden. Hij zag hoe wij overal kwamen en met de bevolking omgingen. Maar hij kon niet begrijpen hoe een bisschop zijn mannen zo aan hun lot overliet. De paters konden zich er dan wel heroïsch doorheen slaan, maar hij vond de manier waarop zij moesten modderen, mensonwaardig. Toen hij met ons aan tafel zat kon hij niet nalaten dit Mgr. nog even te zeggen. "We eten nu wel lekker uit de eigen tuin, maar denk nu niet dat dit alle dagen zo is". En ongetwijfeld heeft hij Mgr. ook verteld hoe dikwijls hij al had moeten bijspringen om de ongesubsidieerde krachten het hoogst noodzakelijke te geven. Ik kan me herinneren (Till was er denk ik niet bij) hoe we samen gezellig bij elkaar zaten. Om ons tevreden te stemmen, hoorden we uit de mond van Mgr. een lofredde over de armoede en als voorbeeld haalde hij de "rijke" Australische Franciscanen aan in hun missie in Wanimo. "Peul", we zijn er samen geweest. Je hebt het gezien hoe eenvoudig ze daar zaten, alleen met een tafeltje en een stoel op de kamer in de hoofdstatie..." Ja, maar er stond wel een fatsoenlijk bed. Ze hadden broeders en heel wat meer middelen..." Mgr. zei ik wat kregelig..." als wij hier een hele dag gehold hebben of op tournee zijn geweest door de blubber en na veel heenbrekende toeren thuis weer neerploffen in een oude afgedankte rotanstoel, dan vindt ik dat geen overdreven luxe ! Als je dan lekker uitgezakt ben, kan je de volgende dag weer aan de bak. Het gezelschap viel stil, maar ze vonden het wel fijn dat het toch maar even gezegd was. We hadden geen aansporing nodig om onze gezondheid nog meer op de proef te stellen. Over armoede gesproken! Zo ik al vertelde vierde ik deze week de soberste en droogste verjaardag van mijn leven, tot dan toe. Ik denk dat Mgr. er later ook wel over heeft nagedacht en ik geloof niet dat hij me die opmerking kwalijk genomen heeft. Van mij werd na het bezoek in ieder geval geschreven : "En Peul heeft, zoals verwacht werd, op de W.M. de spade in de grond pestoken. Een flinke lap grond was al spoedig herschapen in een tuin, die een kostbare oogst beloofde, maar binnendringende varkens en dieven hebben zware en energiek volgehouden mensenarbeid te niet gedaan. Niettemin : wat Mgr. werd voorgezet, was van eigen tuin en de aardappelen en tomaten waren voortreffelijk. Maar Peul was er mager van geworden." En verder: "Een internaat waar voeding verzekerd is, zal zeker vol lopen en te verwachten is dat de school (in Enagotadi) dan een succes zal worden".

Behalve de pastorieën kregen ook de scholen, die overal uit de grond gestampt waren, van Mgr. alle lof en bewondering. Maar hoe bewonderenswaardig onze huisvesting ook werd bevonden, Till en ik vonden het doodjammer dat het op de Wisselmeren al die dagen prachtig weer en droog was.

We konden hem nu alleen maar wijzen op de zwakke plek van ons huis, want boomschors slijt en trekt bij elk beetje zon weer krom. Altijd opnieuw zijn er weer kieren. Een paar weken later was het zover, dat mijn huis bijna verbrand was vanwege al die lekkages. Het H.P.B. was zo vriendelijk geweest mij aan te sluiten op het lichtaggregaat van zijn huis, met één lichtpunt. Vanwege lekkage ontstond er kortsluiting. Drie meter draad is er toen gesmolten, maar alles is gesmoord in de nattigheid. Met nog meer verlangen zag ik daarna uit naar aluminium voor het dak, dat Mgr. beloofd had. Het is nooit gekomen. Toen na het bezoek van Mgr. de pastorie was weggerot, moest Lac een nieuwe pastorie maken en er kwam met medewerking van de Aalmoezenaar van Biak een grasdak op. Tenslotte is na nog een jaar van ellende, op die pastorie een dak van aluminium terecht gekomen. Ik zat toen al in de Kamu-vlakte.

Vol bewondering en waardering en met intense belangstelling voor het hout dat al klaar lag om een echte kerk te bouwen, ging Mgr. na zijn bezoek naar Hollandia terug.

Op 1 Juli zouden we met z'n allen aan de kerkbouw beginnen. Mgr. liet ons vol verwachting achter. Hij had een week lang de man leren kennen, waarvan toen al gemormeld werd, dat hij binnenkort misschien wel de eerste bisschop van Merauke zou worden: Till, onze Till !

Aangesnoord door de bemoedigende woorden van Mgr., had de inter-naatstun weer alle aandacht. Er waren al een paar keer varkens in geweest. Dat zou me niet meer overkomen. Ik had wel acht jongens aan het werk. Na een weekje was de pagger (omheining)"af". Ik was tevreden over mijn tuin. Het groeide allemaal best. Het ging er mee als met het volk van Israel in het beloofde land. Het was of God zelf het land voor me had verworven en de grond had klaargemaakt. Tomaten, peulen, erwten, bonen, aardappelen en zelfs pinda's voorspelden een rijke oogst. De wijnstok van verre gehaald, schoot rijkelijk wortel en breidde zich uit. Het begon met een roede en groeide uit tot nu bijna een hectare.

Het maagden-huis groeide . Na de bouw van de kerk zou er een begin gemaakt worden met de bouw van een groter huis. Het stond er met alles goed voor, maar op een vroege morgen...werd de omheining vernield. "Wilde zwijnen woelden de akker om, zodat al wie langs kwam kon plukken" (ns.80, 9-13). "Pastoor, varkens in de tuin!", riepen mijn maagdekens. Ik eruit, het was nog halfdonker. Ook de jongens kwamen al met nijl en hoog aangerend. Ik was het zat, het was nu al de derde keer. Vanwege het bestuur was er al een oekaze uitgegaan, dat er op de pas aangelegde wegen in de kampong geen varkens meer mochten komen. Zeker niet als het donker was. Dan gold de Kanauku-wet : met nijl en hoog er op af. Die morgen werden er in mijn tuin twee varkens doodgenijld. De één was van de BA Pattv en de ander was eigendom van de Zending. Het kon er dus alle schijn van hebben dat de concurrentie hier een woordje meesprak, maar ik kende de eigenaar niet. In alle stilte zijn de gepijlde varkens weggehaald. Maar zeker Patty die als bestuursman het voorbeeld had moeten geven, zal wel erg gegromd hebben. "Ina : jammer voor je!", dacht de pastoor. Till leefde erg met me mee. "Het moet nu maar eens definitief uit zijn met die varkens!" En hij bestelde in Biak eenvoudig 100 mtr. prikkeldraad om heel het missieterrein met een dubbele draad onderaan de pagger mee af te zetten. Till was voor die bestelling verantwoordelijk, maar ik het later wel op mijn brood gekregen !

TILLEMANS MSC. VERTREKT

Op 1 Juni kwam er een telegram binnen van Mgr. Grent: "Tillemans opgedragen Sorongwaarts te gaan i.v.m. missieboot". Dat betekende het einde van Till op de Wisselmeren.

Mgr. Cremers schreef in de Tifa (nr.14, 5 Juni '50):

"Tillemans, allerhartelijkst dank voor de grote dienst aan onze missie bewezen. Ik ben God dankbaar, dat ik de Wisselmeren gezien heb, en dat ik ze gezien heb toen U daar was, zodat ik U acht dagen lang gesproken heb, en samen met U tochten heb gemaakt...Behalve onze dank, mogen ook onze zegewensen voor Uw verdere missionarisleven U vergezellen. Fén ding wil ik U wel zeggen : ik hoop dat ons contact met U moge voortduren".

We vierden het afscheid van Till met alle paters, bij het HPR, Meyer Ranneft. In een mooi speechje bracht deze zijn hoogachting en waardering voor zijn werk tot uiting.

Een ruim jaar lang heeft de amicale wondloner Gods, ons Franciscanen geholpen aan de Wisselmeren. Alles moest nog worden ongezekt. De grote lijnen heeft hij uitgestippeld. Altijd was hij als een vriend die naast je stond. Zijn aanwezigheid gaf ons een stuk bemoediging. Zijn schouderklonje, vertrouwen en zelfrespect. Hij leerde ons vechten voor de zaak waar we voor stonden, maar ook leerde hij ons roeien met de riemen die er waren. Er werd getimmerd en getuind, maar het contact met de mensen was het voornaamste. Het deed Till pijn, de Wisselmeren te moeten loslaten. Hij had er zijn hart aan vernand. Zou hij er ooit nog eens terug komen ? Op 5 November werd hij te Merauke gewijd tot eerste Bisschop in Nederlands Nieuw Guinea !

MET DE BOOT VAN TILL DE JAWEI OP

Ipa : we hebben het met je te doen.

't Is kwart over zes. Kil is het nog en koud. Iedere morgen is dat zo op de Wisselmeren. Justina loopt met de roeispanen voorop, naast me Julita. Zij draagt mijn tas en regenjas. We glijen de helling af naar het meer. De boot ligt al op ons te wachten. Gerpasia en Antonia hebben het water er reeds uitgehoosd. Ena, wijia, wido,wii : één,twee,drie,vier..daar gaat-ie weer.

De boot is een echt stuk eigen fabrikaat. Een zwaar bonk hout. Vijfen een halve meter lang. Anderhalve meter breed. Log is-ie en gemaakt van lelijk hout,maar...het ding drijft. Voorop zitten Julita en Justina. Achteraan Antonija en Gerpasija, die met haar roeispaan voor de juiste richting zorgt. In het midden "naita daba", nog nuchter als de kinderen, maar hij zit toch ook klaar om een snaantje in het water te verzetten.

Het is weer een zware tocht voor de kinderen. Op de heenreis gaat het stroomafwaarts en zonder vracht, maar terug...een boot vol hout ! Dan is het roeien tegen de zware stroom op. De meisjes weten wat dit betekent. Ook ik weet het. Moordend werk ! Toen ik de laatste keer aan wal stapte en ik op mijn benen stond te trillen, heb ik gezegd : "nooit meer!". En nu ? Och,een missionaris wil vooruit, moordend of niet...we gaan ! En de kinderen laten me niet in de steek. We gaan "eke" (repen nibunghout) halen voor de te bouwen kerk en "jaga" (gespleten planken) om het meisjeskrot wat op te knappen. "Wie gaat er mee ? Of moet Pastoor maar alleen gaan?" "Ina" was het antwoord : We hebben het met je te doen "Ani natowa, ma uwiita : ik zal nogger met pastoor meegaan. En ik ook...en ik ook.Allermaal hadden ze wel mee willen gaan.

Het is stil op het meer. We komen slechts een enkel uitgehold boomstammetje met vrouwen tegen, die er in de nacht op uit geweest zijn om kreeften (udi's) te vangen. "Udi tonai: heb je kreeften ?" "Beu topai; niet aanwezig" Nog lang hoort men de echo van die klanken over het water. "Beu topai" herhaalt een niet gelovende mannenstem en alle meisjes joelen het uit, omdat

pastoor de onwaarheid van het antwoord wel door heeft. In een derde bootje zit een vrouw uit Tigi. Een bekende van de meisjes. "Moedertje, udi topai? De meisjes gaan dood van de honger." De vrouw ziet de stralende ogen van de kinderen. Ze weet dat de udi's in een goede maag terecht zullen komen. We hebben geluk. De kinderen zijn de koning te rijk. "Op de terugweg gaan we ze roosteren" Hoera ! "Hier moedertje, een mooie schelp."

Intussen zijn we de Jawei binnenvaren. Het roeien gaat nu gemakkelijk en vlug. Gewoontepetrouw legt pastoor zijn roeispaan neer en grijpt zijn brevier. "Waarom gaat pastoor nu bidden? Julita, weet je dat?" Ze draait zich om op het bankje, lacht wat en zegt: "Ja ik weet het". En het kind dat een jaar geleden nog geen pastoor gezien had, misschien zelfs nog geen blanke, het kind dat slechts een half jaar bij me is, zegt: "Pastoor gaat bidden opdat de prauw vlug zal gaan en omdat het niet zal gaan regenen".

Een pastoor in de missie van Nieuw Guinea kan zich heel wat permitteren. Hij mag tuinen, hoeren, zijn beernutje leegscheppen, het bos in om hout te halen, timmeren en baggeren op tournee en als hij thuis komt: de was doen en zijn potje koken. Hij kan er ook voor de afwisseling nog een kostschooltje op na houden. Stel je dat eens voor. In het hartje van het Centrale Bergland een stel kinderen van de meest primitieve soort op je erf. Het zijn Kapauku-kinderen, Ekagi's, vrijgevochten natuurkinderen. Kinderen levend rond de meren. Pas 12 jaar geleden door Wissel uit hun slaan wakker geschud. Ze weten nu dat er ver achter de bergen nog andere mensen wonen. Met ijzeren vogels komen ze aanvliegen en strijken neer op het Panijai-meer. Met hun vreemde prauwen komen ze door de lucht uit het land dat Surabaja heet. Alle blanken zijn daarom Surabajanensen. Ook de pastoor komt daar vandaan.

De kinderen kennen hem nu al 7 maanden. Zeven maanden komen ze alle dagen bij me over de vloer. Ik deel met hen mijn huis en zij met mij, hun vlooiën. Ja, zo was het aanvankelijk. Maar nu ? Nee, daar is nu tussen ons meer dan een huisdierlijk contact!....

De zon is doorgebroken, schitterend en mooi als altijd op de meren. Pastoor legt zijn brevier neer. De tijd van bidden is weer voorbij. Drie kwartier duurt dat meestal en zonder te vragen houden de kinderen zich voorbeeldig stil. "Boem !, daar zitten we boven op een boomstam. "Julita, wat is dat? Slaap je? Allemaal even hangen aan één kant. Hoer!..daar gaat-ie weer. Ju!Ju!Ju! Julita ! Juuuuu!!! Een gejoel van jewelste. We zullen ze de mond even stoppen. "Wat zou er in dit pannetje zitten?" "Ewo": dat weten we niet". Het rotannetje wordt losgemaakt en onder het deksel zien glunderende gezichten gegorende nota's (zoete aardappelen). Precies patates frites ! "Ani daba : lieve krengen van meiden, kijk toch eens aan !" Ze laten het niet onbeantwoord. "Naita daba" klinkt het als uit één mond : "lief kring van een vader !" Dat is Kapauku-humor !

Als aan de nooddrift van het eten is voldaan, grijpt Julita haar roeispaan. Ze steekt hem zo dien mogelijk in het water, trekt hem vlug op tot boven haar neus en laat zo het heerlijke vocht haar keelgat inlopen. Ook een manier om te drinken. Tevens een goed middel om wakker te worden, want het water is koud en een handdoek om het op te vangen, heeft Julita niet. Van alle kanten sijpelt het koude water langs haar rillend lichaam.

Het feest is weer gehouden. Nog een half uurtje flink peddelen. Vooruit ! Eua, wija, wido, wii : één, twee, drie, vier ! Satu, dua, tiga, empat : satu, dua, tiga, empat ! Eins, zwei, drei, vier : one, two, three, four ! Un, deux, trois, quatre : één, twee, drie, vier ! I, ehr, sun, szu : één, twee, drie, vier ! Uno, duo, tres, quatuor : één, twee, drie, vier !

Het lijkt wel Pinksteren op de Jawei. Pinksteren of niet, de boot gaat snel. Om half 9 liggen we in Udatteida. Een oogenblikje wachten en dan is het of de hel losbreekt. Potdikkie wat een lawaai !

Al joelend en schreeuwend komt daar bijkans heel de kampong van Edagotadi de helling afglijden, allemaal gewapend met "jaga" en "eke". Mannen, vrouwen, jongens, meisjes en kinderen. Het zijn er wel zestig ! Allemaal een ruim uur gebaggerd en gesjouwd voor een schelpje of wat kralen. Waar al dat hout geladen ? De boot wordt ontruimd en ik neem stelling aan de waterkant. Aan mijn voeten de tas met schelpen en kralen. Werkelijk een moord waard. Vol verwachting klopt hun hart !

Voorop staat de dikke Clara, een van de eerste "maagdekens" van mijn internaat. Mijn eerste zorgenkind. Op het appèl was ze nog present, maar daarna had ze de maagdenschaar verlaten. Drie maal. De derde keer vond ik haar laat in de avond in het huisje van Motebedo, een verdacht oord, waar beiderlei kunne maar al te gemakkelijk een gezellig onderkomen vonden. Tranen met tuiten had ze gehuild. Ze wilde bij pastoor blijven, bij de meisjes slanen. Ze wilde naar school gaan en niet trouwen. De morgen daarop was ze weg...en getrouwd ! Adijjoka, 'n Kapauku-agent, had haar meegenomen naar Edagotadi en toen de guru, de onderwijzer, daar kwam hebben ze bij de bouw van de school goed geholpen. En nu ? Adijjoka, dat heb je prachtig geregeld ! Wat een hout ! "ja", zegt Clara: "eke" voor de kerk en "jaga" voor het meisjeshuis. " Ik word zowat te water geduwd. Allemaal een meter terug ! Inladen...en dan betalen. Eerst de schooljongens ! Ieder krijgt een draadje met wat kralen van een lampekan. De meisjes krijgen beteren. De vrouwen krijgen er een paar meer. Vooral de ega van het dorps-hoofd. Nu de mannen. Ze willen allemaal schelpen...ik heb er niet veel. Hier ! "Peu:slecht!" "Ja mijn schelpen zijn slecht...Maar mijn kralen zijn mooi ! Neem die en geef ze aan de meisjes. Sommigen zijn flink en doen het. Anderen verkiezen een paar rot schelpjes. Alleen zij die veel gedragen hebben, krijgen een goede schelp. Het dorps-hoofd krijgt er natuurlijk een extra.

Het lijkt erop met de lading. Nog twee bomen van 8 á 9 meter lang er bovenop en dan wordt de terugtocht geblazen. Een honderd jaga moeten blijven wachten op de volgende keer. Dat is morgen

"Clara, als je in Edagotadi komt, krijg je een mooi kralensnoer van me". Nu wordt het werken dames ! Wat ? Rang ? Pastoor is toch bij jullie. De schuit zal heus niet zinken ! Fna, wia, wido, wii : één, twee, drie, vier !

Half tien zou de klok slaan, indien zo'n ding aan de omgeving hier zou kunnen wennen. We hebben de zon in de rug en ook de wind, want het is bonaihou : de wind die vanuit het Zuiden de Jawei volgt. Er wordt weinig gepraat, maar door allen hard gepeddeld. De eerste helft gaat het nog wel, maar dan...als de stroom zich begint te vernauwen ! Even over de helft wordt er gestopt. Een mooi plekje om te picknicken. Een vuurtje wordt gemaakt en al heel gauw liggen de udi's te worstelen met de dood. Behalve udi's en een flinke nota, krijgt ieder nog een handje rijst. De dames kunnen er nu weer tegen.

De strijd tegen het water gaat nu pas echt beginnen. Ieder zoekt zijn eigen plaatsje op het hout. Een vernauwing met stroomversnelling hebben we reeds gehad. Twee zwaarderen zullen nog volgen. We houden de linkeroever, want daar is de stroom het zwakst. We volgen de kant zo krap mogelijk. Dit geeft evenwel veel moeilijkheid met stenen en boomstronken.

Nu moet het gebeuren. De tweede bocht. Tandem op elkaar ! Centimeter voor centimeter kruipen we vooruit. We halen het. Gelukkig ! Even uithlazen en dan gaat-ie weer. Nog een half uur kruipen we voort. Dan komt de laatste bocht. We moeten uitwijken voor een boomstronk, dat wordt fataal. We roeien als bezetenen, maar hoe hard we ook roeien, we komen in de stroomversnelling. Nog houden we hem staaude, de boot, maar dan...Zelfs de sterke Gervasija kan de koers niet meer houden. We drijven af....tot we tegen de overkant botsen. We grijpen de over. Puffen eerst wat uit. En dan ? Aan de overkant lukt het

niet. We zullen het nu hier proberen. Grassprietje voor grassprietje gaan we vooruit. Steentje voor steentje wordt geteld. Een boom hangt over het water. We grijpen hem vast. Trekken eerst en duwen dan de schuit er onder door. De meisjes zijn bang voor deze vreemde manoeuvre, maar...we zijn vier gevaarlijke meters verder. Weer roeien uit alle macht. Nog eens een boom. Nog eens moorddadig roeien en....Panijai is in zicht ! Je zou nu wel een lasso willen werpen om het meer en aan het touw de boot naar boven trekken. We liggen nu vóór Wotai. Nog een uur. Gelukkig is het geen nète, geen Noordenwind. Want als de pète over Panijai waait, is de overtocht met een boot als de onze, levensgevaarlijk. Wachten tot de avond is dan het sein. Wij kunnen gelukkig doorgaan en zijn blij, want het ergste is voorbij.

Om half drie ligt de boot aan de steiger. Vijf uren roeien vanuit Utateida, maar we zijn gelukkig net voor de regen thuis.

"Moeten we morgen weer naar Utateida om de pastoors op te halen en het hout dat er nog ligt ?" "Nee kinderen, vier keer achter elkaar is meer dan genoeg. Morgen gaat pastoor alleen ". Ipa, we hebben het met je te doen. "Aniki patoga ma uwiita : ik zal morgen weer met de pastoor meegaan ", zei Julita. "En ik ook", zeggen de anderen. "Nee kinderen, morgen gaat de pastoor alleen met de twee militairen die de Aalmoezenier bij me gebracht heeft om in de Wisselmeren wat op te frissen. Ik ga dus alleen met die twee jongens uit Surabaja". "Maar, die kunnen toch niet roeien?" "Kunnen roeien, of niet, morgen blijven jullie thuis ".

.Ja morgen komen Leo en Lac, ze moeten dan eerst zes uur baggoren over de weg en dan ligt er in plaats van de motorboot van het Bestuur, een boot met daarom de rest van het hout. En op dat hout zit een vriendelijke pastoor, die hen zal vragen hem een handje te helpen. Zeker Lac zal wel even sputteren....heel begrijpelijk ! Maar liever dit...dan nog weer een dag kinderbeul !

Alles op de kant ? Pastoor zijn jas, de tas, het etensnannetje, het blik om water te hozen ? De roeispanen ? Antonija en Gerasija hebben alles reeds te pakken. Justina loopt al weg met op haar hoofd de eerste vijf jaga voor het meisjeshuis. Julita heeft er vijf en in haar hand...mijn tas. De rest is voor de thuisblijvers die al komen aangerend. "Naitai daba..!", klinkt het uit hun mond. Thuis heeft Jan het water al aan de kook gebracht en de pastoor zet een heerlijk bakje troost. De regen valt...maar het hout is binnen. Rond het vuur in hun huisje liggen de roeisters met in hun buik een extra dikke nota en in hun net....tien mooie blauwe kralen.

DE CAMA IN TIGI

Opgefleurd door de frisse bergwind en gesterkt door de Hollandse piepers waren de twee militairen weer naar het warme Biak teruggekeerd. Ben Wester woonde in Ter Anel. 28 Jaar later zou hij me nog eens opbellen en ik heb hem daar toen opgezocht. Hij had nog de heerlijkste herinnering aan die twee weken op de Wisselmeren.

Na het beengaan van de logé's gingen de dagen weer hun gewone gang. Ongeveer in deze tijd kwam op een dag Meyer Ranneft eens bij me aanwippen. Hij zat met een probleem in zijn maag en hij wilde dat eerlijk bespreken. Daar was van de Zendingsschool van de Cama uit Makassar een zekere Zacheus Pakage thuisgekomen. Hij wilde nu bij zijn stamgenoten in Bomoo een agama-school beginnen. Het HPPB vond deze jonge man psychisch erg onevenwichtig. Ranneft had met de Cama gepraat om Tipi voor dubbele zending te behoeden. Maar daar was nu geen houden meer aan. Zacheus wilde naar Bomoo. Meijer Ranneft zei toen al tegen me, dat hij met die jongeman ondoordachte dingen vreesde. Hij zag ook niet veel nut in die agama-schooltjes waar alleen het woord Gods moest doorgezegd en zo onder de bevolking maar zijn werk moest

doen. Voor de ontwikkeling van de bevolking betekenden die niets. Maar, daar kwamen die geloofszendingen niet voor. "Pastoor", zei hij "ik heb ze ook gezegd, dat als ze niet met goede scholen beginnen, de Missie aan de Wisselmeren over 10 jaar alles in handen heeft". Om Zacheus wat leiding te geven, had hij de Cama voorgesteld hem hun beste guru dan maar mee te geven naar Tigi. Er werd besloten subsidie aan te vragen en Paksoal zou in Bomoo met een school beginnen. Tot nu toe hadden ze nog geen echte scholen. Ze voelden er ook weinig voor, maar om ze op weg te helpen, behartigde het IPR zelf dikwijls hun schoolzaken bij het Gouvernement.

Zo kwam de dubbele zending in Tigi en Meyer Ranneft vond het al heel wat dat de Cama in elk geval niet met een school zou beginnen in de kampongs waar de pastoor al zat. Maar al heel gauw bleek dat men overal in het missiegebied aan het vroeten was. De missie zou hierop reageren door zelf ook in het Zendingengebied te beginnen. Dat was allereerst in Ohano. Ik zou daar zelf ook bij betrokken worden. Later heeft de Missie zich ook gevestigd aan de Noordkant van het Panijai-meer.

Het bezoek aan de Wisselmeren had Mgr. toch wel iets gedaan. Peul had handen tekort. Broeders om te helpen had hij niet. Maar Mgr. liep in Hollandia tegen twee Indische jongens op, Thom en Frans. Ze werden als presentie naar Enagotadi gestuurd. Op 16 Juni kwamen ze aan, ander drie weken na het bezoek van Mgr.. Een vak kenden ze eigenlijk niet, maar ze wilden het avontuur wel wagen. Ik had ze graag meteen teruggestuurd, want ze konden hun kost nog niet verdienen. Ze kwamen voor een jaar en één van hen hoopte na een jaartje op de Wisselmeren zelf met een "bedrijfje" te beginnen. Wat? Dat wist hij zelf ook niet. Wat ze verdienden was me onbekend. Ik mocht ze te eten geven, maar wat ze als voorschot konden besteden aan snullen en eten wist ik ook niet. In elk geval kregen ze geen geld in handen, want geld hadden we toen op de WM nog niet. Ik kan me ook niet herinneren dat de guru's toen ooit geld in handen kregen. Wat ze aan onkosten maakten werd genoteerd en in Hollandia van hun salaris afgetrokken. Wat overbleef werd daar bewaard. Voor de rest was het een soort ruilsysteem. Primitief als alles toen nog was, moest dat misschien ook wel, want er was geen toko op W.M..

Thom werd later tot voldoening van de pastoor beheerder van de Gouvernementsgudang. Hij trouwde met Caecilia uit Siam en ze leefden jarenlang gelukkig op de Wisselmeren. Alleen het bestuur had een soort toko en wat daar met speciale goudkeuring gekocht mocht worden, werd via de Missie in Hollandia weer verreffend.

Met de komst van Thom Baron en Frans Wolf kreeg ik er ineens weer twee eters bij, die met alles geholpen moesten worden. Ik moest meteen al bij het bestuur om hulp aankloppen, want ze hadden praktisch niets bij zich. Voorlonig konden ze bij mij in huis wonen en met mij mee-eten. Maar op 1 Juli zouden ook de drie andere pastoors komen om de kerk te bouwen. Er moest dus voor de heren zo gauw mogelijk een huisje worden gebouwd. Ik vond dat ze dat zelf moesten doen. Enthousiast gingen ze met de hoot de Jawei op. Met het hout wat ze die eerste dag meebrachten, kon je nog geen kinnenhok maken, erbarmelijk. Het was zo krom als de Kromme Elleboog. Ik hielp hen aan wat goed agu-hout, aan bambu en boomschors voor het dak. En een paar dagen vóór de paters kwamen konden ze in hun eigen huis en moesten ze voortaan zelf hun potje koken. Dat kunnen Indische jongens best, ze doen het meestal ook graag. Maar al de eerste nacht kwam de regen...en alle dagen klagen en klagen over het dak. "Maar jongens ie hebt tien dagen bij mij gewoond...ik moest er toch ook bijna alle nachten uit, om ergens een lek te stoppen. Met een oud dak is het susah, maar een nieuw dak is ook niet alles."

IN HET STENEN TIJDPERK

1

31 Maart
1949

P. Kammerer
en
P. Boersma.

P. Steltenpool.

2 Sept.
1947

P. Tillemans.msc.

DE BOUW VAN DE KERK

Op 1 Juli kwamen de nastoors en de bouw van de nieuwe kerk begon. Thom en Frans gingen met wat jongens naar het agu-bos om daar hout te kampen. Met een dag of tien zou dat worden ongethaald. De vacantie brak aan en uit eigen beweging hielen de guru's mee. Een deel van hen ging zelfs met pater Leo mee naar het bos voor enige dagen. Er zouden vlotten worden gemaakt en zo zou het hout naar huis worden gebracht. Wat ik aan eten kon missen ging mee, maar het zal wel alleen wat rijst geweest zijn. Blikjes vis of vlees had ik praktisch niet, dat moesten de guru's bij het gouvernement kopen en de schelmen om wat nota's te kopen, zullen ook wel erg schaars geweest zijn. Ik denk dat ook de guru's wat teveel op het eten van de pastoor gerekend hadden.

Na de middag kwam elke dag de regen en de overnachtingshutten waren niet al te best. Van buiten kwam er geen kon met nota's of groenten. De stemming werd alle dagen minder...tot op een avond de werkjongens lopend door alle regen en het moeras heen, thuiskwamen met de hoodschap dat Leo met de guru's op de vlotten zat, op weg naar Enagotadi. Ik 's avonds laat nog naar Versteeg toe, het hoofd van de politie. Of hij met de motorboot het meer wilde opgaan, het was rot weer, alles was even nat en 't was behoorlijk donker. We zijn toen samen vertrokken. Op het meer stond een grote golfslag. De motor sloeg zelfs twee keer af en het duurde lang voor hij weer liep. Ik had een staafbatterij in mijn handen om te seinen... Eindelijk na wel anderhalf uur varen, vonden we twee vlotten...met daar bovenop in de stromende regen Leo en de guru's. Versteeg durfde de motor niet te stoppen, bang dat de motor weer zou afslaan. Langzaam varende langs het vlot, moest men, één voor één, van het vlot in de boot springen. Dat was niet gemakkelijk, want de vlotten schommelden flink en de golfslag was groot. Allen sprongen ze zo in de boot. De vlotten zouden we morgen wel vinden.

Als verzopen honden kwamen we thuis. Ik denk dat het tegen twaalf uur liep. Ik heb niemand meer gezien of gesproken. Alles zocht een droog onderkomen bij de guru beneden. Ik bedankte de heer Versteeg om na droge kleren aangetrokken te hebben, dronken Leo en ik met Lac en Misaël een lekker warm kopje koffie. En Leo, die rammelde van de honger, kreeg zo vlug mogelijk wat te eten.

De nacht gaf ons weer rust en nieuwe krachten....Daarna begon er weer een nieuwe dag. We lazen zoals altijd eerst de H.Mis en we aten een bordje havermout in het water gekookt. Daarna wist ieder wel wat hij te doen had. Eén ging er met een stel jongens op pad om de houtvlotten op te sporen en thuis te brengen. De goden waren hen nogal gunstig gezind. Er werd die dag stevig en hard gewerkt, maar...de guru's lieten zich niet zien. Ergens viel het ons niet eens op. Heel begrijpelijk dat ze een flinke nacht wilden maken en het verder rustig aan wilden doen.

Op een van de dagen daarna, was ik met wat meisjes bezig het terrein voor de kerkbouw nog wat in orde te maken, toen er een paar anderen aankwamen met het bericht : "Marija en Clementien (de Moni-meisjes uit Kugu-apa), waarover vroeger met de zending al zo'n herrie was geweest) werken bij Patty in de tuin ! Probeert die B.A. nu toch nog die meisjes van ons los te weken ? Leo stond bij me. Wat zou ik doen ? "Haal ze bij hem vandaan !" zei Leo heel nijdig. Ik er op af. En inderdaad...ze lagen bij Patty in de tuin. Ik schroomde niet en ging het pad op in de richting van mijn dames. Op enige afstand ging de deur open van Patty's huis. En daar stond hij met een zendings-guru. Heel nuchter en quasi verwonderd vroeg hij wat er was. Ik wees naar Marija en Clementien en zei in gebroken Maleis en half in het Kapaukus zo iets als : "Dat zal je niet weten ? Je probeert

met schelnen (mege) van het Bestuur, de kinderen bij de Missie weg te troggelen. Dat neem ik niet !"Ik hoefde Marija en Clementien niets meer te zeggen. Ze waren eerder thuis dan ik. Patty was zeer geraakt dat ik hem verder geen woord meer waardig keurde.

Met man en macht waren we alle dagen, onder leiding van Lac, met de bouw van de kerk bezig. Rond de pastorie kwamen steeds veel mensen met hun handeltje. Het was ook een hele toer om voor al die eters steeds wat op de kop te tikken. Alle dagen moest er voor mijn gasten eten op tafel staan. Maar het lukte.

Tijdens de bouw van de kerk kwam op zekere dag ook ene Jonas bij me. Hij zei, dat hij al vóór de oorlog bij de Missie op school was geweest in Jaba. Hij was getrouwd met Anna Aganaa uit de Kamu. Later hoorde ik dat hij Till bij z'n komst na de oorlog, in Enagotadi direct was komen opzoeken en de paters toen goed geholpen heeft. Hij wilde een pastoor in de Kamu en een guru. Er was in de Kamu eten als nergens, zei hij. Er waren nota's zo dik als....en hij omsnande zijn dijen. Er was veel groente. Best land, het leek luilekkerland wel...en in mijn achterhoofd dacht ik aan het eten voor een internaat zoals Mgr. dat wilde: waar moest ik dat vandaan halen ?

RESIDENTIEEL BEZOEK MET NARE GEVOLGEN

Half Juli kwam van Fehoud, de Resident van Nieuw Guinea, op bezoek aan de Wisselmeren. Hij werd met een erewacht ontvangen. Alles was op de steiger aanwezig : Meyer Ranneft, Patty, de LVD, de onderwijzers en alle paters. Hij bivakeerde in de passang-grahan. Als hoofd van de Missie, maakte ik in de namiddag bij hem mijn opwachting. Hij was zeer vriendelijk en had alle belangstelling voor het Missiewerk. Toen ik op het punt stond weg te gaan, zei hij : "Er zijn nogal moeilijkheden met de guru's, niet? Ze hadden nogal wat klachten. Ze willen weg". "Daar is me niets van bekend", zei ik, "maar Pater Kammerer gaat over de guru's, wilt U misschien met hem hierover praten ?" Dat wilde hij wel en zo stuurde ik Misaël naar de Resident.

Na het avontuur van het hout halen en de vlotten, hadden we bij de bouw van de kerk eigenlijk geen guru meer gezien. Maar geen van de paters was daar kwaad over geworden. Ze waren thuis alle dagen in de kampong aan het bouwen van school of huis. Ze hadden nu vakantie. Niemand kon hen verlichten ons te helpen. We wisten dat ze mopnerig waren thuisgekomen. Meerdere keren was er een bij me aan de pastorie geweest om spullen : pannen, messen, schelnen, kralen en narangs..ook om snijkers.., maar de missiegudang was praktisch leeg. Ook kwamen er om eten, want ze zaten wel gezellig bij elkaar, maar hun rantsoenen rijst enz., waren ongeraakt. Aan de kust is er veel te koop, maar hier niet. Ik moest met het weinige eten erg zuinig zijn. Thom en Frans waren ook al geweest. Heel begriepelijk. Ik had hen gezegd naar het HPB te gaan en hem te vragen hen te helpen. Ze mochten van mij voor f100,-. kopen.

Pater Kammerer was op mijn verzoek naar van Fehoud geweest. Maar over het onderhoud met de Resident heeft hij geen woord gerept. Tegen niemand. Er was door ons ook niet naar gevraagd, want we wisten niet wat er ons boven het hoofd hing. De Resident vertrok de volgende dag en wij gingen weer aan ons werk.

Maar die dag werd ik door het HPB gevraagd op een bepaalde tijd bij hem te komen. Patty was er ook en het HPB vertelde me dat Patty bij de Resident was geweest en een aanklacht tegen me had ingediend. Ik had hem in het onenbaar voor Rood-Wit (merha-butih) uitgemaakt. Voor pro-indonesisch dus. Oorzaak daarvan bleek een misverstand tussen het Kapaukuwoord "mege" (schelp) en het Indonesische woord "merak" (rood). In half Maleis en half Kapaukus had ik gezegd dat hij schelnen (mege) van het bestuur gebruikte om daar meisjes van mijn internaat naar de zending te lokken. Het HPB ge-

loofde me echt wel, dat ik Patty niet in het openbaar (er was trouwens alleen maar één guru hij) voor Rood-Wit had uitgemaakt. Hij was het wel maar het was niet mijn taak dit aan nog meerderen bekend te maken.

Er moest een soort rechtzaak zijn. Patty had de guru als getuige mee. Zwaar geschut dus tegen de pastoor. Maar ik kon niet bekennen wat ik niet gezegd had. "Als ik het gezegd zou hebben, hield ik mijn excuses aan". Verder kon ik niet gaan. Het HPB nam er genoeg mee en Patty toen ook. De schijn was gered. Het HPB was er blij mee, want hij zat met die zaak toch ook wel in zijn maag.

Het HPB vertelde me daarna ook dat Thom en Frans bij hem geklaagd hadden. De pastoor wilde hen nergens mee helpen. Wolf wilde de pastoor zelfs met de narang te lijf gaan. Ik zei dat ze inderdaad bij me geweest waren. Maar ik had spullen noch eten en hen toen gezegd: vraag het HPB of hij jullie wil helpen. Jullie mogen voor f100,- kopen. Dit laatste hadden ze 't HPB niet gezegd. Mogelijk hadden ze met de guru's gekonkeld en wilden ze nu wraak nemen door ook weg te lonen. Maar het HPB nam het voor me op. Hij liet beide heren roepen. Ze moesten excuus vragen aan de pastoor, want het was hun eigen schuld dat ze niets hadden gekregen. Het HPB hielp hen en daarmee ook mij.

Over de guru's had de Resident, die katholiek was, blijkbaar weinig aan het HPB gezegd. Dit was een prestigezaak van de Missie en de Resident was van plan zijn bezorgdheid daarover persoonlijk aan Mgr. bekend te maken...en meer dan dat ! Hij zou zijn vriend daarover ook zijn advies geven. En voor het advies, vooral van deze leek, was Mgr. erg gevoelig. Maar als de getroffene geen weerwoord krijgt, kan dit bij de persoon in kwestie hard aankomen. Zo ook hier!

De Resident ging naar Mgr. en deze schreef mij op 19 Juli het volgende briefje :

Hollandia, 19 Juli 1950.

Reste Peul,

Tot mijn grote spijt hoor ik dat er moeilijkheden zijn. En dat het onvermijdelijk is dat daar een groot offer voor wordt gebracht. Ik zie geen andere uitweg...dan dat jij de Wisselmeren voorlopig vaarwel zegt. Ik begrijp wat dit voor je betekent, want ik meen er zeker van te zijn dat je daar graag was. Ik val je er niet mee lastig hoe dit mij in moeilijkheden brengt en een streep is door mijn rekening, want ik realiseer me dat het voor jezelf het allerergste is.

Het heeft weinig zin dat ik nu op bijzonderheden inga. Je moet beseffen dat, hoe jammer het ook is dat het zo gelopen is, ook voor jou het beste is, dat je voorlopig daar vandaan gaat. Neem dus deze beslissing goed op en vraag God dat je er beter van mag worden. Omnia cononerrantur in bonum.... Ik reken erop dat deze brief je bereikt op 21 Juli; maak je dan gereed om 29 Juli, dus met het eerstvolgende vliegtuig te vertrekken. Waarheen dat zal ik je dezer dagen nog telegrafisch laten weten. Ik hoor dat niet weinig misverstanden voortgekomen zijn, doordat je je niet voldoende in het Maleis kon uitdrukken. Laat dit een spoorslag zijn om daar in de toekomst ernstig werk van te maken. Misaël zal voorlopig je plaats innemen.

Dag Peul, nogmaals: moge dit ongeluk tot een geluk voor je worden en deze ramspoed tot zegen : en vraag God om voor onze Missie een goed missionaris te mogen zijn. Zij Gode bevolen.

A. Cremers OFM

Ap.Pref.

Ik zal die brief wel op 21 Juli ontvangen hebben. Erg nieuwsgierig, maar wat mij betreft niets vermoedend, deed ik hem open. Mijn confraters hingen als een schaduw om mij heen...Ik schrok me het anezuur...Iedereen zag dat. Wat is er, rien Leo....Peul moet van de Wisselmeren weg! Wat? Is ie gek, zei Leo. En tot Misaël zei hij zo iets als: heeft van Eechoud het daarover met je gehad? Waarom heb je niks gezegd? Dit is te gek. Schrijf vandaag nog naar Hollandia. Lac sloot zich bij Leo aan. Zelf besloot ik toen niet te schrijven, maar een week later stuurde ik wel mijn maandverslag. Of Misaël die dag geschreven heeft, weet ik niet. Ik denk van wel. Enige dagen later kwam er een telegram dat ik naar Manokwari moest.

Die dag en die week deed ik erg stoer, maar ik was er wel behoorlijk kapot van. Het had me overdonderd, ik heb naar ik meen geen enkel hard woord gezegd, tegen niemand. Misschien heb ik wel gedacht aan de woorden: "vraag God om voor onze Missie een goed missionaris te mogen zijn...het is onvermijdelijk dat er een groot offer wordt gebracht." Ik heb temidden van alle beslommeringen die de kerkbouw, in en rond de pastorie, met zich meebracht, die laatste week gewoon met de paters uitgediend. Met de guru's had alleen Misaël nog een weinig contact. Ze bleven morren en samenklonten rond guru Ohoiwutun, die als oudste onder hen de meest verantwoordelijke was. De heren waren het allemaal zat en waren vastbesloten naar de kust te gaan. Dat was ons onderhand wel duidelijk geworden. Over hun grieven is mij officieel nooit iets medegedeeld.

Ik vertelde niemand iets van mijn vertrek. Pas daags vóór ik vertrok ging ik naar Meyer Ranneft om passage te vragen voor de plane naar Biak. De man keek me vreemd aan en alsof hij de brief uit Hollandia gelezen had, zei hij: "Pastoor, dat is nu echt de Missie. Daar moet een offer gebracht worden en dat mag ik doen. Maar...het is niet Uw schuld met die guru's. De schuld ligt in Hollandia." Met die woorden heb ik ook, leuk of niet, mijn laatste maandverslag aan Hollandia besloten. Het HPR was zelf voor de paters, in Hollandia al eens in de bres gesprongen. Hij gaf me het passage-biljet, maar niet van harte. Toen ik die Vrijdagmorgen vertrok had ik maar een heel klein koffertje bij me, met heel weinig spullen. Mgr. had geschreven dat ik "voorlopig" de Wisselmeren vaarwel moest zeggen. Tot mijn confraters zei ik toen: Peul gaat weg, maar hij komt terug. Om de hoofdstatie wil ik nooit meer zitten. Geven jullie Mgr. maar het advies mij in de Kamuvlakte te plaatsen. Ik was in Enagotadi veel van mijn vet kwijtgeraakt, maar ik voelde me nog goed gezond en wilde graag nog in een maagdelijk gebied als de Kamu beginnen. Ik hoopte alleen dat het in Manokwari niet te lang zou duren. Ik denk dat Mgr. nóg niet weet, dat ik zelf dat advies gegeven heb.

De aftocht naar de steiger, beneden aan het meer, leek de achtste kruiswegstatie wel...heel het maagdenhuis volgde me "wenend"...Ik groette mijn medebroeders. Meyer Ranneft wenste me sterkte toe en vriend Pattv zag me ongetwijfeld met vreugde gaan. In Biak liep ik meteen P. Bruinsma tegen het lijf. Hij was Algemeen Schoolbeheerder (AS)) en ging dus over de onderwijzers. Maar Peul, wat is dat nou? Heb je geen telegram ontvangen dat je moest blijven? Ik hoorde dat Mgr. in Hollandia een paar dagen lang niet meer wist wat hij moest doen...Had Kammerer of een ander dan toch geschreven? Maar een telegram om toch te blijven had ik niet gekregen. Felco kon wel zeggen dat ik moest blijven, maar ik had een telegram gekregen om naar Manokwari te gaan...en dus ging ik naar Manokwari. Ik vroeg Felco wat hij kwam doen? Hij moest naar de WM om de guru's tegen te houden. Ik zei hem: "man, veel succes, maar het zal je niet lukken. Het zit hem niet in Peul. De oorzaken van hun onvrede liggen heel wat dieper. In Biak genoot ik weer de gastvrijheid van de militairen en had er nog wat tijd om wat zaken voor de WM te regelen. Ik zou met de "Waterman" vertrekken, maar het werd een plane. Toen ik in Manokwari uitstapte, stond daar onze kersverse overste P. van de Westenlaken voor mijn neus.

Ik kende hem heel goed uit China, want in Li Kwang Ch'iao woonden we in hetzelfde huis. Claud, ik wil je wel even spreken ! Ja maar ik moet met deze plane weer weg. Even om zij van de plane zei ik hem toen: "Als wij iets hebben met de Apost. Prefect, dan dacht ik dat we nog altijd een overste hadden om mee te praten." "Mgr. kwam bij me en zei :Peul is op de Wisselmeren niet te handhaven, wat nu ? Ik zei toen :Mgr. ik zit in een vreemd pakhuis en weet nog van niets. Doe maar wat U denkt te moeten doen !" "prachtig, maar intussen krijg ik de schop. Ik heb toch een overste om de zaak te onderzoeken ? "Peul, ik zal m'n best voor je doen." En dat heeft ie gedaan.

Zo kwam ik bij Jan van de Pavert, die er helemaal niets van begreep. Hij had net de Tifa gelezen (nr.15,5 Juni'50) en hij las daaruit: Peul heeft, zoals verwacht werd, op de WM inderdaad de snade in de grond gestoken...enz.enz. Ben jij nu pastoor in Manokwari geworden ? Welnee, zei ik, ik moet naar Manokwarie, maar jij blijft er nastoor.

DE BALLINGSCHAP IN MANOKWARI

Ik was net bezig de Missie aan de WM wat gezicht te geven door de bouw van een kerk en de voorbereidingen er een internaat te beginnen. Maar het hoefde niet meer. Als in een droom zat ik plots in Manokwari en daar was het heel wat anders. Om te beginnen was het er warm en zwoel. Er was ook veel malaria. De mensen die ik er zou ontmoeten, waren bijna uitsluitend Indische Nederlanders, die Nieuw Guinea als hun tweede Vaderland beschouwden. In de voorgeschreven gebeden na de H.Mis, werden ze er ook aangesproken dat ze in hun nieuwe vaderland zouden mogen slagen. De kerk had en gaf voeding aan deze nieuwe hoop. Ik had in Batavia al heel wat Indo-Europeanen leren kennen.

Na het einde van het koloniale tijdperk hadden velen een uitweg gezocht vooral naar Manokwari. Ze wilden nu kolonist worden. Van de 3000 inwoners was toen zeker de helft kolonist of wat daarvoor doorging. Een enkeling kwam van de plantages in Indië, maar verreweg de meesten hadden nooit met hun handen gewerkt. Er moest hier land ontgonnen worden om er van te leven, maar sommigen maakten er een cowboy-achtige film van. In het Papualand ging het dikwijls op z'n Amerikaans. Men had in Indië geleefd alsof er alleen maar Europeanen waren. Ze hadden personeel in overvloed. Echt werken deden er dan ook weinigen. Hun leven had dat zo meegebracht. De meesten van hen waren kantoormensen of hadden bij de politie een baantje gekregen. Slechts enkelen hadden het in Indonesië met behulp van een kruiwagen wat verder gebracht.

Bijna niemand was kolonist in hart en nieren. Daar kwam nog een tweede probleem bij : de behuizing. Iederceen wilde zijn familie uit Indonesië laten overkomen naar het nieuwe vaderland. Elke boot bracht nieuwe gezichten van vluchtelingen uit de RIS (Republik Indonesia Serikat-Verenigde Staten van Indonesia) en vooral de oudere mensen, ouders en grootouders leverden de grootste problemen op. Want de sociale diensten waren hierop niet berekend.

De behuizingen waren dikwijls erbarmelijk vol met mensen. Maar,- heel begrijpelijk als het je eigen familieleden betreft - de mensen die er bij betrokken waren kankerden, begrepen het standpunt van de overheid niet en waren verhit. Overal hoorde je kritiek op de overheid, temeer daar de leiding ter plaatse nog in handen was van Hollanders, die hun dierbare Indonesië er ook al aan gegeven hadden.

Overal ook kon je intriges bespeuren om in het zadel te komen. De hoogste legerleiding, evenals de Gouverneur van Nw. Guinea nu ook een Indo-European, heeft al eens moeten waarschuwen voor deze verpestende kritiek en moeten zeggen wat de Hollanders wél voor hen gedaan hadden. Het Bestuur remde deze kolonisatie terecht af. De bevolking zal pas geleidelijk-aan kunnen toenemen.

Maar maak de mensen dat maar eens wijs. Onder de kolonisten waren er ruim 1000 katholiek, waarvan één op de tien (melaatsen) zondags naar de kerk ging. Dat was toen de parochie Manokwari. Vriendelijke mensen, maar er was kerkelijk weinig mee te beginnen. Ze praatten erg mooi en dikwijls ging het er bij die kolonisten wel eens wat onnatuurlijk aan toe. Ik dacht dan: geef mij die natuurmensen maar aan de WM. Die mensen verstaan humor en als het ze niet aanstaat, zeggen ze eenvoudig : zoek het zelf maar uit ! De meeste Indische mensen zijn doodgoed. Katholiek in hart en nieren, maar wel op hun eigen manier. Erg slap, soms ruim en ook wel eens rot. Ze liepen dus niet zo hard, maar dat was misschien het gevolg van hun wonen op de afgelegen ondernemingen. Daar was voor hen ook meestal veel werkvolk. Maar hier was geen personeel, ook al hadden ze het kunnen betalen. De meesten leefden evenwel van hun spaarcentjes, maar wat als die op zijn ? Alle huiswerk moeten ze zelf doen net als bij ons op de pastorie...

De eigenlijke bevolking van het land moest op z'n zachtst gezegd, van die nieuwe indringers niet veel hebben. Die pikten het mooie land maar in. Ze telden zelf niet meer mee. Ik vroeg me dan ook wel eens af of het Restuur de inheemsen nog wel zag en of zij ook hen het leven gunde. Wil men de eigen bevolking opheffen of alleen maar een nieuw vaderland voor de indringers. Als dit laatste het geval is, zal de inlander het hier net zo slecht hebben als een Hollander nu in de RIS of als de Papua onder de Amboeoes. Hopelijk wordt dat voorkomen. Wat zal uiteindelijk de doorslag geven bij de nieuwe status van Nieuw Guinea ? Alleen politieke, militaire of economische beweegredenen ? De tijd zou het leren ? Arme Papua !

Voorlopig was het zo dat de kolonist die hier goed werkte, hier ook zijn brood wel verdiende. De spreekbuis van de inlanders was Jan Ariks, een hele aardige man. In October 1950 was hij voor besprekingen in Holland. Hij was vol goede moed. Maar we weten hoe het na de overdracht aan Indonesia met Nieuw Guinea is afgelopen. De Papua's werden Indonesisch en voor de kolonisten is het op een nieuwe tragedie uitgelopen. De meesten pakten hun koffers weer en kwamen uiteindelijk in Holland terecht.

Wat ons werk betrof zag ik heel wat betere perspectieven op de WM, dan onder deze mensen, die zich Christenen noemden en het ook wilden zijn. De bezetting van Manokwari was voor Mgr. nog steeds een puzzle. Vanwege het werk onder de Hollands sprekende kolonisten had Mgr. er vroeger al over gedacht mij daar te plaatsen. Maar toen P. van Leeuwen in Sorong weer gezond terugkwam, kwam ik zeer naar mijn zin in de Wisselmeren terecht. P. van de Pavert was toen tijdelijk in Manokwari geplaatst en nu was ik geheel onverwachts er bijgekomen. Mogelijk hield Mgr. mij nog wat achter de hand, want de Pater uit Java die hij voor Manokwari bestemd had, kwam maar niet. Het was mijn oudpastoor uit Batavia, Adam v.d. Veldt. Na de erkenning van de RIS zag hij tegen volledige omschakeling op het Indonesisch op. Hij kwam later in Sorong terecht in de hoop daar zijn werk onder de Hollanders te kunnen voortzetten.

Er waren, toen ik er zat, ook plannen dat de Missie in Manokwari een groot landbouwbedrijf met school zou beginnen, om zo iets aan de tuinbouw en de veeteelt te doen. Op dat gebied had ik al enige reputatie en ik vreesde dat Mgr. mij, met het oog daarop, naar hier geplaatst zou hebben. Er was de missie 100 HA land voor dat doel aangeboden. Mgr. luisterde graag naar grote plannen. Misschien heeft hij wel gedacht Peul groot bedrijfsleider in Manokwari. Zo wordt uit iets kwaads nog iets goeds geboren. Er is gelukkig nooit iets van gekomen...en ik had maar één gedachte zo gauw mogelijk terug naar de Wisselmeren. Van de maagdekens had ik al drie briefjes in hun eigen taal gekregen. Ik wist niet dat hun vorderingen al zo groot waren. Antonija schreef erg mooi. Leuke briefjes met veel liefs maar ook met klachten over de tuin, want er waren geen jongens meer om de

greppels te graven en ze hadden er zorg over dat hun nieuwe huis niet gebouwd zou worden. Ze mopperden over mijn opvolger, maar dat komt meer voor.

Intussen was op de Wisselmeren alle schoolpersoneel verdwenen. En onze concurrenten - ik las het ook in de geheime mededelingen voor militairen - vertelden er graag bij, dat het kwam door het "koloniale optreden" van de pastoors. Mijn verbluufing had de zaak niet opgelost en bleek achteraf wat al te voorbarig te zijn geweest. De hoofdpastoor was de hoofdschuldige, maar Mever Ranneft wilde bij het afscheid dit nog wel even kwijt: "Pastoor de guru's hebben zelfs Uw naam niet genoemd". Wat was de reden dan wel? De pastoors konden geen ijzer met handen breken, maar ze hebben het wel geprobeerd. De guru's hebben het heel begrijpelijk niet opgebracht. De politieke toestand speelde behoorlijk mee. Nv. Guinea was nu gescheiden van de RIS, waar de familie van de guru's woonde. De schijn al, om niet Rood/Wit te zijn, bracht de angst mee voor represailles later. Ze konden beschouwd worden als collaborateurs van de Hollanders. Vrees voor oorlog enz. enz.. Zo hadden ze elkaar opgedraaid, tot de bom barstte. Ze waren al hun gepraat van "tolong missie - de missie helpen" vergeten. Acht scholen staan er nu leeg en de drie pastoors houden alleen op hun statie de school nog draaiend. Tillemans heeft, op doorreis in Biak, nog een hartig woordje met de guru's gesproken. Als-ie gekund had, zou-ie ze de Sacramenten geweigerd hebben. "Ooit zal alles goed worden", schreef Tillemans me. Hij is wel voor me op de ketting gesprongen. De algemene schoolbeheerder, die de zaak onderzocht heeft, deed hetzelfde. De Overste, P. Claudius, schreef me als troost in mijn ballingschap, na zijn bezoek aan de Wisselmeren: "Ik ben heel erg begaan met alles wat U is overkomen en heb met U te doen. Ge zijt het slachtoffer geworden van een samenloop en ontwikkeling van omstandigheden. Ik had na mijn thuiskomst gehoopt, en heb er mijn uiterste best voor gedaan bij Mgr., om U weer terug te krijgen op de Wisselmeren, maar het is me niet gelukt. Dat snijdt me erg...maar Mgr. heeft hierin het laatste woord...Ik hoop voor U dat Ge eens weer zult mogen teruggaan naar de Wisselmeren en voor zover het van mij afhangt zult Ge op al mijn medewerking kunnen rekenen."

In Manokwari was voor twee pastoors helemaal geen werk. Alleen in de dienst op Zondag kwamen wat Nederlands-sprekende mensen. In de week zag je 's morgens geen kop. Het enige werk bestond verder uit wat huisbezoek. De inheemse bevolking behoorde tot de zending. Met hen hadden we praktisch geen contact. Ik studeerde intussen ijverig Maleis. Er stond een nieuwe kerk overeind en ik maakte me wat verdienstelijk met het vlechten van maten voor de bewanding. Maar dat viel tegen! De bambu was veel stijver dan die aan de Wisselmeren. Werkers waren er niet. Jan van de Pavert en ik probeerden dus samen die matten te maken. Het heeft ons heel wat zere vingers gekost!

In 1956 ontmoette ik in Delft Arie Kleiweg. Hij was militair geweest in Manokwari. Hij informeerde trots naar de kerk die militairen daar gebouwd hadden...wat een ontzuivering! Die kerk heeft er geen twee jaar bestaan....toen was die ongevreten door de witte mieren. Verkeerd hout gebruikt. "Nu begrijp ik waarom die pastoor zo weinig enthousiast was, hij had wel in de gaten dat er verkeerd hout gebruikt werd", zei hij. Dit moet toen Gem Keizer geweest zijn.

Tijdens mijn ballingschap heb ik Mgr. drie maal geschreven. Slechts een maal kreeg ik een indirect antwoordje. Mijn voorstel om een begin te maken met de missie in de Kamu, was doorgegeven en deed intussen in Hollandia zijn werk. P. Claudius zat ook niet stil en zo schreef men vanuit de Wisselmeren dat rond Kerstmis Pater Drabbe MSC langs Manokwari zou komen en ik zou dan met hem naar Biak gaan en vandaar terug naar de WM. Misaël gaat weer naar Kuguana. Peul naar de Kamu, maar hij moet eerst Leo in Tigi tijdelijk vervangen, daar Leo P. Drabbe enige tijd in Enagotadi met het vastleggen van de taal moest helpen.

Dat stond dus allemaal al vast toen we half Nov. in Manokwari bericht kregen, dat Mgr. met de Resident van Eechoud mee naar Manokwari zou komen. "Wat doe je nu met die Resident er bij?" zei v.d. Pavert. "Ik ga gewoon naar het vliegveld en doe maar net of mijn neus bloedt". We gaven Mgr. netjes de hand en ook de Resident, toen gingen we terug naar de pastorie. Een luchtig, kil, leeg, hokkerig huis. Er was niets huiselijks in te bekennen. In de zitkamer wat rieten stoelen en een klein tafeltje. De andere kamers waren leeg, op een ijzeren ledikant na. Hier en daar nog een tafeltje en een boekenrek. Wat oude keukenspullen. Dat was het wel zowat. Hier kluisden we. Mgr. ging bij dokter van Slooten eten en logeerde daar ook. Er zal wel een kopje koffie geweest zijn, toen kwam het gesprek.

De tijd vóór Mgr. de Wisselmeren met een bezoek vereerde, was beslist gespannen. Allerwege werd een uitharsting verwacht. Till las wel eens voor, wat hij naar Hollandia schreef, dat was soms keihard. Als de Franciscanen er geen mensen en geen geld tegenaan gooien dan hadden wij (MSC-ers) deze mooie missie beter zelf kunnen houden.

Till kon zich vrij opstellen. Zijn tijd zat er zowat op. Hij bestelde dan ook in Bial, wat volgens hem noodzakelijk was en daar kan je verschillend over denken, zeker als het de portemonnaie van een ander betreft.

Er was dus spanning, maar de uitharsting bleef bij de visitatie van Mgr. (13-21 Mei) uit. Mgr. zal ook wel geweten hebben dat hij het met de a.s. Apost. Vicaris van Merauke te doen had. Daarbij kwam dat de bevindingen van Mgr. op de WM erg meevielen. Dat blijkt wel uit zijn verslag. Daarin staat dan ook: "Ik ben blij een week lang met pastoor Tillemans gesproken te hebben". Inderdaad: met pastoor Tillemans, want niemand van ons kreeg de kans om ook maar één minuut afzonderlijk met hem te praten. Hij had dat niet in de gaten of hij vond dat niet nodig, ofschoon Till toch op het punt stond ons te verlaten.

Na het vertrek van pastoor Tillemans was het een ander die de kastanjes uit het vuur moest halen, want daar begon het wel op te lijken. Ieder van ons was er van overtuigd dat deze man geen aantrekkelijke positie zou krijgen. Toen het zover was heb ik mijn confraters gezegd: het zal met Peul wel niet lang duren. Till heeft tot het laatst toe gevochten voor de WM en ook voor ons. "Hou vol"...zei Till meerdere malen, "ook als ik weg ben. In het begin schommelt het wel eens wat. Er worden fouten gemaakt - wie werkt maakt fouten...als ze jullie de kans maar geven!" Till ging weg en meteen daarop kwam de affaire met de guru's. Die klap kwam hard aan en in een rondzendbrief kregen alle confraters er de koude rillingen van mee. Het was wel erg slecht gesteld met de priesters van de Prefectuur toen...en het noodlot was vooral tegen mij gericht. Geweldige ontzuivering in Hollandia en de uitharsting die op de WM verwacht, kreeg ik in Manokwari te verwerken.

Na alles wat ik gehoord had vanuit de WM en van elders, verwachtte ik iets van Mgr. 'n Stukje ontknoping. Ik verwachtte een gesprek, maar dat wilde niet vlotten. Misschien door de spanning bij Mgr., die niet goed wist hoe hij dit varkentje moest wassen, want ik stond toch in Hollandia en Sorong bij hem in een goed blaadje. Zat-ie wat met zichzelf? Met de opvatting van toen over het ambt en gezag en de onvoorwaardelijke dienstbaarheid daaraan? De ontzuivering die zijn deel was geworden na het gebeurde op de WM, kwam nu ook koud en rillerig over mij heen, maar nu als een persoonlijke schuld.

Het kwam niet tot een direct gesprek. Hij deed het voorkomen alsof ik voor m'n plezier op de WM zat te timmeren en te tuinen. Het ging om zoveel mogelijk los te krijgen. En toen kwam het: geld wegsnijten! Dat koopt maar zwart rijst bij de Chinees en duur prikkeldraad!!! We waren egoïsten-materialisten en in mij zag hij de dwarsdrijver op de WM. "Zwaar drukte zijn verbolgenheid op mij, door de stortvloed van zijn toorn werd ik bedolven"(ps. 88,8).

Ik had je wel door. Je liep (bij mijn bezoek op de WM) met een rode kop

rond en je hebt me ook niets gepresenteerd! Dat klopte want een borrel zagen we nooit, tenzij er soms uit een nakje van thuis een "Schermertje" tevoorschijn kwam. Ik had me die dagen de poten uit mijn gat gelopen om alles in huis zo goed mogelijk te regelen! Over guru's werd niet gesproken, maar ik hoorde wel de woorden: "Peul, je hebt de Wisselmerenmissie de grond in geboord. Ik weet heus niet wat ik nu met je aan moet."

Dit werd me teveel, want alles was al geregeld om naar de Kamu te gaan. Mijn bloed werd als karnemelk. Ik ben toen opgestaan en zei: "als de zaken er zo voor staan, zal ik Weert vragen mij terug te roepen." Ik was het ook echt van plan, hoe pijnlijk het ook voor me was, want ik wilde graag terug naar de Wisselmeren. Door ieder van ons was er moordend gewerkt, met toewijding en met liefde voor de mensen daar...en ook met hovennatuurlijke instelling! Ik was overdonderd. Ik stond perplex!

Buiten was het moordend warm en binnen alles even miserabel en ontzet. Mgr. liep nog wat rond en niet lang daarna schonk Jan v.d. Pavert een borrel, maar die viel verkeerd. Misschien door mijn stugge zwijgzaamheid, misschien ook door de spanning bij Mgr. Het werd een driehoeksgesprek en het duurde gelukkig niet zo lang. Daarna ging Mgr. naar Dr. van Slooten.

Ik hoefde mijn huisgenoot geen verslag te doen van het gesprek.... indien het al een gesprek genoemd kon worden. De doorluchtige gabagababewanding van het huis had alle geluid dooroelaten. Moet jij nu ook de laan weer uit? Wat moet ik? In het noviciaat ging ik de magister eens vragen of we mochten roken. (Deel 1, pag. 33-34) Ik kreeg een donderhui over mijn hoofd: hoe ik het lef had om roken te vragen...Een heel verhaal over appels stelen. Ik wist van niets...was me van geen schuld bewust... Ik meende er toen heel wijselijk aan te doen, maar niet tegen te sputteren. Ik zei heel droogjes: "jube Domine bendicere"(heer, geef mij Uw zegen) en vertrok.

Wat had ik nu moeten doen? In het noviciaat kon ik er om lachen. Pech gehad. Maar hier waren ernstiger zaken aan de orde. Mijn huisgenoot en ik hebben er samen tot laat in de avond over gepraat. "Peul, je moet blijven" Ja, ja! "Je hebt de missie de grond ingeboord". Dat de guru's allen zijn weg gegaan was een ontzuivering voor Mgr., voor Tillemans, voor alle paters, maar het is niet eerlijk om mij de schuld van alles in de schoenen te schuiven. Tillemans zou het direct voor me opgenomen hebben. Dat had hij trouwens meteen al gedaan, toen hij in Sorong van mijn vertrek hoorde. Hij prees me toen om mijn omgang met de Kapauku's. Uit het rapport van P. Overste en van de schoolbeheerder (Eelco), bleek later iets heel anders. De paters op de WM deden nog steeds hun best mij op de WM terug te krijgen. Want ik was misschien wel een doordouwer (Westfries) en liep misschien wel eens te hard van stapel, maar met mijn confraters had ik nog nooit een hard woord gehad, met Leo en Lac niet, maar ook niet met Misaël. En wat het geld wegsnijten betreft: de dure rijst en het prikkeldraad waren wel met mijn instemming, maar niet door mij besteld. We waren arm als kerkratten en nog zuiniger leven was bijna onmogelijk. Met volstrekt onvoldoende middelen was toch ontzettend veel uit de grond gestampt. Onze omgang met de mensen werd door iedereen geprezen. Door allen is er hard, heel hard gewerkt...ook door Peul. En als het, om welke redendan ook, misloopt...dan is het hard om zoiets als in Manokwari mee te maken. "En toch Peul, je moet blijven", zei v.d. Pavert Ja ik zou wel willen, want ondanks alles houd ik van de Kapauku's. Maar wat moet ik doen? Ja Peul moet op zijn knietjes gaan liggen. Excuus vragen voor de misdaden door hem begaan....maar dat is niet eerlijk. Maar...het werd wel verwacht!

De volgende morgen kwam Mgr. weer om de Mis te lezen en, omdat v.d. Pavert er geen weg mee wist, probeerde ik voor Mgr. zijn havermout te koken. Net als op de Wisselmeren...een gewoon waterpanje. Het werd geen succes. In een goede hui heeft de goede man me het later nog een gezegd: die pap was geen succes-

nummer. Na het ontbijt vroeg ik Mgr. om hem nog even te mogen spreken. Ik had v.d. Pavert gezegd dat ik zou doen wat mogelijk voor me was. Ik zou excuus vragen voor het onheuse gedrag bij de borrel op de eerste dag, en voor de fouten die ik gemaakt heb....De woorden waren nog maar amper koud of ik hoorde : "juist Peul, beken nu maar eens schuld..."

Ik ging door de grond, maar ik beheerste me....en daarna:"Peul, ik wil je nog een kans geven. Je mag naar de Kami ! En toen hoorde ik het verhaal dat ik allang wist : P.Drabbe zou tegen Kerstmis met de boot langs komen en ik mocht dan met hem mee om naar de WM terug te gaan!

Op 5 Nov. was Herman Tillemans gewijd tot bisschop van Merauke. Ik had hem toen een felicitatie gestuurd. P. Drabbe nam het antwoord daarop voor me mee.

Apost.Vicaris
Merauke.

Merauke, 13 December 1950.

Beste Pater Steltenpool,

PROFICIAT man, met je terugtocht naar de Wisselmeren. Veel succes. Het is jammer dat ik je geen catechisten of wat ook kan sturen en daarom maar twee jongens terug. Een van Tigi en een van Kuguana.

Hartelijk dank voor je felicitatie bij mijn benoeming en wijding en veel succes met het verblijf van pater Drabbe. Ik maak het kort. Vraag verder pater Drabbe maar uit.

Gegroet in c.j.
je oud-medewerker
H.Tillemans MSC.

In de tijd die me nog restte heeft Dr. van Slooten me eens met zijn auto naar een oude dunn gebracht waar veel spijkers lagen. Uren lang hebben we samen gewerkt om uit de roestklompen wat spijkers los te slaan. Ik meen dat we twee kistjes vol bijeenraapten. Ik zou ze meenemen...al vreesde ik de opvoer. Het waren weer zoveel kilo's en elke kilo kostte geld !

In Manokwari was ik ook aan het "geld" zoeken geweest. Ik heb heel wat uurtjes rond gelopen om in de Baai wat schelpen te zoeken. Ik vond wel wat schelpen. De prachtigste vormen, maar kauri-schelpen heb ik er maar een paar gevonden. Ze zitten er dus wel, maar ik had geen beet.

Rang voor een konijnenplaat, zoals indertijd in Australië, was er naar ik meen een verbod om in Nw. Guinea konijnen in te voeren. Maar in Manokwari zaten ze. Van een Indisch Nederlander kon ik er twee krijgen. Maar hoe moest ik die op de WM zien te krijgen ? Ik vond een mooie, stevige hoedendoos. Ik prikte er wat gaatjes in, maar bedacht toen dat konijnen wel eens iets laten vallen, en ofschoon ze niet drinken, laten ze geregeld ook wel iets lopen. Hoe moest ik dat onlossen ? Achter de pastorie lagen de gruzelanten van een gipsen beeld, dat in brokken was aangekomen. Het hlikken voetstukje er van, paste precies in de hoedendoos. Zo kon hij ook niet lekken. Toen deed ik de konijnen in de hoedendoos, maar ik moest eerst door de douane-contrôle, want de boot ging het zeegat uit. "Tuan ana", vroeg de douaneman, 'n Papua. "Maar man, wat zou ik nou in een hoedendoos hebben?"...en zo liep ik de brug op en liet de douaneman ontsteld achter me. Op de boot trof ik P.Drabbe en de twee WM-jongens, die vanuit Merauke met hem meegekomen waren. Zo liet ik Manokwari achter met als enige mooie herinnering : de manga-boom met zijn overheerlijke vruchten.

Op Biak logeerden we bij de landmacht, want onze pastorie stond nog leeg. Gras voor de konijnen was er op heel Biak niet te vinden, maar ik hield ze met wat brood in leven.

TERUG NAAR DE WISSELMEREN

Twee dagen bleef ik in Biak. Om de feestdag van St. Jan (27 Dec.) bracht de plane me weer van Biak naar Enagotadi. Het deed me wel iets toen ik weer het vliegtuig binnenstapte. Ik had het gevoel als in Genua, toen ik daar de Stephan Kearny op ging om de reis weer voort te zetten. In die hoot zat dezelfde lading. (Dl. 2, pag. 35).

Ik was blij weer naar de Kapauku's te gaan en in de Kamu opnieuw te beginnen...maar ergens was ik toch ook een beetje bang... De lucht boven de WM is dikwijls erg wisselvallig en als men in de prut op weg is, ontbreekt de beschutting tegen elke regenbui.

Het zou ook nu ongetwijfeld weer hard werken worden. Zeker, ik zou laten zien wat ik waard was, maar toch, in zulk een gebied is je toekomst steeds onzeker. Je doen en laten is op afstand dikwijls moeilijk te beoordelen, vooral als er iets fout gaat...en Hollandia lag nog steeds ver af en inhoudelijk zouden de middelen van de missie wel hetzelfde zijn....

Het onthaal op de WM was wel bijzonder hartelijk. Het maagdenkoor hilde nu van vreugde. Misaël was present en ook het Bestuur, maar vriend Patty zal wel niet zo blij geweest zijn. In vlot tempo ging het de heuvel op naar de pastorie en daar werd in het bijzijn van de schooljeugd de hoedendoos opengemaakt. Ik nam de konijnen in mijn handen en een kreet van ontzetting volgde. "Woda bokaagi !" Wat een knoerten van ratten ! De eerste konijnen waren op de WM.

Na mijn vertrek was Misaël "voorlonig" hoofdpastoor geworden. Maar toen de guru-kwestie was uitgezocht kwam de donderbui in een brief ook op hem neer. Was dat omdat hij na het onderhoud als schoolbeheerder met de Resident, gezwegen had en Hollandia niet voldoende had ingelicht ? Leo zei me later, dat hij na het lezen van de brief zat te grienen. Misaël achtte me misschien niet geschikt voor de hoofdstatie, maar hij heeft wel mijn voorstel om in de Kamu te beginnen ondersteund en zo mijn terugkeer in de hand gewerkt. Vrienden zijn we nooit geworden. Ik heb altijd het gevoel gehad, alsof we elkaar ongewild bezeerd hadden.

Toen Till mij tot zijn kroonprins maakte had dit tot gevolg dat Misaël na zijn ziekte in Kuguapa terecht kwam. En toen, kort na het vertrek van Till, alle guru's de benen namen, kreeg alleen ik dat op mijn brood en dat had niet hoeven. Toen later de keuze van het internaat op Tage viel, zette ik daar nog al vraagtekens bij. Maar ik op mijn beurt, vond bij de Tage-aanhangers geen genade, toen ik hen de mogelijkheid van Ugapuga onder de ogen bracht. Ondanks verschil van inzicht en aanpak hadden we toch wel waardering voor elkaar. Met wat meer soepelheid en spontaniteit zouden we elkaar ook wel beter gevonden hebben. Zeker als de doem van het tekort aan materiële armslag later niet zo zwaar op onze persoon en ons werk gedrukt had. Want als echte pioniers vochten we allen als kat en hond om het zelfde been. We wilden allen iets laten zien en dat maakte onze verhoudingen steeds kwetsbaar.

Na mijn terugkeer bleef ik drie dagen in Enagotadi. Ik nam natuurlijk een kijkje in de kerk die me zo fataal was geworden. Toen de zaak was opgezet met behulp van Leo en Lac, had Misaël 'm afgewerkt. Net als de pastoors in Wakeitei en Jaba had hij de school draaiende gehouden. Dat gaf hem allemaal veel werk en mede daardoor was de tuin behoorlijk in de verdrukking gekomen. Tuinen lag hem trouwens helemaal niet. De "Maagden" hadden in Manokwari met kleine briefjes in half Maleis en half Kanaukus daarover al bij me geklaagd. Maar ik begreep wel dat Misaël wel wat anders te doen had, dan met de harer in de tuin te werken, zoals de dames dat verwachtten. Dat viel dus tegen. Een vluchtige blik in de tuin deed me schrikken. De twee Indische Nederlanders hadden er ook niet veel van terecht gebracht. Wat ik al gevreesd had, was gebeurd. Het was weggegooid geld met die heren geweest. Na-

tuurlijk had het maagdenhuis mijn belangstelling nog wel, maar verder was ik nu in Enagotadi gauw uitgekeken. De toekomst van het internaat lag nu in andermans handen. De hekking was er voor mij in Enagotadi echt helemaal af. Ik zocht mijn snullen bij elkaar en wilde liefst zo gauw mogelijk weg.

TIJDELIJK NAAR TIGI

30 Dec. zat ik al in Wakeitei...hij dat mijn ballingschap ten einde was. Ik kreeg weer een nieuwe kans en moest onnuew probereren me waar te maken. Al vijf maanden lang waren de guru's weg. Maar Leo en Lac (Jaba) hadden nu Kerstvacantie. Ze hoefden niet in de school te staan. Bij Leo was de school in elkaar gewaaid en Lac was bij wijze van afleiding komen helpen. Ik viel met mijn neus in de boter. Leo en Lac zaten boven op het dak. Leo met een hijl in zijn hand om de nok**bal** goed in het gat te krijgen en Lac met in z'n hand een hamertje van lik-m'n-pet. Ze waren gauw beneden. Een stevige handdruk bezegelde een hartelijk welkom. De volgende dag vertrok Leo meteen al naar Enagotadi. Daar hij echt een feeling voor taal had, werd hem opgedragen om P. Drabbe te assisteren bij het ontfutselen van de geheimen van de Ekagi-taal. Leo heeft er gewerkt als een postpaard. Met Lac werkte ik de laatste dag van het jaar aan de school. De viering van Oud en Nieuw ging eigenlijk ongemerkt en droog aan ons voorbij.

De eerste dagen van 1951 was het alle dagen timmeren. Er was afgesproken dat we 10 Januari naar Enagotadi zouden komen, want daar werd Till verwacht. Hij was vanuit Merauke met de laatste boot vóór het einde van het jaar naar de Mimica gegaan op Vormreis. Ik denk met dezelfde boot waarmee P. Drabbe in Manokwari aankwam en waarmee ik naar Biak was gegaan. De volgende boot kon pas in April de Mimica aandoen. De kortste weg om weer wat op tijd in Merauke te komen was "even" gaan lopen naar Enagotadi, om van daaruit met de plane, via Biak, weer naar Merauke te gaan. Dat was een tippel van een week, maar we wisten niet welke weg Till zou nemen. Via de Mapija naar Ohano, via Wakeitei of via Jaba naar Utateida ? Hij volgde de weg waarlangs hij, vóór de oorlog, met de eerste guru's naar hoven was gekomen. De Jawei-route. Dat was de kortste weg. Terwijl Lac en ik nog druk aan het timmeren waren, hoorden we plotseling een geroen : adama patoga meete : de oude pastoor komt er aan ! De eerste die we zagen was pastoor Zegwaard M.S.C.. Hij zei dat Till erg monnerig was, omdat zelfs Lac niet in Jaba was om hem op te vangen. Bekaf waren ze daar aangekomen en ze vonden er geen kop thuis. Van armoe waren ze toen maar doorgelopen naar Wakeitei waar Lac me hielp bij het timmeren. We zeiden dat we niet wisten welke weg Mgr. zou nemen en dus ook niet precies wisten wanneer en waar hij zou aankomen. We moesten 10 Jan. in Enagotadi zijn en dat was het nog niet. Till nam ons excuus aan en zei: dat is ook zo, je kon het niet weten. Als een Vader drukte hij me tegen zich aan en klopte bemoedigend op mijn schouder. Ik voelde daarbij de beschuttende warmte van zijn hart...een stukje wederzijds begrip, waar we op de WM zo'n behoefte aan hadden. "Proficiat man, dat je weer terug bent...erg fijn " en met een stevige handdruk bezegelde hij zijn woorden. Daar stond hij weer in z'n tournee-pak...ergens te vies om aan te nakken...Till, nu Bisschop van Merauke, maar nog met hart en ziel verband aan de WM. Zouden Willibrord en Bonifatius er ook zo uitgezien hebben toen ze door de noordelijke regionen van ons land zwierven ?

Till had in de Mimica niet stilgezeten. Hij kwam met vier Keiese en drie Mimicaanse catechisten naar hoven. "Jongens," zei hij tegen ons "jullie moeten het nu maar met hen probereren. Niets doen dat gaat niet. De riemen zijn slecht...maar blijf roeien !!! Het is met deze lui een heel experiment ! " Ver hadden ze het op school niet gebracht, maar in het land der blinden... Samen gingen we de volgende dag naar Enagotadi. Na een paar mooie dagen in de "stad" kwamen Lac en ik met vijf catechisten in Wakeitei terug. Tigi was me

niet vreemd, want ik had al heel wat "bedevaartgangers" in Enagotadi leren kennen.

Vol goede moed ging ik met Lac aan het werk. We besloten eerst met alle catechisten samen in elke kampong een school en een guru-huis te bouwen. We zouden in Jaba beginnen. Ik zou overal voor tijdelijk onderdak, eten en bouwmaterialen zorgen. Ik was blij dat ik nu in Tigi in elk geval twee Mimicaanse catechisten had, die getrouwd waren. Want die jonge pas afgestudeerde en gediplomeerde onderwijzertjes uit Fakfak hadden er in de kampong weinig van terecht gebracht. Ze hadden er uiteindelijk de brui aan gegeven en waren vertrokken. Maar....de eerste Zondag al stond heel Wakeitei op z'n kop. Want een catechist, die Johannes heette, ging met een lange stok op z'n Mimicaans achter z'n vrouw. Ze vlogen als kat en hond die dag twee maal rond mijn huis. Erg Christelijk was het allemaal niet. En ik dacht bij me zelf : het zijn me de geloofsverkondigers wel ! Roeien met de riemen die je hebt, had Till gezegd.

In Jaba had Lac al heel wat hout bij elkaar gesleept. Terwijl Lac daar energiek aan het werk was ging ik met een Kanauku-bootje naar Mejepa, het punt waar het Tigi-meer een ondergrondse afwatering heeft in de Jawei. Daar had ook vóór de oorlog al een gesubsidieerde school gestaan. De Zending was reeds in Bomoo begonnen, even noordelijk van Mejepa. Hier dreigde voor de Missie dus gevaar. Ik wilde die school daar zo gauw mogelijk heropenen. Het zou me niet glad zitten. Bij het eerste bezoek waren de mensen erg vriendelijk en erg vereerd met het bezoek. Ze zouden hout halen en boomschors voor de bouw van school en guru-huis. Cosmas, een oud kokje van pastoor Tillemans zou met Jacobus Pakege alles regelen. Ongeplucht ging ik naar huis. Maar een week later, op de afgesproken dag, was er niet één stuk hout en geen enkele plak boomschors en ik zag aanvanke-lijk bijna geen mens. Een oude man kwam me vertellen dat ze bang waren. Bang voor Zacheus in Bomoo. Ik trommelde wat mensen bij elkaar en zei hen dat niemand hen kon beletten hout te halen, ook Zacheus niet. Dat hout is toch niet van hem ? Als je een guru van de pastoor wilt, breng hem dan ook het hout en sjuw het niet naar Zacheus. Weer beloofden ze hout en boomschors te halen en niet meer bang te zijn.

Intussen moest het werk doorgaan en ik was alvast naar Kigou gegaan om daar de zaken te regelen. Kigou is een van de armste hoeken van het arme Tigi en als ik dan arm zeg, bedoel ik de grond rond het Tigi-meer. Maar de mensen waren erg in hun sas dat er ook bij hen een guru zou komen. Hier woonde Mathias, de kok die ik van pastoor Tillemans in Enagotadi had geerfd. Hij had zich zo'n beetje opgewerkt tot kenala. Hij zou voor het hout en de boomschors zorgen. Met een week konden we komen om de zaak op te bouwen. De enige tent die de missie rijk was stond nog in Jaba en daar z'n huis nog niet klaar was, kon Lac die tent in het weekend nog niet missen, want dan wilde hij "thuis" zijn. De pastoors mochten tijdens de bouw in het huis van Mathias wonen. En twee huisjes had ik kunnen krijgen om de guru's met hun vrouwen onder dak te krijgen. Het was in het gehucht een en al leven, toen de pastoors met de guru's daar aankwamen. Alles was op de been en vol verwachting naar de dingen die komen zouden. Met een zekere trots liet ik pastoor Nouwen het hout zien, dat bijeen gebracht was. Ik vond het geweldig, maar Lac keek niets blij. "Daarmee kan ik niet bouwen. Het moet agu-hout zijn." Hij vond het ook veel te licht. Lac hield van massieve bouwwerken. Ik dacht : hier is geen agu-hout en vond het al heel wat. Maar Lac hield voet bij stuk. "Met dit hout, kan ik niet bouwen". Daar stonden we temidden van de vele mensen. Mathias schaamde zich een beetje. Hij wist dat goeie hout wel te staan. Het stond bij Ajate en dat was een paar uur lopen door het moeras. Hij had gehoopt zijn mensen die reis te kunnen besparen. Maar toen dat niet lukte, liet hij zich ook niet kerven. Binnen vijf minuten stonden er dertig man in de rij om hout te kappen en het nog natte hout uit Ajate te halen. Het hout was er de volgende dag om twaalf uur.

Ik kocht intussen de spullen en het eten voor kralen en schelmpjes, de grond en boomschors voor een bijl of een parang.

DE TANDARTS

We waren druk bezig met de bouw toen er bericht kwam uit Enagotadi dat er een tandarts was aangekomen. Zo'n bode kan een ware opluchting geven. Want aan mijn mondje hanerde wel het een en ander. De kwelling was soms tamelijk groot. Om geen tijd te verliezen, want iedere werkdag was er een, ging ik direct op stap ofschoon het al twee uur was. Om de weg naar Utateide een uur korter te maken, nam ik de zware weg over het hoge Mijepa. Het regende heel de middag hooivorken, maar na 4½ uur klimmen en blubberen kwam ik bij het prauwbivak aan. Het begon al aardig donker te worden. Er lag geen prauw. Wel aan de overkant van de Jawei. Maar kralen noch schelpen konden de vrouwen bewegen, mij in de stromende regen naar Enagotadi te brengen. Dit was nog 3½ tot 4 uur varen tegen de stroom in. Ik volgde toen de rivierrand langs een erg slecht paadje, toen ik half in het donker stootte op een bootje, dat langs deoever verscholen lag. De vrouw erin, had gedacht zo veilig te zitten, maar ik had haar overvallen door op mijn eentje stil langs deoever te sluipen. Theo, mijn drager, had ik gezegd wat achter te blijven. Mijn verzoek om ontferming vrezende, wilde ze haar bootje van de wal duwen, maar ik had het al vast. Ik kende deze manoeuvre. "Ho, moeder, ik moet naar Enagotadi, naar de tandarts want ik heb kiespijn. Alle prauwen zijn weg. Jij alleen bent hier nog. Wees maar niet bang, ik ben de pastoor. Ik zal je rijk betalen." Intussen was ook Theo bij het prauwtje en ik zei hem in te stappen. Het vrouwtje was overdonderd. Ze riep een naam. En uit het struikgewas kwam nog een vrouw te voorschijn. Wat gerustgesteld omtrent de persoon en de bedoeling van deze onverhoedse overval, spraken we af dat ze beiden zouden roeien tot Kenejapa. Daar woonde hun beider man en ze zouden hun ega dan vragen ons verder te roeien. Dat trof, want in Kenejapa had ook al vóór de oorlog een guru van de pastoor gezeten. Het zat er dus wel in, dat ik dezelfde dag nog het einddoel zou bereiken.

Het werd donker, pikdonker...en de regen hield maar niet op. Ik had niets bij me om me tegen de regen en de kou te verdedigen. De plasjes stonden in mijn broekzakken en het water waar ik in zat was erg fris. Ik zat te rillen en te klappertanden. Wat ben ik begonnen ! Maar ja, kiespijn is ook wat. Om me wat warm te maken, vroeg ik het vrouwtje dat vóór me zat om haar roeisnaan. "Moeder blijf jij maar lekker droog zitten onder je regenscherm, maar laat mij in jouw plaats wat gaan roeien". Zo werd ik in elk geval wat warmer.

In Kenejapa hielden we stil. De vrouwen begonnen te roepen en na enige tijd, want hij had helemaal geen haast, kwam de ega naar wie vier ogen smachtend hadden uitgezien, naar ons bootje. Erg veel zin om met ons verder te gaan had hij ook niet. Verre van dat ! Maar blij gemaakt door een paar mooie schelpen nam hij de plaats in van beide vrouwen, die zich lekker gingen warmen in hun hutje. Toen ging het verder : "threc men in a boat". Ik mocht de roeisnaan houden om er mee te peddelen en dat peddelen duurde erg lang...zeker nog meer dan twee uur. Toen zagen we wat lichtjes van de plaats, die wij boerenpastoors de "stad" noemden : Enagotadi.

Bij het meer aangekomen, zei de man: "het water staat erg laag. Ik ga niet verder. Stap maar uit. De rest kun je gemakkelijk lopen." Het was pikdonker en ik dacht dat het een kwestie was van een meter of tien naar de steiger toe, maar we zaten er wel een honderd meter vanaf. Kijkend naar de paar lichtjes in de "stad" moesten we dicht bij de oever zijn, maar langs dieoever kon je onropelijk lopen. Prut, tot aan je middel. We moesten dus wat meer het meer in. Het water liep met straaltjes langs

mijn alpino over mijn ogen en bril. Ik kon geen meter voor me uit zien. Kapauku's hebben dikwijls kattenogen. Als een kleine jongen liep ik aan de hand van Theo in het meer, we zakten soms tot aan ons middel in het water. Het duurde wel een half uur toen we tenslotte aan de kant stonden, tot aan de knieën in de prut. Theo is toen de steiger gaan zoeken. Na vijf minuten kwam hij terug. Hij had de steiger gevonden en in 't donker zijn we er toen heengemodderd. Het pad naar hoven was toen gauw gevonden. Om 10 uur klopten we aan bij de pastorie. Als een ver-zopen kat stond ik daar. De deur ging open en de grote ogen van pastoor Kammerer en Boersma waren vragend op mij gericht. Ze dachten aan Tigi en aan Zacheus, de ziener Gods, waarover de gekste verhalen de ronde deden. Ze hadden pas nog gehoord dat hij mensen bang had gemaakt dat de wereld zou vergaan. Hij had een kuiltje in de grond gemaakt, er petro-leum in gedaan en het aangestoken. Zo zou heel de wereld door vuur ver-gaan. Vele mensen geloofden het en hij troostte hen dat de uitverkorenen, die met hem zouden hiden, gespaard zouden blijven. Daarna liet hij de mensen varkens brengen om ze te offeren en zo het kwaad af te wenden. Zelf smulde hij er lekker van. En in de "stad" werd verteld dat de Ka-pauku-politie soms vlees kocht in Tigi.

"Je ziet er uit als een snoek, als een inktvis! Zo laat nog hier ! Wat is er in Tigi gebeurd ?" "Ik zal het jullie zo vertellen. Geef me eerst maar een emmer water om me wat af te spoelen...en een handdoek." De emmer stond er gauw. Ik nam mijn alpino van mijn hoofd en mijn handen stonden vol zwart water. Maar ik had nog niets in de gaten. Ik was zo koud als een steen. Maar binnen gekomen werd me gauw een schone broek en een hemd geleend en van iemand kreeg ik een stel droge hovenkleren. Ik rammelde van de honger. De koffie was gauw gezet en ze gaven me wat te eten. Toen ik klaar voor de bik, in een warm pak aan tafel zat, begonnen mijn confraters hard te lachen en één haalde een spiegel en hield die me voor. Ik zag er uit als Zwarte Piet...alsof ik een pot inkt over mijn hoofd gekregen had. Toen we uitgelachen waren kwam weer de vraag: "wat is er gebeurd?" want de spanning was nog lang niet gebroken...en toen kwam het antwoord: "Er is in Tigi niets gebeurd. Ja, Zacheus is wat aan het stoken tegen de Missie, maar verder niets. " "Waarom kom je dan zo plotseling ?" "Je hebt ons toch bericht gestuurd dat er een tandarts is gekomen. Ik kom voor de tandarts." ~~Mijn zwarte alpino heb ik weggegooid.~~

Over de reactie zal ik maar niets vertellen.

ZACHEUS

Mijn gebit was weer nagekeken...indien nodig zou ik weer van me af kunnen bijten. Het leek er in Tigi op dat dit nodig was. Bij mijn terugkeer in Kigou hielp ik Lac nog enige dagen, maar toen de nieuwe week begon, ging ik voor de derde keer met een Kapauku-prauw naar Mejepa. Maar in Mejepa was nog niets gebeurd. Geen hout, geen boomschors, niets. Jacobus en Cosmas waren zoek. Het was nu overduidelijk. De mensen waren bang. Rang voor Zacheus. De angst had hen aangegrepen. De angst voor de man die ver-klaarde dat hij in zijn dromen de Schepper aller dingen zag en van Hem persoonlijk vernam, wat hij zijn stamgenoten moest verkondigen.

Nu moet men wel weten, dat wat men in een droom ziet, bij de Kapauku heilig is. Als een meisje in een droom haar aanstaande ziet, dan zal alles zo worden geregeld, dat ze met die man moet trouwen, of ze wil of niet. Zij zal er niet gemakkelijk aan durven weerstaan. En als een tovenaer in een droom de schuldige van diefstal of dood heeft gezien, dan is dat alleen wel het sterkste bewijs dat geleverd kan worden. Typisch is ook, dat naar mensen die in trance zijn of hardstikke gek, met alle aandacht wordt ge-luisterd. Zijn woorden komen uit een andere wereld en men is er dikwijls

erg bang voor. Gekken spreken de waarheid.

Zacheus, de ziener, oefende met de kennis die hij had opgedaan op de godsdienstschool te Makassar, een helse terreur uit over half Tigi en ver daarbuiten. Land, hoven, hout behoorden hem, de van God gezondene. Wee degene, die niet naar hem luisterde. Hij was teruggekomen om nu welvaart te brengen. Geen boom mocht er worden geveld om naar Mejepa te brengen, want de pastoor was een handlanger van de satan.

Omdat men van deze jongeman wel het een en ander kon verwachten, had de Cama op advies van het HPB, Meyer Ranneft, guru Paksoal bij hem geplaatst....maar op zekere dag kwam Meyer Ranneft naar Tigi en ook Leo was meegekomen. De tandem in Bomoo had een aanklacht tegen mij ingediend. Ik oefende terreur uit en verhoed de mensen hout naar Zacheus te brengen. De bezorgdheid van het HPB, dat nu ook Tigi tot oorlogsterrein zou worden verklaard, bleek niet ongegrond. Het HPB wilde meteen orde op zaken stellen. Als goed bestuurder had hij evenwel, vóór hij er op af ging, ook onze mening even willen horen.

Het HPB werd in Bomoo verwacht en er was een grote menigte op de heen gebracht. Om eventueel een weerwoord te hebben wilde ik graag mee naar het hol van de leeuw. Hij had er geen bezwaar tegen en zo gingen Leo en ik met hem mee. Hij werd slijmerig hartelijk verwelkomd door Paksoal. De vertegenwoordiger van het Bestuur vertelde de bevolking dat we allen een en dezelfde Vader hadden, naar wie allen wilden luisteren. De Zendeling en de Pastoor waren allebei goed voor de mensen. De mensen waren vrij om te kiezen voor wie. Ze waren vrij om hout te brengen naar wie ze wilden enz.enz..

Daarna wilden onze concurrenten het HPB er van overtuigen dat de mensen in Mejepa de pastoor niet meer wilden. Daar was een hele scene op touw gezet. Ik had Cosmas en Jacobus al heel stil zien zitten. Ze hadden hier zeker de pastoor niet verwacht. Cosmas en Jacobus waren omgekocht om te getuigen dat heel Mejepa de pastoor de rug toekeerde. Cosmas had zg. de bijl in de hand, waarmee pastoor Tillemans vroeger de grond gekocht had. De bevolking gaf die bijl nu terug. Toen het zover was, nam ik heel ostentatief afscheid van het HPB met de woorden : "zulk een scene kunnen wij ook in elkaar zetten." De bestuursman begreep dat maar al te goed. Gaf mij en Leo de hand en wij vertrokken. Het HPB hoorden we nog verklaren, dat die bijl niet terug mocht worden gegeven en dat hij maatregelen zou nemen, indien er nog iemand de mensen in Mejepa zou belemmeren, hout te verzamelen voor de pastoor. De man was veel te blij dat de Missie weer overal begonnen was met de bouw van scholen. Want scholen waren goede contactpunten voor het bestuur en deden veel goeds voor de bevolking.

Een week later kon ik beginnen met de bouw van een guru-huis in Mejepa en onze vriend Cosmas regelde alles. Intussen ging ik ook naar Dijai en Aiata op verkenning en werd ook daar alles geregeld voor de bouw van een school en een guru-huis. Overal in Tigi werd hout, bambu en boomschors bijeen gebracht en overal was men blij met de komst van een nieuwe guru. Toen we in Kigou na een week klaar waren, konden we overal aan de slag.

Ik gaf Mathias voor de huur van zijn huis een goede schelp per dag en de bewoonsters van de beide vrouwenhuisjes kregen wat kralen, zodat iedereen tevreden was. Linus Refoo werd in Mejepa geplaatst, J. Marete in Dijai, Cornelis Welerebum in Ajate en Philippus Piri in Kigou.

Misschien eerder dan verwacht werd kwam Leo weer terug in Tigi. Het taalwerk zat er op. Leo was blij dat hij weer gewoon aan 't werk kon. "Die eigenwijze Drabbe weet alles al. Hij heeft mij niet meer nodig." Binnenkort was er een catechismusje en een boekje met gebeden en bijbelverhaaltjes te verwachten. Lac en ondergetekende waren erg blij met dat resultaat. Leo was dankbaar met wat z'n "kooli's" intussen gedaan hadden. Hij had gehoopt dat ik ook nog een tuintje voor hem gemaakt zou hebben, maar hierin moest ik hem teleurstellen. Wat eten van eigen tuin zou heerlijk zijn, maar in Wakeitei leek me dit onbegonnen werk. Het eten zal daar

nooit een vetpot worden.

Leo was terug. Ik kon naar de Kamu. "Pastoor, waarom begint de Missie nog niet in de Kamu?", had Meyer Ranneft me vroeger in Enagotadi al eens gevraagd. Nu was het zo ver. De landhouwkundige (Veurman) die er een tourneetje gemaakt had, was indertijd vol lof over de kwaliteit van de grond.

OP DOORREIS IN UGAPUGA

Terwijl ik tijdelijk in Wageitei aan het Tigi-meer zat, kwam op zekere dag Jonas Mote bij me. Ik kende hem van Jaba en in Enagotadi was ie ook al bij me geweest met grote zoete aardappelen. Vóór de oorlog was hij al met de pastoor naar de kust geweest. Ja, Jonas was, meen ik, zelfs in Surabaja geweest, in Ambon. "Ik hoor dat je naar de Kamu gaat", zei Jonas. "Is dat waar?" "Dan ga ik er ook heen, want mijn vrouw komt uit Ugapuga. Je moet in Ugapuga gaan wonen, daar zijn veel varkens en zoete aardappelen." Zo'n argument is in het binnenland van Nieuw Guinea doorslaggevend. Ik liet hem een telkoordje maken met zes knoopjes er in. Nog zes nachten slaven en dan moeten de mensen van Ugapuga mij komen ophalen aan de overkant van het meer, in Gaagokebo. Daar Lac in Jaba zijn tent had verlaten en in een voorlopig huisje gekropen was, kon ik die tent nu krijgen. Jonas zorgde er voor dat die in Wakeitei kwam. Een paar dagen nadat dit alles afgesproken was en Jonas met deze blijde boodschap naar de Kamu was vertrokken, kreeg ik van Kammerer uit Enagotadi een heel simpel briefje, met de opdracht om "even" in Obano een guru te plaatsen. Obano! Dat ligt notabene aan de Zuidwestkant van het Panijai-meer. Het was altijd Zendingengebied geweest. Uit alles wat er in het briefje stond, begreep ik dat het bedoeld was als tegenzet omdat de Zending in Romoo begonnen was. Door het plaatsen van een guru in die pijp, zou men de Kamu min of meer afzetten voor het indringen van de Zending. Ik vond het niks leuk, nu ik net op het punt stond om naar de Kamu te gaan, waar alles nog voor de Missie open lag.

"Er was haast bij in Obano, want vóór de oorlog had er een Zendingsguru gezeten en nu stond men op het punt er weer een heen te sturen. Waarschijnlijk hadden ze er al een bidhuisje voor de Zondag."

Verder zei de schrijver, dat Ugapuga wel een goede verbinding met Tigi had, maar het lag in een pijp verscholen, met naar alle kanten een onbegaanbaar moeras. Er werd me aangeraden met de tent naar Enagotadi te komen en van daaruit met de prauw naar Obano. Als daar een guru geplaatst is, kan je opschuiven naar Jameitagi en zodra daar weer een guru ter beschikking is, weer uitzien naar een andere plaats. Mooi gezegd, maar overmorgen komt Jonas met zijn dragers om me af te halen. Bovendien had de schrijver van het briefje, zelf ook maar een heel klein deel van de Kamu gezien. Het zou in elk geval niet kwaad zijn, zelf eerst eens rond Ugapuga de zaak te bekijken, vóór ik naar Obano zou gaan. Ik zat met dat briefje uit Enagotadi toch wel wat in mijn maag.

Maandagmorgen 26 Februari was vastgesteld om naar de Kamu te gaan. Alles was geregeld. Ik had Jonas blij gemaakt en ik kon de mensen in Ugapuga nu zo maar niet voor de kop stoten. Ik besloot dus toch eerst naar Ugapuga te gaan. Misschien was er via de Kamu ook wel een weg naar Obano. Mocht het een onmogelijke weg zijn, dan van armoe maar weer terug naar Wakeitei, om het dan via Enagotadi te proberen.

Leo was me erg terwille om me Jan Welerehun mee te geven als catechist. Hij was ijverig en was de beste timmerman onder de guru's. Van Lac kreeg ik een papiertje mee, waarop hij precies had uitgetekend hoe ik een guru-huisje moest maken. Want ik wist toen van bouwen nog geen fluit. Maar gewapend met dit papiertje moest het wel lukken.

Ik vertrok vol goede moed maar nog armer dan een kerkrat. Ik wilde Leo, die er ook niet zo goed bij zat, niet ontrieven. Een klein beetje schelpjes, wat kralen uit een pakje van thuis, en eten voor een dag of vier à vijf. De bedoeling was om een paar nachtjes in Ugapuga te blijven op doortocht naar Obano. Van daaruit zou ik proberen met een prauw naar Enagotadi te gaan om spullen op te halen. Als Obano dan klaar was, zou ik terug gaan naar Uganuga en daar voorlonig gaan wonen, want Jonas had ik verteld dat ik vanuit Ugapuga de Kamu zou verkennen en pas daarna zou besluiten, waar ik definitief zou gaan wonen.

Aan de Wakei lag die morgen een Kapauku-prauw klaar met daarin een vrouw met twee kinderen aan haar borst, en nog een meisje. Zij zouden roeien. In de prauw werd het zware dekzeil geladen dat als tent dienst moest doen. Verder een paar dekens, wat timmerspullen, een blik met wat kleren, wat blikjes. Een beetje koffie en thee en zegge en schrijve twee kilo rijst.

Toen ik vertrok had ik het gevoel of ik malaria zou krijgen. Ik kreeg van Leo nog een naar pillen en hij zei: "als je vanavond koorts heb, ga dan lekker warm in een Kapauku-huis slapen en niet in de tent".

Het was druilerig weer die morgen. Toen we aan de overkant in Gaagokebo aankwamen was er geen kon te zien. Ik dacht dat wordt hier overnachten. Maar na wat roepen vond ik de Kamu-lui in een hutje. Ze zaten daar te schuilen voor de regen. Heel de adel van Uganuga was daar aanwezig. Ik had Jonas een man of acht gevraagd om mijn barang te piekelen, maar er waren er wel dertig. Na een half uurtje hield de regen op en wij gingen op stan. De Ijadimi op, een bergrug van 1900 m. hoog. Daarachter lag de Kamu. Dat was ook alles wat ik er van wist. De tippel was niet groot. Een uur of drie, zei men, maar onderweg begon de malaria die ik in Manokwari had opgelopen, door te breken. Het duizelde voor mijn ogen en ik liep als een dronken man. Het duurde uren. En toen ik eindelijk in de vlakte kwam was het prut, prut en nog eens prut. Als een man van 80 kwam ik daar pas tegen de avond aan. Ik had er ruim 6 uur over gelopen. In het eerste huis wat ik in de prut tegenkwam, viel ik neer. Maar ik moest nog even verder, want daar was mijn slaappleats gepland. Zo sliep ik die eerste nacht in de villa van Ogiikotodegaamooje Agapaa, de vader van het jochie dat ik later Antonius zou noemen. Later een van de eerste Kapauku-guru's.

De mensen hadden zich verheugd, maar het werd geen glorieuze intocht. Zonder eigenlijk iemand te zien, viel ik de hut binnen. De hut was meteen stikvol met kerels. Ik maakte een hoekje vrij om er zo gauw mogelijk te kunnen slapen. Eten kon ik niet. Ik lag er bij als een stuk vuil. Het was er erg roezemoezerig in de hut. De kerels hadden honger en poften, druk pratend hun nota's in het vuur. Na verloop van tijd werd het stil, maar ik kon geen oog dicht krijgen. Het was er lekker warm, maar mijn ogen deden pijn van de rook...en ik had overal een ontzetten kriebelig gevoel. Alle ongedierte leek die nacht wel op mij af te komen. De vlooiën deden hun uiterste best en ik had de DDT vergeten.

Om minder last te hebben van de rook ging ik heel plat liggen. Meerdere keren in die nacht werd door iemand het vuurtje weer opgerakeld. Ik zag dan in het onlaaiende licht een verzameling van slapende **koppen en uitwasemende** konten...maar slapen kon ik niet. Het werd een lange nacht van wachten op de dageraad. Maar zo gauw de eerste lichtstralen door de kieren van het boomschors-deurtje naar binnen drongen, zocht ik de buitenlucht op. Ik wilde meteen de tent opzetten. Ik zocht een mooi droog hoekje, dicht bij de Pigijai, want helder stromend water in de buurt, is alles waard. 'n Pracht van een riviertje! Wat zo iets waard is, had ik in Wakeitei onderzonden, want daar was niets. Het terrein was gauw schoon gemaakt en de tent kon overeind worden gezet. Gauw andere kleren gezocht en een verschooning, want de kleren die ik aan had, waren wel droog geworden, maar erg vuil. Want ik had de avond van aankomst wel mijn schoenen uitgedaan en mijn kousen,

maar ik was te beroerd geweest om verder iets uit te trekken. Ik ging dus maar gauw naar de Pigijai om een heerlijk fris bad te nemen. Daarna ging ik ergens in het lange gras zitten en ving toen in mijn vuile pluim méér dan 40 vlooiën. Met een paar parangs werd het terrein keurig schoon gemaakt en daaron werd de tent neergezet...en heel Uganuga hoopte dat de pastoor hier nu hij hen zou blijven wonen. Zélf had ik evenwel maar één verlangen : gauw een konje slappe thee en proberen iets te eten, want ik voelde me slap en had behoorlijk honger en dan...heel de dag slapen! Maar het kokje dat ik had meegenomen, had de benen genomen en was terug gegaan naar Wakeitei. Hij was bang in deze vreemde omgeving. Maar... de kleine Herman Mote was meteen paraat en verder was Jan Welerebun er nog.

Het was de laatste tijd steeds vliegen geweest. Bouwen hier en bouwen daar en in de avond zat ik dan nog bij een pitje mijn brevier te bidden. Ik verlangde nu dus naar rust...maar in en rond de tent krioelde het van vriendelijke mensen. Toen de tent was opgezet en ik op wat gras ging liggen, begon het eerste contact, kijkspultje spelen. Iedereen wilde de patoga zien, de rode man (dege bagé) uit Surabaja. Je bent met een wukoma (vliegtuig) hoog door de lucht hij hen gekomen, je bent iemand met bijzondere krachten, een soort halfgod. Maar je probeert toch wel heel gewoon te zijn. De mensen zagen wel dat ik gobi (koortsig) was en ze hadden wel ipa (medelijden) met me, maar verder moest ik er toch aan geloven.

Vóór de tent was het zwart van de mensen en in de tent begonnen de vliegen al aardig te komen...en de mensen maar kijken. Alles wat je doet wordt opgemerkt. "Kijk, hij eet, hij drinkt, hij gaat, hij lacht : "me enaa" (een goede mens). Een oud mannetje staarde zich blind naar mijn voeten, toen ik met mijn schoenen aan wat rondgekuierd had. "Grijp ze maar eens vast", zei er een. "Ze zijn bida umina (keihard)!" Het kostte hem tamelijk veel moed mijn voet vast te pakken en toen hij 't gedaan had keek hij naar Jonas, de vraagbaak van iedereen en zei toen: "wat is dié voet hard ! Die kan nooit gewond worden ! Geen houtsplinter kan dáár in ! Maar, die man heeft geen tenen." "Wat ! Geen tenen ?", zegt Jonas. "Die zitten daaronder !" De schoenen gingen uit en de man zag het wonder. Onder die harde huid, zaten net als bij hem, vijf tenen ! Als je bij de primitieven komt volgen ze alles bij je. Alles moeten ze zien.

De volgende dag werd er, min of meer toevallig, een varken geslacht. Dat kwam mij goed uit, want het eten dat ik bij me had, was nu juist niet dat om er van op krachten te komen. Drie dagen lang hebben Jan Welerebun en ik van het stuk varken gesmuld. Om de koorts de baas te worden stuurde ik een jongen naar Leo om nog wat malaria-pillen. Ik nam een stukje papier en schreef daarop wat ik verlangde. "Geef dat aan de pastoor van Tigi". De man vertrok, gaf Leo het briefje en hij kreeg een ander briefje terug, met daarin wat kleine ronde dingetjes. Zonder een woord te zeggen had hij het pantiertje - dat was ook al iets heel vreemds - overhandigd en nu kreeg de pastoor wat hij hebben wilde om van de koorts af te komen. De man begreep er niets van. De pastoor kon toverbriefjes maken !

Behalve 21 pillen gaf Leo me ook een briefje door van Kammerer uit Enagotadi. Ik moest toch maar met de tent naar Enagotadi komen. Maar... dat was nu te laat! Met de mensen uit Uganuga was afgesproken dat ze me met de tent naar Obano zouden brengen. En uit wat ze zeiden, begreep ik dat het karwei in één dag best te doen zou zijn...als ik maar niet weer ziek zou zijn. Donderdag na aankomst was de malaria practisch onderdrukt en Vrijdag maakte ik de boel klaar om de volgende dag naar Obano te vertrekken. Het was een heel avontuur voor mij, want heel de streek en de weg er heen, was me totaal onbekend. Ik moest om de Dejai (een hoge berg) heenlopen en zag alleen maar bomen en bergen. De twee rivieren die ik geregeld zou tegenkomen, zag ik gelukkig niet. Ik voelde me weer goed, dat was gelukkig ook, want het eten was practisch op. De schelpjes en de kralen dito.

Ik had eigenlijk niets meer en het is dan moeilijk nog een goede indruk achter te laten. Het was dus zaak maar zo gauw mogelijk weg te komen en dan maar hopen later, in betere omstandigheden weer terug te komen.

EVEN EEN SCHOOLTJE OPENEN IN HET ONBEKENDE OBANO

Op Zaterdag 3 Maart ging ik met Jan Welerebun naar het onbekende Obano. Dichtbij Deijaapa hoorde ik de dragers zeggen : "gaan we beneden of boven langs?". "In Godsnaam langs de kortste weg", was mijn antwoord. Het klonk als een bevel. Later hoorde ik dat men de mensen uit Surabaya (ook van Eechhoud) heel braaf rond Mjekoebodo door de prut van de Kamu hadden laten lopen om zo naar Jameitagi-Obano te gaan. Ik was in elk geval de eerste blanke die bij Kaimogu over de berg mocht gaan. Ik trof het want het had heel de week praktisch niet geregend, maar gemakkelijk was de weg niet. Vóór we in Wijogei aankwamen was ik meer dan 30 keer door de rivier gelopen. In Wijogei wilden de heren al overnachten. Ze hadden eten genoeg meegekregen en hier kregen ze nog volop suikerriet. Waarom dan nog verder gaan? Met vier man hadden ze het loodzware dekkleed gedragen, dat weer als tent moest dienen. Het was mooi genoeg zo. Ja, Kapauku's hebben de tijd aan zich. Maar blanken zijn anders, die hebben altijd haast. Die willen de weg, het werk of wat dan ook, zo gauw mogelijk "af"maken. En ik had haast. Ik wilde gauw Obano bekijken en dan naar Enagotadi om eten en spullen. Het was prachtig weer. Ik keek naar de zon en het was net zo wat 12 uur. Geweldig. Dat viel even mee! Ze zeiden dat we half-weg waren. Dan lopen we vandaag door naar Obano. Weer ging de weg door of langs een rivierbedding en toen heel langzaam de Ogijeidimi op. Het is een hele klim, want je zit dan op een hoogte van 2160 mter. Het werd een behoorlijk doordouwertje want ik was nog lang niet op krachten en ik had een flinke wond aan mijn voeten. Maar nog die zelfde avond lag, even vóór het donker werd, de nieuwe Kamu-pastoor voor jaffa in zijn tent, vlak bij het riviertje de Koto...wachtend op de dingen die zouden gebeuren. Het was die dag de elfde verjaardag van mijn priesterwijding.

Op de melodie van het Tantum Ergo maakte ik die avond en die nacht in mijn tent mijn eerste Kapauku-lied voor de Liturgie, die net als alles, nog helemaal moest worden opgebouwd. Zo gauw het licht was schreef ik het op een stukje papier. Ik zie dat het nu 30 jaar later nog precies zo wordt **gezongen**. Er is geen jota of stip aan veranderd.

KRISTU JFSU IBO PEIJO : Christus Jezus, groot en machtig
Aki ipa to nigai : heb toch medelijden met ons
F-peu te-peu nijadoutou : bescherm ons tegen alle kwaad
Aki wado nibukai : hef ons (uit het stof) omhoog
Dimi man (a) enaa nijaawi laat uw zegen over ons komen
Aki id(e) enaa nigai : en laat ons in uw liefde delen

aldus het eerste couplet.

Ik wilde zo gauw mogelijk naar Enagotadi om spullen op te halen. Op een heel klein beetje na was ook het eten op. En met dat beetje moest Johannes het doen. Want hij zou achterblijven om op de tent te passen. De malaria-pillen waren ook zowat op. Toch besloot ik deze Zondag nog in Obano te blijven. Ik wilde me wat oriënteren, want ik wist amper waar ik bij mijn aankomst was neergestreken. Ik was nieuwsgierig. Zou er al een zendingsguru zitten? Ik wilde geen slapende honden wakker maken. Ik stelde me die eerste morgen voor aan wat mensen en na enige tijd hoorde ik een bekend gezang. De guru was met de sembahjang begonnen. Hij zat amper 100 meter van me af. Na afloop kwam guru Mustamu eventjes kennis maken. Natuurlijk werd hen weinig meegevoeld omtrent de plannen van de pastoor.

De pijp die vanuit het Panijai-meer toegang geeft naar de Kamu, kon er zijn. Er wonen wel 1500 tot 2000 mensen. De moeite waard om er een pas-

toor te plaatsen. De kwestie was alleen : wie zou de mensen het meest kunnen bieden ? Wie zou hier het eerst een schooltje uit de grond stampen?

Mustamu, die hier kwam bidden, leidde zonder enige onderwijzersopleiding een godsdienstschooltje in Mogoja. Hij was in dienst van de Amerikaanse groep van geloofszendingen die de CAMA heette en die als enige protestantse zending op de WM werkzaam was. Door God geroepen, op de markt, in het café, op het land of (zoals een Hollands echtpaar in Itogakehome later vertelde) op de weg naar Biaricum werden deze mannen en vrouwen met een half jaar taal- en bijbelopleiding de wereld in gezonden. Verbreiders van het godsrijk op aarde kon ik er moeilijk in zien. Ze waren mij, wat de mensen betreft, teveel alleen met hemelse dingen bezig. Na de oorlog vooral zwierven ze bij honderdtallen uit naar de meest afgelegen hoeken van deze aarde. Ze kwamen dikwijls wonen in heel mooie huizen op mooie plekjes, liefst aan het water met een mooi bootje erbij. Zo woonde er ook een in Mogoja aan het Paijai-meer, waar nu guru Mustamu woont. Ze kregen dikwijls per plane van alles toegestuurd tot en met de kalkoen voor Kerstmis. Zeer velen waren er die zo voor enkele jaren gingen picknicken op kosten van de vrijgevigheid van rijke Amerikanen. Een hollandse stuurman die ik eens ontmoette had er bij tientallen overal heen gebracht. Op deze boot zat er ook zo een, hij kon die mensen niet uitstaan en noemde ze op een enkele uitzondering na, parasieten. Maar zo kende ik ze niet op de WM, ofschoon ze wel zeer goed gehuisvest waren. Is dat zo gek, als je vrouw en kinderen hebt ? Ik heb er een gekend, die bij zijn vertrek, zijn gekregen boot aan het bestuur verkocht, zijn opvolger moest maar weer aan een andere boot zien te komen. Maar dat was dan ook dezelfde man, die mij bij het noortje liet staan, toen ik er voor een nadere kennismaking was heengegaan. Hij had hlijkbaar alleen belangstelling voor koeien.

Iemand als Troutman was in elk geval niet bang voor vuile voeten. Hij zocht de mensen in de kampong op en hij probeerde de al te grote ijver van bepaalde guru's wat in te dammen. Maar ook al bedoelden ze het nog zo goed, wat men van de bijbel maakte en van de theologie, was dikwijls meer dan erg. Over de adat van het volk liep men dikwijls maar al te gemakkelijk heen. Zo werden later in de Baliem pijlen en bogen, schelpen en amuletten eenvoudig maar op de brandstapel gegooid : weg met alle afgoderij !

Maandag 5 Maart vatte ik een paar jongens in de kraag, viste in een huis een paar roeipanen op en in een halfgestolen prauw van hun tante wist ik naar Enagotadi te vertrekken. Alles met de belofte dat ik bij mijn terugkomst er goed voor zou betalen. De jongens kregen de namen Petrus en Elias. Ze zouden tijdelijk mijn kokjes worden. Tillemans had er vanuit Obano met zo'n uitgeholde stam een 5 tot 10 tot 12 uur over gedaan. Maar het geluk was met me. We hadden de golfslag mee en de jongens roeiden als gekken. Om half 3 was ik al in de "stad". Een topprestatie ! Ik zou er 3 dagen blijven om er wat eten en spullen op te diepen om daarna in Obano met de start te beginnen. Er werd een briefje genost naar Wognum en een postpakket dat in Nov. vanuit Wognum was verzonden, werd blij meegenomen.

Op 8 Maart kon ik weer terug. Vanwege de hoge golven kon dat niet met de prauw waarmee ik gekomen was. Petrus en Elias zouden op betere tijden wachten. Maar ik bofte, want de avond vóór ik vertrok, waren er bij het Bestuur een naar afgehakte vingers gebracht. In de pijp van Obano was iemand vermoord. Een oude vete van 20 jaar geleden was nu vereffend. Er was een oude man gestorven aan een oude wonde. Dat was nu gelijkgetrokken. Meneer Meijer Ranneft moest er met de Inspecteur van Politie, v.d. Pant en de B.A. Patty heen.

Ik vernam in Enagotadi dat de gemoederen in Obano hevig geschokt waren om de kleinzielige pesterijen van de pastoor die expres juist in Obano was gaan zitten op het terrein van de zending. Maar de bestuursmensen waren toch

zeer vriendelijk en zo kreeg ik een vrije overtocht. Ik kon al mijn spullen, hutkoffer inclusief, meenemen. Meyer Ranneft wilde vóór hij in Obano kwam, even in Mogoja aan, 't mooie hoekje aan het meer, waar Mustamu woonde. Deze had de onrustbarende berichten doorgegeven. Meneer Ranneft vroeg me heel vriendelijk even mee te gaan. Ik liet me niet kennen. We kregen heerlijke koffie en een lekkere pisang goreng. "Ontzettend aardige mensen" zei het HPB tegen me na dit korte bezoek. "Ja", zei ik, "vreselijk vriendelijk, maar ik vrees dat U Uw mening nog wel eens zal moeten veranderen". De overtocht duurde nog geen 2 uur. En eenmaal aangekomen sloeg ik de uitnodiging om met hen mee te gaan, af. Ik ging mijn eigen weg en liet het Bestuur zijn eigen zaken regelen. Ik trof mijn guru in de tent en met het weinige eten dat ik hem had achtergelaten had hij gelukkig het leven nog kunnen bewaren.

In de loop van de namiddag kwam Meyer Ranneft bij me op bezoek met tuan Bestuur...onze vriend Patty. Mogelijk dacht de man aan de hak die ik hem indertijd in Uwebutu gezet had. Hij zon misschien wel op wraak. Ik zat op zendinggrond. En inderdaad bleek dat ik slechts een meter of tien afzat van de plek, waar het huis had gestaan van de guru die hier al vóór de oorlog semabajang had gehouden. Patty overtuigde het HPB van dit ongehoorde feit, door de plek aan te wijzen waar de WC had gestaan. Een louter toeval had me ervan weerhouden dat ik op de avond van aankomst niet precies op die "geheiligde" grond was gaan zitten. De mensen hadden me toen wel uitgenodigd daar de tent op te zetten. Maar ik moest dan langs een modderpadje naar de Koto om me te gaan wassen. Meyer Ranneft vroeg me waar ik zou gaan bouwen. Ik verzekerde hem dat ik zeker niet zou gaan zitten op grond die eigendom was van de Zending. Ik vroeg hem precies uit te zoeken, welke grond hier precies van de Zending was. Als zou blijken dat ik voor mijn werk hier het beste zat, dan zou het niet onmogelijk zijn, dat ik hier dicht in de buurt zou gaan bouwen. Niet wetend wat er vóór in de pijp tussen de oorlog voerende stammen zou gebeuren, sliep ik die nacht met een parang naast mijn bed. Het is me nooit meer overkomen.

De volgende dag, Vrijdag 9 Maart, verzochten de mensen mij de grond te kopen, waar vroeger dat semabajang-huisje gestaan had. Ik zei die grond niet te willen kopen daar die van de Zending was. Ze bleven volhouden van niet. Die grond was nooit betaald. Ze zeiden dat de Zendingsguru maar wat dichterbij het meer moest bouwen, op 'n 100 mtr. afstand. Daar hield hij nu ook semabajang. Er waren kinderen zat, ook voor de pastoor. Toen Zondag 11 Maart, na de semabajang, Mustamu z'n nek nog eens kwam uitsteken, vertelde ik hem wat de bevolking zei over de betwiste grond. In de loop van de namiddag kwam ook de pendita Mr. Truthman me vragen waar ik ging bouwen. Ik vroeg hem eens precies uit te zoeken of de betwiste grond werkelijk van de Zending was, zoals Patty en de guru beweerden. Ik zei dat ik een week op het antwoord zou wachten.

Ergens was ik keihard. In Mejepa hadden ze alles gedaan om ons van de eens gekochte grond weg te drukken. Dat zou ik natuurlijk niet willen proberen. Maar ik zei Truthman wel, dat als ik in Obano een school zou gaan bouwen, daar rechtens niets tegen in te brengen was. Nu het gentlemen-agreement verstoord is, mag ik ook gaan zitten daar waar ouders mij hun kinderen geven. Truthman zei dat de CAMA reeds subsidie had aangevraagd voor de school. Ik zei hem dat hij er niets op tegen zou kunnen hebben, dit later ook voor een missieschool aan te vragen, als er kinderen genoeg zouden zijn. De missie had trouwens pas de moed subsidie aan te vragen als een school al langere tijd zijn levensvastbaarheid bewezen had.

Truthman hoopte op een goede verhouding met de Zending en we zouden dat beiden onze guru's op het hart drukken. Hij verdween, na me eerst nog precies de plek te hebben aangewezen, waar de Zending zou gaan bouwen. In

de week die daarop volgde werd er ondergronds door guru Mustamu hard gewerkt. Net als indertijd in Mejepa kon ik geen hout kopen. Niemand durfde het te brengen. Ik kon er ook geen stukje grond meer bij krijgen. Intussen was ik de pijp eens doorgelopen om met de mensen kennis te maken en ik was er bijna voor klaar om in Kotomona, achter in de pijp, maar te gaan bouwen. De mensen daar wilden van de pastoor wel een school. Ik vertelde dit aan Pigai-kepala en enige andere mensen. "Als er hier geen hout komt" zei ik, "vertrek ik morgen"...en toen kwam het hout. Het begon hout te regenen, maar het was allemaal niet best van kwaliteit. Het was hout dat al lang klaar lag om door de Zendingsguru gekocht te worden.

Er was nu hout en we konden dus aan het werk...als het tenminste niet regende. Met het ontwerp van Lac in mijn hand, begon ik de houten af te tekenen. Eindelijk konden we de tent eens uit om wat anders te doen dan met de mensen kennis te maken. Want dagelijks zat mijn tentje vol nieuwsgierigen, die het binnenin dikwijls stinkend benauwd maakten. Maar ja, je moet er wat voor over hebben om de harten van een volk te winnen. Met geweldige belangstelling zaten ze dikwijls te kijken naar het wonder dat ik met mijn type-machine aan het wrochten was. De tent was 3 bij 3½ meter groot. Midden in de tent stond een grofgetimmerd altaar. Ik begon de dag al heel vroeg met het lezen van de H.Mis. Onder het altaar stond mijn oude hutkoffer, die vanuit China via Honkong en Batavia nu tot hier was gekomen. En verder wat kistjes, blikjes met eten, een teil met nota's en een paar pannetjes waarin gekookt moest worden. Ergens in een hoek lag dan nog ons "gereedschap", een hamer, een nijptang, een paar oude zagen, wat bijlen en parangs, wat kleine schelpjes en wat opgestuurde kralen, waar ik veel plezier van had. Nog wat oude en minder oude post. Dat was het wel zo wat. Met Johannes en de Mimi-kaan die later kwam, slipten we als ossen tussen al die rommel.

Ik had nu wel hout, maar nog steeds geen grond. Ik was het wachten daarop spuugzat. Maar op Zondag 10 Maart kon ik naast de tent een tuintje kopen met nota's inclusief. En toen Maandag daaron, Mr. Truthman met twee guru's kwam kijken, kon hij in het tuintje reeds het fundament zien liggen van het guru-huisje.

Zaterdag 24 Maart bracht het HPB me een uitnodiging om de Tweede Paasdag in Enagotadi te komen. Pastoor van Leeuwen was uit Sorong naar de WM gekomen om in Enagotadi de scepter te gaan zwaaien. Het HPB zal wel een raar gevoel gekregen hebben, toen hij zag dat er in het tuintje al een geraamte van een huisje stond. Maar ik deed of mijn neus bloedde en verzocht hem nogmaals uit te zoeken of de betwiste grond werkelijk door de CAMA betaald was. Het bleek van niet. Truthman was zo eerlijk dit te bekennen. Maar het HPB liet wel afkondigen dat de grond tussen mij en mijn concurrent, niet gekocht mocht worden door een van beide partijen. Ik vond dat best, want Mustamu beweerde dat hij die grond reeds gekocht had. Met het wetboek in de hand zou Meyer Ranneft een tweede Ohano verhin deren ! Dat was natuurlijk grootspraak !

25 Maart, Pasen, Feestdag van de Verrijzenis. We vierden het met zijn drieën, heel kort en killer kon het niet, want meteen na de stille H.Mis op de eerste Paasdag liet ik Johannes en Elias met een stel afgetekende houten op het erf in Ohano achter. In Enagotadi trof ik ook de mannen uit Tigi en Jaba : Leo en Lac. Ik hoorde dat pater v.d. Veldt vanuit Batavia naar Sorong was geplaatst. Misaël ging weer naar de Moni's maar moest tevens Timida verzorgen. Het was ons duidelijk dat Frans naar de WM was gestuurd om daar de zaak eens op poten te zetten. "Mensen als Meeuwis moeten we hebben" zei de Apost. Prefect toen hij op de WM was. Till keek toen heel verwonderd op. Wij werkten toen nog in een gebied met heel wat witte vlekken. Geregeld stonden we voor nieuwe rivieren, maar we gaven ze geen nieuwe naam. We hoorden de naam van de bevolking en noteerden die op een kladkaartje. We deden dat, naar ik hoop, beter dan die bestuursman die ook een riviertje tegenkwam dat niet op zijn kaartje stond. "Hoe heet deze rivier", vroeg hij

zijn dragers. "Ewo" was het antwoord...en hij noteerde :Ewo-rievier. Ik heb het later gedrukt gezien op een kaart. Maar de man aan wie de bestuursman het vroeg, was vreemd in dat gebied en hij zei "Ewo" : "ik weet het niet". We gaven rivieren geen nieuwe namen. Frans had wel niet als Meeuwis een nieuwe rivier ontdekt, maar handig als hij was, had hij in Sorong kruiwagens op de kop getikt die nergens anders waren. Zo had hij met de hulp van de Olie in Sorong gauw een school met internaat en Zusters gekregen. Sorong had al gauw een gezicht. Frans genoot in Hollandia het volste vertrouwen en op hem was de hoop gericht ook voor de WM. "Wat moet Frans hier?" vroeg Leo me eens. "Hij blijft maar een jaar en is niet van plan de Kapauku-taal te leren". "Och Leo, het is misschien toch wel goed dat Mgr. hem stuurt. Frans krijgt in elk geval spullen en dat is al heel wat", was mijn antwoord. Frans durfde ook wel iets te ondernemen. Dat bleek al heel gauw. Want terwijl onze scholen nog maar in een beginstadium waren, ging Frans in Sept. '51 met een heel stel "koteka-mannetjes" naar de kust. Ze werden overal vandaan langs de weg opgepikt als hun ouders het maar goed vonden. Medisch behoorlijk gewapend tegen malaria enz., bracht hij ze zelf via Modijo naar Kokonao en vandaar overzee kwamen ze in Fakfak aan. Daar was toen onze guru-opleiding. Toen jaren later onze scholen goed liepen hadden we al heel gauw eigen guru's uit de WM. Dat was erg goed gezien van hem. Toen dat wegsturen uitlekte spraken bestuurslui over een onverantwoordelijke daad, maar de kereltjes maakten het vanaf het begin heel best. En toen later Dr. Boelen in Fakfak kwam schreef hij een erg goed rapport over de gezondheidstoestand van de mannetjes uit de WM.

Na een verblijf van enige dagen in Enagotadi maakte ik in ons piepkleine Mimicaanse prauwtje de terugtocht weer naar Obano. Ik was er in 3½ uur. Wonderlijk vlug, maar niet zonder gevaar. Rijk zat ik niet in de spullen, maar met de kralen die Miep me deze keer gestuurd had, kon ik toch weer aardig vooruit. Maar ik hoopte wel er nog wat voor de Kamu te kunnen bewaren. Ik had weer drie bijlen en twee parangs, maar één ervan had ik van Leo te leen.

In Obano zat ik op een mooie plekje aan de Koto. Mooi centraal in het dal. Vóór in de pijp wilde ik niet gaan zitten, want vanwege de moordpartij bestond er gevaar dat ik van geen van beide partijen kinderen op school zou krijgen. Om naar de Zending te gaan moest alles van achteruit de pijp nu in elk geval langs de missie komen. Ik hoopte later ook in Kotomoma een guru te plaatsen, maar...die is er nooit gekomen.

Het tuintje met paggertje erbij heeft me een bijl en een parang gekost en nog 60 blauwe kralen. De "eke", het nibungshout voor vloer en zolder kostten me slechts 40 grote blauwe kralen. De bambu voor vloer en bewanding kocht ik voor de twee parangs. Maar daar men niet genoeg bracht werden de parangs teruggenomen en men kreeg twee maal 30 schelpjes. Met die schepjes liep het al heel gauw op een eind, zodat ik er erg zuinig mee moest om-springen. Ik moest er ook mijn groente en nota's voor kopen. De boomschors voor het dak zou me nog een bijl kosten en een parang. Het was allemaal bijna voor niets, maar ik vreesde toch het niet te kunnen volhouden en dat was heel erg !

Mijn concurrent was intussen ook begonnen met de aankoop van grond en hout. Maar hij sloeg een beter figuur. Maar ik had wel de vreugde dat ik hem met het bouwen net vóór was. Mijn guru-huisje was bijna klaar en mijn schoolgebouw zou in Obano ook wel de eerste zijn. De liefde Gods verteerde ons beiden !

5 April. Frans van Leeuwen komt op bezoek. Hij heeft de post mee en vijf oude Linie's. Via Wakeitei en Ugapuga was hij naar Obano gekomen. In Ugapuga was dus nog een fluit te zien en van de Kamu zag hij alleen maar één prutpad. Ik zat nog in de tent, maar op 6 April werd in het guru-huisje de eerste H.Mis gelezen. Leo had me verteld dat Frans met catechiston-opleiding wilde beginnen. Hij wil dat zelf doen, zonder een woord Ekarisch te

kennen. En de jongens die hij wil aantrekken kennen practisch geen Maleis. Ik zeg hem dat als er één het niet moet doen, hij dat is. Maar...ik wens hem veel succes! Ook wilde Frans het internaat in Tage plaats. Ik schrok er van, want ik had het daar afgekeurd. Eten is voor een internaat op de WM nummer één. Als selfsupporting een vraagteken is, zeg dat dan ook aan Mgr. De grond in Tage was erg schraal. Ik was in Enagotadi begonnen met de bouw van een grote kerk, mede ook voor het internaat. Maar de bedoeling was elders, bijv. in Timida tuinen te maken. Tage vond ik maar niks. Een mooie omgeving voor een retraite. Ik wees Frans op Ugapuga. Daar lag beste grond, daar had ik wel vertrouwen in. We moesten selfsupporting zijn had Mgr. gezegd, maar Frans reageerde net als Misaël : 'n pracht plaats. Eten ? Dat zien we dan wel ! Daar de bestuursmotor niet kwam ging Frans 7 April met mijn notedopje over het Panijai-meer naar Enagotadi terug.

Als Frans weg is gaan we verhuizen naar ons nieuwe hoofdkwartier. Het woont in het guru-huisje heel wat ruimer en plezieriger. Ik zit nog wel op de kale grond, maar dat zal de pret niet drukken. Op de eerste Zondag leek het wel in- en uitloperdjes dag van nieuwsgierige mensen. Als de rust weer is teruggekeerd en ik mijn bezittingen wat sorteer en op orde stel, blijkt dat de lieve mensen de bringer van de nieuwe cultuur al aardig hebben uitgekled. Er blijft voor de Kamu weinig over. De mensen in de pijp van Obano lijken me harder, ruiger en misschien ook wel hebbiger dan die in de Kamu. Je mag er zitten omdat ze hopen beter van je te worden!

Op Maandag 9 April begin ik zelf school te geven in de kersverse villa. Johannes moest doorgaan met het timmerwerk, want nu was de school aan de beurt. Het was met de school een armzalig begin. Ik had wat leien en griffels uit Enagotadi meegekregen. Van wat ruw gespleten planken had Johannes een bord gemaakt, het wat geschaafd en zwart geverfd. En ik had één doosje met krijt. Zo begon de eerste schooldag. Mijn twee kokjes Johannes en Elias waren er en nog drie jongetjes, dat was alles ! En dit terwijl ze Zondag met heel de jeugd een défilé gehouden hadden : morgen komen we allemaal naar school ! Je krijgt dan wel een klap in je gezicht.... en je bazuïnt het overal rond: "Mensen, als mijn school niet goed is, dan kun je ook fluiten naar mijn schelpen en kralen"! De volgende dag waren er twaalf jongens en...drie meisjes. Het kinderaantal loopt zelfs op tot twintig. Maar dan zijn er plots weer elf. De drie meisjes blijven trouw. In de sembahjang op Zondag 15 April komen er zegge en schrijve 20 levende wezens, de kinderen inbegrepen.

Bang voor eventuele wateroverlast koop ik 16 April van Johannes Pigai-magapai zijn vader, een stukje van de veel omstreden grond, om daar de school te bouwen. Later bleek dat hij de eigenaar niet was. We hebben het maar zo gelaten en de eigenaar ook maar 10 schelpjes gegeven. Er komen weer een paar dagen met wat minder kinderen, maar op 19 April zijn er zelfs 25, waaronder zes meisjes en drie tamelijk grote jongens...want alles mag komen. Op Vrijdag 20 April staat er plots een stierwoeste vader met pijn en hoog voor mijn buik. Hij eist met veel kahaal zijn twee dochtertjes terug....Nu Vader, ze zijn mij geen pijn waard. Neem ze maar mee.

Tijdens mijn dutie is er tamelijk veel ribbuit (herrie) rond mijn huisje. Als ik de deur open doe, worden me nota's te koop aangeboden door een jonge man met een vreselijk onsympathiek uiterlijk. Ik geef expres een heel goede schelp. Ik vertrouw de man niet. Met een heel groot gebaar roept-ie het uit : wat een rot schelp ! En tot de omstanders : wat een krent van een vent ! Te beroerd om de kinderen iets te geven. En met veel poeha geeft hij de nota's aan een jongen met een broekje aan. Verdelen ! En hij verdeelde ze onder een groepje jongens die man zelf had meegenomen. Dat was duidelijk. Ik zweeg maar en probeerde die jongeman thuis te brengen. Niemand kende hem maar ik kon hen vertellen dat ik de jongeman bij de zendingsguru in Mogoija had gezien. Later bleek hij Danieël Betuma te heten. Hij had zijn rol goed gespeeld onder Ambonese leiding ! Er wordt door de tegenpartij aardig "gewerkt". Voor

de openingen die als ramen dienen staan onder de schooltijd altijd wel belangstellenden. Dat kan geen kwaad als ze hun mond maar houden. Zaterdag zie ik onder hen ook de nota-koopman staan. Na schooltijd heb ik hem even uitgekleet. Figuurlijk natuurlijk, letterlijk was het niet nodig.

Onze concurrent maakte het zo bont met z'n lastercampagne dat de mensen het door begonnen te krijgen. Op een morgen na de sembajang kwam er eens een man met veel wonden bij me. Ik behandelde hem met sulfazalf en behoorlijk wat verband. Ik hoorde toen een vader van één van de kinderen tegen hem zeggen : ga nu maar eens even naar die lui daarginds en zeg hen dat de pastoor je dat allemaal voor niks gegeven heeft !!! Zo iets doet je weer goed.

Het is wel eens erg moeilijk je geduld te bewaren vooral met de kinderen. Want heel de dag hangen ze aan je. Je kunt geen stap doen of je trapt erop...en alles hoopt op wat eten of in elk geval een bal om er mee te trappen. De kinderen komen en gaan. Van alle kamongs is er geregeld wel iets, maar ze variëren nogal. Want ze komen alleen als ze zin hebben. Van Obano zelf groeit het aantal een beetje. Ze komen ook meestal wel in de sembajang op Zondag. Dan komen er zo in de loop van de morgen ook heel wat kijkers. Ze blijven wat hangen en bidden dus niet bij de guru-tegenstander. De vaders paai ik dikwijls met een plukje lemping-tabak. Ze menen dat ze daar recht op hebben, want hun kind is toch bij de pastoor op school. Een klein voordeeltje als het geloof het roken niet verbiedt. De vrouwen krijgen kralen als ze nota's brengen of werken, maar ze zeuren ook steeds om zout, want om wat zwartachtig, modderig zout-spul uit een steenkali te halen, moeten de mannen dagen lang lopen. Alles bijeen zit ik niet helemaal voor piet-snot, maar een grandioos begin is wel iets anders.

Het zijn hier uitzuigers eerste klas. Meer dan ergens anders willen ze pastoor...alleen maar om de smeer...en dat is heel goed te begrijpen. Het gaat bij deze primitieve mensen om het leven nú ! Het leven dat ze kennen. En dat is hard en kent veel leed en veel angst voor de duistere machten die hun leven en heel de natuur beheersen. Ze leggen zich er fatalistisch bij neer. Ze gaan er aan ten gronde of ze trachten er op de hen eigen manier aan te ontkomen. Aan een andere visie op het leven en wat daarmee samenhangt hebben ze volstrekt nog geen behoefte. Dat is een groeiproces van misschien wel heel lange duur. Het kleine wereldje waarin deze mensen zich opgeborgen voelen, kan je zo maar niet openbreken. Ze hebben trouwens helemaal geen behoefte aan onze levenswaarden en levensvreugden. Het enige dat hen aanspreekt is dat ze er materieel beter van worden. En daar hebben ze hun eigen methoden voor. Onze geestelijke instelling zegt hen niets. Dat kan beroerd zijn en het werk erg moeilijk maken. Toch geloof ik dat de missie in Obano zal slagen. Maar taai volhouden als een terrier is dan wel het parool. Want het zal daar wel vissen in troebel water blijven.

Guru Welerebun tinnert goed, maar op 25 April mag hij school geven. Hij moet er nu maar aan geloven. Natuurlijk help ik hem wat, want Johannes heeft het nooit gedaan. Ik tel 25 jongens en 7 meisjes. Op Koninginnedag gingen we met 30 kinderen naar Enagotadi. Er werd met alle scholen feest gevierd. Ik vond het wel fijn dat de kinderen in Enagotadi ook iets meer van de missie konden zien. De grote nieuwe kerk was ook van binnen nu bijna klaar. Zonder ongelukken kwamen we weer thuis.

We vieren 3 Mei Hemelvaart en beseffen meer dan ooit dat het weinig zin heeft om naar de hemel te blijven staren. Hier moet gewerkt worden en we hopen maar dat de Heer van het Godsrijk ons een beetje helpt.

5 Mei komt guru Henricus uit Uwebutu hier aangewaaid. Hij had daar nog maar één kind op school. Ik dacht dat hij was weggelopen. Maar later bleek dat hij opdracht had mij wat te helpen...Hij bleef twee dagen lang !

Zondag 6 Mei zijn er 40 bidders, waaronder 6 moeders. Intussen wisselde ik met Johannes het school- en timmerwerk. De schoolkerk ligt nu pasklaar op de grond. Het opzetten gebeurde zonder waterpas en op een afstand sloeg

ik met een kennersoog de zaak gade, terwijl Johannes op mijn bevel de schoren vast mocht slaan. Met Pinksteren (13 Mei) stond de school over-eind en van onze concurrent was er nog niets te zien. De eerste school in Obano ! We vierden samen op een droogje "heerlijk" feest, want juist op Pinksteren was het twee jaar geleden dat Johannes gedoopt was. Hij was opgevoed in een Hindu-milieu.

De Eerste Pinksterdag begon met 50 bidzielen in de kerkdienst. In een pakje van thuis dat we na het Koninginnefeest meenamen zaten weer prachtige mooie kralen, op de kop getikt door zus Aaf. Ik doe er wonderen mee. De eerste boomschors voor de school kwam precies op Pinksteren. Vijftig plakken voor één zakje blauwe kralen...en het is nog duur betaald ! Het houtwerk van de school staat al een week zonder dak in de zon te krimpen. Nu kan dat afgemaakt. En alsof men weet dat we eigenlijk wel eens feest zouden willen vieren, kwam er precies op deze dag, tegen de avond een jongeman met een heel stuk van een big. Vers vlees op Pinksteren ! We vieren Kermis net als in Wognum. Het stuk kostte 30 blauwe kralen. Je voelt je soms als een ijsbeer, maar na zo iets kun je weer wat warmte afstralen. Je wilt dan wel weer als een lammetje voor de mensen zijn. Maar blijf waakzaam, want de sluwe uitzuigers weten dan wel raad met je. Wees maar een beetje als een slang, want als ze merken dat je ze door hebt, zijn ze pienter genoeg om daar waardering voor te hebben. Je krijgt de indruk dat de inwoners van dit land de trouw en de aanhankelijkheid van een hond missen, maar daarvoor kennen ze hun meester ook nog te weinig. Dikwijls hebben ze meer van een kat. Een kat die lief is zo lang ze wordt vertroeteld, maar weer wegloopt als ze het bij een ander beter kan krijgen. Zo is de situatie hier. Soms zou je wensen een leeuw te zijn, maar dat beest past niet in het dierencamp hier. Want wat een koning is weet men hier niet. We zingen maar wat mee met de wolven in deze bosrijke streken. We doen als een aap en proberen de schepselen hier maar wat na te bootsen. Mijn gebrabbel moet immers op hen wel heel dikwijls die indruk maken...als komende uit de mond van een papegaai ! Toch is het heerlijk hier te zijn en op de Eerste Pinksterdag eet de pastoor met Johannes van een varkentje !

Op de tweede Pinksterdag wordt er een begin gemaakt met het vlechten van de bambo-matten voor de school. Uit Enagotadi heb ik Jonas daarvoor meegenomen. Jonas die zo graag met een van de meisjes van de pastoor wilde trouwen. Dat werk duurt twee dagen. Woensdag 16 Mei wordt de tent en de hutkoffer naar Ugapuga gebracht. Ik ging zelf mee met de bedoeling nu in Ugapuga te blijven. Zacheus gaat er als een Jantje van Leiden tekeer. De gekste geruchten waren tot Obano al doorgedrongen. Hij is een eigen godsdienst aan het stichten en begint een waar schrikbewind uit te oefenen. Hij zal pastoor zijn tent in Ugapuga in brand steken. En je denkt dan: deed ie het maar, want dan is het met hem gebeurd. Het heerschap kan ons nog veel last bezorgen. Dat hij de pastoor zal vermoorden zal wel grootspraak zijn.

In Jameitagi is er een kleine juwo, een varkensfeestje. De dragers willen er de nacht doorbrengen. Maar ik slaag er in om toch maar naar Ugapuga te gaan. Daar wordt dan als een voorbode van de komst van de pastoor besloten de tent min of meer definitief neer te zetten. Jameitagi laat ik voorlopig liggen en ik wil vanuit Ugapuga de Kamu eens goed verkennen.

De mensen in Ugapuga ontvingen me allerhartelijkst. Maar Donderdag 17 Mei vertrok ik al weer om in Wakeitei met Leo en Lac, mijn verjaardag te vieren. Eigenlijk was er niets om mee te vieren. Alleen de ontmoeting met elkaar en die kan wel eens in een behoefte voorzien.

Zaterdag 19 Mei baggerde ik weer 6 uur lang door de prut om naar Ugapuga terug te gaan. Mijn plan was geweest om daar een dag of drie te blijven. Ik zou er binnenkort gaan bouwen. Er moest materiaal verzameld enz. Maar daar kwam niets van terecht. Ik had in Wakeitei gehoord dat op 25 Mei de nieuwe kerk in Enagotadi zou worden ingezegend.

Jonas die me in Ugapuga zo triomfantelijk had binnen, gehaald was niet met de dragers meegekomen om me uit Obano op te halen. Hij had wel wat anders te doen. Ik was Zaterdag nauwelijks teruggekomen uit Wak-itei of hij kwam met pijl en boog gewapend, mijn tent binnenvallen. Hij was woedend en stond te trillen op zijn benen. "Ik zal hen doodschieten, de dief!" "Wat zeg je me nu, Jonas, hebben ze Anna gestolen?" "Nee, mijn andere vrouw." Dat Jonas er twee had, had hij mij nog nooit verteld. "Ik ga, een pijl krijgt hij door zijn ribben!" Als een tijger stond hij daar en op zijn boog de trillende pijl die de man zou vermoorden. "Jonas", zei ik, "jij bent van de pastoor en ook van de oude pastoor heb je gehoord dat je niemand mag vermoorden, niemand. Hier die pijl", en met een ruk nam ik hen pijl en boog af en zette het geval in een hoek van de tent. "Jij mag niemand doden! Toen ik hier ben gekomen heb jij de mensen verteld dat het nu uit moest zijn met de oorlog, met stelen en met moorden. Met Ikijaabi heb je de mensen mijn woorden doorverteld en gezegd dat de Grote Maker van alles dat niet wil hebben. En nu?" Jonas stond perplex en zei: "maakidi, aniki patoga ipuwe: het is waar, ik ben van pastoor. Hou mijn boog dan kan ik hem tenminste niet doorschieten." Het leven ging weer gewoon zijn gang. De zaak werd gesust. Hoe? Dat zou later blijken.

Het feest van de kerkwijding kwam me erg ongelegen maar ik besloot er via Obano heen te gaan. Zondag na de dienst ging ik maar weer op pad. Onnoemelijk veel keren doorkruiste ik weer beide rivieren en langs de rivier was het pad een en al blubber. De zuiging in de prut, kostte me twee schoenhakken. Twee broekspijpen werden weer een stuk korter gemaakt, weer zat er bijna 7 uur pruttrappen op. Maar ik had dan toch de vreugde dat ik nog weer drie dagen had om in Obano aan de afwerking van de school te kunnen werken.

Donderdag 24 Mei vertrok ik vanuit Obano al heel vroeg met de guru Johannes en een heel stel kinderen naar het feest in Enagotadi. Vol euvele moed stapte ik met Johannes en Amoi (Pius Pekei) in ons kleine Mimica-prauwtje. Hij lag net boven de waterspiegel, maar toen we een honderd meter van de kant waren kwam er een kleine golfslag en het bootje liep vol water. Het was te zwaar beladen en we werden met z'n drieën zo al heel vroeg in de morgen getraceerd op een koud bad in het Panijaimeer. En die badkuip waarin we te spartelen lagen was erg groot en op de plaats des onheils al flink diep. Maar er ontstond gelukkig geen paniek, want het bootje bleef een meter onder het water drijven. We bleven rustig zitten en na een tijdje wachten konden we overstappen in een Kapauku-prauw met vijf schooljongens erin. Ons bootje werd weer leeg geschud en alsof er niets gebeurd was ben ik toen alleen met Johannes in hetzelfde bootje naar Enagotadi gevaren. Het was natuurlijk voorzichtig roeien, maar we wisten dat we ook zonder grote zwemkunst het avontuur wel konden wagen. Er was tijdens onze duikpartij niets verloren gegaan. Alleen was mijn brevier vijf dagen later nog onbruikbaar en er was wat water in mijn horloge gekomen. Het is via de tokohouder in Enagotadi voor reparatie opgestuurd, maar ik heb het nooit meer gezien.

In Enagotadi was het groot feest. Er werden zelfs drie varkentjes geslacht en alle kinderen kregen wat. Ik had nog gehoopt dat er nog wat kruimels van de tafel zouden vallen voor de nieuwe start in de Kamu, maar ik ving bot. Frans was niet scheutig, maar misschien had hij ook wel niets. Twee bijlen, twee parangs waren genoeg voor een stukje grond voor een schooltje en een onderdak voor een guru. Ik werd afgedroogd met wat prutschelpjes - misschien wis Frans de onwaarde er ook nog niet van - en een pakje dat al door een ander was ingepikt omdat het adres verregend was, mocht ik tenslotte als rechtmatige eigenaar mee naar Ugapuga nemen. Het hoognodige eten en de schaars bijeengegraaide spullen voor de komende maanden werden in de prauwen van de schoolkinderen geladen. Johannes en ik kozen ons eigen mini-bootje weer. Het meer was rustig. Maar daar ik onderweg wat last kreeg van malaria werd het mede hierom geen plezierige overtocht.

Zondag 27 Mei werd de sembajang gehouden in de nieuwe school en Maandag wordt de nieuwe hoofdkerk definitief in gebruik genomen. De bouw is geen meesterwerk geworden. Het hout was er te slecht voor en bouwheer had nog geen ervaring !

Om me op te halen waren de dragers uit Ugapuga er al drie dagen, maar de malaria belette me om meteen weer 7 uur door de prut te gaan. Maar Ugapuga wordt ongerust en 30 Mei komt er een nieuwe groep dragers. Of-schoon de schoolervaringen met Johannes niet geweldig waren verliet ik Ohano toch en lag ik Donderdag 31 Mei weer in de oude vertrouwde tent in Ugapuga. Bijna 3 maanden was ik weg geweest. Ik had nu het rijk alleen, maar ook het werk ! ...En Ugapuga was vol verwachting van de dingen die komen zouden. De volgende dag hoor ik dat Paksual, de zendingsguru van Romoo op nog geen 100 meter afstand van mijn tent in Wennekaja geslapen had. De CAMA zit dus ook hier niet stil.

HOOFDSTUK 3

PRUTPASTOOR IN DE KAMU

Eindelijk had Ugapuga de lang verwachte pastoor in haar midden. De mensen zijn er echt blij mee. Op Zondag 3 Juni wordt in de tent de eerste mis gelezen en op de sembajang, die daarna in de open lucht plaats vond, was jong en oud op de been. We houden het maar kort, temeer daar P.Drabbe zijn catechismus en bijbelse verhaaltjes nog niet klaar heeft.

In de afgelopen dagen had ik een mooi stuk land gekocht. Voor twee bijlen ! De mensen wilden nog meer land geven, maar...mijn bijlen waren op. Vooruit nog een stukje ! Het kostte me één van de twee parangs, maar ik was er erg blij mee. Het ging me aan het hart dat ik niet meer kon kopen. Maar Enagotadi had gezegd dat een schooltje en een eenvoudig tuintje voldoende was.

Als pastoor van Enagotadi had ik al meerdere keren kennis gemaakt met mensen die zeiden dat ze uit de Kamu kwamen. Op het kaartje dat ik had, stonden wel de Wisselmeren, maar overigens was het blank. De Kamu-mensen kwamen via Tigi naar Enagotadi. Ten Zuiden van Gaagokebo lag een pas naar Ugapuga, maar wat je vanuit Tigi kon zien waren alleen maar bergen. Hoe lang het lopen was, kwam ik pas later aan de weet. Ik vond de lui uit de Kamu vriendelijke mensen en ze kwamen altijd wat verkopen. Meestal waren dat bananen of zoete aardappelen. Soms ook wat ritja (een soor Spaanse peper) en gemberknolletjes. De mensen waren bij de koop nooit lastig en de meesten hadden de adama patoga (Tillemans) wel eens ontmoet.

Ik had al heel gauw een mooi stukje grond aan de Pigijai. Goede hoge grond, zoals trouwens alle grond in deze hoek. Het beste van de WM. Ik gevoelde me als Jacob en zijn zonen toen ze het land van Gosjen waren binnengetreden. Het was alsof de Heer zei : denk niet meer aan het verleden. Het begin is er al. Een weg door de steppe (Isa.43,18-22), Maar dat laatste was niet waar. Hier liepen de mensen nog als varkens door de prut. Je zou zeggen : onbegonnen werk...als je de blubber overal zag. Maar ik kwam vooral voor de mensen. En ik zou aan den lijve ondervinden wat in het verhaal van de drie gezellen staat : jullie zullen ook mensen aantreffen, die jullie met vreugde aanvaarden en naar jullie woorden zullen luisteren (nr.36-40). Franciscus trok zich met een groep medebroeders terug in "de bocht van de rivier" Rivo torto heette het. Maar ik zat hier maar alleen en had geen enkele medebroeder bij me. Maar ik ~~voelde~~ me als een echte Christen, een zwerver, ongewapend, in geen enkele veiligheid geborgen. En als iemand me gevraagd zou hebben, waar is je klooster ? Mijn antwoord zou ook geweest zijn: heel de wereld is mijn klooster. Met Franciscus had ik gemeen dat eigenlijk niemand mij duidelijk maakte wat ik moest doen (Testament 4) Hoe ik het moest aanpakken. Maar ik stond onbevangen tegenover alles wat zou kunnen gebeuren.

Ik moest een weg zoeken in het onbekende land en vooral een weg naar de mensen. En ik woonde nu tussen die zich één voelden met de natuur. Tussen mensen die luisterden naar de vogels in de lucht. Tussen mensen die een omweg maakten als slangen hun weg doorkruisten. Mensen die zich in de maan-heldere nachten blij en veilig voelden.

In het gebied waar het Ekarisch gesproken werd lag Ugapuga eigenlijk centraal. Er was een goede verbinding met Tigi. De moerasgrond leek me erg geschikt om er tuinen te maken. Om het schoolprobleem op te lossen bleek een internaat in Enagotadi noodzakelijk, maar daar was geen eten voor een internaat, bestemd voor een groter gebied. De oplossing in Tage vond ik problematisch. Hier in Ugapuga zou selfsupporting wel mogelijk zijn. Voor de kinderen in de uithoeken van de Kamu zou een centrale school later misschien de oplossing zijn en voor Tigi dat alleen maar arme gronden had, zou het mogelijk later ook een grote steun kunnen zijn.

Dit speelde allemaal al wat door mijn hoofd toen ik besloot in Ugapuga te beginnen. Het advies van Misaël, om de Kamu vanuit de Obano-pijp open te leggen, legde ik dus definitief opzij, want in Ugapuga zag ik goede kansen om te starten.

Voor de vriendelijke mensen in deze hoek was het in ieder geval een opluchting dit te horen. En Jonas zag nu de vooruitgang van Uganuga helemaal zitten. Natuurlijk speelde bij alles mee dat de rijke spullen niet elders terecht zouden komen. Die angst was nu definitief voorbij. Ik zou nu eerst in Uganuga een school gaan bouwen. Als er dan een guru komt zal ik de zaak weer verder gaan bekijken. Zo gauw mijn handen weer vrij zouden zijn, zou ik zelf weer een ander contactpunt zoeken en zo droomde ik toen al van een stuk of drie guru's als verbindingsposten naar Modijo, want daar zat Auki al jaren lang te wachten !

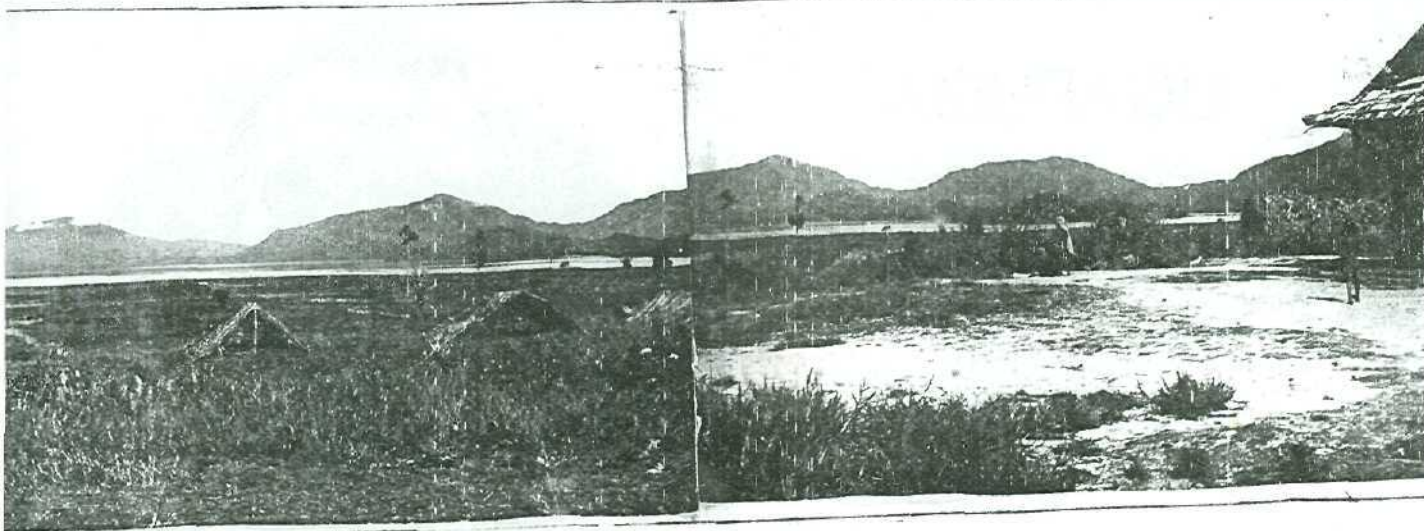
Intussen lag alles klaar om in Uganuga een "eenvoudig schooltje" te bouwen, zoals men mij in Enagotadi gezegd had. Hout, boomschors, bambu, alles lag er al toen ze me Donderdag 31 Mei uit Obano hadden ongehaald. Ik kocht eerst met wat schelpjes, maar die waren gauw op. Maar met de blauwe kralen van mijn oudste zus deed ik wonderen. Zelfs de pagger werd er mee betaald.

Maandag 4 Juni komen in de loop van de namiddag de Mimica-guru's van Kigou en Onago me helpen om al vast de grondbalken en de gebinten te tuintjangen (disselen, afhakken met bijl of parang). Hun komst was een tegemoetkoming van Leo, mijn buurnastoor in Tigi. Als de guru's Vrijdag weer naar hun kampongs gaan, ligt er nog heel wat hout, afgetekend en wel, klaar om pennen en gaten te maken. Want daarmee waren de heren nog niet klaargekomen. Die gaten werden met de beitel gehakt, we hadden toen nog geen gatenboren.

Jonas had me intussen goed geholpen, maar hij wilde er zelf toch ook wat beter van worden. Hij wil goedkoop ook zelf een goed huis bouwen. Toen de Papua-guru's weg waren vonden we, even buiten de pagger, een hele hoop boomschors. Allemaal netjes door Jonas ingepikt. Maar hij liep tegen de lamp. Dat gaf natuurlijk een groot kabaal, want dat hoef je niet te nemen. Bij Kapauku's zeker niet. Maar alles werd weer in der minne geschikt. Jonas bracht met een stel vrijwilligers 10 grote rollen boomschors voor straf en tranen van schaamte maakte alles weer goed.

Jonas heeft later een flink huis gebouwd en van achter mijn pagger kom ik getuige zijn van de huiszegening, heel de familie was present. Een heel waardig oud mannetje met lange baard leidde de plechtigheid. Precies een patriarch. Hij kon zo uit het Oude Testament zijn weggelopen. Met takken in de grond werd een rotan rond het huis gespannen. Het mannetje begon met een lang prevelement. De ernst van de zaak was van zijn gezicht en van dat der omstanders af te lezen. Alle kwade geesten werden weggejaagd en met een blauwe daagu-pant werd het huis besprenkeld en de zegen over de bewoners afgeroepen, terwijl de afbakening werd weggebroken.

Toen later de kerk gebouwd was gebruikte ik ook de daagu-plant en besprenkelde daarmee tijdens het "asnerges me" de mensen.

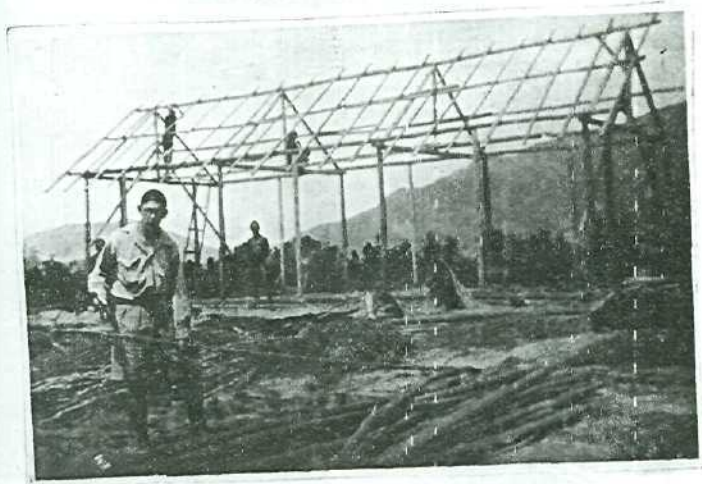
Tijdelijk naar Tigi.

Ik trof er Lac.en Leo op het dak.

In Kigou woonde Mathias.

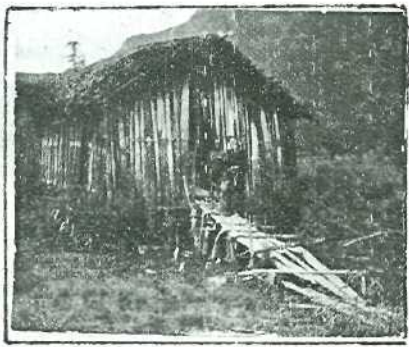
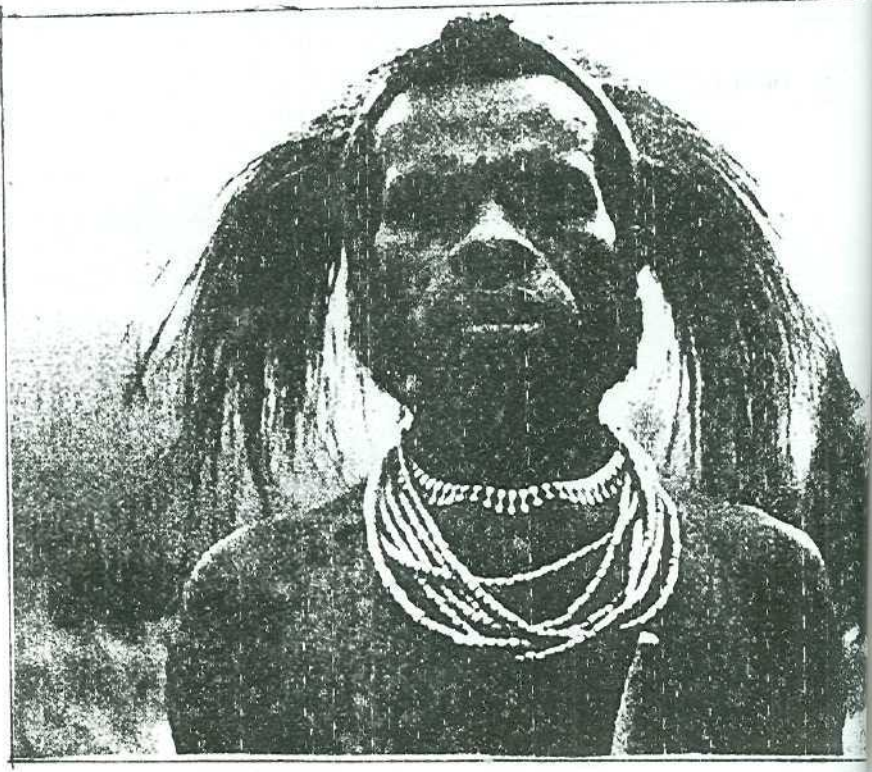
Zaakwaarnemer.

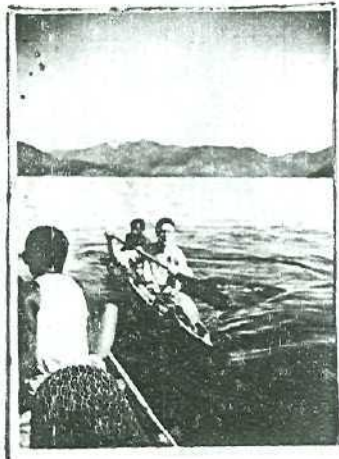
Met Willem het meer op.

UGAPUGA

Jonas Mote.

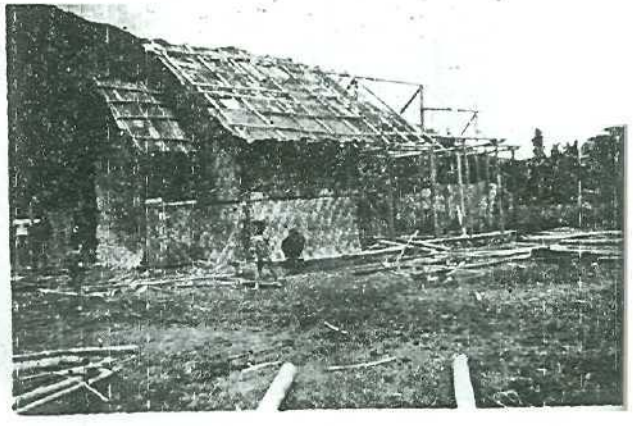
't Eerste overnachtingshuis.

Even Ob

Terug in Ugapuga.

Het pisanghuisje.

HET PISANGHUISJE

Zondag 10 Juni moest ik de H. Mis afbreken. Maandag en Dinsdag weer. Ik moest me gewonnen geven. Een verwaarloosd wondje van de laatste tocht uit Ohano was geworden tot een grote pijnlijke wond. Ik krepeerde van de pijn. Ik zou met Johannes en een guru-catechist uit Tigi, het schooltje afmaken. Maar die guru uit Tigi kwam niet. Johannes kon alleen wat afgetekend was, afmaken. Intussen lag ik met flinke koorts op wat gedroogd gras en een oude zak in de tent. Ik had Leo in Tigi laten weten dat ik in de tent lag te rotten. En ik vroeg of hij met Lac een dag of drie zou willen helpen het schooltje af te maken en het op te zetten. Dan kon ik tenminste onder een dak liggen. De guru's konden wel gaten en penen maken en helpen, maar het opzetten van de schoolkerkjes en guruhuizen was het privilege van de pastoors en in de loop der jaren zouden dat er heel wat worden.

Leo en Lac waren zo ook alle dagen aan het werk en Leo durfde Lac niet te vragen om nu ook nog in de Kamu te gaan timmeren. Leo had Lac voorgespiegeld met hem een dag of wat mee te gaan naar het "pisanghuisje" in de Kamu bij Peul. Maandag 18 Juni ging het naar de Kamu, maar het werd voor Lac een bittere teleurstelling toen ik na de middag vroeg om nu maar met het werk te beginnen. Even barstte er een bom, maar Leo wist de zaak te sussen. De ernst van de zaak drong ook tot Lac door, toen ik hem de grote onen wond liet zien, het bot lag bloot. Ik had koorts en kon geen poot verzetten. Ik had geen medicijn en bijna geen verband. Maar Leo zei: "Peul, je hebt nog zout. Het is een paardenmiddel, maar doop een handdoek in pekewater en probeer zo de wond te zuiveren, tot het vuil uit het been is weggetrokken." Dat heb ik toen maar gedaan. Leo en Lac hebben samen drie volle dagen hard gewerkt en dank zij hun hulp was op 23 Juni het schooltje zo ver gevorderd dat ik er - hoewel gebrekkig - in elk geval in kon liggen. Het was nu een misverstand geworden, maar ik had me wel voorgenomen, mijn medebroeders als het enigszins kon nooit meer te belasten door hen te vragen mij te helpen.

Johannes kon eigenlijk niet uit Ohano weg. We hoorden dat de zendingsguru ook zijn tent in Ohano had opgeslagen, het wordt daar ernst. Maar de dag daaron had Mustamu de tent weer afgebroken, zeker niet gezellig genoeg. Toen mijn huis "tochtvrij" was liet ik Johannes weer vertrekken, dat was op 27 Juni. We hadden weer ruim drie weken samen de tent gedeeld. Hij had geen leuke thuiskomst. Er bleek hij hen ingebroken te zijn, door het dak van boom-schors heen. Een bijl die ik had achtergelaten om er eventueel nog wat grond voor te kopen, was gestolen. Verder was Jan een mes kwijt en drie broekjes. Mijn spulletjes had men laten liggen.

Begin Juli gaat Leo vanuit Tigi naar Enagotadi. Daar is intussen een dokter aangekomen. Leo vertelt dokter Boelen van mijn voet. Maar de dokter kan onmogelijk weg en zo komt Leo met de mantri (verpleger) 3 Juli in Ugapuga aan. Hij heeft dragers uit Tigi meegenomen om de "doodzieke" Kamu-pastoor op te halen en naar Enagotadi te brengen. Ik wist niet wat ik zag en hoorde. Want ik had juist een brief naar Leo gestuurd met het bericht dat het zo goed ging, maar de guru had hem 's avonds toen hij thuis kwam, de brief niet gegeven en Leo was zonder naar iemand om te kijken, de volgende morgen meteen door gestiefeld naar Ugapuga. De met penicilline zwaar gewapende mantri, kon geen spuitje aan mij kwijt. Het pekewater had goed geholpen. De wond zag er prachtig uit. De dragers uit Tigi konden als troostprijs de eega van een guru naar Enagotadi brengen. En ik kon op 9 Juli weer Mislezen.

10 Juli kreeg ik een brief van guru Johannes uit Ohano. De zendingsguru is daags tevoren bij hem geweest. Hij kwam aanbieden om de diefstal te regelen. Hij zou dan de politie een brief sturen en zo zouden de gestolen goederen teruggebracht moeten worden. Johannes zei hem, dat hij de pastoor had ingelicht en dat die de zaak zelf wel zou regelen. De volgende morgen lagen de gestolen spullen in de school, behalve de broekjes van Johannes. Diezelfde

morgen kwamen Truthman en zijn lieve guru vragen of de spullen al terug waren en of de politie al was ingelicht. Wel erg verdacht ! Indertijd had ik Frans van het gebeurde in Enagotadi op de hoogte gebracht. Voor Truthman had ik een briefje in het Engels opgesteld met het verzoek Mustamu eens onder handen te nemen, daar er zo toch van een goede verhouding in Ohano geen sprake kon zijn. Maar de man in Enagotadi gaf dat briefje niet door. Hij vond het beter de Zending maar niets te vragen. Meyer Ranneft had hij wel over die diefstal verteld, Johannes had dat trouwens ook gedaan. Op 16 Juli waren de politie en tuan Bestuur Tenu naar Ohano gekomen, want guru Mustamu had laten weten dat er weer oorlog was. Het bleek een loos bericht. Terloops is toen door hen in Ohano gevraagd wie er gestolen had. Natuurlijk wist niemand dat, ook Mustamu niet ! Dat was het hele onderzoek. Wel had de B.A. Tenu gezegd dat alle kinderen die op school waren geweest nu weer naar school moesten gaan. Zo niet, dan zou de politie ze opsporen, dit had goed succes.

Op 1 Aug. ging ik zelf weer naar Ohano om te kijken. Het kostte me voor de derde keer een schoen. Ik liep tenslotte op elf spijkers. Voortaan zou ik naar Ohano toe, hamer en knijptang meenemen om de spijkers uit de schoenen te trekken !

Intussen waren er in Enagotadi nieuwe guru's aangekomen. Ik ging vanuit Ohano er meteen heen om er één voor Ugapuga op te halen. De naseveling ! De Kamu kreeg niets van de bedeling. 6 Aug. was ik via Ohano weer thuis.... zonder guru... en een beetje kreupel.

6 Aug. ging ik weer eens op buurtbezoek bij Leo. Eens horen wat hij van de Kamu wist. Misschien had hij wel een kaartje. Maar Leo had niets. Dat kaartje heb ik na vele verkenningstochten later zelf maar gemaakt. Het bleek nog te kloppen ook. Leo vertelde dat er door de heer Paksual in Bomoo nogal denigrerend gesproken werd over de "zwarte Papua-guru's" die er van de missie nu waren hoven gekomen. Zo probeerde hij die guru's een minderwaardigheids-complex te geven of hen "Malu" (verlegen) te maken voor de mensen...alsof deze kust-papua's heel wat minder waren dan de „blanke" zendingsguru's uit Amhon !

Leo had bij de guru-bedeling ook een kust-Papua gekregen. Deze Henricus was getrouwd. Dat was erg mooi, maar wat erger was : Leo had het er erg moeilijk mee z'n catechisten eten te geven... en ik had eten zat. Ik deed Leo het voorstel mij die Henricus plus eega maar te geven. Voor hem twee eters minder. Over een maand zou er een "blanke" guru, een Keiees, voor de Kamu komen en die was waarschijnlijk ongetrouwd, die zou hij dan mogen hebben. We dachten dat Frans dat, als schoolbeheerder, wel goed zou vinden. Zo kwam ik blij en onverwacht met het guru-echt naar uit de Muju in Ugapuga aan. In het altaar-uitbouwte van het schoolkerkje kon het stel voorlopig wel wonen. Voor mij bleef aan de zijkant nog een plaatsje over waar ik rustig op de zak, die ik had, nog wel kon slapen. We maakten die week samen wat schoolbanken of iets dat daarop leek.

Overal werd er gesproken over het feit dat de school na de Zondag zou beginnen. Terwijl er velen de school aan het bekijken waren kwam Jonas opdagen. Wat leren ze daar ? Toverbriefjes schrijven, zei er een. Maar Jonas wist er meer van. Hij was vóór de oorlog toch ook een tijdje op school geweest. Op een zwart bord, gemaakt van ruwe planken, schreef hij allerlei tekens en haakjes. Ze moesten de letters voorstellen. Jonas kon ze in elk geval lezen, ani epi...ik weet...Voor mij was het allemaal hiërogl'y'fen-schrift. Totaal onleesbaar. Maar het verhaal van Jonas maakte in elk geval indruk. Jonas, die de pastoor een beentje had willen lichten, door een stapel boomschors te stelen die bestemd was voor de schoolkerk, legde nu als een andere Pepone het volle gewicht in de schaal voor het welzijn van de gemeenschap in Ugapuga ! ...en ik stond er bij te gnuiven als een andere Don Camillo !

Zondag 19 Aug. hield guru Henricus de sembajang en Maandag begon hij met de school. Er waren 36 leerlingen. Zelf was ik Zaterdag er voor, weer naar Ohano gegaan. Onze concurrent had nog geen blijvende woning al lagen de houten er al toen ik daar voor het eerst aankwam. Er kwamen die Zondag 11 moeders, 3 vaders en 60 kinderen naar de kerk. Johannes werkte wel ijverig, maar in de school zijn de vorderingen niet bijster. De guru's moesten dus weer wat bijgewerkt worden. Na afloop ging ik de bekende weg weer terug naar huis.

Zondag 26 Aug. krijg ik van Frans een briefje dat guru Henricus direct terug moet naar Tigi, daar hij als "schoolbeheerder" "na eerst de pastoors gehoord te hebben" zelf uitmaakt waar uiteindelijk de guru's moeten komen. Natuurlijk is dat zo ! Maar onder die woorden klonk het verwijt alsof ik geprobeerd had Leo te beïnvloeden en tegen alles in mijn eigen wil doordreef, alsof ik met opzet de knuppel in het hoenderhok wilde gooien. Dinsdag 28 Aug. gaat de guru terug naar Leo en moet ik van armoe zelf in de school gaan staan. Er zijn 41 leerlingen. Van de kinderen kun je veel leren, maar het moet niet te lang duren. De pastoor moet vrij zijn om te tourneren, om met de mensen kennis te maken. Ik moet nodig naar Joutapuga want daar is de zending ook al aan het werk. En de Mapija, waar Anku woont, wacht al heel lang. En wat weet ik eigenlijk van de Kamu ?

7 Sept. ga ik even "kedaa" (op en neer) naar Joutapuga. Het moet een mooie kampong zijn met een agu-bos vlak in de buurt. Mooi timmerhout dus. De weg er heen was een groot modderballet. De kampong viel me tegen. Joutapuga is lang geen Ugapuga. De omgeving was ook niet veel. Ik telde 12 huizen en maar 20 - 25 kinderen. Het volk was zeer vriendelijk en smeekte om een guru. Mocht die komen, dan zijn er zeker wel andere plaatsen die eerder in aanmerking komen. Mijn residentie zal voorlopig Ugapuga wel zijn. Na Joutapuga bezocht ik ook de andere kampongs in de buurt. In de school en bij het bidden in de openlucht-kerk is dit duidelijk zichtbaar: Ugapuga heeft wel kans van slagen !

Nu zijn de Kapauku's in het begin altijd wel enthousiast, maar wat er van zij : ze willen nu overal de pastoor. Zelfs in Wennekaija. Vooral Ikijaabi (Doudegaamoje) van Joutapuga en Jonas Mote schreeuwen elke Zondag hun kelen schor en onderstrepen hun woorden met drifdansen. "Geen Zacheus ! Geen pendita (zendeling) ! Tigi, de Kamu, de Mapija en ten Zuiden van Panijai is van de pastoor ! De adama-patoga was er het eerst. Aldus mijn eerste kerkmeesters. Eigenlijk gaat het geweldig in Ugapuga.

En Ohano ? Het blijft een zorgenkind. Vrijdag 21 Sept. ben ik er weer heen geklauterd en geprutterd. 20 kinderen op school. Ik was niet lekker en kon de kampongs deze keer niet bezoeken. Behalve de schoolkinderen zijn er maar een paar vrouwen in de sembajang, de zendingsguru zit er nu bijna vast. Had ik maar bilocatie, dan kon men de pastoor ook in Ohano zien zitten. Ik kan er maandelijks heen lopen, maar meer kan ik ook niet. Zeker niet, nu ik ook nog in de school moet staan. En ik kan Ohano toch niet ruilen voor Ugapuga, waar nu al 54 leerlingen zijn. En Zondags meer dan 200 hidzielen. Een plaats met veel eten en goede grond. Er is daar altijd de mogelijkheid iets groters op te zetten.

Dinsdag loop ik vanuit Ohano op weg naar huis even door naar Wanitali. Een mooie hoek, daar moet zeker een guru komen. In Dada woonden ook aardig wat mensen en ik denk dat de grond er ook goed is. Daarna volgde ik de weg die Cator en van Echlhout ook naar Tigi gevolgd waren. Door veel prut en water ging het langs de heuvels over Dududuai en Mukekebo naar Ugapuga. Een erg overzichtelijk wandelingetje. Het schetskaartje dat ik er van maakte, bleek later niet eens zo gek te zijn. Ik zag langs die prutweg weinig of geen kinderen. Alleen in Mukekebo stond een bedehuisje. Pigai-tuanni vertegenwoordigt hier Zacheus. Dit was ook de enige plaats waar men niet om een pastoor of een guru vroeg. Eenmaal thuis groeide het plan om van Ugapuga toch maar een pastoorsplaats te maken. Ook strategisch is het een mooi punt om de Zending het binnendringen vanuit Gaagokebo wat tegen te houden. Ik kocht dan ook langs de Pigijai nog maar een mooi stukje grond om er een pastoors-

tuintje van te maken. En ik verlang er naar de Kamu rond te kuieren, want daar wonen toch wel een 5000 mensen, maar de school houdt me nog vast.

Op 4 Oct. vier ik het feest van Franciscus op mijn eentje. Leo komt 24 Oct. bij me op bezoek. Hij is jammer genoeg het kappersvak niet meester. Dus pluk ik me zelf maar wat. We besloten de eerste week van November naar de Mapija te gaan. Dokter Boelen wilde ook graag mee. Hij was er erg in geïnteresseerd de mensen daar op te zoeken, waar Dr. Bijlmer ze het eerst had ontmoet. 29 Oct. ga ik nog gauw even naar Obano. Maar ik sta daar voor een vaste deur. Johannes is 25 Oct. naar Enagotadi vertrokken om voor hemzelf en voor mij de maandelijkse benodigdheden op te halen. Maar Frans dacht: die kan me mooi wat helpen met de bouw van de pastorie. Alsof er bij mij geen werk was! Alsof Obano geen zorgenkind was. Alles werd daar gedaan om pastoor zijn kinderen af te troggelen. Je loopt niet graag voor niets. Ik weet nog 15 kinderen bijeen te krijgen en geef nog drie dagen school. 2 Nov. ga ik met de dragers zonder barang naar huis terug. Mijn proviand voor de Mapija is beslist onvoldoende en ik laat dus een briefje achter voor de guru om mijn spullen direct naar Ugapuga te sturen. Thuis aangekomen zie ik veel vreemde gezichten. Een hele deputatie uit Obaijo en Mukekeho. Ze hebben drie kinderen voor de school meegebracht. Ze zullen voortaan bidden met de pastoor. Ook de Pigai-tuanni is meegekomen zei: "ik ben tot nu toe niet gekomen omdat ik bang was voor Zaceus". Jammer dat ik juist nu naar de Mapija moest.

Zaterdag 3 Nov. was er een juwo in Joutapuga. Natuurlijk ging ik er gauw nog even heen. Voor zover ik het zelf al niet doe wordt ik vóór het juwohuis door Ikijaabi en de kepala van Atouda aan den volke voorgesteld. Iederen moest van hen ook de pastoor iets geven. Maar de heren bleven zelf buiten schot. Ik gaf Ikijaabi vijf hele mooie schelpen, maar ik kreeg slechts een peststukje vlees. Toch ging ik met een aardige tas vlees naar huis. Want vele vrouwen gaven me een aardig stukje vlees. Op de juwo zag ik de Pigai-tuanni tersluiks naar huis toe gaan. Van Mukekeho waren er de volgende dag wel enige bidders, maar Pigai-tuanni zag ik niet.

DOKTER BOELEN IN UGUAPUGA

Als enige blanke die in de Kamu woonde genoot ik op de juwo in Joutapuga veel belangstelling. Ergens had ik toen in de Kamu een benijdenswaardige positie. Ik had geen concurrentie van andere diensten. Er was nog geen Bestuur. Geen politie en geen zending. Uganuga was de enige plaats waar de Kapuaku's de vurig begeerde bijlen, parangs, messen, schelpen, kralen en spiegeltjes konden bemachtigen. Maar ze moesten er dan wel bouwgrond of materialen als hout, bambu, boomschors en eten voor geven. Ik had de markt zelf geheel in handen. Een groot verschil met Panijai en Tigi. Ik had op de juwo een goede dag. Ik zou mijn gasten, Leo en Dokter Boelen, eens lekker kunnen tracteren, want ze zouden die namiddag naar Uganuga komen. Samen zouden we Maandag op tocht gaan naar de Mapija. Met een stel hongerige dragers was de dokter Vrijdag in Wakeitei aangekomen, maar nota's voor de dragers waren er in Tigi niet. Na een nachtje slapen in Wakeitei ging het Zaterdagmorgen vol goede moed verder. Met de bekende uitgeholde boomstammen ging men het Tigi-meer over. Hoe het verder ging vertelt dokter Boelen zelf in zijn verslag: (zie ook zijn boek Dokter aan de Wisselmeren pag. 48).

"Na bijna twee uur varen bereiken we de kampong Itogakeho... Ook hier zijn geen nota's voor de dragers. We spreken ze moed in met verhalen over het rijke land van de Kamu... Na ruim 2½ uur bereikten we Ugapuga aan het riviertje de Pigijai. De ontvangst is geweldig en vóór het huis van pastoor Steltenpool bereikt te hebben, hangen aan iedere arm wel vijf schoolkinderen. De Kamu-pastoor is juist thuisgekomen van de juwo in Joutapuga en heeft veel varkensvlees meegenomen. Iedereen dringt mee het huis binnen en biedt pisangs, kleine citroenen, lombok, gemherknollen, kladdje en nota's te koop aan. Na de koffie doen we onze inkopen. Alles voor eenheidsprijzen: een kleine schelp.

Men is hier nog niet verwend. Ook kleine stukjes varkensvlees, smoezelig en ondefinieerbaar, kopen we op met de bedoeling ze met de soep te steriliseren. Van de juwo hebben de kamponghewoners veel vlees meegenomen, een bijzondere lekkernij voor een Kapauku en ze zullen de avond zingend doorbrengen.

4 Nov. vóór de Zonda gsdienst wordt er buiten druk gevoethald, onder krijgsgewoel, volgens onbekende regels. Mannen met pijl en hoog in de hand, jagen mee achter de bal. In de geest zie ik al een paar koteka's (schaamkokers) sneuvelen. Een paar jonge mannen vliegen onthutst naar de kant van het veld, gaan op hun hurkje zitten en wachten tot een bevriende relatie uit zijn draagnet een nieuw instrument tevoorschijn tovert. Fier treden ze daarna het strijdperk weer binnen. Wanneer onder gezang de kerkdeputatie uit Joutapuga verschenen is, begint de bidstond in de open lucht voor wel een 300 mensen, (de dokter maakte er een mooie foto van). Na afloop springt de kepala van Joutapuga op en vertaalt de inhoud van de preek nog eens in goed Kapauku's. Met veel gebaren en met eigen gekozen voorbeelden. Iedere Kapauku is een geboren redenaar. Een andere kepala kan dit niet op zich laten zitten en doet het nog eens op zijn manier na; diverse ouderen in de gemeente verheffen zich en doen hun duit in het zakje. Men waina't (driftdans) en zo lopen spoedig overal de heren heen en weer, de benen hoog optillend en met de voetzolen een roffel op de grond slaand, zodat men verwacht dat men nu wel aan de beslissing op pijl en hoog toe is. Het is evenwel slechts de bekrachtiging van wat ze zeggen of verlangen.

Na de kerkdienst onderwerp ik 56 schoolkinderen aan een onderzoek en geef daarna vele salversan-injecties, de eersten in het Kamu-gebied. "

U merkt het wel; de dokter heeft zijn ogen uitgekeken en ik vond het fijn dat hij na afloop van het onderzoek sprak over een gezond stel schoolkinderen. Dr. Boelen vervolgt zijn verslag aldus :

"De vestiging van pastoor Steltenpool maakt een enthousiaste indruk. Het huis met aangebouwde kerk en school is klein, maar gezellig. De tuin, geschapen uit een manshoog rietveld, ziet er goed onderhouden uit. De bevolking is nieuwsgierig en vrijpostig maar niet bijzonder brutaal. Wel moet de hele dag door de kleine kamer van 3 bij 3 meter schoongeveegd worden van mannen, vrouwen en kinderen, die er zich onproppen en elkaar de kleine raamopening uitduwen. "

NAAR DE MAPIJA

Het was de droge tijd van het jaar. Ik gaf de school een paar weken vrij en zo gingen we Maandagmorgen 5 Nov. al vroeg op stap naar de Mapija. We zouden de weg volgen die Leo indertijd met Tillemans gelopen had. Via Mauwa gingen we naar Degeididee. We lieten Moanemani dus westelijk liggen. Maar daar stonden toen practisch ook geen huizen. We liepen door naar Ideedagi. Daar sloegen we ons eerste bivak op. Wij logeerden in de tent. De dragers maakten een afdakje van Pandanusbladeren, met takken en riet van alle kanten goed dicht gemaakt om de kwade geesten er buiten te houden. Zo gauw het vuurtje brandt, poffen ze zeer tevreden hun nota's om daarna op hun pandan-regenmat, met het draagnet als kussen, heerlijk in te slapen.

Van Ideedagi gingen we via Jalegunu naar Dawaigunu. Hier liet men ons een oude schoen zien, die men als aandenken aan Tillemans, daar nog steeds bewaard had. Vandaar naar Adauwo. Op vele plaatsen was de weg reeds opengekapt, want onze komst was bekend. Grote boomstammen over het pad waren zelfs van opstapjes voorzien. Eindelijk was het zover, na de Kamu zou nu ook de Mapija wel gauw zijn pastoor krijgen...en dan zouden de zegeningen van de blanken ook onder hen worden uitgestrooid. Overal werden we gastvrij en met feestelijke rondedansen ontvangen. Vele varkentjes lieten het leven en knolvruchten, nota's, suikerriet en ander eten was er in overvloed. Vanuit Adauwo ging het over Timeepa richting Modijo. Auki had alles geweldig georganiseerd. Iedereen was enthousiast. Ons laatste bivak was in Pagaitikebo. Met open armen en een brede glimlach kwam Auki daar op ons af. Toen de ochtendnevel de volgende dag was

opgetrokken, barstte de nieuwe dag open in overvloed van heerlijkheid. Wat kan een morgen tussen de bergen dan heerlijk zijn! Van nu af nam Auki de leiding. Maar Auki had geen haast, want het pad dat wij zouden volgen naar zijn kampong, was nog niet helemaal schoongekapt. We bezochten eerst nog een kampong waar zijn getrouwde dochter woonde. Daar werd gerust en iedereen genoot van het suikerriet dat in overvloed werd aangedragen. Daarna gingen wij naar het Pogi-dal, een zijdal van de rivier de Mapija. De bergheiling was vrij steil. Zo kwamen we aan de Pogi en daarover lag een splinternieuwe rotan-brug. Bijna maakte de dokter een lelijke val toen zijn schoenen uitgleden op een enorme rots vlak bij de rivier. Maar gelukkig ving een van de dragers hem op. Een rotanbrug, die hoog boven een kolkende rivier hangt, oversteken is een akelige gewaarwording, want je moet je met beide handen uitgestrekt, vastklampen aan de zware rotanbundel half boven je hoofd en je dan over een wankele ondergrond voortbewegen. Het voetstuk is wel met korte rotannetjes vastgebonden aan beide rotans die je vasthoudt, maar je mist toch de grijptenen die de Kapauku's hebben. Aan de hand van behulpzame mannen kwamen we gelukkig allemaal veilig aan de overkant. Ik geef nu het woord aan Dokter Roelen : Dokter aan de Wisselmeren, pag. 154-156.

"Aan de overkant rustten we nog even in een kampong en toen allen bijeen waren, begon Auki de groen op te stellen voor de aankomst in zijn kampong. Voorop ging de indrukwekkende rij van onze dragers met tent en blikken. Dan vlak daarachter, met Auki aan het hoofd, wij drieën ; daar mocht niemand meer tussen komen en daarachter volgde de grote groep voetvolk uit de omgeving. Auki beval : "zingen"! en zo bereikten we de eerste hutten van de kampong Modijo. Daar was het niet een wild gedrang van Kanauku's, zoals in de vorige kampongs, die we bezocht hadden, maar de øzinshoofden stonden plechtig met hun hele familie vóór de hutten. Ieder had de mooiste kralen om en enkele mannen waren zelfs in een oude jurk gekleed. De vrouwen stonden te heupdraaien met de handen op het hoofd en lieten de borsten tegen elkaar in draaien. Aangezien ook de grootmoeders hieraan meededen, was het meer een hartelijk dan een schoon gezicht. (Wij noemden het de kontjes- en uierdans.)

Zingend liep onze groep langs de hutten, waarvan de bewoners zich bij ons aansloten en zo kwamen we gemeenschappelijk voor de woning van Auki, waar in een kringetje rond de dansboom gerend werd. Hierna stelde Auki ons persoonlijk voor aan iedere man, vrouw en kind van de kampong voor.

Met enige plechtigheid waren we naar het huis gebracht, dat de bevolking voor ons gemaakt had. Het was van bābu gevlochten en stond op pootjes. Geen spijkers waren er bij gebruikt, alles, ook de deur was met rotanverbindingen vastgemaakt. Vlak er achter was een W.C., afgekeken van het model dat Dr. Bijlmer in 1935 op zijn tournee gebruikt had en hygiënisch volkomen verantwoord. Water om ons te wassen was er evenwel niet. Een Kapauku bracht me naar een poel met geel leenwater in een tuin. Daar nam ik een bad en toen ik er eenmaal inzat, kwam mijn begeleider naast me zitten en wenste de sensatie te ondergaan van geheel ingezeept te worden. Binnen een half uur leverde hij de Tigi-pastoor hetzelfde.

In de schemering gingen de kleine jongens dansen rond de boom vóór Auki's huis. De pastoors en ik deden ook mee. De Kapaukujeugd, die inde gaten kreeg, dat ie de grote vreedelingen zo maar ongestraft kon aanraken, streefde onze armen en hield bij tientallen de hand vast. Ze vroegen er gewoon om eens flink aangehaald te worden.

Onze dragers hadden een bivak achter ons huis. Neuriënd waren ze daar aan het stemmen en het klonk als een orgel. Plotseling brak luid hun gezang los. Ze zouden de Mapija-mensen eens laten zien hoe men rond het Tigi-meer en in de Kamu-vlakte danst. Dicht opeengedrongen kwamen ze met kleine pasjes naar buiten.; hun gezang galmde tussen de hutten en het werd een groot dansfeest van onze dragers, waarbij de Mapija-mannen zich bescheiden op de achtergrond hielden. De vrouwen niet. In hun lichtgekleurde dansschortjes, die extra opvielen in het heldere maanlicht, heupwiegden ze voor de drom zingende mannen uit. Ook de kleinere meisjes en de jongens, die nog niet zo precies

wisten tot welk geslacht ze behoorden, deden aan dit heupwiegen mee. Rond de hele troep rende een vijfjarige peuter, slechts gekleed in een bengelend schelpje voor de buik.

In dit door de volle maan overgoten dal, ver van Enagotadi, was het niet moeilijk ons tussen de gastvrije mensen volkomen thuis te voelen. De kampong voedde ons gratis. Auki had dat zelf uitstekend georganiseerd. Tweemaal per dag kwamen de vrouwen bij ons huisje. Ieder had de opdracht enige keladi's voor ons te bereiden, grote knolvruchten, die in geroosterde toestand de geur van vers brood verspreidden. Fén voor één liet Auki ze binnen en vertelde wie de geefster was. We ontvingen aldus grote hoeveelheden en konden er onze dragers ook ruim van voeden.

Ook werd ons een flink varken aangeboden, Auki had nauwkeurig bij onze dragers geïnformeerd, hoe groot de dieren waren, die de andere kampongs ons aangeboden hadden ; het zijne moest groter zijn." Tot zover de dokter.

We waren al enige dagen in Modijo toen Auki ons over de Kogou vertelde. In dat dal woonde blijkbaar nogal wat mensen. Maar toen we er heen wilden, had hij plots allerlei bezwaren. Die reis wilde hij ons besparen. Want het was er erg arm. De mensen aten er als vogeltjes zo weinig. En vanuit Modijo zou er zeker niemand als gids mee willen gaan, bang dat ze van honger zouden sterven. "Niet meegaan" had hij zijn kampongbewoners verteld. Hij was veel te bang dat de pastoor hem zou ontglippen en later ergens anders terecht zou komen. Hij schilderde alles even zwart. En inderdaad : we konden niemand meekrijgen. Toen kreeg ik een goed idee. Ik ging tegen de loop van de avond naar Auki toe. "Laat ons maar eens kijken. Als de weg zo slecht is, dan gaat de pastoor er zeker niet wonen. Hier in Modijo wonen veel mensen en er is veel eten. Als er behalve in Modijo ook daar veel kinderen wonen dan zal de pastoor voor de Mapija zeker gauw in Modijo komen, Om dat te bekijken zijn we naar hier gekomen." Daar had Auki wel oren naar. De mannen zaten in een grote groep bijeen. Maar...eerst had hij hen moeten bewerken níét mee te gaan en nu moest hij hen er toe brengen dat wél te doen. Er werden een paar driftdansen gehouden en tenslotte zouden er een paar mannen als gids meegaan.

Onze dragers hadden weinig zin. Ze hadden verhalen gehoord en hier was eten in overvloed. Enigen meldden zich ziek. Ten dele was dat wel waar, want van het vele varkensvlees dat ze op heel de tocht hadden gegeten was de maag wat van streek. Na enig nadenken wilden ze toch allemaal wel weer mee, want als wij er niet meer waren, zou het er met het eten ook niet zo best voorstaan. En zo maar bij de mensen in Modijo blijven hangen, zou hen schelpen gaan kosten.

De volgende morgen vertrokken we om 7 uur. We volgden het Pogi-dal, maar schoten slecht op. Want overal waar maar een huisje stond weken de gidsen van de weg af. Auki had hen blijkbaar gezegd dat ze ons in zijn gebied elk huisje moesten laten zien. Maar het Pogi-dal kenden we nu wel. We wilden verderop. Naar de Kogou. Toen ik ze dat in stevige taal had laten weten, schoten we beter op. We verlieten de Pogi-rivier, klommen door de bedding van een andere rivier steil omhoog en bereikten een hoogtepunt, dat niet mis was. Het wolkendek was potdicht, we hadden geen uitzicht. Maar toen moesten we weer omlaag en je weet dan niet hoe lang het kan duren vóór je een bivakje kan opslaan voor de nacht. We zaten echt in het oerwoud. Gelukkig brak dat open en tegen de avond kwamen we in Tekijega aan, ten Westen van het Charles Louis-gebergte. We zaten in een dal, vlak bij een rivier die verderop in de Kogou zou uitmonden. Net voor de regen viel was ons bivakje klaar. We hadden dik 10 uur gelopen en geklauterd. Binnen één dag waren we dus practisch al bij de Kogou. De mensen waren vriendelijk.

De volgende morgen was het weer klimmen en nog eens klimmen. We klauterden over de bergrug. We volgden de bedding van erg grillige rotsrivieren. Weer een bergrug en nog eens een, en na de vierde bergrug hadden we uitzicht over het Kogou-dal. We zagen die dag een dikke twintig huizen en 160 bewoners. De matatten waren klein en het suikerriet dun, maar de mensen brachten ons van alles aan.

De Passau-rivier was niet ver meer en daar was in de buurt een tabaks-handelsplaats. Het gebied leek wel aardig aan te sluiten bij de Mimica. In die buurt waren er ook twee wegen naar de Mimica. We hoorden dat in Bagaija een Mimica-guru zat, aan de Namuka. Al met al waren we aardig dicht richting Etnabaai. We maakten aantekeningen van kampongs, riviernamen en van het aantal mensen. De dokter hield zoals steeds zijn polikliniek, die zoals overal vooral bestond in salversaninjecties tegen framboesiazweren. Van huis af, langs heel de tocht heeft de dokter ook veel kiezen moeten trekken. Gemakshalve heb ik het tournee dan ook maar het kiezentrekkers-tournee genoemd.

De laatste avond van ons tournee in deze verre uithoek, regende het. Piet Agapaa droeg altijd mijn regenkap. Hij mocht hem ook gebruiken als ik hem niet nodig had. Hij sliep er dan op. Het tentzeil lekte en ik vroeg Piet de regenkap. Hij mopperde behoorlijk, gaf hem tenslotte, maar pikte wel hoosaardig het stuk boomschors weg, dat hij zelf had opgescharreld en dat nu diende als deurafsluiting, terwijl hij uitriep: "Van mijn part gaan nu de kwade goesten vannacht met jullie aan de loop" Ondanks dit hadden we toch een rustige nacht. Op de terugtocht naar het Pogi-dal sloegen we in Tetogutu ons bivak op. Dat hadden we al met de bewoners afgesproken. Dan konden de zieken komen en de pastoors zouden hen over school, God en kerk zo een en ander vertellen. Er zou geen pastoor komen, om overal maar schelmen, kralen en bijlen gratis rond te strooien. Bij de bouw van ons bivak was er nergens geen rotan te krijgen. "Dan gaan we naar de volgende kampong", was ons antwoord. In een mum van tijd kwamen er van alle kanten rollen rotan te voorschijn. Er werd graag voor betaald. Ook voor het eten van de dragers.

Na een tippel van enkele uren waren we de volgende dag weer in Modijo. De achtergebleven dragers waren er al weer heel gauw, want o ze hadden zo'n honger geleden. Klets natuurlijk. Maar wij hadden gelukkig weer eten zat. Bijzonder blij was vooral Auki toen hij ons allemaal weer terug zag. De tocht was ons niet meegevallen. Berg-op en berg-af. Kippepadjes omhoog en omlaag en akelige rivierbeddingen. Alles was dun bewoond. Modijo was voor een eventuele pastoor wel de beste woonplaats. Auki werd verteld dat we de Uskop zouden vragen om een pastoor in de Mapija. We hadden op de heenweg gehoord dat er onder de Dugijai langs ook een weg liep. Daarom werd Auki verteld dat hij - als het zo ver was - de pastoor langs de kortste weg met 60 man uit Ugapuga moest ophalen. De mensen uit de Mapija gaan niet zo gemakkelijk naar de Wisselmeren. Op vlak land lopen ze slecht, ze hebben bokkepootjes. Ik dacht daarom de eerste keer komen ze graag en dan moeten er maar zo veel mogelijk spullen naar de Mapija. Naar de Mimica krijg je ze heel gemakkelijk meer. Misschien is dat een voordeel als de Mimica - daar was toen sprake van - aan onze Prefectuur wordt toegevoegd. De opvoer is dan niet zo duur en voor de Mapija gemakkelijker.

Na alles gezien te hebben wat de Mapija maar te zien gaf, deed Auki ons vorstelijk uitgeleide totaan de rotanbrug over de Mapija. De pas die voor elke vreemdeling altijd nog "daa" (verboden) geweest was, ging toen voor ons open. Langs het Jomijai-Digijai gebergte gingen we het Pouna-dal binnen. Daarna volgden we de Edege-rivier en kwamen zo weer in de Kamu.

Donderdag 22 Nov. waren we weer in Ugapuga. Ik was 18 dagen weg geweest... en al die dagen was er dus geen school geweest. Het bleek al gauw dat er tijdens mijn tocht naar de Mapija door de bewoners van Ugapuga een aardig rohbortje was gevochten. Herrie over een stukje tuingrond. Je begrijpt dat het de Zondag daarop, na de kerkdienst donderen was. Jullie willen van de pastoor zijn. Christenen vechten niet! De zaak werd met een varkentje voor de betwiste grond afgekocht en ik kreeg de verzekering dat ik in het vervolg met een gerust hart weg kon gaan. Ze zouden niet meer vechten. Ik bleef een paar dagen thuis, maar Maandag 26 Nov. zat ik al weer in Ohano. Vandaar daags erna naar Enagotadi met een gestolen kapauku-boomstam, want het prauwtje van guru Johannes was door de lieve lui stukgemaakt. Leo was ook in de "stad". Het H.P.B. Meyer Ranneft zou net naar Wakeitei via Ugapuga naar Ohano gaan. En met de bestuursshoot waarmee

het H.P.B. Zondag uit Obano ongehaald zou worden, kon ik mooi mee naar Obano. Het H.P.B. had veel lof over Ugapuga. Veel eten, veel mensen en in tegenstelling met vroeger erg vriendelijk. Toen ik Maandag 3 Dec. thuis kwam vond ik het volgende briefje :

"Zeer geachte Pastoor

Ik heb het gezien en natuurlijk nog niet de helft,
maar het is werkelijk prachtig !

Nog veel succes en hartelijke groeten. "

Ranneft.

De maand Dec. gaat zijn gang. Ik geef alle dagen school en verzamel materiaal voor de bouw van een eigen huis voor de pastoor himself. Voor Ugapuga wil men subsidie aanvragen en zal ik de voorlopige schoolwoning aan de guru moeten afstaan. Men hoopt in Enagotadi dat dit 1 Jan. rond is. Bij een bezoekje in Mukekebo blijkt dat Pigai-tuanni Zacheus trouw blijft...want Zacheus gaat daar een school bouwen.

Me de guru van Ohano vieren we Kerstmis in Wakeitei. We zijn er met een 60 kinderen, een varkentje en natuurlijk veel nota's. Ik hoor daar dat Frans weer naar Sorong gaat en dat P. Seesink zijn plaats zal innemen. Hij is een oud-Chinees. Ik kende alleen zijn naam en van p. gardiaan Baumgarten had ik in Peking gehoord dat hij erge goede ogen had en als iemand wat nodig had, wist hij precies waar dat te halen was...maar altijd wel bij een ander. Ik hoorde ook dat begin Februari pastoor Smits zou komen voor de Mapija. Eerlijk gezegd had Frans mij daarvoor bestemd, maar ik hapte niet. In de Kamu nu al een nieuwe pastoor terwijl de contacten net goed op gang komen en dan...ik had nog steeds het vermoeden dat Ugapuga iemand nodig had, die ook wat van tuinen wist. Bovendien was Smitje 10 jaar jonger en dat kan voor het zware Mapijagebied later ook van belang zijn. Overigens had de Mapija ook wel zijn aantrekkelijkheid. Met Auki als je rechterhand is daar met die goedwillende mensen veel te bereiken. Zaterdag zit ik weer in Ugapuga om er verder in alle rust met Gods zegen van het oude jaar te scheiden...en vol goede moed het nieuwe weer te beginnen ondanks het feit dat er tot dan toe nog nooit vanuit Hollandia op een maandverslag was gereageerd. Alleen op het verslag van Nov.-Dec. mocht ik van de hand van Bertus van de Berg iets vernemen. Mgr. zat toen in Holland.

AUKI IN UGAPUGA...5 FEBR. 1952

Het nieuwe jaar, 1952, begint weer met timmerwerk. Ugapuga krijgt eindelijk zijn guru. Pastoor moet ruimte maken. En hij doet dat graag. Als je van een pruttoernee thuiskomt, is een eigen huis met langzaamaan ook wat meer comfort, geen overbodige luxe. Een mooi stukje grond, hoog en droog, vlak aan de waterkant, lag al te wachten. Ik hoefde niet zoals St. Willibrord een put te slaan. Het land hier is niet dor en dorstig...heeft water in overvloed. Aan twee kanten zal mijn huis hier omsnoeld worden door Pigijai, heerlijk water om te drinken en te baden...levend water dat ook gebruikt kan worden om te dopen. Aan water zal het de pastoor hier nooit ontbreken. (Isa.33,16)
Er ligt al veel hout klaar voor mijn huis en Piet ontpopt zich als een echte tukang kaju, een goede timmerman. Hij begint de balken te tjingtjangen en al heel gauw zie ik dat ik geen Mimicaanse hulp uit Tigi nodig heb.

Als een grote verrassing komt op Zondag 6 Jan. de catechist Linus Refo uit Tigi aangewaaid. Hij moet Johannes in Obano vervangen. Ik vraag hem mij vier dagen te willen helpen om gaten te hakken. Hij werkt niet vlug, maar alles helpt. Zelf geef ik school, maar ik heb nog genoeg tijd over om gaten en penmen af te tekenen. Als Linus naar Obano gaat zijn de fundamenten klaar.

Met het onderwijs in Obano gaat het niet zo best. Het kinderaantal is nog maar 15. Een dubieus getal om er subsidie op aan te vragen, Ugapuga maakt heel wat meer kans. Johannes heeft meer onderwijs genoten dan Linus. Hij heeft zelfs de zesde klas doorlonen. Daarom mag hij naar Ugapuga. Zo ging dat toen.

Hij deed echt wel zijn best om nog iets van de pastoor te leren...maar hij vorderde langzaam. Enfin, je moet roeien met de riemen die je hebt.

In de Mapija had Auki ons verteld over zijn voorgeslacht. Hij noemde zijn voorouders allemaal bij naam. Zijn zoon was van de achtste generatie en wijzend naar de buik van diens vrouw, zei hij : binnenkort zal de negende generatie er zijn.

Als hoofd van een delegatie uit de Mapija staat Auki's zoon op 9 Jan. plotseling voor mijn neus. Het pastoorshuis is klaar. De tuin staat er mooi voor. Als de pastoor niet gauw komt...wie zal dan de keladi en het suikerriet moeten opeten ?

Ik had juist bericht ontvangen dat pastoor Smits op 7 Febr. naar hier zou komen. De heren vertrekken de volgende dag al en ik geef ze een oude illustratie mee voor Auki en de enveloppe van de bewuste brief, als bewijs dat hun pastoor nu echt komt. We maken een telkoordje en ik zeg hen dat ze over 26 dagen moeten terugkomen om hun pastoor op te halen. Op vleugeltjes zijn ze naar de Mapija terug gegaan.

Na een paar dagen van samen optrekken heeft Linus Obano op zich genomen. We zullen er het beste maar van hopen. 14 Jan. komt Johannes naar Ugapuga. Terwijl ik school geef en afteken laat ik Johannes de eerste week maar wat timmerwerk doen. Want vóór de lui uit de Mapija komen moet het dak op het pastoorshuis. 23 Jan. moet ik in Enagotadi zijn, want dan is er retraite en dan wordt ook tevens het afscheid gevierd van Frans van Leeuwen. 2 Febr. ben ik vanuit Enagotadi weer in Obano, want daar moest alles geregeld worden voor de komst van de nieuwe Mapija-pastoor. In Obano was weer bij de guru gestolen en heel de tuin was leeggeplunderd en vernield. Maar ik wist er achter te komen wie de daders waren. De volgende dag was ik weer thuis in Ugapuga. Ik had er weer een paar mooie wandelingetjes op zitten.

Precies op de afgesproken dag komt in de namiddag van 5 Febr. de Mapija Ugapuga binnen. Zestig man sterk. Auki voorop. Moe, maar ontzettend blij en gelukkig komt hij naar me toe gelopen. Ik was nog in werktenue bezig in mijn pastorie. Maar alsof de Paus in eigen persoon was, pakt Auki mijn hand vast. Hij maakt vol eerbied een stuntelige kniebuiging...en kust mijn vuile hand! Dan volgt heel de karavaan. De ceremonie wordt slechts nu en dan onderbroken door Auki als blijkt dat men het ritueel is verleerd. Auki doet het dan nog eens voor. Het was een indrukwekkend gebeuren ! Ongetwijfeld geïnspireerd door wat Auki aan de kust wel eens gezien heeft als er een bisschop werd ingehaald.

Auki's droom gaat nu werkelijkheid worden ! Er was in Ugapuga eten in overvloed, maar het viel Auki, denk ik, wel tegen dat er 's avonds geen varkentje was om samen lekker op te peuzelen.

De volgende dag moeten de Mapija-lui naar Obano. Het duurt even vóór er mensen gevonden worden, die hen op de hen vreemde weg willen begeleiden. Auki is daar monperig over. "Als de pastoor een tijdje in de Mapija zit en hij wil brieven laten brengen naar Ugapuga, zullen er dan in de Mapija altijd mensen voor klaar staan ?" "Ewo, dat weet ik zo niet" zei Auki heel diplomatiek en dacht er het zijne van. Auki zelf bleef in Ugapuga. Met de boot die P. Smits in Obano bracht gaf ik een brief mee voor het H.P.B. met de namen van de daders in Obano en ik vroeg hem om nu maar eens drastisch in te grijpen.

Donderdag 7 Febr. de gloriëdag van Auki. Om vijf uur in de namiddag ziet hij met eigen open de pastoor van de Mapija, zijn pastoor ! Van Ugapuga naar Obano liep ik zonder te rusten meestal in 6 uur en 10 minuten. Ik kon er mijn klokje zowat op gelijk zetten. De Mapija-lui waren wel goed bij het klimmen en dalen, maar op de vlakke en in de prut weten ze met hun voeten geen weg. Ze hebben dan ook over dit eindje heel wat langer gelopen. Maar de vreugde van de ontmoeting in Ugapuga was er niet minder om. Een dag blijft alles nog in Ugapuga.

MET DE NIEUWE PASTOOR NAAR DE MAPIJA

Pastoor Smits maakte zijn eerste tocht. De eerste dag, 9 Febr., was het pad een en al blubber. Achter in de Kamu liepen we tot aan ons middel in het water. Zo had ik zelf de Kamu nog niet gekend. Na de middag dreigde de regen. Net vóór de bui zijn portie losliet zaten we in Ideedagi in ons bivak, vlak bij de Kali. Het tentzeil bleek behoorlijk lek te zijn. Tegen de avond begon de kali te baniirren. De rivier begon zelfs zijn water te lozen over zijn kant. Het kwam de tent binnen. We konden geen kant uit want het was stikdonker en het water viel nog steeds met bakken uit de lucht. We kropen van de grond op de kisten, die we als een bank opstapelden. We zaten als in een trein en de regenjas van de nieuwe pastoor hield ons bovenop de kisten nog een beetje droog. We konden natuurlijk niet slapen. De kisten stonden wel 30 cm. in het water en toen de regen was opgehouden en er een centerlamp was gevonden, begon de sneurtocht naar een patjol (hak) tussen de natte spullen.

Ik maakte een grenneltje rond de tent en een afvoer voor het water. Dat lukte omdat ook de rivier al wat begon te zakken. Omdat er vanwege de regen geen tijd was geweest om een bivak voor de dragers te bouwen lagen die lekker warm en droog rond een vuurtje in een van de Kapauku-hutten in de omgeving. Wij tweeën zaten bibberend van de kou boven op de kisten te wachten op de warmte van de morgenzon. Het duurde lang en pastoor Smits zal die eerste dag en nacht wel nooit vergeten.

De volgende morgen had de kali zijn grillen weer afgelegd. We konden er weer doorheen. Het duurde wat voor de dragers weer kwamen. Auki had weinig zin omdat het Zondag was. Maar de kisten en de spullen werden weer over de dragers verdeeld en om 10 uur konden we weer vertrekken. We volgden de Bukauwo en dat was geen sinecure. Vanwege de gevallen regen was de weg er langs bar slecht. Toch waren we blij met deze weg, want het was de kortste naar Modijo. Geen blanke had hem nog gelopen. Al hele stukken vóór Pijakebo waren opengehakt. Dat had Auki toch maar klaargespeeld midden in de bossen waar eigenlijk niemand woonde. In Pijakebo werden we hartelijk ontvangen. Er was eten in overvloed en hier brachten we dan ook de nacht door. De regen kwam ons hier gelukkig niet nagen.

Vanaf Pijakebo volgden we de weg naar Politaakebo. Overal was er flink aan de weg gewerkt. De tocht verliep vlot. De dragers liepen als hinden. Om twee uur waren we al bij de goo, de rotanbrug. Het duurde een heel tijdje voor alle dragers met het zware dekzeil, kisten, zakken en blikken er over waren. Het was soms een hachelijk gezicht. Toen alles er ongeschonden over was, durfden ook de pastoors de overtocht wel te wagen. Aan de overkant gekomen betrok de lucht. Men wilde een bivak maken, maar daar voelde ik weinig voor met deze lekke tent. We waagden het er op. Modijo was wel niet in zicht, maar toch binnen ons bereik...en daar stond een huisje op ons te wachten.

In de stromende regen kwamen we Modijo binnen, het kon niet slechter. De bergheken joegen hun water omlaag en regen sloeg neer uit de nevels (ps.77.18) De vrouwen en kinderen stonden weer plechtig ongesteld. En aan het hoofd van hen stond een bijna Turks geklede Kapauku. Vol vreugde ging het daarna dansend een openlucht-waterhad tegemoet. Maar dat kon de pret niet deren. Meisjes dansten een vreugdedans samen met jongens en ouden van dagen. Maar zo gauw we bij onze woning waren, onttrokken wij ons er aan, om onder een waterdicht dak zo gauw mogelijk wat droge kleren aan te trekken.

Dinsdag 12 Febr. Auki is ontzettend in zijn sas. Hij leert de nieuwe pastoor woordjes en vertelt mij van vroeger dagen. Van adama-pastoor (Tillemans). Hoe de Jappen probeerden er achter te komen waar de adama-pastoor nu zat. "Ani ewo" (ik weet het niet), had hij toen gezegd, toen ze hem te pakken hadden. Hij had het er levend afgebracht, maar hij zei: "ik moest er wel voor liegen, maar dat mocht wel". En hij lachte er nog hartelijk om. 's Avonds was het dansen en de dames probeerden onze ogen te strelen met de kontjesdans.

13 Febr. Onder het uitspreken van een gebed werd er met veel ritueel vertoon een varken geslacht, Met het bloed van het beest, bloed is leven net als bij de Joden, wordt de nederige woning van de pastoor bezworen. Auki en de kepala van Pijakebo verrichtten de nlechtigheid. Nu zal de pastoor hier in elk geval geen kwaad overkomen, temeer daar ook ik, op verzoek van Auki, over het slachtoffer een gebed had uitgesproken.

NAAR BAGAIJA

Als de nieuwe pastoor wat is uitgerust van de tocht en zijn benen weer wat zijn bekomen van de onregelmatige spiertrekkingen op de lange tocht, gaan we Vrijdag 15 Febr. naar Tinaipa. Op weg erheen werden we overal vorstelijk ontvangen. Onderweg was ergens op een grote stellage voor ons een vorstelijke zetel opgericht en daaromheen allerlei eten en suikerriet. We mochten niet nalaten daar even op te gaan zitten. Overal eten in overvloed... en alles was "oona : jegeka" (voor niets)! De nacht werd hier doorgebracht in het juwo-huis. Maar de vlooiën maakten voor ons die nacht tot een kwelling. Zaterdag weer thuisgekomen eten we heerlijk gebakken eitjes.

Een tochtje door onbekend gebied is altijd leerzaam en zo gaan we Maandag 18 Febr. naar Bagaija a/d Namuka. Op ons tournee met de dokter hadden we al gehoord dat daar een Mimicaanse guru woonde. De nieuwe pastoor wist dan meteen dat een van de 2 wegen naar de Mimica, via Bagaija liep. In Kokonao woonden toen nog de M.S.C.-paters. Auki had de weg voor ons in het zand uitgetekend. Het leverde deze keer geen moeilijkheden op, om dragers te krijgen. Mensen uit de Lidosa gingen graag mee. Langs Tojai ging het over Kogou-gumu-Atoudimi door de Pou naar de Paago. Daar werd een bivak gemaakt. Dinsdag 18 Febr. ging het over de Oadimi langs de Ukimou en Digeikepei naar de Bubigi. Daar stond een bivakje. Ik denk voor de tabakshandelaren. Daarna ging het over de Tetogumu langs de Ganijai tot we om twee uur aan een knots van een rivier staan. We waren eerst wat ontsteld. Maar de Kakau heet in de Mimica de Namuka. Dat viel dus weer erg mee. Een uurtje werd er aan een brug gewerkt en toen waren we in Bagaija. De guru, z'n eega en de schoolkinderen stonden ons al op te wachten, want we hadden hen onze komst al laten weten.

De weg was deze dag erg zwaar. We ontmoetten knotsen van bergen, stenen en rivieren. Mensen woonden er nergens. Bagaija was een poging om vanuit de Mimica het binnenland in te gaan. Er zijn wat Kapauku's heen gegaan, maar hun eten moeten ze voor het grootste deel uit de Lidosa halen. De guru werkte er wel aardig, maar nerspectief zat er niet in. In Bagaija werden we door de eega van de guru lekker verwend en het viel me op hoe ze zich als een slavine op de achtergrond hield. Toen ik naar haar vroeg, mocht ze ook bij ons komen zitten. Haar man en de gasten zaten languit in rotanstoelen, maar zij zat hurkend op de grond. Blijkbaar een erfenis van een koloniaal verleden, in Amhon en op de Kei, tot een stuk adat verheven.

Na goed te zijn uitgerust gingen we Vrijdag 22 Febr. weer de weg terug naar huis. Ik moest het doen op een halve schoen, want de hond had blijkbaar van de honger, het bovenstuk van mijn schoen ongevreten. De weg terug viel niet tegen. We hadden ons op het ergste voorbereid. Maar aangekomen dicht bij het bivak, deed de regen ons de das om. Pad en brug waren door een banjir weggeslagen. In de stromende regen moest een honderd meter pad gekapt worden en er moest een nieuwe brug gemaakt worden om in het bivak aan de Paago aan de overkant te kunnen komen. Zaterdag kwamen we tegen de avond via de Lidousa weer in Modijo aan. Een blank stukje kaart kon weer worden ingevuld, zij het alleen met namen van bergen en rivieren, dorpen zagen we bijna niet.

DE GROOTSE PRESENTATIE

Zondag 24 Febr. De mensen zijn van heinde en verre naar Modijo gekomen. Vandaag is het de eerste grote bidstonde. Voor de nieuwe pastoor was er een mooie hoge zetel gemaakt, waarvan hij graag gebruik maakte, want zijn benen

waren tamelijk rood en gezwollen vanwege het eerste tourneetje door het onbekende land. Als een vorst liep Auki rond en met de rozenkrans om zijn nek regelde hij alles. Want hij was de ceremoniemeester van de dag. De woorden van de feestpredikant uit de Kamu waren ongetwijfeld stuntelig, maar werden met enthousiasme uitgesproken. Ze maakten in elk geval grote indruk. Auki vertolkte alles nog eens in betere woorden en hij glom van vreugde, nu zijn levensdroom werkelijkheid was geworden. De Manija had nu zijn eigen pastoor ! Onder de vleugelen van Auki ging hij nu wonen in Modijo ! De kwade geesten zouden hem geen kwaad berokkenen. Het werd een fantastische dag in Modijo.

Ter afsluiting van het feest werden ons tegen de avond thuis nog vijf gekookte eieren, gepeld en wel, aangeboden. Ze waren deze keer niet bedorven zoals indertijd toen ik er met de dokter was.

Maandagmorgen lopen we even naar Pagogutu want daar zal men nu de kampong gaan bouwen. Ondertussen vlechten mijn dragers onder leiding van Piet Aganaa matten om het huisje van de nieuwe herder nog wat op te knappen. We laten ze meteen daarheen een weg maken en lopen verder rond, om de omgeving wat te verkennen. We bezoeken de plek waar Dr. Bijlmer zijn tent had opgeslagen en vinden daar vlakbij een watervalletje in de rotsen, waar we een heerlijk fris bad kunnen nemen.

Woensdag 27 Febr. komt er een deputatie uit de buurt van de Passau. De goede verbindingsplaats met de Mimica lijkt Unito te zijn. Er wordt afgesproken dat de nieuwe pastoor met Pasen naar de Mimica zal gaan en dan over Umar, via Unito, naar de Passau zal gaan. De kepala van Degeta en Auki zullen meegaan. Een pracht gelegenheid om de verbinding met de Mimica te onderzoeken.

De volgende dag werd er een groot varken uit Degeta gekeeld. Het ging er allemaal heel plechtig aan toe. Het kreeg zelfs een christelijke tint, want op uitdrukkelijk verzoek van Auki moest de Kamu-pastoor er bij bidden.

Donderdag ging het naar Timeepa. Op de weg erheen had ik de dragers bezworen niet over Kegeija te gaan. Dat lag zo hoog...maar we kwamen nog veel hoger terecht. Het had dit voor, dat de nieuwe pastoor nu vanaf de Pegaitikomai en andere punten een prachtig uitzicht had over zijn parochie. In Timeepa werden we weer hartelijk ontvangen en er was hier volop eten. Het W.C.-complex was hier uitgebreid met een dames-W.C. Ze hadden dat tijdens de expeditie van Dr. Bijlmer geleerd. Ik had het ongeluk om onbewust die dames-W.C. binnen te stappen, het bezorgde vooral de heren een grote hilariteit. De Kapauku - zowel mannen als vrouwen - doen hun grote én kleine boodschapjes op hun hurkjes. Een deftige hurk-W.C. paste dus heel wel in dit klimaat. Thuis had ik trouwens in de open lucht ook zo'n stilletje van hetzelfde kaliber, onzichtbaar gemaakt door een bamboe-mat. Het procédé was ons dus niet vreemd. Op onze verdere tocht moesten we het evenwel weer zonder deze bouwsels doen. Toilet papier was overal onbekend, maar voor noodgevallen hadden wij een uitgeknipte feuilleton meegenomen en zo was "het meisje met de blauwe hoed" nog maanden later in het Mapija-gebied op de meest stille plekjes te vinden. Zaterdag ging het naar Adauwo, want de Mote-tuma (clan) daar mochten we zeker niet vergeten. Ze waren waarschijnlijk de eersten die vanuit Panijai naar hier waren vertrokken.

TWEE AGENTEN

Zondag na de sembajang kwamen er twee agenten met een brief van het waarnemend HPB in Enagotadi. Of ik direct naar Enagotadi wilde komen. Wat was er gebeurd? De dragers die pastoor Smits uit Obano ophaalden, hadden met de boot die hem bracht een brief van mij meegegeven voor het HPB over de diefstallen in Obano. Meyer Ranneft was op tournee naar de Baliem, en het wrn. HPB van Emmerich had, nu de namen bekend waren, de politie er op afgestuurd. De agenten vertelden dat het hard tegen hard was gegaan. Opstand. Er moest zelfs versterking uit Riak komen. Er waren veel varkens kapotgeschoten en tuinen leeg geplunderd. Van Emmerich vroeg me direct te komen om de achtergronden van de

diefstallen toe te lichten.

Maandag 3 Maart, de twaalfde verjaardag van mijn priesterwijding, nam ik afscheid van de Mapija-pastoor. Hij moest nu op eigen wielen rijden. Ik ben al vroeg in de Daiwaigunu en blijf daar slapen.

Dinsdag loop ik in één ruk door naar Ugapuga. Het is normaal twee dagen lopen. Maar de dragers had ik gepaaid met de belofte een dag rust te houden in Ugapuga. Ik hoopte daar tevens een en ander te horen over de toestand in Obano. Guru Linus was tijdens de onregelmatigheden naar Ugapuga gevlucht, maar was op bevel van de schoolbeheerder weer teruggekeerd. Was de politie er nog? Ik kon over Wakeitei naar Enagotadi gaan. Maar ik wilde toch wel graag eerst weten hoe het er in Obano voorstond. Wat er van zij, mijn hartje kriebelde wel, toen ik Donderdagmorgen in alle vroegte naar Obano ging. Daar viel het alles mee. De mensen waren erg vriendelijk. De politie was vertrokken en op het erf van de guru lag een hoop hout dat de boosdoeners als schadevergoeding hadden moeten brengen op advies van de schoolbeheerder. Mooi hout om meubels van te maken dacht de pas aangekomen ressortleider...Het was brandhout. Er was natuurlijk niets gecontroleerd. Had ze maar boomschors en jaga laten halen, maar ja : de man wist het ook nog niet.

Ik ging diezelfde dag door naar Enagotadi en spaarde zo weer een dag uit. Omdat ik, nota bene, "zo laat" kwam, had men in Enagotadi de "Hoofddader", die ik ook in mijn brief had genoemd, maar losgelaten. Uit wat ik hoorde bleek dat de man zich voor Daniël Betuma had uitgegeven, wel een Betuma was. Hij behoorde ook tot de schuldigen van de stelerij bij onze guru, maar hij was niet de Daniël Betuma die bij guru Mustamu zat. Deze Betuma liep mank. Toen ik hem op weg naar huis - ik ging weer via Obano - tegenkwam, zei hij tegen me: "ik loog er om dat ik Daniël was". De heer Mustamu had gezegd dat hij voor de politie Daniël moest heten. Dat guru Mustamu zich tijdens het onderzoek met alles bemoeide, werd noch door de politie, noch door het wrn. HPB genomen. Hij werd eenvoudig de school uitgestuurd. Maar na mijn toelichtingen bleek, dat Mustamu én het Bestuur én de Politie in de luren had gelegd. Toch is er later, toen Meyer Ranneft thuis, nooit iets tegen gedaan. Kortom, ik kan respecteren dat er in Obano eindelijk iets gedaan is, maar de manier waarop vooral ook tegen de bevolking is opgetreden, was meer dan treurig. Tuinen leegstellen, varkens doodpijlen... "we konden ze niet meer opeten", aldus de hemeltergende reactie van de politieman. Gevolg: na de actie waren er ineens veel kandidaten voor de politie! De niet-geduceerde kapauku's houden wel van zulke feestjes.

EEN EIGEN THUIS

Via Obano weer thuisgekomen, was een van mijn eerste zorgen, mijn huis af te maken. Ik wilde nu eindelijk een eigen dak boven mijn hoofd. In Obano had ik met Johannes eerst de tent en later het huisje gedeeld. Maanden lang woonde ik in Ugapuga in de tent, tot ik een vertrekje in de school had. Ik woonde er nog een tijdje samen met Johannes toen hij definitief naar Ugapuga kwam. Het was best gegaan, maar daar moest nu maar eens verandering in komen.

Tot dan toe, at ik, samen met de guru, bijna uitsluitend nota's, kasbi en notabladeren als groente. In elk geval heel weinig rijst. Ik wilde hem de ogen niet uitsteken door beter of anders te gaan eten en ik was onvoorstelbaar zuinig, hang een cent teveel uit te geven. Tijdelijk moet je er in die situatie misschien tegen kunnen, maar het mag geen ideaal zijn. Zonder enig comfort verboers je en steeds slecht eten in een Hollandse maag maakt je fysiek kapot. Ik was dan ook dikwijls heroerd, reumatisch en slap. Ik vond dat dit radicaal moest veranderen. Daarom werd er na mijn thuiskomst met schot aan de pastoorswoning gewerkt en aan de aanleg van een eigen moestuin.

Met mooie blauwe kralen had ik een paar biggetjes kunnen kopen. Oudere vrouwen vochten er voor om ze te mogen piaren (verzorgen) voor wat kralen en als het heest groot was zouden ze de kop en ingewanden krijgen op de koop toe. Zo begon ik de vleesvoorziening voor later veilig te stellen. Want

dat varkensvlees zou ik kunnen inzouten en roken in de keuken, als die er was. Maar voorlopig was dit nog toekomst. Nu eerst mijn huis.

Intussen begon ik ook Jameitagi wat open te breken voor de missie. Om beurten gingen vanaf 14 Mrt. Johannes of ik er heen om te bidden. Want je wilde verder. Er kwam daar ook een slaaphuisje: "opdat mijn vijand in die hoek niet zou kunnen zeggen : ik heb hem er onder "(ps.13,5).

De mensen daar wilden dat de pastoor er zou bouwen, maar daar er nog geen kans op catchisten was, zei de pastoor: "eerst bidden...dan zullen we wel zien". Maar de bidders zakten van 100 naar 20. Zo gaat dat als er niemand blijvend zit. Als ik op het eind van de maand weer in Obano ben, word ik in het guru-uis door ontzettend veel vlooien geplaagd. Linus was dus lang niet alleen daar gekomen. Als ik begin April via Obano-Enagotadi-Obano weer in Ugapuga kom, is het toch wel heerlijk een eigen huis te hebben en na een flinke tocht je eigen huis binnen te stappen. Je voelt je dan weer mens, als je, na een lekker bad in de koude Pigijai, alle vuil weer hent kwijtgeraakt. Tafels, stoelen, kasten enz. ze staan nog niet in je huis. Maar in een heerlijke oude luie rieten stoel kun je lekker uitzakken en denken aan de dingen die er in de loop van de tijd nog moeten komen.

Ugapuga groeit en de eerste Zondag van April wordt er voor het eerst met de kinderen avondgebed gehouden. Er waren er een 50.

Op 13 April wordt ook Pasen in Ugapuga gevierd. Obano is ook met een flink varken gekomen. In de kerk was het nog lang niet groots...maar het begin was er. Toen de kerkdienst uit was, brachten de kinderen hun pastoor hormat (eerbetuiging), een aubade en daarna waren er volksspelen. Alles nog petieterig, maar iedereen was tevreden. Ter afsluiting werden er een paar varkentjes gekeeld, want de pastoor gaf er ook een paar die voor blauwe kralen waren opgefokt.

1 Mei zijn er 70 kinderen op onze school. Dit groeit dus nog steeds. Als ik mijn verjaardag vier is ook het huiskapelletje klaar en als ook de bijgebouwen klaar zijn, vieren we Pinksteren.

Wanneer je vanuit Tigi de Kamuvlakte binnenstapte, was de grond onder je voeten een en al blubber. Het eerste stuk waren er nog een tuinen en huizen. Maar je ziet nu wel in de verte het silhouet van een schoolkerkje en het pastoorshuis. Als je dan de eerste tekenen van menselijke bedrijvigheid genaderd bent en Ugapuga ziet liggen, de huizen en tuinen van de mensen en wat al de allures van een missiepost begint te krijgen...dan moet je nog wel een kilometer door de prut en de blubber lopen om thuis te komen. Dat prut trappen duurde dan nog een tijdje. Ik was dat op een gegeven moment meer dan zat en ik wilde dus vanuit Tigi een menswaardige entree naar mijn huis. Tijdens de bidstonde op Zondag werd er een gepeperd woordje aan gewijd. Ik heb dat zo eens bekeken. Alle dagen zie ik jullie vrouwen door alle blubber heen naar hun tuintjes baggeren. Ze zien er dan uit als varkens. Vol prut klimmen ze alle avonden het missieterrein op. Van wie zijn die tuintjes die achter ons terrein liggen naar Tigi toe? Een stuk of twintig mannenvingers kwamen omhoog en ik nodigde de heren uit Maandagmorgen present te zijn. We zouden dan een weg gaan maken. Die morgen werd er natuurlijk hevig gesputterd om elke meter tuingrond. Maar tenslotte was iedereen het erover eens : het was een kwestie van geven en nemen. En zo werd op de scheiding van een heel stel tuinen de weg geprojecteerd.

Met lange stukken rotan werden de greppels uitgelegd. Na 2 dagen prut-teren lag er al een honderd meter weg. Het leek wel of we twee kali's aan het graven waren. Alle overtollige water liep uit de tuintjes weg en de naaste buurman werd er niet mee opgescheept. "Mannen, als de weg nu is ingedroogd en ingelopen, dan kunnen jullie vrouwen als mens naar hun tuintje gaan." Ze vonden het na afloop machtig en ik dacht : later nog een heel stuk verder.

In Enagotadi een internaat beginnen met b.v. tuinen in Timida, daar zag de pastoor een zwaar hoofd in. Daarom was zijn keuze op Epouto gevallen. Het lag daar prachtig aan het Tage-meer, maar de grond, de grond ! Die was volgens mij erg schraal. Selfsupporting in Tage zonder enige opvoer van eten voor de kinderen. Ik zag het niet zitten. Maar Frans had het doorgezet. De zusters zaten al in Enagotadi. En het allereerst zou het maagdenhuis verhuizen.

Lac had Jaba moeten verlaten en was benoemd tot bouwheer in Epouto. Stoer was hij daar begonnen. Er lagen balken hout om er een middeleeuws klooster mee te bouwen. Hij was begonnen met een voorlopig huisje voor de zusters. Het geraamte stond al overeind. Hoe de bewanding en de vloerbedekking te maken, was voor hem een puzzle. Hij zag 't niet meer zitten en er was geen bambu in de buurt. Lac die zich het apezuur gewerkt had, werd ziek en moest afgevoerd naar Hollandia. Van P. Seesink die Frans intussen was opgevolgd kreeg ik 10 Juni toen het verzoek om Lac tijdelijk in Tage te vervangen. Ik moest het voorlonige zusterhuis afmaken en tevens een huisje maken voor de "maagdekens" en een hok voor wat beesten. Sees was bereid mij met de boot in Utateida af te halen. Maar ik wilde graag nog even een weekend naar Obano en liet hem weten dat het me zeer welkom zou zijn als hij me na de kerkdienst in Obano zou ophalen. Maar...er kwam die morgen geen motor en zo ging ik in de middag met mijn notedopje naar Enagotadi. Ik kwam daar 16 Juni aan. Ik meen dat toen meteen het incident met het "briefje" gebeurde. Het ging aldus: In Enagotadi aangekomen knapte ik me wat op. Daarna werd ik de kamer van Sees binnen gelaten. Hij bood me een stoel aan, ging heel vaderlijk zitten, trok een ernstig gezicht en zei dat het geen pas had om hem op zo'n vodje papier een boodschap te sturen. Ik had het gevoel of ik een "kistje" kreeg, gelijk in het noviciaat. Ik zei dat ik niks anders had en liet hem verder maar in zijn waardigheid.

De volgende dag vertrok ik naar Tage. Daar nestelde ik me in een klein vertrek dat Lac voor zichzelf daar gebouwd had. De vloer bestond uit los bruin zand. De bewanding gemaakt van riet, was dichtgeplakt met bladen uit de Illustratie om zo de tocht wat tegen te houden. Er was een halibali waar je op kon slapen en iets wat op een tafeltje geleek. Daar ik wist dat het in Tage steeds sukkelen was met personeel, had ik zelf mijn vier werkjongens meegenomen. Er is in Tage slecht aan nota's te komen, maar ik weet mijn jongens te houden met de belofte dat ze naar de school mogen die ik in Uganuga voor grotere jongens wil gaan opzetten. Want daar er geen kans meer is op meer guru's of catechisten hoop ik er daaruit dan enigen te recrutereren als contactpersoon of catechist later werkzaam te zijn. Het werk vlot wel goed. Gespleten planken zijn er niet te krijgen, maar ik weet met rietmatten de bewanding klaar te krijgen en zo kreeg Tage op het zusterhuis uit pure armoede het eerste aluminium-dak. P. Keizer kwam me helpen het dak er op leggen.

De omstandigheden waarin de paters overall in onze missie op de buitenposten verkeerden, was niet best. Moest dit zo blijven ? Voor Mgr. was het lang niet gemakkelijk in alle noden te voorzien. Maar toch, werd er niet te veel van de paters gevraagd ? Het leek in Hollandia alles zo vanzelfsprekend. Dacht men er wel aan onze situatie wat te verbeteren ? In het hof van Lac las ik de Serafijnse Tifa van Juli 1952. Het stukje waar mijn oog op viel, was niet ondertekend, maar de inzender vond het wel "LEERZAAM VOOR ONS". Het was alsof ik door een bij gestoken werd. Ik ben meteen in de pen geklommen en schreef toen : "LEERZAAM OOK VOOR ANDEREN". Ik vond de inhoud ervan nog neergekrabbeld op een dun aanvraagformuliertje van het Franse Departement van oorlog. Beter papier vond ik blijkbaar niet.

Andeoli, die in naam redacteur was, is er mee naar Lac gegaan die in het ziekenhuis lag. Hij vond het nogal wrang en wie was de schrijver ? Lac

wist het meteen en vertelde van onze situatie. Ik kreeg daarna een brief met veel begrip, maar het lukte de man niet om het stukje geplaatst te krijgen.

LEERZAAM VOOR ONS

De Pastoors hebben hun handen vol en tegelijk geloof ik niet, dat er één missieveld is, waar de missionarissen zich met zo weinig comfort en eten tevreden moeten stellen als aan de Boven-Mahakam (Borneo). Alles moet van beneden worden aangevoerd en omdat de Dajak bang is voor de Stroomversnelingen en dus niet gemakkelijk zelfs het meest noodzakelijke gaat halen, is het gevolg, dat de missionarissen helemaal aangewezen zijn op wat er ter plaatse te vinden is, en dat is weinig....Eén van hen had al twee jaar lang als groente alleen maar putjuk daun paku (toppen van varens) gegeten. Vis is er weinig en vlees is zeldzaam. Het water van de Mahakam gebruiken ze als drinkwater; soms is er wat inlandse tabak, maar een versnapering komt er maar zelden voor. Radio is er niet en kan er ook niet zijn, omdat er geen electriciteit is. De post doet er soms 4! maand over. In Maart 1949 had een pastoor borden besteld, maar bij ons bezoek aldaar op 25 Juli 1950 had hij ze nog niet ontvangen. De behuizing is er zeer primitief; slechts het allernoodzakelijkste is aanwezig."

Bij aankomst te Melapeh vonden wij de woning van de pastoor, een gehuurd huis, dat bestond uit een kamer van 5 bij 7 meter, die tegelijk dienst deed als klaslokaal van de school, en een klein voorgalerijtje. De inventaris bestond uit een veldbed en een oude stoel; een tafel en een kast ontbraken.

(Indisch Missietijdsch.1951, blz.108 en110).

LEERZAAM OOK VOOR ANDEREN

"De pastoors hier hebben hun handen blijkbaar alleen om er grof handwerk mee te doen, om zelf hout te halen uit het bos en om daarna schoolkerkjes en huizen voor de guru's in elkaar te timmeren. De eerste die we ontmoetten heeft dat op negen plaatsen moeten doen (Leo in Tigi).

Ik geloof niet dat er missie velden zijn waar de missionarissen en guru's met minder comfort en eten tevreden moesten dan hier. Alles moet van beneden per vliegtuig op de ene bestuurspost naar boven worden gebracht. Elke kilo kost de missie f 2,50. Alles moet even zuinig gebeuren. Maar het zou wel eens kunnen zijn dat deze werkers er later de dupe van worden. Het is onmogelijk hier alleen maar aangewezen te zijn op wat de mensen ter plaatse voor je doen of je als eten brengen. De man die we het eerst ontmoetten woonde als eerste en enige blanke temidden van mensen met erbarmelijk arme tuintjes. Dieren leven er hier niet. Er is dus geen vlees, tenzij een heel enkele keer als er ergens een varkensfeest is. Zelfs voor zijn huisjongen heeft de pastoor dikwijls geen eten en de man deelt dan dikwijls met hem het hanje rijst, dat hij zelf heel krap krijgt toebedeeld. Hij spaart het eten uit zijn eigen mond en moet dan nog horen dat zijn jongen honger heeft. Want dat buikje is alleen gewend aan zoete aardappelen. Al drie jaar lang eet hij bijna uitsluitend als groente danuei (varens) of notabladeren. Udi's (kreeften) uit het meer, brengt men hem praktisch nooit.

Het water uit een mieserig gootje, gebruikt hij als bad- en drinkwater. Van zware lemming draait hij zijn sigaretje. Radio is er niet en ook geen electriciteit. De post deed er vroeger 4 à 5 maanden over. Nu komt de post vrij regelmatig met de militairen mee op de bestuurspost.

Zelf woont deze pastoor in een armoedig ontrekje waarin amper het allernoodzakelijkste aanwezig is. Dieven hebben vrij spel. (Deze man, die alles voor anderen over had, is er later zelf wel onderdoor gegaan).

Een andere pastoor was in Maart 1949 zijn bril in het water kwijt geraakt, maar bij ons bezoek op 25 Juni 1952 had de man nog niets ontvangen dan één keer een kapotte bril, met allerlei snullen in een zak opgestuurd.

Deze man woonde op een dag afstand en ook weer als enige blanke temidden van zijn mensen, (Kamu).

Toen we bij hem aankwamen troffen we hem aan in een net gebouwd huis met een mooi stuk tuin. Met de bijgehouden was hij bezig. Toen hij hier aankwam stond er voor hem geen huis te huur zoals in sommige missies. Want ook hier woonden de mensen in varkenskotten. Op enige afstand van de kammong ging hij onder een stuk oud zeil wonen, langs een mooi riviertje. Heel de omtrek was riet en een grote blubhermassa.

Vóór hij begonnen was met bouwen kreeg hij opdracht zijn tent eerst ergens anders op te slaan om daar een school te bouwen en een huisje. Toen hij klaar was, kwam er een guru in. Weer terug bij het riviertje bouwde hij daar een school en sliet zelf in een hoek daarvan. Toen ook hier een guru kwam, vond hij het tijd aan zich zelf te denken. Hij bouwde toen een goed huis. Het was nog praktisch leeg, maar hij was bezig om het echt menselijk bewoonbaar te maken. Een blanke die leeft zonder enig comfort, zei hij, wordt vuil of gaat kapot. Aanvankelijk at hij van wat de mensen hem brachten en zijn werkljongs hadden hier nooit honger. Maar de zoete aardappels en kasbi begonnen zich in pastoor zijn maag te roeren. Zijn maag was geen Kapauku-maag. Van het slapen in de tent en op de grond kreeg hij rheumatiek. Hij begon zich slap te voelen. Maar nu is de pijn vergeten. Hij is nog wel mager, maar de proeven in zijn tuin geven alle hoop op de toekomst."

(Annalen, Wisselmeren, Juni 1952)

Intussen kwamen er berichten uit Ugapuga. Dertig kinderen hadden de school verlaten. Ik vreesde dat het met Johannes aan de school in Ugapuga net zo zou gaan als in Obano. Johannes kon het nog niet alleen. Zo gauw mijn opdracht was vervuld deelde ik Enagotadi mee dat ik naar de Kamu moest, maar desgewenst altijd tijdelijk terug wilde naar Tage. Als sluitstuk van ons werk lieten Gem Keizer en ik een grote heerput graven en daarop timmerden we van een oude stevige kist een heerlijke bril-WC voor de zusters. De eerste die de missie op de Wisselmeren rijk was.

Ik was ruim 6 weken in Tage geweest. Zondag 3 Aug. ging ik na de H.Mis over Uwhutu-Jina over het gebergte heen langs de voet van de Dejai via Itogakeho naar Ugapuga. De weg was erg lang. We kwamen daar aan toen het al donker was. Het was een hele ontdekkingstocht ! Ik denk dat die weg nog nooit door een blanke gelopen was. Maandag 4 Aug. stond ik weer in de school alsof ik per vliegtuig even was overgewaaid.

Op 14 Aug. stierf plotseling onze Lac tijdens een behandeling in Hollandia. Hij was 32 jaar oud. Een harde klap voor ons allemaal.

RETRAITE

Eind Augustus was er retraite in Fnagotadi. Ik liet Sees weten dat ik maandelijks naar Obano moest tippelen en dat ik daar graag Zondagmorgen de sembang wilde houden. Dat spaarde me tenminste één keer een aparte reis uit. Ik vroeg hem weer zo vriendelijk te willen zijn, mij dan Zondagmorgen met de boot af te halen. Ik zou dan om 11 uur voor de retraite aanwezig kunnen zijn. Maar er kwam die Zondagmorgen geen boot en zo kwam ik op eigen gelegenheid pas in de namiddag binnen om me na al de uitspattingen enige dagen in eenzaamheid en bezinning terug te trekken. Persoonlijk had ik evenwel meer behoefte aan wat warm contact met medebroeders.

De retraite was toch Zaterdagavond begonnen. Als je een briefje schrijft moet iedereen er ook zijn. Ik was dus te laat en je mist dan veel. Sees die zelf de retraite gaf, begreep dat maar al te goed. Ik was present bij de avonddienst en de volgende dag ook bij de morgendienst, maar na het eten werd

Pater Pelinus - dat ben ik - verzocht om 3 uur in de kerk te zijn, want ik had twee conferenties gemist. Je had de gezichten moeten zien. Ik had dus nog wat in te halen. Dit was natuurlijk fijn gevoeld van onze leider. Helemaal geen reden om er mee te lachen. Toen iedereen nog volop van de middagrust genoot klonk er even voor drieën een harde stem in de pastorie : "Pater Pelinus, het is tijd!" "Adsum" (present) klonk een fiere stem van boven. Een bepaald gegrimnik was elders in huis hoorbaar. Met Sees voorop ging ik buitenom naar de kerk. Hij liep de kerk door tot heel voorin. Daarna sloeg hij met zijn kop opzij, zoals een paard dat dikwijls doet, knielde, draaide zich om en zag mij doodleuk op het achterste bankje zitten. Verstandig als hij was, koos hij eieren voor zijn geld. Hij liep terug naar de deur en bleef op een meter of vijf van me af in het middenpad staan en hield zo zijn conferentie met mij als enige toehoorder. Aan de deur buiten stonden enige medebroeders te grinneken. De volgende dag had dezelfde ceremonie weer plaats.

We waren deze eerste retraits met vijven. Behalve Sees waren ook Kammerer Leo, Gem en ondergetekende aanwezig. De stoere en enthousiaste Lac was er helaas niet bij. Hij was een paar weken daarvoor plotseling in Hollandia gestorven. Dat was voor ons allen een harde slag.

Met Leo ging ik terug naar Wakeitei. We besloten toen maandelijks bij elkaar te komen, want alleen is maar alleen. Elk mens heeft wel eens een uitlaat nodig en zeker een menselijk contact.

Van Leo had in indertijd een haan en twee kippen gekregen. Maar als ik 29 Aug. thuis kom is mijn haan gestolen. Men sprak ook van een hond. Maar niemand wist wie een hond had en de dief was ook onbekend. 'Laet u soet als honigh vinden, de vliegen sullen u verslinden'. Bij de Kapauku's is in zo'n geval de gemeenschap de schuldige. Die moest het dus maar afkopen. Zo werd na veel overleg de goeie Ajaiwiija, uit naam van allen, de leverancier van een varkentje. Het ging voor het grootste deel in het zout. Een kluijfe voor mijn gasten.

Op 3 Sept. komt Leo om met mij mijn 12^e jarig priesterfeest te vieren. Via Ohano ga ik een maand later naar Tage om daar op het feest van Franciscus bij de D.O.-zusters hetzelfde feest van Gem te vieren. De man uit Enagotadi had een vreemd kwartliter-flesje gevuld met borrel, meegenomen. We moesten met z'n vijven delen. De bringer van de feestdrank had ook vijf glaasjes meegenomen, maar voor zichzelf wel het grootste. We hadden er lol om, want Sees had 't niet door. Dit was voor ons mensen in het veld, de eerste en de laatste borrel die we via de portemonnaie van P. Overste kregen. De borrels werden daarna afgeschaft, want het was te duur. Met water of koffie zouden we voortaan onze vreugden blijven begieten ! Op 7 Oct. ging ik weer naar Ohano, nam de zaak op en bleef verderop in Jameitagi slapen. De mensen daar moesten de pastoor ook weer eens zien.

EEN DROEVIG BERICHT MET GOEDE AFLOOP

Tamelijk gauw na onze retraits was P. Kammerer met een heel stel dragers uit Tigi op tournee gegaan. Een groot tournee. Hij hoopte via het land van de Ndani's zelfs de Baliemvlakte te heroïken. Leo en ondergetekende waren niet zo enthousiast geweest. We vonden die tocht wat prematuur en lang niet zonder gevaar. Half Oct. komt Leo bij me. Er is iets. En als ie gezeten is, komt het er uit : "Lac zijn we kwijt en nu is Kammerer ook dood. Was-ie maar nooit gegaan." De dragers waren terug gekomen met het bericht dat hij vermoord was. Voor ons om door de grond te zakken. We waren erg klein en behoorlijk ontmoedigd. Zo was Leo weer naar Tigi terug gegaan.

Langzaam kwamen er vage berichten dat Kammerer nog zou leven. De ex-dragers waren allemaal naar Enagotadi ongetrommeld. Het Bestuur had de zaak in onderzoek. En dat gebeurde via tolken. De nieuwe pastoor in Enagotadi

kende maar een paar woorden Maleis en het Kapauku's nog helemaal niet. Leo en ik zouden dat onderzoek wel kunnen volgen en vragen kunnen stellen in hun eigen taal. Waarom vraagt Sees niet een van ons om bij het onderzoek aanwezig te zijn? We ergerden ons krom. Elke dag werd de spanning groter. Vanuit Tigi hoor ik 24 Oct. opnieuw losse berichten dat P. Kammerer echt nog zou leven. Hij zou op weg zijn naar Wandai. Dat lag een stuk ten Noorden van het Panijai-meer. Uit dankbaarheid las ik de volgende dag een H. Mis en ik versierde mijn huis met bloemen. Ik verwachtte nu ook uit Enagotadi bericht, maar er kwam niets. Ik wilde meer weten. Eventueel op zoek gaan. Ik kon het niet langer uithouden en 27 Oct. ging ik via Onabo naar Enagotadi. Ik vind de pastorie gesloten, maar gelukkig paste mijn sleutel ook op het huis. Wat was er gebeurd, Tamelijk gelijk met mij, was ook Leo op stap gegaan naar Enagotadi. Juist vóór Leo binnenkwam was er een stukje papier van Kammerer binnengekomen. Sees was nu Leo aan het wegbrengen, want Leo zou Kammerer tegemoet lopen. Een ijlboode meldde de aankomst aan de noordkant van het Panijai-meer en op 30 Oct. werden ze met de bestuursboot opgehaald.

Gezeten in een versierde rieten leunstoel werd de vermeende dode in triomf door de kota en de pastorie binnengeleid. Dat kon ik net nog meemaken. Eindelijk hoorden we wat er precies gebeurd was. Een stel gewapende woest uitzieende krijgers waren al een paar maal woest rond en door de rij van dragers heengelopen en toen dat plots weer gebeurde, dacht ten de dragers, die toch altijd al bang zijn in een vreemd gebied, dat ze werden aangevallen. Ze gooiden de spullen weg en gingen op de loep. Van Kammerer hadden ze nog gezien dat hij op een blik ging zitten, een kruis maakte en wat bad. Ze waren vast overtuigd dat hij vermoord was. Alles werd weggepikt, maar P. Kammerer lieten ze met rust. Hij was alles kwijt, zelfs zijn schoenen. Terug naar huis, raakte hij verdwaald. Met kapotte voeten, honger en dorst, hij moest het water uit het mos knijpen, kwam hij tenslotte in het bivak aan, waar ze de laatste nacht hadden doorgebracht. Hij werd vriendelijk opgenomen in een Ygundumi-hut, kreeg zoete aardappelen en keladdie te eten, maar het duurde een hele tijd voor zijn voeten genezen waren en hij weer de kracht had om verder te gaan, terug naar huis, waar nu iedereen hem blij kon ontvangen.

Alles leefde met ons mee. Het was een feestdag voor ons allen, maar wat die dag op tafel werd gezet, kwam zeker niet uit een feestkeuken. Maar ja, daar moet je, juist als er weinig is, wel enige feeling voor hebben. Enagotadi was toen trouwens meestal een voorbeeld van harde soberheid. Gulle gastvrijheid, die van niks nog alles weet te maken, was er zoek.

Met Leo geniet ik van een paar rustige dagen in Tage en ga dan met hem mee naar Wakeitei. Leo is woedend als hij thuiskomt. Er was weer bij hem ingebroken. Het ging ook nu weer om een of andere bijl, een parang of wat schelpjes. Maar het is wel je werkmateriaal. Leo weet bijna zeker wie de daders zijn en de politie in Tigi doet er maar niets aan. Hij praat er zelfs over een bepaald huis in brand te steken. Ik weet hem tot bedaren te brengen en als de koffie klaar is, praten we rustig verder.

Leo is erg geïnteresseerd in mijn tuin. Ergens is hij jaloers dat er bij mij altijd volop eten is. Hij praat er zelfs over zelf maar in Okomokebo te gaan zitten. Daar is de grond beter en dan zou hij ook wel eten hebben voor zijn jongens.

Al meerdere keren had Leo me gevraagd of ik niet een soort opleiding zou willen beginnen voor wat oudere jongens om ze dan als contactman of misschien als catechist te kunnen inzetten. Ik zei hem dat ik in een van mijn maandverslagen daarover ook gesproken had. Een soort KAMU-PLAN. Maar daarop was moit gercageerd. Ook de R(essort) S(chool) B(eheerder) P. Seesink had ik het gestuurd. Hij schreef me dat Mgr. zeker niet wilde dat ik iets zou doen met jongens bv. uit Tigi. Ik mocht wel jongens uit eigen streek voor me laten werken (sic!) en ze dan buiten elk schoolverband wat les geven.

Ik wilde ook kinderen van veraf in Uganuga samen brengen om er zo een echt christelijk centrum van te maken. Het schooltje dat het zo goed deed, kon na het verkrijgen van subsidie, wat worden uitgebreid en dan zouden er ook meerdere guru's geplaatst kunnen worden. Maar zo'n school was er nog nergens. Trouwens Mgr. wilde maar één internaat en wel in Epouto !

Wat moest ik met Uganuga ? Tevreden zijn met een gewoon klein schooltje. En dat terwijl er zo veel mogelijkheden waren ! Kreeg ik de spullen maar om er wat meer op touw te zetten, maar dat hoefde niet. Ergens was ik het al heu en tegen Leo zei ik : ik wil geen internaat meer, maar als Tage misloopt, moeten ze het zelf maar in Uganuga proberen ! Een tweede ijzer in het vuur is blijkbaar teveel van het goede.

Op het erf had ik al weer een mooi stel houten liggen. Ik had nu nog alle tijd om alvast maar een flink guru-huis te bouwen dat tevens als passangrahon (overnachtingshuis) zou kunnen dienen. Ik had nu alleen in Obano nog maar een guru. Als ik er nog een paar zou krijgen dan was er tenminste alvast ergens onderdak voor de heren.

DE VERRASSING THUIS

Als ik 4 Nov. vanuit Tigi thuis kom sta ik meteen voor een grote verrassing. Ook in mijn huis is ingebroken. Als er politie in je buurt woont ben je niet veilig. Als er geen politie of bestuur is, wat dan ? "Laet je soet als honigh vinden...". Ik woonde buiten bestuursgebied. "U gaat on eigen risico" had Meyer Ranneft gezegd. Ik moest me dus zelf beschermen in deze Kapauku-maatschappij, die me overigens met open armen in zich had opgenomen. Wat er toen gebeurd is heeft grote gevolgen gehad. Maar ik meen - hoe vreemd ook - dat het toch niet zo onbesuisd is geweest als men aanvankelijk wel dacht...maar ik heb 't wel op mijn brood gekregen. Effectief was het in ieder geval, want er is in mijn huis nooit meer ingebroken.

Toen ik mijn huis binnenkwam, stond er binnen een deur open, die ik zeker had dicht gedaan. Van een paar kistjes was het deksel opengemaakt. Ik miste twee bijlen en een oude kous met wat kraaltjes erin. Verder was er niets meegenomen. Het leek me op kinderwerk. Ze waren achter door het kippenhok gegaan. Boven het kappelletje was de bambu weggetrokken en zo waren ze op de zolder gekomen. Ik hield drie dagen mijn mond. Alleen Jonas had ik de inbraak meteen laten zien. Vrijdag ging ik met papier en potlood in mijn hand naar Wennekaja. Waarom naar Wennekaja ? Ik deed net of ik alle huizen optekende en alle inwoners. "Als de dieven niet komen zal de politie hier wel een of ander huis verbranden." Zondags waren er veel mensen op de been en ik hield een flinke roffel.

's Avonds komen Jonas en de kepala Imouai, voor het donker wordt, nog even aanlopen. De bijlen en de oude kous waren voor de Zondag al teruggebracht, maar ik wilde de namen van de daders. Ik zei hen: "Met de dieven hebben jullie ipa (medelijden), maar niet met de pastoor die hier dag en nacht voor jullie werkt. Laat de dieven bij me komen, ik zal ze niet slaan. Ze moeten alleen voor straf twee maanden werken." Daarop werd door Jonas en Imouai richting Wennekaja geroepen: "De pastoor is iemand die goed is voor alle mensen. Hij is een me-ipa-me. Hij zal de dieven niets doen. Ze moeten alleen voor straf werken. Laat ze toch komen."

Maandagmiddag 10 Nov. ben ik een deur aan het maken in mijn godangetje en daar komt plots een hele troen mannen en vrouwen van Wennekaja aangelopen. Jonas vooron. "Hier zijn de dieven", zegt hij. Het waren inderdaad twee snotneuzen : Kumijaiwogi uit Wennekaja en Pajoukibage uit Joutanuga. Mijn handen jeukten, maar ik hield me kalm en zei droogweg : twee maanden werken. "En deze twee vrouwen ?" vroeg Jonas. "Die hebben natuurlijk op de uitkijk gestaan", zei ik. "Ook twee maanden in de tuin werken."

"Goed" zei Jonas, "dus morgen komen". De volgende morgen waren ze er.

Daarna nog vier dagen en toen kwamen ze niet meer. Ik vond dat ik mijn gezag moest handhaven. Ondanks al mijn geschreeuw kwamen ze niet meer. "Als ze morgen niet komen, gaat hun huis in de brand". Het dreigement hielp niet. Wat moet je dan doen als je buiten bestuursgebied zit? Niks doen? Dan kan ik wel inpakken. Ik ben naar Wennekaja gegaan, Piet voorop. De mensen wezen me een oud krot aan, waar ze woonden. "Kom nou", riepen de mensen, "anders gaat jullie huis er aan". Ze kwamen niet ondanks al ons geschreeuw.

Ik moest toen wat doen en met trillende benen heb ik het kotje in de fik gestoken. Kumijaiwogi kwam daarop met zijn eega uit de struiken te voorschijn. En heel Wennekaja, met Bunaibo aan het hoofd, zei: "goed zo, dan moet hij maar niet zo stom zijn". Ik denk dat ze in Wennekaja ook wel blij waren dat hun eigen huis er niet aanging. De volgende dag waren de dieven weer aan het werk. De angst van wel te kunnen inpakken, viel toen als een steen van mijn hart. Na wat dagen bleven ze weer weg. Ik heb toen maar wat water bij de wijn gedaan, dat was toch wel beter.

MONSEIGNEUR IN TAGE

Op een zeker dagen krijgen de mannen op de Wisselmeren een brief van P. Overste ged. 4 Nov. Hij schrijft daarin dat Mgr. rond 12-13 Nov. op bezoek zou komen. Hij hoopte dat alles naar wens zou verlopen. Met een zekere spanning zagen de ouderen deze tweede ontmoeting tegemoet. Maar ieder was wel vast van plan zijn beste beentje voor te zetten.

Tot mijn grote verwondering kreeg ik van Mgr. nog een extra briefje - het eerste zolang ik in de Kamu zat - en daarin schreef hij: "en jij zou kans zien een internaat te beginnen, maar dan alleen met Papua-krachten en zonder enige opvoer". De eerste reactie op mijn maandverslagen: Zou Mgr. werkelijk iets willen in de richting van de Kamu?

12 Nov. ga ik naar Wakeitei want daar zou bericht komen als Mgr. werkelijk gekomen was. Er was bericht gekomen dat Mgr. was aangekomen. Maar het was niet duidelijk of we de volgende dag ook in Utateide verwacht werden om van daaruit met de boot naar Enagotadi gebracht te worden. Er kwam geen nader bericht. Niet komen kan ook verkeerd ongevast worden. We besloten daarom Vrijdag 14 Nov. naar Tage te gaan om daar de kat uit de boom te kijken. We treffen het. Mgr. is in Tage en de ontmoeting was hartelijk. De zusters woonden er al enige tijd, maar alles was er nog zeer primitief. Met Mgr. deden we een rondgang. Bij het bezichtigen van de WC sloeg hij de handen in elkaar en zei: "Maar Peul, waarom heb je niet gewoon een hurk-WC gemaakt?" Daar hadden Gem en ik ons nu rot voor gewerkt! Maar het zit-gevalletje viel bij de zusters gelukkig wel in goede aarde.

Gezamenlijk werden er verschillende kwesties aangeroerd en alles ging in de meest prettige sfeer. Heel anders dan bij Mgr. zijn eerste bezoek, want toen was er met niemand gesproken. Alleen met Tillermans. Ook Ugapuga kwam ter sprake en nu bleek dat het PLAN-KAMU door Sees nooit naar Hollandia was doorgevoerd, want "Mgr. wilde dat toch niet". En nu in Tage komt Mgr. zelf met het voorstel om in Ugapuga een catechistenopleiding te beginnen. Mijn buurt-pastoor Leo spreekt voor mij ten beste. En ik kreeg toen nota bene f 1000,- toegezegd om de mogelijkheid van een internaat aan te tonen. Zusters kon ik niet krijgen, want Mgr. wilde in Tage doorgaan. Ook geen broeder. Ik moest het alleen met Panua-krachten doen. Tage zou nog twee broeders krijgen en Hollandse varkens. Ik nam de handschoen op!

's Middags gaan we naar Enagotadi en bespreken daar op verzoek van Mgr. samen verschillende kwesties. We vonden het salaris van de guru-catechisten veel te laag. We hadden uitgerekend wat ze aan eten kregen en zeker nodig hadden. Ons voorstel was dat een ongetrouwde catechist f 70,- en een getrouwde zeker f 100,- moest hebben. Mgr. schrok er van. Dat kon niet. Er volgde een pijnlijke stilte. "Kan het echt niet minder?" "Mgr. we hebben het al eens meegemaakt dat ze allemaal zijn weggelopen. We zijn bang". "Goed, maar

dan komt er geen guru-catechist meer bij. In Gods naam dachten we. Liever dan weer die susah. Maar bijzonder de Kamu was wel de koos. Een eigen opleiding van contactpersonen uit eigen streek was dus de enige oplossing. P. Overste had de ouderen gevraagd onze goede wil nog eens te laten zien. Daarom ging Leo nog eens namens ons, naar Mgr. toe. Maar dat was niet nodig geweest. Alles is voorbij en vergeten. We deden Mgr. uitgeleide op 20 Nov. en vóór ik Inagotadi verliet kreeg ik van onze hoofdpastoor 12 mooie bijlen: "die kan ik je net nog geven voor je aan de duizend gulden begint". Was het om de zaak weer goed te maken?...maar ik nam ze dankbaar aan.

22 Nov. ben ik weer in Ugapuga. Ik droom er al van dat het pad door de prut aangelegd, nu wel eens een eigen weg kon worden. Ik besloot naast en vooral achter dat pad, zo veel mogelijk land te kopen. Thuisgekomen doe ik pogingen om meer land te krijgen. Maar er komen geen aanbiedingen. Daarop doe ik alsof ik richting Deijana land wil kopen. Dan komt het eerste stuk, maar het is nog veel te klein.

In de nacht van 24 op 25 Nov. is er een varken van Ugapuga in de tuinen van Wennekaja geëest. Er is al vroeg in de morgen een groot lawaai. Bijna alle mannen en vrouwen van Ugapuga gaan schreeuwend en met stokken gewapend naar Wennekaja, want Bunaibo en zijn mensen willen de dood van het varken. Vóór ik de Mis ga lezen, voel ik me genoodzaakt tussen beiden te komen. Ik controleer de schade in de tuin en zeg dat de eigenaar van mij 5 mooie schelpen kan krijgen. Maar het vechten moet dan nu wel ophouden en het varken wordt nu nog niet doodgenijld. Ik win het. Maar Piet Agapaa neemt 's avonds wel zijn pijn en boeg mee naar huis. Er gebeurde echter niets.

LEO BRENGT PUPILLEN

Zaterdag 29 Nov. kwam onze hoofdpastoor vanuit Inagotadi om in de Kamu eens poolshoogte te nemen. Leo vergezelde hem en ik geloof dat hij daar blij om was. Eindelijk hadden mijn vele uitnodigingen om eens te komen kijken, succes. De gasten werden goed ontvangen, want we hadden nog een stuk varken in het zout. Mijn buurtpastoor had de daad bij het woord gevoegd, en had meteen maar jongemannen meegenomen voor de catechistenschool. Ik stond voor een fait accompli.

Het was me eigenlijk veel te vroeg. Eten had ik wel, maar de behuizing moest nog gemaakt en de tuingrond voor de heren moest nog gekocht. Maar ik wilde Leo niet telcurstellen. De heren bleven dus. Terwijl de R.S.B. er nog was, kocht ik al de eerste mude grond en hij kon zien hoe gewild de bijltjes waren die hij me had gegeven.

2 Dec. vertrok hij weer, na heel tersluiks op zolder gekken te hebben, wat ik daar allemaal wel had liggen. Nieuwsgierigheid was het natuurlijk niet. Het was wel ingegeven door de verantwoordelijkheid die een hoofdpastoor blijkbaar moet hebben. We hebben eigenlijk nergens over gepraat. Er is me niets gezegd en ook niets gevraagd. Ik had wel weer erg het gevoel met mijn plannen in Ugapuga een doordrijver te zijn. Tegen Leo zei hij onderweg: "niks geen plaats voor een internaat, waarom moest Peul nu ineens zo veel land kopen?" Ik dacht: een naard met oogkleppen ziet niet veel.

Het jaar loopt inmiddels al aardig naar zijn eind. Een mooie kloek van de guru wordt nog door een hond van Philippus z'n vader opgegeten. Maar als die vader met vrouwen en varkens naar Obaijo vertrokken is, wordt de zaak toch met de mensen van Boguwa geregeld.

Het guru-huis is zover dat de guru er in kan komen wonen. Op de schoolkerk is nog een klein torentje gebouwd. We hebben dus met Kerstmis een aardig kerkje. Het is nog weer met een meter of vijf vergroot. Achter het pad, richting Wakeitei is al een heel stuk blubber omgeschapen tot een mooi stuk tuin. Aan de Pigijai heb ik na lang soehatten nu wat grond kunnen kopen voor de bouw van de catechistenschool en 't huis voor de jongens. Maar als ik wil betalen, zijn de bijlen niet goed. Ze hebben nu betere gezien. Maar de 12 lichte LVD-bijltjes zijn op en de anderen willen ze niet meer. Om gek van te worden, want dit had ik niet verwacht.

Alle dagen liggen de eigenaars te zeuren in mijn huis. Enagotadi zegt die LVD-bijltjes niet meer te hebben. Kammerer schrijft 26 Dec. uit Kuguapa dat hij er niets voor voelt mij te helpen, om later zich dezelfde moeilijkheid op de hals te halen. Wel had ie een paar jongens voor de catechistenopleiding gestuurd, maar vóór ze halfweg waren, waren ze al weer terug, want...ze hadden honger. Leo neemt het in Enagotadi nog eens voor me op en zegt : lieg toch niet. Die bijlen zijn in huis. Geef ze toch. Sees, echt Sees, had wel Kammerer gevraagd mij te helpen, maar zelf hield hij die bijlen in reserve.

Kortom ik had slapeloze nachten om de afgestane grond te kunnen behouden en de eigenaars toch tevreden te stellen. De pagger er omheen, hadden de "studenten" in de morgenuren moeten maken. Het was wel zwaar, maar ze moesten ook iets doen voor hun eten. Erger was, dat er nog geen jongenshuis was. Dus als er les was zat iedereen overal en nergens. Het was zo een ordeloze troep en ik was nog al eens mopperig. Drie wilden er wel als werkjongen blijven. De rest gaf er de brui aan. En ik besloot de zaak weer pas te openen, als er voor hen ook onderdak was. Vooral voor Leo, mijn buurtpastoor was dit een grote tegenvaller.

Bij mijn laatste bezoek in Enagotadi had ik Toletina (Coelestina) ontmoet, nog een oude pupil van mijn "maagdenhuis". Ze was een tijdje bij de zusters geweest en nu getrouwd met Marius Bobii. Ik had ze gevraagd bij mij samen in dienst te komen. Een weekje voor Kerstmis kwamen ze. Marius zou fungeren als Manusje van Alles en Toletina werd mijn huishoudster. Ze kwamen te wonen in de bijgebouwen. Hun huisje werd de eerste gezinswoning. Marius sliep niet meer in het mannenhuis, maar heeft dat wel dikwijls moeten horen. Zo was ik tevens de eerste pastoor die als vast hulpje een huishoudster nam. Ik zou er veel plezier van hebben.

DE EERSTE KERSTMIS IN UGAPUGA

Oom Gert en tante Bregje waren 40 jaar getrouwd geweest. Ik kreeg toen van hen een Kerstkribbe. Een paar dagen voor Kerstmis kwam de kribbe aan. Ik was er erg nieuwsgierig naar, hoe de Kapauku's zouden reageren. Ik voelde me als een pauw zo trots met dat kribbetje in mijn schoolkerkje.

Wij zijn met het verhaal heel vertrouwd. Het verhaal van sneeuw en kou, van de kribbe in de stal met een os en een ezel, met herders en schapen, met engelen en de moeder met het kind. Maar de meeste attributen en beesten die het verhaal omlijsten hadden de Kapauku's nooit gezien.

Wat sneeuw is weten ze niet. Wél wat kou is. Dan kruipen ze gauw in de hutjes rond het houtvuur. Vuur is hun kleding. "Er was geen plaats in de herberg" Wat is dat...een herberg ? Ik vertelde ze dat het zo iets was als een overnachtingsplaats als ze op rattenjacht zijn. Een kribbe...een voederbak...Maar zo iets is hen totaal onbekend. Van een wiegje hadden ze natuurlijk ook nog nooit gehoord.

Herders kennen ze ook al niet en schapen nog minder. Maar die mannen met zo veel rare beesten moesten wel erg rijk zijn. Ze vonden het vreemd dat er geen varken bij was. Dat dier kennen ze. Die os en die ezel vonden ze geweldig. Het moest wel een groot huis geweest zijn, waar die beesten zo maar in konden.

Met dat kindje in dat "kistje" hadden ze helemaal geen medelijden. Het lag op heerlijk gedroogd gras - stro is er ook onbekend - en het was "in doeken gewikkeld". "Wat een rijkdom" Wat een weelde ! Er was wel geen vuur in die hut, maar die grote beesten maakten het lekker warm.

Maria en Josef waren van koninklijke bloede. Wat een koning is weten ze ook al niet, maar ze alle twee prachtige kleren aan. En wie had er bij hen toen iets dat op kleren leek? Alleen hun rijke pastoor ! Ze liepen er immers alleen maar rond in schaamrokje en schaamkoker. Verder niets !

Kortom van 't "arme Kind van Bethlehem" begrepen ze niets. Met het bestaan van engeltjes hadden ze geen moeite. Ze waren blij te horen, dat er, naast de vele kwade geesten, ook nog een stel goede geesten waren, de engelen. En ik vroeg me af: Hoe lang het zou duren, voordat ook deze mensen in hun hard en ruw bestaan gevoelig gemaakt zouden zijn voor wat dit feest ook hen wilde verkondigen: VREDE OP AARDE AAN ALLE MENSEN VAN GOEDE WIL.

Ze liepen nu nog rond met pijn en boog en stammenoorlogen behoorden nog bij hun bestaan.

Op ons erf was er een overnachtingstent gehouwd, want de guru van Obano was ook met de kinderen gekomen. Er werden rondedansen gehouden... en om 12 uur was er de eerste Nachtmis. Daarna nog een grote bidplechtigheid voor de groten. Na afloop was er een aubade en hormat aan de pastoor, gevolgd door volksspelen. Van prijzen winnen hadden ze nog geen benul. Ieder die zich moe gemaakt had, meende recht te hebben op een prijs. Tot slot van het feest werd er natuurlijk een varkentje gekeeld.

VRIEND JONAS VERSTOORT DE VREDE

Tussen de Wisselmeren en Biak lig 1½ uur vliegen. Dat luchtbrugje is zeer kwetsbaar en maakt alles erg duur. Want alles moet worden aangevoerd, zowel het eten als het gereedschap en alle spullen waarmee we moeten werken. Meer nog dan de anderen afhankelijk van andere instanties moest de missionaris alles doen om zijn behoeften tot het uiterste te beperken. Maar die behoeften zijn toch al die jaren groter geweest dan de aanvoermogelijkheden en evenals pater Dumevrat schrijft in zijn boek "Mitsinari", hebben ook wij moeten ondervinden dat wij als pionier van de beschaving niet kunnen buiten de lichamelijke behoeften waarmee we a.h.w. geboren zijn.

Ik at zoete aardappels en met een spijker maakte ik gaatjes in een plat geslagen blikje om daarmee kasbi te raspen. Ik weekte dat geraspte spul in het water en zo kreeg ik meel om er kleine kasbi-broodjes van te bakken. Ik kookte de was in dezelfde pan, waarin ik ook de zoete aardappels kookte. Ik waste het vel van mijn vingers om de kleren wat schoon te krijgen. Maar nu heb ik mijn huis gehouwd en ik slaap nu op een bali-bali en 's avonds na het werk zit ik op een eigengemaakte bank gezellig in een hoekje. Op het zelfgemaakte tafeltje staat een sigarettenblikje gevuld met petroleum. Een draadje van een oude zak er door, dat was toen mijn lamp. Zo zat ik daar dan mijn brevier te bidden of aantekeningen van de taal te maken.

Maar langzamerhand zal alles beter worden en ik ben nu al erg blij met Toletina voor de huishouding. Zij hoefde haar vingers niet kapot te wrijven met de was, want uit Wognum is er nu een ouderwetse wasstamper gekomen. Ook het eten wordt al beter, want de tuin begint zijn vruchten af te werpen. Ik heb nu lekkere pisangbomen geplant en huah negri. Van de LVD kreeg ik enkele aardbeiplantjes en kan voortaan drickwart van het jaar aardbeien eten. Ik kreeg later ook zaden uit Nunhem om ze uit te proberen en het was een groot succes. Het zou allemaal beter worden maar nu was het nog modderen. Hier en daar wordt van een stuk blubberland weer tuin gemaakt. Een van de twee dieven, Pijoukibage biedt me een mooi stuk land aan. Daar kan ik nu een boerderijtje - werkplaats voor Piet gaan bouwen. Het heerschap heeft zijn strafwerk wel niet helemaal afgemaakt, maar ja, je moet ook wel eens wat door de vingers zien. Er worden paggers gemaakt en er wordt al weer hout gebracht om weer iets te gaan bouwen. Om te beginnen een huisje voor de opleiding van de catechisten. Alles verloopt vlot maar alle dagen blijven de mensen zeuren om de mooie lichte bijlen die ik niet meer kan krijgen. Er is al met al nog veel te doen en veel te overwinnen.

Vergeet hij al deze moeilijkheden vooral niet het feit dat het voor een missionaris hous niet gemakkelijk is, zich als vreemdeling in een pas ontdekte eeuwenoude maatschappij te vestigen. Het feit alleen al dat je er gaat zitten

zet heel die maatschappij op zijn kop.

Als je een schooltje begint kunnen de kinderen niet meer helpen op het land, de meisjes niet meer letten op de varkentjes of op hun jongere zusjes of broertjes. Bij meisjes komt het adat-huwelijk in gevaar. Soms wordt je onbewust min of meer gedwongen je te mengen in de levenswijze van deze stammen. Soms ook wordt je bewust er buiten gelaten en dan kunnen er redenen zijn waarom je je niet afzijdig mag houden. Met eindeloos geduld moet de missionaris de mensen voorzichtig overtuigen, hun inzicht omhuigen. Hij moet alles doen om met tact vande bestaande gewoonte de scherpe kantjes af te slijpen om de christelijke en dikwijls meer humane gedachten heel langzaam ingang te doen vinden.

Ik heb U al verteld van Jonas Mote. Ik woonde nog in mijn tent, toen hij met pijn en hoog woedend binnen kwam. Zijn tweede vrouw was hem afgepikt. Ze was in ieder geval weggelopen. Bijna twee jaar later kwam ik er achter hoe de zaak toen was opgelost.

Begin Januari kwam Marija Kagoupaki Agapaa met behloed been mijn huis binnenvallen. Jonas had in de tuin geprobeerd haar te pakken te krijgen. Hij wil met Marija trouwen. Wat was het geval? Jonas had Anna Agapaa als eerste vrouw. De tweede vrouw was een jongere zuster van Anna. Toen die was weggelopen moesten de Agapaa's de schelpen teruggeven die de Mote's er voor betaald hadden. De Agapaa's moesten zelf de zaak maar regelen met de man die er met Jonas' weggelopen vrouw vandoor gegaan was. Schelpen teruggeven is altijd een moeilijke zaak, want die zijn dikwijls over heel veel familieleden verdeeld, die vroeger meebetaald hebben aan de betaling van een vrouw voor een Agapaa. Om de zaak met Jonas te sussen was hem beloofd dat hij later Marija zou krijgen. Maar Marija wilde niet en had haar toevlucht gezocht bij de pastoor...en ik zat met het katje.

Die avond passeerde Jonas mijn deur en ik vroeg hem even te komen praten. "Ik kom zo", zei Jonas. En hij kwam, maar...niet alleen. Mijn huis stond vol mannen. Voorop Agapaibo, de vader van Marija met twee bado(snoeren) schelpen in de hand en blauwe kralen in de andere hand. "Ze is van mij, ik heb haar gekocht. Vroeger heb ik al drie bado schelpen gegeven en nu geef ik er Agapaibo nog twee. Maar ze is nu van mij". Of Marija in prijs duurder was dan haar weggelopen zuster, of dat Jonas zijn vroegere schuld nog niet had afbetaald, ik weet het niet, maar hij eiste Marija op.

"Jonas, ik kan je niet beletten een tweede vrouw te nemen, maar als Marija nu niet wil". Marija zit verscholen in mijn huiskapel, een vertrekje opgetrokken uit bambu-matten, zodat het erg gehorig is. En ik vraag Marija of ze Jonas wil. Maar ze wil hem pertinent niet: "Ani ki Jonassi,be!" En ik al vertellen dat een meisje ook een mens is. Het duurt wel anderhalf uur. Maar het gaf niets. Er kwam geen eind aan het praten...tot ik het tenslotte zat was en overeind gesprongen met een klap op tafel "maumai-havermout!" riep: "afgelopen!!! en nu eruit!!! Alles en iedereen rolde over elkaar heen...kralen en schelpen vielen op de grond en kwamen onder de voeten. Ik zag een stuk of zeven kapotte kralen en men zocht ook schelpen van de vloer. Daarna viel de stilte weer in huis.

Daags erna 's morgens vroeg groette Jonas me heel hartelijk. "Ik ga naar de politie. Je hebt 20 schelpen kapot gemaakt", zei Jonas. "Wel dertig" zei Witigpai, die met hem was. Ik loop naar Jonas toe en vroeg of hij zijn agija (net) open wilde doen. Ik zie daarin 3 kapotte schelpen. Of die gisterenavond kapot gegaan waren, wie zal het zeggen? Jonas ging naar Senen, een familielid en politiemann uit Jaba. Aan de inspecteur van politie hebben ze toen een en ander verteld.

HET POLITIE-RAPPORT

Leo was 12 Jan. even komen buurten. Dat is altijd fijn. Zeker nu Jonas het me wat moeilijk maakte. Leo had al van de zaak gehoord. De inspecteur V. had hem gesproken over een zware perkara (zaak).

De Kamu-pastoor zou wel naar Enagotadi moeten. Ik verwonderde mij er over dat het Bestuur zich nu ineens voor dit gebied scheen te interesseren. Ik liet de pastoor in Enagotadi weten dat ik er weinig voor voelde om als een kwaie jongen naar Enagotadi te worden geroepen. Laat men eerst hier de zaak maar eens onderzoeken.

Begin Februari ging ik via Wakeitci en Tage naar Enagotadi. Terwijl ik door de blubber omhoog klauterde naar Leo's huis, zag ik Leo staan met naast hem iemand in de pij. Ik kreeg de wind van voren. Met veel moeite had hij eind vorig jaar 7 jongens voor opleiding naar Ugapuga gebracht en nu waren ze op één na, allemaal weer terug in Tigi. Ik had te veel geeist. Enfin, ik kreeg een aardige roffel over me heen. De man in de pij, die br. Adelbert heette, keek wit toe. Ik zei niets. Liet Leo uitrazen. Hij moest een uitlaat hebben. De koffie kwam, en alsof er niets gebeurd was, zaten we gezellig aan tafel. Adelbert begreep er niets van, maar wij kenden mekaar.

Na de koffie ging ik allereerst naar de inspecteur van politie om eens te horen wat er gerapporteerd was. Het bleek dat ook Simon, het enige broertje van Marija er ook bij was geweest. Daar was een heel verhaal opgehangen, bij alles bijgestaan door neef Senen, die Jonas wel even zou helpen. En Senen was een vertrouwensman van het Bestuur. Er was verteld dat ik 3 varkens had gestolen, gebrachte houten niet betaalde. Een huis in brand gestoken en in Obano een prauw vernield. Kortom: "de mensen in de Kamu lusten je niet. Ze willen wel een pastoor. Allemaal zijn ze goed. Maar U niet." In zijn onnozelheid vertelde de inspecteur me de hele zaak. Ik kon me indenken dat Jonas zo'n verhaal had opgehangen, maar dat de inspecteur in zijn rapport, alles wat Jonas had gezegd, zomaar klakkeloos had neergepend, en dit zonder verder onderzoek had doorgegeven, dat vond ik toch wel erg grof.

Alsof hij z'n taak goed vervuld had, zei hij nog: "Ik heb opdracht alles precies te rapporteren wat de Kapauku's me komen zeggen."

In Enagotadi aangekomen ging ik even naar Dr. Poelen. Maar Sees wilde mee. Leo had dat ook al eens meegemaakt en mij zijn grote ergernis daarover uitgesproken. Daarom zei ik: "Sees, voel je je echt verplicht om als een Moeder-Overste met ons mee te gaan. Ben je bang dat we te veel zeggen? Ik ga echt alleen." Ik ging trouwens meestal even naar Dr. Roelen en altijd moest ik dan denken aan de eerste keer dat ik er kwam. Zijn vrouw deed de deur open. Ik stelde me voor en spontaan als ze was, kwam het er uit "is U nu pastoor Steltenpool? Ik had me een geweldig grote man voorgesteld... en U is zo gewoon"! In huis gekomen zag ik aan de wand een grote koteka hangen en toen ik er naar wees, zei ze: "O, dat is de koteka van mijn man.... Ik kwam er altijd graag even aanwippen."

Na dit bezoek wilde ik naar het HPB, maar toen ik daar heen ging, vroeg ik Sees met me mee te gaan. "Dan hoef ik het verhaal geen twee keer te vertellen." Het HPB was pas nieuw. Het was de eerste kernismaking. Hij had een zere voet en lag er mee op bed. Hij bekeek me erg van bovenaf en ik had het gevoel dat hij met deze pastoor uit de Kamu een appeltje te schillen had.

Hij ontving me in elk geval erg afstandelijk. Weer een pastoor die meent dat hij in een onbekend gebied zijn gang maar kan gaan, moet hij gedacht hebben. Maar de diepe grond was wel de ergernis dat zijn baan in de Kamu nog geen koning kraaide. Het was nog onbestuurd gebied. Hij was erg geschrokken van het politie-rapport. Hij las er een onanker uit voor. De brandstichterij na de inbraak, sprong er uit. Ik gaf wat verklaring van de feiten. Waarom komt Jonas nu aandragen met dat huisje van begin November. Hij wil Marija en vindt rij nu op zijn weg. Maar Jonas is de Kamu niet. Vreemd dat men als waar accepteert, wat een of andere Kapauku zegt. Zonder enig onderzoek.

Ik vertelde hem dat de heer Never Ranneft bij mijn vertrek naar de Kamu had gezegd: U gaat buiten het bestuursgebied. Als er wat gebeurt, is dat Uw risico. Als de pastoor in Tigi keer op keer ervaart dat de politie niets tegen diefstallen kan doen. Wat moet ik dan? Ik mag me toch beschermen.

De nieuwe HPB verklaarde dat hij wel voor me in wilde staan.

Dat verandert de zaak, Sinds dat krotje verbrand is, is er nooit meer ingebroken, maar mocht er nog eens iets zijn, dan zal ik het U graag melden. En ik hoop dat er dan ook eens iets gebeurt. Om te beginnen nu de zaak Jonas. Hij liegt maar raak. Een meisje is ook een mens. Marija wil absoluut niet met hem trouwen, maar hij heeft wel geprobeerd haar aan te randen. Dat zal moeilijk te bewijzen zijn, want er was alleen een meisje bij dat gauw weg-holde. Ik had wel graag dat U Jonas nu ook laat weten dat hij zich koest moet houden. In elk geval vraag ik U wel een onderzoek naar alles wat Jonas over die „barbaar“ uit de Kamu verteld heeft.

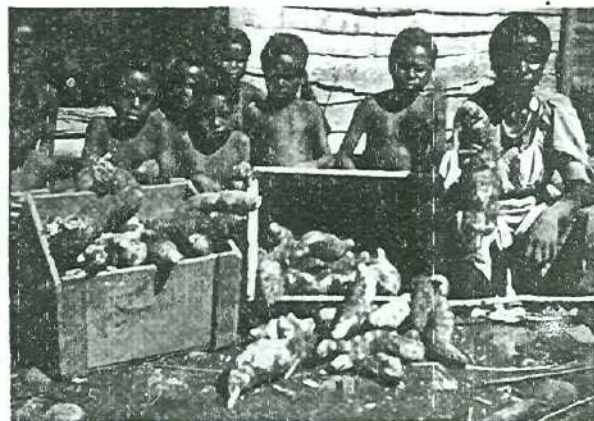
Ik verzocht mijn confrater in Enagotadi over deze zaak nog niets te schrijven naar Hollandia. Ik was er vast van overtuigd dat de ware feiten het rapport van de politie-inspecteur wel zouden wegbombarderen. Jonas is de Kamu-bevolking niet. Daar was de hoofdpastoor het wel mee eens. Maar misschien geïnspireerd door het optreden van het HPB heeft hij het toch nodig geoordeeld Mgr. op de hoogte te stellen....zonder ook zelf iets te hebben onderzocht en zonder mij er iets over te vertellen. Ik heb het geweten !!

Maar vóór ik dit wist, lag er, op weg naar huis, in Wakeitei al weer een andere verrassing voor me klaar. Een gezamenlijke brief aan alle pastoors op de Wisselmeren. De mijne was al doorgestuurd naar Ugapuga, maar ik mocht die van Leo alvast lezen. De aanhef ervan, voorspelt mij direct al weinig moois: "Leo, dat je nu goed met Peul op kunt schieten is mooi, maar laat je nu niet in alles voor zijn karretje spannen" Wat was er gebeurd? Eigenlijk niets.

Half November vorig jaar was Mgr. op bezoek geweest. De hoofdpastoor was toen keer op keer in het bijzijn van ons allen op zijn nummer gezet. Die terechtzettingen vonden we wel juist, maar de manier waarop was dikwijls zeer ontactisch. Het kwam hierop neer, dat de andere paters ook wel iets wisten, en dus niet als kinderen behandeld hoefden te worden. Het was dus ook een beetje om ons wat te vleien. Maar de man was toen al zwaar overspannen en juist daarom hadden Leo en ik hem gespzaard tegenover Mgr.. Niet lang daarna kwamen de meelikheden met de grondaankoop. Ik vroeg om die mooie lichte bijlen en of ik de andere mocht ruilen. Er waren geen bijlen was het antwoord. Lieg toch niet, had Leo toen gezegd: geef ze aan de Kamu, daar zijn ze nodig ! Toen is Sees over zijn meelikheden gaan schrijven. En nu kwam die brief. De macht van de hoofdpastoor werd daarin omschreven en Tigi en de Kamu kregen een afzonderlijke reprimande. Tot mij : "Maar als ik nu van verschillenden (later bleek dat er maar één geschreven had) hoor, dat jij nu opeens alles wat er aan goede bijlen op de W.M. is, onvordert en aldus als het ware de hele missie dienstbaar maakt aan de uitvoering van je plan..." Tenslotte: "ik raad je aan kalm en met wijs overleg te handelen..." Sees had over die brief geen woord gerept.

10 Febr. ga ik vanuit Wakeitei weer naar huis. Ik neem nog 4 werkjongens meer uit Jagu en ook br. Adelbert die even een kijkje wilde nemen. Hij keek zijn ogen uit, toen hij vanuit de prut over de pagger het droge pad opstapte. Geweldig ! Ik stel hem aan de mensen voor als de nieuwe pastoor van Ugapuga. Want bij de politie in Tigi en bij het HPB in Enagotadi heb ik gehoord dat ze in de Kamu de pastoor niet meer lusten. Dat slaat in. Witigpai zit wel het meest in zijn rats, want hij heeft het kooltje meegestoofd. Hij vertelde me dat Jonas hem ook had willen laten zeggen dat ik zijn jaga (planken) niet betaald had. Toen Jonas, de lasteraar, gehoor dreigde te vinden bij andere instanties, verdedigde heel Ugapuga zijn pastoor. De Mensen zouden Jonas, Jonas laten ! O, wat waren ze beschaamd !

Van de guru hoorde ik dat Jonas op 7 Febr. nog weer Marija had willen dwingen. Dat-ie pastoor noch politie vreesde...en met een bijl in de hand had hij de guru gezegd, dat hij er aan ging ! Ik kon dus nog meer susah verwachten.

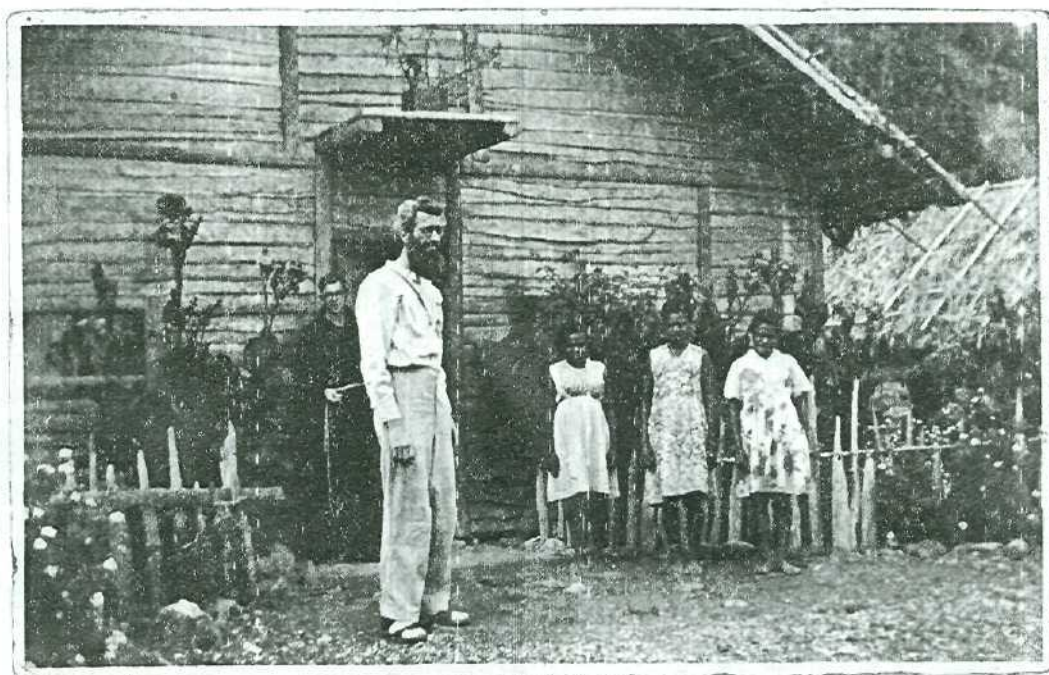
Marius en Doortje. Jonas en Anna.
Voorop rechts: Herman Mote.

De "nota's" zijn geweldig!

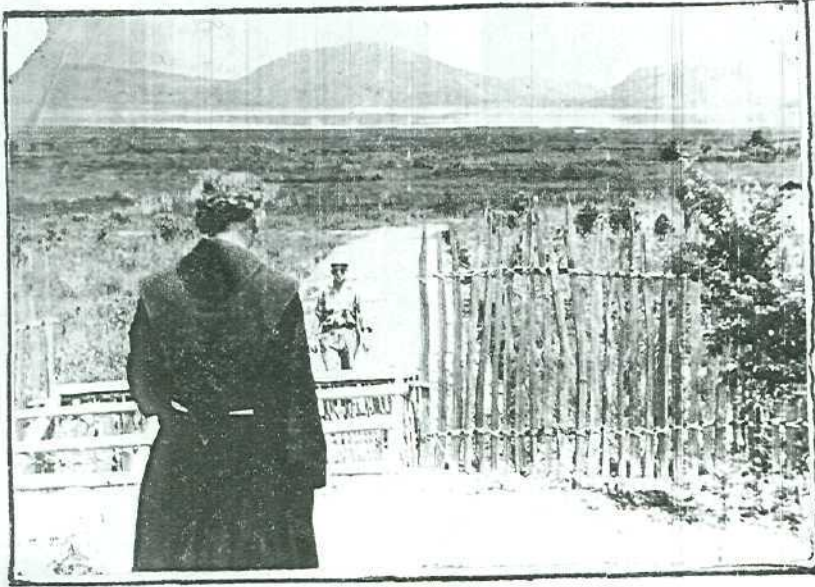

Dr. Boelen vertrekt.

Ugapuga groeit.

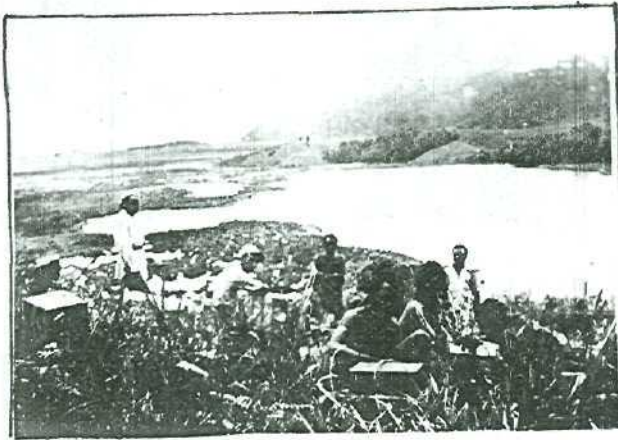
Een eigen huis. Op voorgrond P. Keizer op bezoek.

Even op bezoek bij Leo.

Driftdans.

Met Smitje naar de Mapija.

Bij Auki.

Mijn eerste doopje:
Marius en Doortje.

Twee broeders.

HET EERSTE DOOPFEEST.....EN HET VARKENTJE VAN JONAS

Maar in Ugapuga bleef alles rustig. Vol goede moed werd er in de prut verder gemodderd en er werd een begin gemaakt met de bouw van een jongenshuis en een lokaaltje om er les te geven.

De bijgehouden worden wat vergroot want ik wilde dat het eerste getrouwde echtpaar, Marius en Toletina, een mooi gezinswoningje zouden krijgen. Elke avond geef ik het stel les. Ook voor mij is dat erg leerzaam. Wat ik heb doorgenomen wordt door Toletina, die wat lezen kan, aan Marius voorgelezen. Hun huisje lijkt wel een klooster, er wordt gezamenlijk lering en gebed gepleegd.

Alles in Ugapuga kabbelt rustig verder. Ik kan er wel weer even uit. Zo ga ik 15 Maart via Obano naar Enagotadi. Maar vanwege de grote ombak(golfslag) kan ik met mijn notedopje de Jawei niet over. Ik sla af naar Wotai en logeer een nacht bij de zusters in Tage. Ik was niet onder de indruk van wat er op tuingebied gebeurd was. Het eigengehakken tarwebrood smaakte me als koek. Ik zag verschillende dames van mijn oude maagdenhuis weer terug in het huishoudschooltje dat de zusters daar nu begonnen zijn. De volgende dag ging ik door naar de hoofdstatie. Ik las de hoofdpastoor een stukje voor uit de brief die ik een maand geleden van Mgr. ontvangen had. "Maar dat is niet waar" zei hij, "zo heb ik het niet geschreven". Ik zei hem dat ik dan wel graag had, dat hij dit aan Mgr. of de Overste zou zeggen. Maar het antwoord was : "als ik er nu weer over schrijf, wordt de zaak nog erger." Daarmee was de zaak uit en de prutpastoor besloot maar te zwijgen. In de gudang zag ik nog een stuk of 10 mooie bijlen liggen. Maar die waren niet voor mij bestemd. Gelukkig bracht de plane net 8 blauwe bijlen die mij als grote gunst gegeven werden.

Bij al mijn tippels in deze jaren, had ik onbegrijpelijkwijls nog nooit mijn voet verstuikt. Ik had al lange tijd gelopen op schoenen zonder hakken. In "de stad" wilde ik netjes voor de dag komen. Ik liep deftig op schoenen met hakken van Kammerer en laat ik nu bij het overstappen van een hekje mijn voet verstuiken. Zo had ik in Enagotadi enige dagen rust en ik werd 21 Maart netjes met de missiemotor naar Obano gebracht om daar de Zondag weer te vieren. Guru Linus heeft toch wel contacten gemaakt. In Dagimani had hij een kepala "aangesteld" en zo waren er Zondag uit die hoek ook een 15 mannen en vrouwen in de dienst.

In de namiddag kreeg ik een briefje van de guru uit Ugapuga. Of ik direct wou komen want Jonas maakte het de guru erg lastig. 23 Mrt. 's morgens vertrok ik en moest op mijn zwakke pootje heel voorzichtig lopen. Net ben ik de Ogijeidimi over of daar kom ik guru tegen met Marija, Marta Aganaa en het kokje van de guru. Ze hadden in Jameitagi geslapen. De avond tevoren was Jonas met mensen van Jaba (Mote-stam) en Ajate het erf en het guruhuis binnengevallen. Jonas moest Marija hebben. Maar de guru had zich op de zolder krampachtig met een parang verweerd. Hij zag geen andere uitweg dan 's nachts maar in stilte de benen te nemen. Ik gaf hem opdracht nog diezelfde dag door te gaan naar Enagotadi om daar aan de pastoor en het HPB verslag uit te brengen. Pas de volgende morgen had hij een prauw te pakken, waar ze met z'n vieren in konden en toen hij bij het HPB kwam, zat Jonas daar al in geuren en kleuren zijn verwondingen te beschrijven. Het HPB meende niets te kunnen doen, daar de guru geslagen had ! Geen wonder ! Jonas kreeg alleen een standje. Hij moest van Marija afblijven want die had asiel gezocht bij de pastoor.

Toen ik even na de middag op 23 Maart in Ugapuga aankwam was alles daar ontzettend rustig en de Aganaa's beweerden dat ze zich afzijdig hadden gehouden en op een afstand hadden toegekeken. Helemaal waar was dit niet. Een klein beetje hadden ze wel meegedaan. Thuis hadden Marijus en Toletina keurig op de kippen gepast, maar ze waren toch wel erg blij dat ik thuis kwam. Het zou nu afwachten zijn tot Jonas zich weer eens zou misdragen...en dan zou ook worden ingegrepen.

kosten. De pastoor die mij nu onbekend was, gaf mijn verzoek door aan het kerkbestuur en zij schonken de hem van ouds bekende pater de klok. De juwo-bezoekers zullen het ding naar Ugapuga brengen. Wat door broer Ton bij de klok was ingepakt, ligt nog in Enagotadi. De hoofdpastoor was blijkbaar te bang dat Peul te veel versnaperingen zou krijgen. Bij een klok hoort toch minstens een touw, maar daar had Sees niet aan gedacht en hield het zelf maar. Kan altijd van pas komen. Zijn manier van doen deed me denken aan een douanekantoor. Ik moest blijkbaar eerst alle papieren overleggen.

AN OASIS IN THE MUD DESERT

Dinsdagmiddag komt het aangekondigde bezoek uit Tage. Komt Zr. Ministra alleen uit belangstelling of heeft Fried misschien ook andere plannen? Woensdag 22 April komt ook Dr. Boelen weer eens. Hij heeft Dr. Bergman, een Zweeds vogelkenner meegebracht. Hij wilde hem ook Ugapuga laten zien en in een boek van hem heeft hij er later ook over geschreven. De professor was 58 jaar, maar hij liep nog als een kieft. Hij heeft er op de juwo in Ohano heel wat filmpjes doorgedraaid. Alles bijeen had ik een huis vol met volk. De beide doktoren slapen in de passengrahan, de bovenverdieping van de guru-woning. Alle bezoekers zijn vol bewondering, maar vooral Dr. Boelen steekt dat niet onder stoelen of banken. Hij weet hoe er over deze Kamu-pastoor in Enagotadi maar ook in Hollandia geroddeld is. De missie ging overal heerlijk over de tong. Het rapport van de politie-inspecteur was wel geheim, maar het werd op alle kantoren in de hoofdstad doorgepraat. Om me op de hoogte te stellen had P. Andreoli mij daarover al eens geschreven. Maar wat kun je daaraan doen? Je kunt laster alleen ontkennen en vragen om een onderzoek. Maar als dat niet gebeurt?

In Nov. '51 had Dr. Boelen Ugapuga bezocht. Hij zag nu een geweldige uitbreiding. Hij ziet weer de aanloop van de mensen in huis en de omgang met de mensen. Hij ziet wat er tot stand is gekomen en vertelt dat met verve aan Dr. Bergman. Aan tafel schiet hij bepaald een keer uit zijn slof: "ik zal ze in Enagotadi en Hollandia de keerzijde van de medaille eens laten zien. Pastoor ik sta perplex van wat hier tot stand is gebracht. Als iedereen in Enagotadi of in N. Guinea eenszo had gewerkt!"

Dr. Bergman geeft me bij zijn afscheid een mooi Zweeds mes en als ik er niet ben, vult Dr. Boelen de potjes met etenswaren en wat meel voor Doortje om er brood van te bakken. Want het woord: "Van Uw arbeid, zult ge eten" (ps. 128, 2), gold wel voor de producten uit de eigen tuin, maar er is ook wel nog wat anders nodig en daarmee moet het nog steeds heel zuinig aan. Maar de dokter begreep dat wel.

Dr. Sten Bergman had me ook gesproken over zijn boek "Wilde und Paradiesvögel", dat net in N. Guinea was aangekomen. Vanuit Enagotadi stuurde hij het me een week later toe. Dr. Boelen zou later in "Dokter aan de Wisselmeren" (pag. 149) over dit bezoek het volgende schrijven:

"Toen ik in 1953 opnieuw de Kamu bezocht, waren er in Orapoera heel wat gebouwen bijgekomen; een pastorie, een goeroehuis en enige inter-naatsgebouwen voor de schoolkinderen.

Door middel van grote draineergoten waren verschillende paden droogvoets te belopen. Enige Kapauku-tuinen, die vroeger altijd onder water liepen, lagen thans ook droog. De eigenaars van de andere tuinen, die nog geregeld onder liepen, wachtten geduldig tot de pastoor zijn slotengraverij zou voortzetten."

Dokter is juist een uur of wat weg als de tante van Wimpie Bugidaamooje me komt halen. Willempie laat de pastoor komen, want hij is erg ziek. Ik had de kinderen meerdere malen gezegd: als er iemand erg ziek is moeten jullie me roepen. Waarom niet gekomen toen de dokter er was? Toen was-ie nog niet ziek. Ik naar Willempie toe, maar ik kon niet bevroeden wat hij mankeerde. Geen koorts, wel erg slap. Ik gaf een aspirientje. Morgen kom ik weer.

Toen ik weer kwam was Willempie overgebracht naar een ander huisje. Erg ziek maar geen koorts. Ik zal straks wat rijst brengen. De vrouwen vragen om te hidden. Ik bid een Onze Vader, ga naar huis en een dik uur later is 't jochie gestorven. Daar had ik helemaal niet aan gedacht. De kleine piontere Willem is dus niet gedoopt, maar O.L.H. heeft Willempie waarschijnlijk wel beter begrepen dan ik.

Om 2 uur hoor ik de klok klepelen. De mensen uit Obano zijn er. De grotere jongens mogen met de guru mee naar het Koninginnefeest te Enagotadi. Ik heb gezegd tot Wotai te lopen, want als al de guru's uit Tigi met de kinderen in Utateida komen, wordt het daar veel te druk. Op 30 April komen er een stel ongeruste familieleden, die zeggen dat er een prauw gezonken is met hun kinderen er in. Als het waar zou zijn, dan had ik het toch al gehoord. De tijd gaat door en de klok luidt op 1 Mei de Meimaand in. Toch zit ik drie dagen in spanning. Maar op 3 Mei komt de guru met alle jongens thuis. Wat een opluchting ! Vooral voor Piet, want die vertelde dat de Dou's hem dood gemaakt zouden hebben als er jongens zouden zijn omgekomen. Waarom ? Omdat hij Agapaa was en vanuit Ugapuga met de jongens was meegegaan. De reden tot wraak ontgaat ons Westelingen nog al eens.

De tweede week begin ik met de opleiding van wat grotere jongens. Hun schooltje is klaar. Rond het jongenshuis ligt de tuin. Ze moeten drie uur werken en ik geef hen dan drie uur les. Er zijn er slechts vier : Pius Pekei, Petrus Ukaago, Ruben en Frans Mote. Eén is er owai-me (huisbaas). Hij moet alles in en rond hun huis regelen. Petrus en Elias uit Obano zijn niet gekomen.

Zondag 10 Mei staat plotseling de bestuursambtenaar Peters voor mijn deur. Ik wist dat hij op komst was. Hollandia wil dat er nu maar gauw een officieel onderzoek plaats heeft van het geval Jonas. Er zijn in Hollandia en in Enagotadi over de Kamu-pastoor wat andere stemmen doorgedrongen. Bij mijn laatste bezoek aan Enagotadi was het HPB al bijzonder vriendelijk. Het onderzoek is praktisch afgerond had hij me al gezegd. Het zag er gunstig uit ! Ik merk dat Mr. Peters zijn opdracht eigenlijk overhodig vindt. Hij zegt dat het rapport eigenlijk al klaar ligt. Dat zijn bezoek niets te betekenen heeft, want het HPB heeft nu van de Kamu-pastoor wel een ander idee gekregen. Peters vraagt mij eigenlijk niets. Hij praat wat met Jonas en de Agapaa-familie. Hij neemt met genoegen kennis van het feit, dat de verhouding met de bevolking nogal los loopt. Hij ziet alles wat er gebouwd is en de materialen (boomschors en gespleten planken) die weer klaar liggen. Hij ziet heel goed dat het geval Jonas geheel los staat van de bevolking. Iedereen voelde zich thuis in mijn huis.

Net vóór Peters 12 Mei vertrekt is er op mijn erf plotseling een klein opstootje. Simon en de moeder hebben Marija te pakken en willen haar van het erf af sleuren. Jonas liep rond alsof hij met de zaak niets te maken had. Ik deed niets, maar ging alleen naar Peters toe en zei: "Meneer Peters, nu moet U aan het werk. Ik mag niets doen. Ik kom straks wel even kijken." En in mijn hart dankte ik Jonas dat hij dit tijdstip had uitgekozen.

Peters moest wel optreden. Dit was echt huisvredebreuk. Jonas en Simon werden door de politie meegebracht naar Enagotadi. Ik was natuurlijk erg benieuwd wat het HPB nu zou doen.

15 Mei komt Leo via de Debei naar Ugapuga. In Bokai-bega trof hij een Pigome aan die in koteka en totaal ongeschoold toch de moed had om Zaterdag voor de vrouwen en Zondags voor de mannen bidstonden te houden. Veel mensen luisteren en brengen hem nog gratis paggerhout ook. De man had er geen behoefte aan de Kamu-pastoor te ontmoeten. Hij kon het alleen wel af. Zelig ! Ooit heeft zo'n man bij de Zending iets gehoord en de mensen menen dat zo'n man, gegrepen door Gods Geest, nu het ware Woord verkondigt !

In Joutapuga aangekomen werd Leo hartelijk ontvangen. Groente betalen hoefde hij niet. Nee je krijgt 't jegeka. Nee, zei Leo, ik betaal. Toen daarop Ikijaabi een grote schelp voor 3 nota's nog te klein vond... was de boot wel aan. "Stik", zal Leo wel gezegd hebben.

Met in z'n handen triomferend een eend als verjaringsgeschenk rolt ook

br. Adelbert Zaterdag Ugapuga binnen. Zondag 17 Mei anticiperen we de verjaardag van de Kamu-pastoor.

Adelbert heeft een brief mee ged. 14.5.'53. De hoofdpastoor kan door mijn toedoen zijn taak niet goed vervullen. Het HPB heeft hem gevraagd of hij enig bericht heeft ontvangen dat de mensen in de Kamu ontevreden zijn omdat er in Obano door de Zending een vliegveld wordt aangelegd. Hij heeft ook gevraagd of het waar is, wat bij geruchte in de Kamu gaat (sic!) dat de guru een oogje heeft op het meisje dat aan Jonas wordt ontzegt. De hoofdpastoor weet maar van niets...en het HPB is ook geen domme jongen, aldus Sees.

Er wordt dus verwacht dat de Kamu-pastoor ook nog ongesubsidieerd Rijksveldwachter gaat spelen voor het Bestuur. Nu, alleen als het me van hogerhand wordt opgelegd ! De guru is ongetrouwd. Daarom mogen de meisjes alleen overdag bij de guru komen en alleen als de deur open staat. Reeds lang vóór Jonas en Simon van hun vrees aan Peters kennis gaven, sloop 't hetwiste meisje al met een ander meisje bij Doortje in de keuken. Mijn verantwoordelijkheid gaat niet verder. Waarom meer informatie van mij verwacht over dat oog van de guru? Met de perkara heeft dat nu niets te maken. Marija wil niet en daarom wordt het meisje Jonas ontzegt. Of er van de kant van de guru meer achter zit ? Als dat mocht blijken zal ik nog voorzichtiger moeten zijn om een nieuwe perkara te voorkomen ! Met dit bericht gaf ik br. Adelbert een brief mee voor de hoofdpastoor.

Al meerdere keren had ik de mensen gezegd : als jullie willen dat ook het Bestuur en de Politie in de Kamu komen, begin dan zelf eens wegen te maken. Waarom altijd wachten tot de pastoor er mee begint ? Begin richting Dejaapa. Ik dacht daar heb ik alle maanden op weg naar Obano meteen plezier van. Op mijn verjaardag begonnen ze. De Aganaa's waren het eerste klaar. Boguda en Dejaapa trokken de zaak door. Daarna begon men aan de weg naar Mjjekebo. Er lag al gauw ruim 800 mtr. weg, maar vóór Pinksteren kwamen we niet verder, daar de grondeigenaren bij Mjjekebo niet kwamen opdagen. Met Pinksteren waren er ontzettend veel bidders. Maar van Wenekaja was er niemand. Ze hadden een politie-mannetje op bezoek. Ik liet na de dienst het mannetje komen en zei hem dat de politie-tuan zeker niet wilde dat hij de mensen uit de kerk hield. Mogelijk was dit agentje een Zendingsmannetje die daar weer aan het wroeten was. Ik sloot het poortje naar Wenekaja en zei dat de weg over mijn erf, voor hen weer open ging als ze Zondags weer kwamen hidden. Dan koop ik ook jullie spullen weer. Zo ging dat toen van beide kanten. Angst voor hinnendringers in wat we als ons eigen gebied beschouwden. De Zondag daarop, was heel Wenekaja met de grota Bumaibo - voor het eerst - aan het hoofd in de kerk. Ook Ikijaabi uit Joutapuga was er, maar ik denk dat hij hoopte ook een paar kuikens te krijgen. Want uit dankbaarheid voor het maken van de weg, had ik hier en daar wat uitgedeeld. Marijus ging deze Zondag naar Mjjekebo en ook daar was toen het ijs gebroken. Maandags gingen ze ook daar aan het werk en na een paar dagen liep al het overtollige water de Ipito in. De weg was ook daarheen klaar. Al bij al een aardige prestatie. Er lag nu alles bij elkaar een mooi stuk weg. Ik had de mensen duidelijk gezegd dat ik de werkers niet zou betalen, want het was hun eigen weg. Het heeft me niets gekost dan wat vrijwillig gegeven kuikentjes en tegen de avond een wandelingotje om het resultaat van de dag te bewonderen en de werkers te tracteren op een klein stukje lemping-tabak.

Het was of heel Ugapuga en omgeving in dit werk een verzetje had gezocht om de troubles met Jonas nu maar voorgoed te vergeten. Ik dacht tenminste nergens meer aan.

Zaterdag 6 Juni profiteer ik zelf van het eerste stukje nieuwe weg, als ik via Dejaapa weer naar Obano ga. Na het hidden Zondags neem ik de wijk naar Tage. Ik zie de zaak daar nog duister in. Zr. Ministra zegt me ronduit dat ze meer fidutie heeft in Ugapuga. Het primitieve huishoud-schooltje vind ik prachtig. Hier leren de meisjes hygiëne, wassen en koken. En wat voornamer is: wat ze leren koken, leren ze ook eten. En als deze meisjes later kinderen krijgen, zullen hun baby's dat ook leren. Er zullen er dan ook minder door

ondervoeding sterven. Het is voorlichting in de praktijk, jammer genoeg erg kleinschalig, maar wel concreet en het kan voor deze mensen van grote betekenis zijn. Ik hoop in ieder geval dat ik uit de Kamu ook gauw enkele meisjes naar de zusters mag sturen. Zo'n schooltje maakt geen enkele kans op subsidie, maar in de praktijk kom je er het verste mee. Van Melania kregen de zusters later gelukkig wat steun. Dinsdag ga ik naar Enagotadi en daar vind ik de bril, waar ik 3 jaar geleden al om gevraagd had. In "de stad" wachtte me nog een verrassing.

EEN BRIEF WAAR IK VAN SCHROK

WEERT, Biest 43. 12 Mei 1953.

R.P. Pelinus Steltenpool
NIEUW GUINEA.

Carissime confrater,

Er zijn al twee maanden overheen gegaan sinds ik van Monseigneur een schrijven kreeg over je min of meer barbaarse optreden aan de Wisselmeren. Ik heb daar expres maar niet direct op gereageerd, maar ik wil toch niet nalaten, dit alsnog te doen. Want de feiten zijn daar toch ernstig genoeg voor. Het is in het algemeen niet gewenst en gelukkig ook niet nodig, dat de provinciaal rechtstreeks zich tot de missionarissen wendt om hen te berispen; dat kunnen de Missieoversten zelf beter doen. Maar ik geloof dat er hier toch alle aanleiding is om van deze regel af te wijken. Ik geloof ook wel dat er op Nieuw Guinea andere maatstaven gelden dan hier in Europa, maar dit optreden van je, ging toch de perken te buiten en ik kan me voorstellen, dat Monseigneur gedreigd heeft, dat als zoiets zich nog eens herhaalde, hij je in zijn missie niet meer kon gebruiken. De missie in Nieuw Guinea is toch reeds moeilijk genoeg en vol zorgen en problemen.

Beste confrater, het leven in de tronen-rimhoe is zwaar, dat weet ik, en er wordt veel van jullie geest, misschien wel eens wat erg veel. Maar ik hoop, dat je deze vermaning toch in de goede geest zult opnemen en dat je je in de toekomst niet meer zo zult laten gaan en je niettegenstaande de zware omstandigheden van jullie leven, niet meer zult laten verleiden tot zulke dingen als je enkele maanden terug gedaan hebt. Overigens wens ik jullie van harte Gods bijzondere bijstand bij jullie moeilijke taak en ik hoop dat Hij jullie harde arbeid rijkelijk zal zegenen. Vergeet in de sleur van het dagelijks leven niet, dat je tenslotte voor Hem deze taak op je genomen hebt en blijf je missie-arbeid altijd zien en verrichten in een zuiver gestelde geestelijke en bovennatuurlijke mening.

Veel groeten aan de confraters en alle goede wensen, speciaal voor je zelf.

Met br. groeten t.t. in Xo.

C. v.d. Eynde

Min.Prov.

Ik laat de brief ook aan P. Kammerer lezen. Waar doelt de brief op? We begrepen het echt niet. 't Gaat over "barbaars optreden". We zijn het er over eens dat het niet over de bijlenkwestie kan gaan. De hoofdpastoor begrijpt die term "Barbaars optreden" ook niet, maar verklaart dat het toch moet slaan op het geval Jonas.Vreemd, want sinds de bijlenbrief heeft Mgr. mij nooit meer iets geschreven. Of hij het P.Overste heeft gedaan weet ik niet. Maar in elk geval heeft P.Overste mij geschreven dat hij Jonas wel eens een pak voor de broek zal komen geven. Dat klinkt nog begrijpend. Het duurde evenwel niet lang of de aap kwam uit de mouw. Begin Febr. was ik na het geval Jonas met de pastoor van de hoofdstatie bij de nieuwe HPB geweest. Na afloop had ik hem gevraagd niets te rapporteren, vóór de zaak onderzocht was. Maar zonder iets

te onderzoeken of mij er iets van mede te delen had de man het nodig geoordeeld Mgr. van alles op de hoogte te stellen. Het gevolg was dat hij de Provinciaal schreef en kreeg ik nu deze brief. Sees kwam na de moeilijkheden van Peul en Kammerer, na het intermezzo van Frans als hoofdpastoor in Enagotadi te zitten. Hij was wat ouder en Mgr. had alle hoop op hem gericht. Er moest orde zijn en tucht en vooral leiding. Hij voelde zich "in gezag" gesteld. Hij was een doodgoeie vent en van nature ook erg behulpzaam, maar er was hem wel op het hart gedrukt dat zuinig moest zijn en er de wind onder moest houden, want de drie oudgedienden waren niet makkelijk. Hij was nog baru (Nieuw) en wij oude rotten in het vak. We kenden de mensen, de taal en het werk zoals Tillemans ons he t geleerd had aan te pakken. Ieder moest proberen iets van de grond te krijgen. De meest elementaire zaken waren er dikwijls niet. We waren als duiven begonnen, maar vooral nadat Tage er hij was gekomen, zaten we als aasgieren op de eenmansposten uit te kijken of en wanneer we iets van de spullen die aangekomen waren, konden bemachtigen om ergens weer te kunnen beginnen met een schooltje of om 't bestaande draaiende te houden. Levensmiddelen en spullen, je moest er als de kippen bij zijn en ze zelf ophalen. De man die voor die spullen moest zorgen, kreeg zo dikwijls wel de wind van voren. Ik was nogal ondernemend en had daarom misschien wel de naam wonderen te willen verrichten.

Pastoor op de hoofdstatie zijn was in die tijd geen sinecure. De hoofdpastoor was ijverig en plichtsgetrouw, dat wist iedereen, maar wat Mgr. in Tage zei, was ook wel waar : wij wisten ook wel iets en behoeften niet als kinderen behandeld te worden. Kortom, de goeie man had het moeilijk met de heren en toen het geval Jonas kwam, vreesde hij gezichtsverlies voor de mis-sie waarvan hij de leiding had. Het was dus niet zo dat Gods duiven aan de havik werden prijsgegeven, maar het leven van ons kleinen werd noals eens vergeten (Ps.74,19). Zonder onderzoek en zonder iemand er in te kennen had hij Mgr. geschreven. En toen we hem vroegen hoe hij dat zo heeft kunnen doen gaf onze confrater de volgende verklaring: Er is een muur tegen me opgericht en als jullie niet willen luisteren, dan zal ik jullie dwingen. Altijd doorhollen en het recht in eigen handen nemen : Hij haalt wat mij betreft voorbeelden aan. Die diefstal bijv. in je huis. Je laat het mij aangeven en dan blijkt later dat je het zelf al geurust (geregeld) hebt. "Pardon" ik heb het je alleen "meegedeeld". In de brief - lees maar na - staat niets van "aangeven". Bovendien heeft de bevolking zelf, met Jonas aan het hoofd, de zaak geregeld. "Je slaat prauwen kapot in Obano". Mijn prauw wordt daar geregeld gestolen en als ik dan aankom ben ik kwaad en heb misschien wel eens gezegd : als het weer voorkomt hak ik die van hun kapot, maar dat is nooit gebeurd ! "Hoeveel keer heb ik je al gevraagd, je plannen op papier te zetten. Je vertikt het." Sees wilde mooi uitgewerkte plannen....."pardon, keer op keer heb ik je verteld van de mogelijkheden in de Kamu en je gevraagd te komen kijken en te praten, want ik geloof niet in een papierlawine. Je bent er nu één keer geweest en over de Kamu is niet één woord gesproken. Wat ik kan doen, hangt af van de spullen die ik krijg, en voor het internaat heb ik nog niets ontvangen dan de belofte van Mgr. Die f 1.000,-." "Pas in je laatste brief schrijf je dat je met Aug. een internaat met 30 kinderen wilt beginnen." "Ik wist ook niets, maar in die brief deel ik je mee, dat als men het wenst, ik met 30 kinderen kan beginnen. Dat is toch een mooi aanbod !" Hij gooit het op een andere boeg. "Toen Jonas en Simon door Peters hierheen gebracht werden, heb je me daarvan niets geschreven." "Dat zal wel uitkomen, Peters had mijn brief voor jou al in z'n zak, toen ik hem naar dat opstootje toestuurde. Trouwens heb jij mij verteld, wat er in Enagotadi tegen Jonas en Simon gezegd is ? Ik neem je dat niet kwalijk, maar zie bij ons ook niet overal kwade wil en sabotage van het gezag in."

Mijn confrater bindt in en dan zegt hij dat hij 't jammer vindt dat ik altijd de klappen krijg. Hij zegt dat ik meerdere malen getoond heb van goede wil te zijn. Dat is mooi maar ik zei dat ik daarmee niet tevreden was. Ik

eis nu dat én Mgr. én de Overste goed worden voorgelicht. Bij het HPB, bij Peters en de dokter kunt u nadere inlichtingen krijgen over dat barbaarse optreden van de Kamu-pastoor. P. Overste zal ik dezer dagen schrijven over de ontvangen brief van P. Provinciaal.

Natuurlijk bezocht ik ook het HPB. Hij was uitermate vriendelijk. Hij sprak over het door Hollandia opgeblazen geval Jonas en uit zijn doen en laten bleek dat hij nu heel wat meer waardering had voor het werk van de Kamu-pastoor, dan bij mijn eerste bezoek. Peters had alleen het rapport moeten verifiëren. Het deed me goed dat ik bij mijn bezoek aan het HPB kon constateren dat de werkzaamheid van de missie nu ook de aandacht van het Bestuur op de Kamu (en Mapija) heeft gericht. Er was voor de komende drie jaar zelfs een weg gepland van Obano naar Ugapuga. Van Wakeitei naar Ugapuga en van Ugapuga naar Pogibedo. Ugapuga zou samen met Wakeitei een B.A. krijgen en een politiedetachement ook voor de Kamu.

Met de weg naar Dejaapa en Muejekebo was het HPB zeer in zijn schik. Hij gaf zelfs een blik rode kralen mee voor de werkers en zal over een paar maanden eens komen kijken.

Het HPB en ook de pastoor van Enagotadi bleken nog van mening dat de guru inderdaad fout was, omdat hij Jonas had geslagen. Maar als men huis en erf binnenvalt, niet luistert en toeslaat, moet men dan met de armen over mekaar op een stoel gaan zitten en dan maar afwachten tot met het meisje, tegen haar zin, het ergste gebeurd is? Ik meen in geweten het meisje daadwerkelijk te moeten beschermen en prijs de guru door dik en dun!

Natuurlijk werd ook Dr. Boelen even bezocht. Hij liet me even lezen, wat hij in zijn rapport over de Kamu-pastoor geschreven had. Een uniek getuigenis van iemand die buitenstaander is. Ik hoop dat mijn confrater in Enagotadi het ook zal lezen en ook zal doorsturen. In "de stad" en bij 't Bestuur in Hollandia is nu de lucht wel opgeklaard. Het zal nu, hoop ik, elders ook wel gebeuren. Met St. Jan, mijn naamgenoot, zeg ik nu maar: Ugapuga moet groter worden, ik zelfs misschien nog wat kleiner.

Een beetje geknakt door de brief uit Hollandia, maar mede door de goede berichten die ik in "de stad" vernomen had, nog lang niet gebroken, kom ik via Utakeida op het feest van Antonius bij Leo, die nu in Okomokebo woont. Hij hoopt daar op wat meer eten voor zijn jongens. Leo ergerde zich rot aan de politie in Wakeitei daar ze niets doen, en hij hoopte, hier bevrijd van verdere inbraakpogingen, wat rustiger te kunnen leven buiten de bestuursplaats. We brachten de avond door bij het gezellige licht van een Alladin-lamp. Ik vierde de Zondag bij hem. Met drie nieuwe kandidaten voor de opleiding kwam ik 15 Juni weer thuis.

De volgende dag durfde Frans Mote die uit Jaba komt, niet in het jongenshuis slapen, want Petrus Ukaago slaapt er ook en in Jaba is Ukaago door een varken gebeten en gestorven. Dan is men bang voor wraak en die kan van iedereen komen. Ook van Petrus. Gelukkig horen we een paar dagen later dat er 4 snoeren schelpen bijeen zijn gebracht om de dode af te betalen. Maar een dag of 10 later hoorden de studenten van hogere rijschool dat er nu door een Ukaago een Tekege vermoord is. De hele dag hebben de heren pijn en hoog weer bij zich, maar ze slapen toch in het jongenshuis, zij het met veel angst.

Ikijaabi heeft tijdens het tournee naar de Mapija een mooi bijltje in zijn net mogen dragen, maar hij heeft het nooit terug gegeven. Hij had het blijkbaar "ter leen" en als het dan niet terug vraagt, ben je het kwijt. Ik had hem er al eens een paar maal naar gevraagd en hem daarna eigenlijk een beetje genegeerd en daar kan een Kapauku niet tegen. Hij weet dat ie fout is. Op een Zondag, na het bidden, en dat bidden doet ie dan echt voor jou, kwam hij even bij me binnen wippen. Er werd meteen naar het corpus delicti gevraagd. Hij is beschaamd en zegt dat hij het voor schelpen verkocht heeft. Even is het stil. Wat nu? Hij kan er niet omheen en biedt aan het nu maar goed te maken. En hij, de grote Dou-kepala, komt een dag of wat later met twee vrouwen langs de Dou-tuinen vóór het jongenshuis een stuk weg maken en 20 meter greppel. Hij weet zich weer verzekerd van pastoor zijn vriendschap...

maar na afloop vraagt hij wel een extra schelpje voor zijn werk :
In Enagotadi had ik P. Overste een brief geschreven en daarop heeft hij
meteen gereageerd.

BIAK, 16 Juni 1955.

Beste Pater Claudius,
Je brief van 12 Juni ontvingen.
Uit een brief van Seesink vernam ik reeds dat je een brief van de Provin-
ciaal had ontvangen. Ik was er helemaal niet van op de hoogte dat Mgr.
daarheen geschreven had over deze zaak. Maar ik kan wel vermoeden waar Mgr.
over geschreven zal hebben. Dit is op te maken uit enkele woorden die hij er,
toen hij hier was, over gesproken heeft. Het zal wel gaan over je "brand-
stichterij"! Maar nog eens : ik weet verder niets hiervan. Ik heb indertijd
wel een copie gekregen van de brief van P. Seesink over die zaak naar Mgr.
Mgr. heeft wel even laten merken, dat ik hem er niet over geschreven had.
Maar de kwestie is : de brief was gericht aan Mgr. met een dorrs slag aan mij,
dus was de beurt aan hem om er eventueel aan mij over te schrijven. En
ik zou het veel liever gehad hebben dat Mgr. dit gedaan had. Waarom moet
de Provinciaal er direct bijgehaald worden, als diens plaatsvervanger hier
zit ? Enfin, we spreken er nader over als ik kom.
Mijn beste wensen.

tt. in Chr.

Claudius.

HET LEVEN GAAT DOOR

Intussen wachtte ik het bezoek af. Nu Piet zijn trouwerij begint perspectief
te komen. We zijn al begonnen met zijn huis. De schooljongens hebben de stenen
aangesjouwd om er het geraamte op te zetten. Evenals Eleëzar eertijds voor
Isaak een vrouw ging zoeken, zo was ook de pastoor al een paar maal met Piet
naar Tage geweest en had hij het contact bewerkt tussen Piet en Gervasija.
Ze stonden er beiden mee in. Piet was al een tijd bezig schelpen te verzame-
len. Hij ruilde schelpen op de juwo van Dunetadi en een oom zou hem verder
helpen. Alleen de muneë (20 schelpen voor de moeder) was er nog niet. Maar
Marijus verzekerde me dat die op de dag van de betaling van de "kadee"
(bruidsschat) wel "op het matje" zouden worden neergelegd. De dag werd vast-
gesteld. De bruid en haar familie kon over een week komen. Dat was op 9 Juli.
De pastoor van Enagotadi die als R(essort) S(chool) B(eheerder) de school
kwam inspecteren, had de bruid meegenomen. Met hem was ook meegekomen pastoor
Stevens uit Kokonao die via de Mapija naar de Mimica ging. De school voldeed
en een stel zou naar de derde klas mogen gaan. Ik hoor dat ik met Aug. zo goed
als zeker ook een gesubsidieerde guru krijg. Pastoor Stevens raadt me aan
te proberen het programma van een volkschool af te verken. Een centrale volks-
school met volkstaa! Als men dat goedkeurt zullen we nog een jaar of vijf
moeten wachten, want dan pas kunnen de Kapadisi-jongens in Fakfak als guru klaar
zijn. Daar zou ik heen moeten werken. Een internaat zal dan geregeld school-
bezoek moeten geranderen. Ik hoopte met het internaat al te kunnen beginnen
als de nieuwe guru er in Aug. zou zijn. Men had ik voor een 20-30 kinderen
zeker wel. Maar voor het zover was moest er nog meer land gekocht worden en
er zou verder ook nog wel een en ander nodig zijn.

Ik droorde zelfs al een boetjeover verdere opleiding na de volkschool.
De beide pastoors vertrokken 11 Juli. De belanghebbenden zaten intussen te
wachten op Piet, die naar zijn oom was in Pau. Maar wat een teleurstelling.
Die oom had met de beloofde schelpen en andere bruidegaren geholpen. Er zijn
60 schelpen tekort. De dedoge (massaschelpjes voor de moeder) waren er niet
en van de muneë voor de moeder waren er slechts 10 schelpen. Het feest dreigde
een grote sof te worden. Een vrouw die niet veel opbrengt, zal ook wel niet
veel soeps zijn. Haar waarde wordt in schelpen uitgedrukt. Piet, die als

Christen maar één vrouw mocht hebben, had recht op een goeie. Gervasija was bij de zusters ongeleid en was dus nogal duur, te duur ! De Agaapa's zeiden dat ze de schelpen voor de kadee niet bij elkaar konden krijgen. De familie wil weg met de bruid, want ze waren bang, dat onder de vlag van de pastoor, het huwelijk toch door zou gaan, al was de bruidsschat ook maar ten dele betaald. Maar de pastoor kwam tussenbeiden en zei : nee mensen, dit huwelijk gaat nu niet door. Eerst moet de volledige bruidsschat betaald. Gervasija is geen kip. Ook bij haar zal de bruidsschat een waarborg moeten zijn voor de deugdelijkheid van de huwelijkspartner. Die er recht op hebben mag de materiele winst niet te ontgaan. Laten we er nog wat tijd voor nemen om schelpen te zoeken. Met goeie wil komen die er wel.

Daar in Enagotadi een zekere Thomas een oogje op haar had en in Wakeitei nog een ander, vroeg ik de familie of de bruid bij mij in Ugapuga mocht blijven. "Met Piet om de deur?" zeiden ze. "Nee", zei ik "die gaat hier vandaan. Hij mag niet meer op mijn erf komen, vóór hij die schelpen heeft." Men vond het goed, want tenslotte kreeg de bruid gratis eten. Ik moest Piet bij het werk missen, maar katje no. 2, zat nu bij Doortje in de keuken. Al heel gauw was het uit alles op te maken, dat het de bruid in Ugapuga wel beviel. Geen wonder. Ze had best te eten en was altijd nog zo'n beetje gast. Met Doortje kon ze goed overweg. Piet zat lang niet stil. Al heel gauw kwam hij bij me, om zoals afgesproken was, de schelpen te laten zien. De Agaapa's hadden het blijkbaar op hun fatsoen getrokken. Piet ging daarop naar Tigi om de familie van Gervasija te waarschuwen en om een nieuwe datum af te spreken voor de betaling van de kadee. Marijus en Piet gingen naar Enagotadi om de oudste broer van Gervasija, Wodeebi om te halen. Hij durfde niet alleen langs Tigi naar Ugapuga te komen, daar zijn zwager Gaaijabi en de politiemann Damijanrus hem bedreigd hadden. Zij eisten de schelpen op. Tenslotte kwam ^o Aug. heel de familie van de bruid om de betaling in ontvangst te nemen. De koon was gauw gesloten. Tot grote voldoening van beide partijen. De pastoor wees er op dat de bruid vier jaar lang door de missie was opgevoed, maar hij wilde niets van de mune hebben. Integendeel. Hij gaf de familie nog 60 schelpjes als bruidsschat en had ook voor dit bruidje een mooi huisje gebouwd. De mensen waren zeer ingenomen met de handelwijze van hun pastoor. Zo mogen de meisjes ook onder de ogen van de pastoor wel trouwen. Er moeten van elders ook meer meisjes naar school, zeggen ze. Er blijken steeds meer mensen te zijn, die zo voor pastoor zijn werk ten beste spreken. Leuk was dat Jonas me dit ook vertelde toen hij na afloop van de plechtigheid nog even bij me kwam praten. Hij kwam ook even zijn excuus aanbieden dat hij zondags niet in de dienst was geweest, maar hij de betaling had hij zich aardig geweerd. Hij streek in elk geval 7 schelpen op voor zijn bewezen diensten!

Daags na de betaling gingen Gervasija en Doortje een weekje op vakantie. Piet ontving de naaste voorbereiding op het Doopsel. Slechts drie getrouwen hadden daar enige belangstelling voor. De volgende dag op 23 Aug. werd het huwelijk van Gervasija en Piet ingezegend onder grote belangstelling van de goede gemeente.

De afronding van dit huwelijk had alles bij elkaar zo'n 2 maanden geduurd. In die tussentijd was er weer heel wat gebeurd. Witigipai is een oude snoeperd. Find Ani moest de kadee betaald voor een vierde of vijfde vrouw. Maar de onbrenghst was onvoldoende. Het bruidje moest naar Obaijo terug. Zo gaat dat ! In Ugapuga ging alles verder weer z'n gewone gang en ik had er geen spijt van dat ik zo maar bij deze windvreemde mensen was gaan zitten. De vraag of het goed was, heb ik me eigenlijk nooit gesteld. Ik vond het vanzelfsprekend want ik meende dat ik deze mensen echt wel iets had te brengen. Dikwijls kwamen de dorpsbewoners met iemand van buiten, mijn huis binnen om hen trots hun pastoor te laten zien. Voor die vreemdeling was ik steeds een vreemde. Keer op keer viel het me op dat hij niet luisterde als ik hem aansprak in zijn eigen taal. Blanken spreken een vreemde taal (Maleis) en pas als de dorpsbewoner hem drie keer zegt dat ik hun moedertaal spreek... dan pas hoort hij het. Hier was geen sprake van Oost-Indisch doof, van niet willen. Hier was sprake van vooroordeel. De man kon niets anders horen dan wat hij dacht te zullen horen.

Er waren steeds veel mensen, vooral vrouwen en kinderen bij me over de vloer. Voor de variatie speelde af en toe een oude grammofoon zijn lied. Geweldig vonden ze dat. Ik had ook twee hele kleine poppetjes zo van 3 cm. hoog, en ook een plaat met een duet erop. Ik zette deze plaat op, terwijl de schoonmoeder van Jonas naast me zat. Ongemerkt pakte ik het poppetje en zette het op de plaat op het moment dat een kinderstem begon te zingen... Dat poppetje draaide maar rond, maar op een gegeven moment werd het de vrouw te bar. "Pastoor doe toch niet zo lelijk met dat kind. Pak het er af. Het wordt hardstikke ziek van het draaien."

Met vooral Doortje als informant was ik overdag dikwijls bezig met de vertaling van de "bijbel voor kinderen" van F.Fides, het eerste boekje dat ik voor een eventuele leiddraad in handen kreeg. Daarvoor had ik alleen wat verhalen verteld, zoals ik die zelf nog van mijn schooljaren kon herinneren. Zo uit het blote hoofd, want mijn bijbel lag nog altijd in de Golf van Genua. De geschiedenis van de engelen vonden ze ontzettend machtig. Ze hingen Zondags aan mijn lippen, oud en jong. De mensen waren er erg mee in hun schik dat er behalve de kwade geesten, waar ze dikwijls zo'n last van hadden, ook goede geesten waren, jong en oud en niet alleen maar oude toverkollen. Een Chinees spreekwoord zegt : het is beter een kaars te ontsteken, dan de duisternis te vervloeken. Maar de Kapauku's hadden geen kaars om de duisternis te verdrijven. Ik trouwens ook niet. Ze hebben in hun huizen het houtvuur voor warmte en licht, maar 's avonds brandde er in mijn huis maar een heel klein lichtje: de polita d.i. een sigarettenblikje met petroleum met een knotje touw door het dekseltje als pit. Dit was in de avond mijn lamp. Daarbij zat ik 's avonds mijn brevier te bidden of mijn taalwerk uit te werken. Om 9 uur ging ik naar bed om 's morgens met het opkomen van het licht om 10 over 6 weer op te staan.

Meestal was het 's nachts rustig en stil, maar soms moest ik er uit, om met een stoffer gewapend, een rat in mijn slaapkamer te lijf te gaan. Meestal wist ik hem dood te slaan. Die rat bond ik dan met z'n staart aan de klink van de deur als versnapering voor mijn huishoudstertje als die 's morgens binnenkwam. Dan was het een feestdag voor haar. Later had ik een hondje van een of andere ambtenaar gekregen. Maar de ratten waren voor het hondje niet bang. In de veronderstelling dat ik het voor mijn huishoudster in de keuken had achtergelaten, vond ik het na een week afwezig te zijn geweest, stervend in mijn huis terug. Het ding had wel onder de deur door wat eten gekregen, maar nooit geen water. Het stierf en ik gooide het nonchalant in de Pigijai. Jonas kwam bij me en vroeg waar ik het dode hondje had gelaten. Ik draaide er wat omheen en dacht dat 't beestje stroomafwaarts al wel achter in de Kamu zou drijven. Maar Jonas was verstandiger. Hij zocht de rivier af en hij vond het in een bocht achter een stuk hout, waar het was blijven steken. Hij bracht het me en ik begreep dat Jonas, die met de kampong wat verderop, uit de Pigijai zijn drinkwater haalde, er toch heel verstandig aan gedaan had, het water zo van alle mogelijke ziektekiemen te vrijwaren. Ik kon me wel voor mijn kop slaan om de les die deze primitieve man me had gegeven. We hebben samen het hondje begraven.

Een volgende Zondag vertel ik over de schepping en het eerste mensenpaar, één man, één vrouw. In de avond komt als een andere Nicodemus, Kobudabedo bij me. Hij wil graag christen worden, maar...hij heeft twee vrouwen. Het is altijd wat herrie met hen, zei hij. Eén vrouw zoals jullie Soerabaija-mensen, is toch wel beter. Ik houd eigenlijk alleen van mijn epa-me, mijn eerste vrouw. Ik zei hem dat hij er nu eenmaal mee zat en ze niet zomaar mocht wegsturen. Een paar weken later komt-ie aanlopen met vóór hem een tamelijk jonge vrouw. Ik zei hem : wat is dat nu ? Ze is weggelopen bij haar man vandaan. Ze was het slavinetje van haar zuster. Ze wilde altijd bij me komen en de mensen zeiden dat ik haar maar moest nemen. Ik heb haar nu betaald. Zo had de man nu drie vrouwen.

Na de schoolinspectie had ik voor de Zondag een hele speech op papier

gezet. Hoe was het toen ik hier kwam ? en hoe is het nu ? Ja, er is wel iets gebeurd. Hoe moet het nu verder als jullie vooruit willen ? Er zal op de Wisselmeren een hogere schoolopleiding moeten komen. Hier kan dat, als jullie met de pastoor willen meewerken. Voor het welzijn van jullie en van jullie kinderen, zullen jullie aan de Pigijai nog meer land moeten geven. Ze begrijpen het wel....maar...Ik zeg hen duidelijk dat dit niet op stel en sprong moet gebeuren. Ik zal jullie tuinen niet afpikken en jullie ook niet dwingen. Maar de mensen zullen er toch aan het idee moeten wennen : willen jullie vooruit, dan zul je er ook iets voor moeten geven.

23 Juli kwam het HPB op bezoek. Puur uit belangstelling. De ontmoeting had een zeer vriendschappelijk verloop. In de kampong werd hem verteld dat de pastoor zoveel land wilde kopen en hij vraagt natuurlijk : waarom ? Ja, om ons vooruit te brengen, maar hij wil niet dwingen. Het HPB zegt dat het wel in die richting moet, maar hij warmt het verder toch niet aan. In de loop van de avond vertelt hij dat er van de detachementscommandant 8 kippen gestolen zijn, maar geen spoor van de dieven. Ik lach wat en zeg : hier is het nu wel veilig. De mensen hebben het begrepen. 'Misschien is het wel de enige weg', zegt hij, 'maar we mogen het niet.' Hij kon er nu om lachen maar ik was wel blij dat zo iets maar eenmalig is gebeurd.

Het HPB ging ook de nieuwe weg bezichtigen. Ik liet hem even merken dat de kralen die hij gegeven had, bedoeld waren om 't eigen initiatief te stimuleren, maar de arbeid evenaren ze niet. Men verwacht toch wel iets. Zelf besluit ik deze zaak verder niet meer aan te moedigen, tot het bestuur het zelf gaat doen. Het HPB vertelde me daarop dat de gouverneur gezegd had, dat ze op de W.M. nu maar eens effectief moesten beginnen met besturen. Er moest worden opgetreden. Een flinke boel gebouwd enz.. In Hollandia is men dus ook van mening dat morele middelen alleen onvoldoende zijn in een maatschappij waar voorheen alleen maar harde sancties werden gebruikt om het recht te handhaven. Het bestuur krijgt nu handen vol werk. Het gevolg is wel dat Ugapuga voorlopig buiten het bestuursgebied blijft. Maar mijn zaken zouden wel worden behartigd. De Kapauku's hebben nu, zonder het te weten, nog vrij spel. Ik heb het ze maar niet verdietst.

Een pikante bijzonderheid is nog dat het prikkeldraad dat mede oorzaak was van de dramatische wending van mijn leven, nu in Enagotadi rond het kerkhof staat. De pastoor heeft het met het bestuur voor 25 meter monicagaas geruild. Het was niet meer nodig daar alle varkens uit de kota verbannen zijn.

Op de laatste dag van Juli kreeg ik de volgende brief :

Weert, 5 Juli 1953.

Beste P. Pelinus,

Van Pater Seesink ontving ik dezer dagen een uitvoerig schrijven, o.a. over die zaak naar aanleiding waarvan ik je dd. 12 Mei die reprimande gestuurd heb. Het ging inderdaad over die kwestie van die in brand gestoken hut, vergoeding voor gestolen kip enz.. Nu werpt de uiteenzetting van P. Seesink wel een beetje ander licht op de zaak en daarom is mijn reprimande wel wat harder uitgevallen dan eigenlijk nodig was. Wat nu ook weer niet wil zeggen, dat ik met die wijze van optreden kan instemmen. Mgr. was er in ieder geval erg boos over en zoals hij de zaak voorstelde, leek hij mij ook alleszins afkeurenswaardig. Mgr. schreef mij ook uitdrukkelijk over wegsturen uit de missie, als er weer zoiets gebeurde.

Misschien had ik beter, alvorens je te schrijven, eerst nog eens bij andere instanties nadere inlichtingen kunnen inwinnen. In ieder geval ben ik blij met de toelichting van P. Seesink, waaruit mij blijkt dat de zaak toch niet zó erg was, als ik aanvankelijk gedacht heb. Als je nu verder in de toekomst maar zorgt dat dergelijke moeilijkheden niet meer voorkomen, hoef je dus verder over mijn vorige brief niet in de put te zitten en komen we verder niet meer op deze zaak terug.

Zoals ik in mijn vorige brief al schreef, besef ik heel goed dat jullie voor een zware taak staan. Waarbij nog komt de niet zo ideale ver-

houding tot Mgr. waar ik ook wel het nodige over gehoord heb. Maar ik hoop dat dit jullie toch niet verleidt tot een minder juiste wijze van handelen. Probeer eendrachtig tesamen er van te maken, wat er van te maken valt. Het belang van de missie in zijn geheel, moet toch altijd op de eerste plaats blijven staan. Moge God je de kracht geven om je missietaak met ijver te blijven vervullen en je arbeid zegenen.

Met broederlijke groeten
t.t. in Xo

C. v.d. Eijnde
Min.Prov.

De eerste brief van de Provinciaal ging dus niet over de bijlenkwestie, maar over de hut en andere voorvallen door Jonas begin Januari gerapporteerd. 10 Mei was het bestuursrapport afgewerkt. P. Overste schreef na mijn vraag om opheldering. Sees schreef daarna wat anders. De Provinciaal schrijft voor de tweede maal een verzachtende brief, maar van Mgr. had ik nog nooit iets vernomen. Heel vreemd. Ik denk dat de man was dichtgeklapt. De verhoudingen met de missionarissen waren al niet ideaal. Op inlichtingen had hij weer te impulsief gereageerd, Hij was misschien bang, het met schrijven nog erger te maken....De reactie kwam pas later mondeling tegen Leo in Ugapuga.

Het leven ging weer gewoon door. Op Zondag zijn er na de bidstonde weer heftige disputen over de grote school en het land aan de Pigijai. Maar die voor mij ten beste spraken konden het niet winnen. Wel zijn er Maandag weer 6 nieuwe kinderen op school. Dit getal is nu 72.

Via Obano krijg ik een 30 kg. zwaar tabernakel zodat voortaan ons Heer in de huiskapel bewaard wordt. Eind Aug. merken de meisjes bij het wieden dat er nota's gestolen zijn. De catechisten hebben het gedaan. De heren krijgen 3 dagen geen school en moeten werken of kunnen naar huis gaan. 4 van hen blijven.

De laatste dag van Aug. kom P. Overste op bezoek. Leo is meegekomen. Er is eigenlijk niet zoveel bepraat. De oude koeien hebben we maar in de sloot laten liggen. De man heeft nu zelf de zaak hier ook gezien. Hij heeft gehoord van mijn plannen en mogelijkheden zelf gezien. Maar daarover moet natuurlijk het Vicariaat oordelen. Hij heeft in elk geval de man die hier de scepter zwaait, in actie gezien en gaf uitleg aan zijn waardering voor wat hier tot nu toe gepresteerd is.

Deze maand is ook Agapaibo, de vader van Marija gestorven. Ik heb niet gezien dat Marija het erf verlaten heeft om haar vader nog even te zien. Een beetje moeilijk was het ook wel, want hij lag in het huis van Jonas.

Begin Sept. heeft guru Johannes een brief naar de RSB geschreven en ontslag gevraagd. Ik vraag hem om opheldering. Waarom eerst niet met de pastoor gepraat? De guru is malu (beschaamd) omdat Gervasija aan Johannes van Mujekebo les geeft en ook zangles geeft. Het lesgeven bleek een leugen te zijn. De guru heb ik meerdere malen gevraagd de kinderen de Mis te leren zingen, maar hij doet 't niet, eenvoudig omdat hij 't ook niet kan. Zijn gekraai is zelfs de pastoor een ergernis. Ik zeg hem dat hij zich niet moet generen. De pastoor kan ook niet zingen. Maar als Gervasija voorzingt, kan de pastoor de meisjes de Mis wel leren zingen. Ik nodig de guru uit ook op de repetities te komen. Hij zal dat dan ook doen en niet veel later heeft hij al spijt van zijn ontslagbrief.

Het kerkbezoek blijft goed. Zelfs Bunaibo komt trouw en als Jonas niet kan komen laat hij het dikwijls al van te voren weten. Er komen er trouwens steeds meer die dat doen. Ik koop al weer veel paggerhout en gespleten planken. Verschillenden maken die planken zo mooi dun. Je kunt ze dan als het ware als kranten over elkaar leggen en zo een tochtvrije bewanding voor je huis maken. Zeker als je tussen de hambu en de planken nog matten van pandanushladeren doet. Wadaabi liep tegen de lamp omdat hij me een plank voor de tweede maal probeerde te verkopen. Witigipai probeerde me een mooie balk te verkopen, maar toen ik hem oprichtte, bleek de onderkant helemaal rot.

Niet al te hard gleeed mijn schoen uit naar zijn achterwerk. Hij was evenwel niet kwaad en toen het later ter sprake kwam kon hij er echt om lachen ! "Ik wou je bedonderen", zei hij. Je kunt veel doen als hun rechtsgevoel maar niet in het geding komt.

23 Sept. ga ik via Ohano naar Tage om daar retraite te houden, want daarvoor is Tage een ideale plaats. In Jameitagi blijkt het overnachtingshuisje te zijn afgebroken. "Mustamu kasih tahu", was het antwoord. Mustamu heeft 't gezezegd. In Ohano was ook de prauw weer gestolen. De guru heeft hem nog steeds niet aan de ketting. Ik laat de guru zelf een prauw zoeken en ga er 26 Sept. mee naar Dimija. Vandaar is het een klein wandelingetje naar Epouto. P. Overste had als thema voor de retraite een paar hoofdstukken uit Bauer opgegeven. Sees had vorig jaar de retraite gehouden. Nu zouden wij het zelf doen. Ieder een stuk. Ik had de opening. Sees is een man van de klok en toen het 10 uur was keek ik heel droog naar hem en wees naar mijn horloge. Ik mocht beginnen, maar ik had wel gezien dat Leo en Kammerer er nog niet waren. Toen mijn preek afgelopen was, waren ze er nog niet. We stonden buiten toen ze kwamen aangehold. Ze waren een half uur in de war geweest. Plechtig kwam Sees op me af : "Pater Pelinus, wil je je preek voor hen nog even houden"? Ik dacht aan het jaar ervoor, greep automatisch mijn preek en gaf hem aan Leo. "Ik heb mijn werk af. Nu jullie. Gauw naar de kapel ! Lees zelf maar."

We vierden samen met de zusters St. Franciscus en gingen toen naar Enagotadi, waar ik het HPB op de hoogte stelde van de diefstal van de prauw en de afbraak van het pastoorshuis te Jameitagi.

Met dat overnachtingshuisje voor de pastoor is het heel vreemd gegaan. Mustamu moest bij het HPB komen en er werd hem gevraagd of hij het gedaan had of niet. Daarop begon Rev. Truthman met de guru te bidden dat hij de waarheid zou zeggen. Iemand die in gebed met God verbonden is, kan volgens hen niet anders. De guru ontkende en het HPB heeft dat toen blijkbaar maar geaccepteerd. Maar vlak voor Kerstmis stond er in Jameitagi toch weer een overnachtingshuisje voor de pastoor.

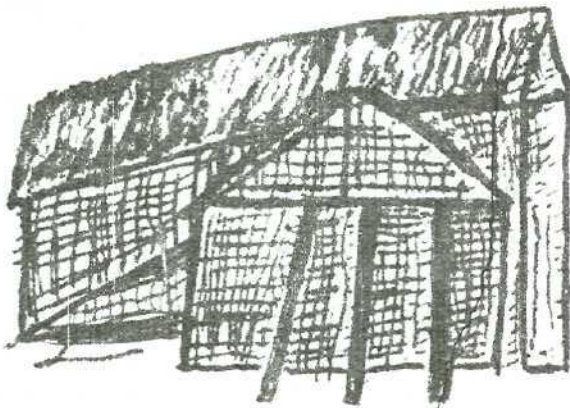
Na de retraite gingen we naar Enagotadi. Er zouden 4 nieuwe guru's komen en dus kwamen er vier catechisten vrij. Ugapuga en Ohano zouden subsidie krijgen. Om de concurrentie de weg af te snijden en om vanuit Ohano de weg naar de Mapija wat te openen, wilde ik in Wanitadi een nieuw schooltje beginnen. Maar ik kreeg geen schijn van kans en Johannes als tweede guru in Ugapuga houden kon ik ook wel vergeten. Want "er was nog nergens een beschavingsschool met twee guru's". Ik had gehoopt nu met het internaat te kunnen beginnen. Er was woonruimte en bijna een H.A. nota's om te eten. Maar de RSB meende dat het internaat los moest staan van de beschavingsschool. Een overbelaste guru - er waren nu al 72 kinderen - zou me bij het internaat niet kunnen helpen. Ik stond machteloos en ik vond het erg pijnlijk dat ook geen van de pastoors zich uitsprak ten gunste van de Kamu. Ze zaten allen als aasgieren er naar uit te zien hoe ze zelf een catechist in de wacht konden slepen om ergens weer een nieuwe statie te beginnen. Vanwege bezuiniging immers mochten er geen nieuwe catechisten meer bij komen. Ik kwam via Okomokebo weer thuis, maar ik was niet erg blij. Op de boerderij van Piet trof ik zes dode kuikens aan.

Een paar dagen later had het zeugje, dat Jonas voor me piaarde (verzorgde) gebigd, maar Jonas wilde de buit verstoppen. En toch: die zeug had ik gekocht en ik zou van de eerste worp, de helft van de biggen krijgen. Het HPB werd gevraagd de zaak te regelen. Een week later kreeg Jonas er een dochter bij. Met zijn vrouw Anna en z'n schoonmoeder kwam hij bij me om het "popje" te laten zien. Ze kreg de naam Christina. Jonas gaf me een lekker stuk varkensvlees en in de keuken liet hij ook een stuk achter; "Voor mijn waka (echtgenote)" had-ie gezegd en verdween. Marija liet zich niet zien, maar heeft het ook niet teruggegeven. Jonas zou daarop later dan ook wel terugkomen, want als een meisje de indruk maakt iets van een man te accepteren dan speelt ze de man wel in de kaart.

Mgr. was Biak al eens gepasseerd, maar nu zou hij op 1-2 Nov. echt komen. Daar de guru op vakantie was naar Enagotadi om daar kennis te maken met de nieuwe guru, nam ik Marija op haar eigen verzoek mee naar Okomokebo. Mgr. kwam niet, want de plane was vol. Toch kwam ik niet voor niets, want voor de tweede keer moesten we stemmen voor een nieuwe Vicaris. Onze Prefectuur moest Vicariaat worden (een stapje hoger in de kerkelijke rangorde) en de uitgekozene zou ook bisschop worden. Een moeilijke keuze voor ons. We wisten wél wie het niét moest worden, maar de paters kenden elkaar niet. We wisten eigenlijk alleen maar iets van moeilijkheden met de leiding en de daaruit volgende radicale overplaatsingen. Er was niemand die er uitsprong.

Na een uitstapje in Kuguapa was ik 7 Nov. weer thuis. Een week later zat ik al weer in Obano en werd daar na de Zondagsdienst met de boot afgehaald, want Mgr. was nu echt gekomen. 23 Nov. zou hij via Okomokebo ook naar Ugapuga komen en zelfs naar de Mapija gaan. Als Mgr. naar Tage is, "polst" onze Flip, die in onze Prefectuur tweede in rangorde is, even hoe de stemming hier ligt. Niet best voor beide bezoekers, maar Flip zal zich wel geen illusies gemaakt hebben. Of wel? Er is ook een journalist van de Maasbode meegewen, de heer Duysings. Met hem en met pater van Nuenen die nu RSB is geworden ga ik 18 Nov. op stap. Op weg naar Okomokebo passeren we Enagotadi, waar we even een kijkje nemen in het schooltje van Frans Retteblaut. De RSB blijft in Okomokebo achter en met de heer Duysings loop ik de volgende dag door naar Ugapuga. De man was blij dat hij het gehaald had. Hij keek zijn ogen uit. Het was een heel complex. Alles ompaggerd. Een vriendelijk pastoorshuis met daarvoor twee rijen prachtig mooie rode canna's. Ik vertelde hem wat de mensen zeiden toen ik die canna's aan het poten was. Bloemen voor het huis? "Maar pastoor, die kan je toch niet eten?" Alsof ze zeggen wilden: waar maak je je toch druk om!

In de MAASBODE van Donderdag 14 Januari 1954 schreef hij zijn ervaringen:

De villa van Leo

Wakeitai

1952

Tussen Papoea's

meren en moerassen

Oerapoera: oase aan de Wisselmeren

„Een mens telt niet aan de
Wisselmeren”

door MARIË W. HUYZING-S

OERAPOERA (Centr. N. Guinea), December

Oerapoera was twee dagen gaans.

Men kwam uit Utiatide. Daar lag de beste stroom van de Jari-dampfen in de vroege zon en kruisten statig en stil de torpa's, de grote roofvogels, door het dal dat daar de rivier heeft weggevoerd en tussen de rotsen. Doeh als men voorbij het rivak achter de dragers onthoog klom langs de stijle, verraderlijk gladde rotsen en men na enkele minuten reeds zijn adem opnieuw hynzend sluiten hoorde, werd men onmiddellijk weer opgenomen in het duister van het hooi en vond men, tussen de lianen, de struiken en de grillig groeiende boomwortels met moeite slechts het smalle Kapauku-pad dat traag wel omlaag leidde naar een, tussen de beervels verscholen dal, waar men tot zijn schouders door het snel stromende water van een nieuwe rivier, de Pipa, waden moest, zo men de Papoea-brug aldaar — een dunne, zwiepende, niet glibberig mos overdekte boomstam — niet aandurfde. Uren verder pas, in Edagotali, verliet men het bos en waadde men nog enige mijlen door het moeras tot aan de kampong, waar de misse nog een schoeltje had. De guru die daar negen-en-twintig Papoea-kinderen ondervijst, woonde in een klein vertrek naast de school. Hij kwam van de Kere-eilanden, en hij zou er wel altijd een vreemdeling blijven. Als hij 's avonds om zes uur in de eenzaamheid van dat kleine vertrek de petroleumlamp ontstak, taarde hij soms uren achtereen met een vaag, doch bitter gevoel van heimwee naar de foto's en de opschriften op de pagina's van wat oude geïllustreerde bladen waarmee hij de wanden had volgeplakt. „Zoek Uw gezondheid in bos en heuvel”, las men daar —, en als de guru voor zijn zelf getimmerde, kleine schrijfstafel sat, keek hij avond na avond uit op de duistere geheimen van een, uit het najaar van 1948 stammende brei-patroon ten behoeve van een „Overgouverij met bijpassende bolero”. De foto's van die oude illustraties betekenden voor Franciscus Retoblaant, de guru van Edagotali, alles wat hij aan vertier en afleiding kende. Het zou wellicht maanden duren alvorens hij opnieuw een blanke zag

"OASIS in the mud"....

Voorbij het schooltje van guru liep het pad opnieuw stijl omhoog. Men ging er van rots naar rots, zich optrekkend aan de stenen en struiken., en zelfs de dragers stonden na iedere twintig meters even stil om snuivend hun adem te lozen uit pijnlijk gespannen longen. Men was nu twee duizend meter hoog. De lucht werd ijler nog, en de zon stond hoog en genadeloos aan de hemel. Uren later pas, daalde men - opnieuw van rots naar rots, en de hemel dankend voor de spijkerschoenen die men destijds in Biak had kunnen bemachtigen -, omlaag in een smalle, donkere kloof waar broeiend en vochtig de hitte hangen bleef boven een smalle, driftig stromende kali, en men moeilijk voortstompede in zwermen-vol-muskieten.

Uren later pas vond men aan het Tigi-meer de prauw, en als men, wéér anderhalf uur later, aan de overkant van het meer, in Itegakebo, opnieuw aan land ging, kon men de top van de Iadimi, de bergrug, reeds zien, waarachter de missiepost Oerapoera verscholen lag. Doch de weg was langer dan men dacht. Een moeras eerst, en dan de klim tegen de Iadimi, uren, uren...Pas tegen het vallen van de avond bereikte men die tweede dag het dal van de Pigai-rivier. Het pad kruiste die rivier enige tiëntallen malen. Soms liep men langer dan een halve kilometer door de bedding van de rivier omdat men op de rotsen aan weerszijden het pad niet meer vinden kon. Lager pas, daar waar de rivier aan woede en kracht verloor, bereikte men opnieuw het moeras, waarin men soms tot aan het middel wegzakte. En als men dat afschuwelijke moeras niet doorgetrokken was om vlakbij de missiepost Oerapoera te vinden, zou men nimmer begrepen hebben waarom de befaamde Zweedse schrijver en ontdekkingsreiziger Sten Bergman, die verleden jaar in Oerapoera een nacht bivakkeerde, de pas-toor later een van zijn boeken toezond met déze opdracht 'With many thanks for kind hospitallity in Oerapoera, un oasis in the mud desert, admirably created by you - Sten Bergman '.

WORSTELING MET PYTHAGORAS

De oase grensde aan het moeras, en als men de pagar, de omheining van de missiepost bereikte, vroeg men zich verhaasd af of men wellicht twee maanden in plaats van twee dagen gelopen had om terecht te komen in een volkomen andere wereld. Twee jaar geleden hield het moeras niet bij de pagar op. Er was toen nog geen pagar; er was toen evenmin een missiestatie. Er woonden, naar men schatte, enige duizenden Kapauku's in de vallei, doch het Bestuur was er - bij gebrek aan mensen en materiaal - nu nog altijd niet gevestigd. Achter deze vallei, nog meer naar het Westen, lag de Kamoe-vlakte. Er moesten daar nog wel vierduizend Kapauku's leven, meende men. Ook dâar had men een missiepost. Dat was in Modio, een smerige kampong aan de Mapiarivier. Dat was nog drie dagreizen verderop. Pater Snits, die daar een onmogelijke hut bewoonde, had sedert zes maanden geen blanke meer gezien. Zoals hij enige tijd geleden zijn nieuwe standplaats vond - modder, mest, moeras en wat groezelige Kapauku-hutten - zo had Pater Steltenpool nu ruim twee jaar geleden, zijn nieuwe standplaats Oerapoera, gevonden. Hij stond er alléén. Er was geen Nederlandse vlag, er was geen geweer dat daar zijn daden dekte. Hij zocht een droge plek in het moeras, sloeg er een tentje op en begon aan dat wat nu, twee jaar later, reeds een indrukwekkende missiestatie is. Hij draineerde de grond, hij legde dwars door het moeras een kurkdroge weg aan van twee kilometers lengte (de enige werkelijke weg in heel Centraal Nieuw Guinea) hij bouwde een boerderij annex woonhuis; een pastorie met een bijgebouw voor Marius en Dorothea, het Kapauku-echtpaar dat met Petrus en Gervasia, een ander jong Kapauku-echtpaar dat de boerderij bewoont, in de tuinen van de missie werkt. Hij bouwde een modelkerkje, een school, een woonhuis voor de twee goeroes, die in de school werkzaam zijn. Hij legde model-tuinen aan, waarin niet alleen nota's, doch ook pisangs en mais uitstekend gedijen. Hij plantte exotische bloemen in

wijde perken -, en hoe lang de pastoor van Oerapoera wel met de stelling van Pythagoras worstelde, vóór hij zich kon wagen aan de constructie van het slanke torentje, dat nu zijn kerkje siert, wil hij nog altijd niet verraden.

EEN MAN ALLEEN

Hij kwam uit West-Friesland, pastoor Steltenpool. Hij was vriendelijk en voorkomend en gastvrij, doch men behoefde hem slechts enkel dagen te kennen om te weten, dat er achter zijn vriendelijk glinsterende ogen een onverzettelijke, koppige wil woonde. Hij had een oude lijspreuk meegebracht tot helemaal in Oerapoera "Laat u maar zoet als honing vinden, de vliegen zullen U verslinden". De spreuk gold zeker voor Oerapoera. De tuhan Patore vertegenwoordigde er niet alleen de missie, doch, buiten zijn wil, officieus ook het gezag. Dat hinderde hem. De Kapauku's in de kampong betrokken hem in hun conflicten. Zij wilden zijn oordeel, en hij mocht hen wel duizend maal naar het Hoofd van het Plaatselijk Bestuur, ginds in Enarotali verwijzen : zo lang er nog geen Nederlandse vlag woei boven een bescheiden bestuurspost in de vallei, zou men daar op de eerste plaats van de Pater álles verwachten : schelpen, zout, bijlen, hakmessen en een Salomonsoordeel in elk conflict. Het remde hem soms in zijn werk. Zijn pastorie was de hele dag vol met Kapauku's. Zij wilden een hakmes, of zij ruzieden over een omstreden stuk grond, of zij beschuldigden elkaar van het stelen van een varken, of zij discussieerden over de waarde van een bruidsschat (200 schelpen of daaromtrent)-, en als de Pater zo nu en dan niet eenvoudig vluchtte naar het kerkje of het klaslokaal, kreeg hij nauwelijks gelegenheid om met de jeugd over Tuhan Jesus te spreken. Doch hij bouwde onverdroten voort en nu, met Kerstmis, doopte hij de eerste Kapauku's in zijn kerkje.

RHEUMATIEK OF HARTVERLAMMING

Twee jaar nadat een Franciscaner missionaris zijn tent opsloeg in het moeras van Oerapoera, een vreemdeling, een indringer in een vallei waarin men tot dan toe alleen maar het recht van de sterkste erkende-, leidde hij met enige trots de vreemdeling rond door de missiestatie: langs de gebouwen, de snel groeiende veestapel en de voorbeeldig aangelegde tuinen. Er was niets persoonlijks in die trots.

"Over dertig jaar", zei hij later in de pastorie, "zal men van pastoor Steltenpool niets anders te zeggen hebben dan dat hij stierf aan rheumatiek of hartverlamming. Maar over de missie aan de Wisselmeren zullen over duizend jaar de Kapauku's nog altijd spreken. Daar ben ik Onze Lieve Heer dankbaar voor: dat hij ons de kracht geeft om voort te gaan, ondanks alle moeilijkheden. En dát is, hier aan de Wisselmeren, onze trots : dat wij met een handje vol missionarissen, verspreid over een enorm gebied, langzaam terrein veroveren ondanks alle handicaps. Er is geen geld, er is geen transport, er zijn geen materialen, maar er stáát dan toch maar een kerkje in Oerapoera."

Hij vertelde niet, hoeveel jaren van zijn leven hem de bouw van dit kerkje wel gekost had. Hij vond dat onbelangrijk: Heel de missiepost Oerapoera de tuinen, de gebouwen, de school, het gezag dat er nu heerste in de vallei- was het werk van één man. Hij moest daar twee jaar achtereen aan gebouwd hebben gedurende iedere minuut welke de dag hem slechts geven wilde. En als men hem ooit zou overplaatsen naar een andere plek in de rimboe of het moeras - in een winderige éénmanstent, zonder hulp, zonder materiaal, zonder gereedschappen- dan zou hij daar met dezelfde onverzettelijke, koppige ijver opnieuw beginnen. De mens telde niet, daar aan de Wisselmeren. Wat men telde was slechts het werk dat onder zijn handen langzaam, langzaam, treiterend langzaam groeide....

DE DAG IS KORT

Vijf jaar geleden was hij uit Nederland vertrokken, pater Steltenpool. Naar China eerst. In de haven van Genua was het schip, waarmee hij reisde, ontploft. Men had hem gered, doch nu nog altijd als hij in een wankele prauw over het

Tigi- of het Paniai-Meer voer, achtervolgde hem die scheepsramp en moest hij zich weren tegen een wee gevoel van telkens weer onderdrukte angst. In China moest hij vluchten voor de communisten. De Liberator waarmee hij tenslotte naar Java vloog, maakte op slechts twee van de vier motoren, en nadat men in de lucht het grootste deel van de brandstof uit de tanks had laten lopen, een noodlanding op Okinawa. "Soms", zei de Pater, "heb ik het gevoel alsof dat allemaal al twintig jaar geleden is. Een mens leeft snel hier aan de Wisselmeren. Als men een achterstand van vele eeuwen in te halen heeft, zijn de dagen kort..."

De dag was opnieuw slechts kort geweest. Vóór zessen reeds sloop zonder veel overgang de nacht over de bergen naar de vallei. Doch voor het eerst sedert weken zag men nu de hemel vol met sterren. Er hing een scherpgesneden maansikkel aan de hemel, en verderop, naar het Oosten, zag men hoe drie onzichtbare Kapauku's in het rosse licht van hun pétos, hun fakkels, over het bergpad gingen. In de pastorie had de pastoor zijn brevier. Op de geriefelijke houten bank, die hij zelf getimmerd had, lag nog juist in de lichtkring van de petroleumlamp een pak oude kranten, die de Pater twee maanden geleden per zee-post uit Nederland had aangekregen. Zij lagen daar nog zoals zij gekomen waren. Er waren er bij die nog dateerden uit de dagen van de Februari-ramp. De pater nam zich iedere dag opnieuw voor, er morgen tóch eens in te bladeren.

De sfeer was een weldaad. De vallei leek gevuld met een stille, rimpelloze vrede. "Vandaag", zei traar de pater nadat hij zijn brevier had dichtgeslagen, "vandaag liep hier de halve kampong leeg. Er begint over twee dagen een joewofeest, ergens aan de Jawé. Daar verhandelen zij hun varkens, hun schelpen en de vrouwen. Dat is hun eigen sfeer. Het trekt hen nog altijd sterker dan een preek van Tuhan Patore".

De stem van de pater stierf weg. In de lamp verbrandde het licht de laatste druppels petroleum. Morgenochten om vijf uur zou in de pastorie de wekker rinkelen. Dan begon een nieuwe dag.....

Voor de heer Druyings betekende die nieuwe dag dat hij terug moest tippelen naar Okomokebo. Het bracht hem naar het uiteinde van het missieterrein en meteen over de pagger zat hij al in de prutkuil. Ik was genoodzaakt hem er eigenhandig uit te trekken. De prut zat tot aan z'n navel. Ik wenste hem verder goede reis.

MONSEIGNEUR IN UGAPUGA

Vanuit Tage was Mgr. naar Okomokebo gegaan en zoals was afgesproken kwam Leo met Mgr., Flip en de nieuwe RSB Maandag 23 Nov. naar Ugapuga. Het gezelschap was met de boot vanuit Okomokebo naar Itagaakebo gegaan. Daarna begon na een prutterig begin de klim over de Ijadimi. De klim viel erg mee, want het was nog in de droge tijd. Na een tippel, die toch nog wel 5 à 6 uur in beslag had genomen, kwamen de bezoekers de Kamu-vlakte binnen. Eerst nog een stuk prut en toen lag daar plotseling een mooi stuk weg, midden in een groot ompaggerd terrein. Het leek het pad door de Rode Zee wel. Op een afstand zag je de Missie-statie : de school, het guruhuis, de pastorie en de bijgebouwen. Het lag daar in de bocht van de Pigijai als een rustpunt aan de koele waterbron. Een rustpunt ? Er werd van ons verwacht dat we met bijna niets een missiestatie bouwden. Een gebied open leggen waar je dikwijls in geen enkele veiligheid geborgen was. Daar werd van je verwacht dat er iets uit je handen kwam en dat wilde je natuurlijk zelf ook heel graag en ieder deed dat op zijn manier. Omdat er te weinig spullen waren, vochten we als het ware om een bijl of een parang, die we allemaal even hard nodig hadden om een stuk land, een plak boomschors of een stuk hout te kopen. Allemaal wilden we iets opbouwen en de arme sloebers die ons daarvoor de spullen leverden ook geven waar zij recht op hadden. Overal aan de kusten was voor geld wel een en ander te krijgen, maar wij leefden in het Stenen Tijdperk. Er was totaal niets te krijgen. Voor mensen van buiten dikwijls moeilijk te begrijpen. Het wekte misschien

wel eens de indruk dat we elkaar het licht in de ogen niet gunden. Maar dat was het niet. Wel moest ieder van ons de Kapauku wel tot vriend houden. Wij wilden bij hen niet in het krijt staan. Misschien wilden we wel eens te veel tegelijk. We waren misschien te ijverig. Maar met ons werk zaten we dikwijls in de branding. We hadden allemaal wel iets van Columbus. We wilden zo veel mogelijk land bezetten vóór onze concurrent, de Zending, er de kans toe kreeg. En de kansen voor de missie lagen in N. Guinea byna uitsluitend in het nog onbekende binnenland. De strijd die wij toen voerden moet men wel zien in het licht van die tijd. Voor de missie en voor ieder van ons was het een struggle for life, Het was een harde strijd voor ons om op de been te blijven, net als voor de Kapauku's om te blijven leven.

In de Kamu, zat ik als blanke helemaal alleen tussen allemaal dezelfde vreemde mensen. Allemaal even arm met dezelfde snoeten. Maar dat is alleen maar zo op 't eerste gezicht. Chinezen lijken ook allemaal hetzelfde. Allemaal dezelfde spleetogen. Maar iedere spleet oog is anders. Zo was het ook hier. Kapauku's reageren wel eens anders dan wij, maar ze zijn van ons geslacht. Het zijn gewone mensen. De Kapauku's noemen ons "dege bage:roodhuiden" U vindt dat vreemd? Wist U dat de Japanners ook de eerste Hollanders "roodharigen" noemden? Je bent in hun midden ook echt wel iets anders. Al beschouw je heel de wereld om je heen als het klooster waar je je thuis voelt, toch blijf je ergens altijd een pelgrim, een vreemdeling. Je bent een vreemde eend in de bijt, maar met de mensen om je heen voel je je toch ook afgezonderd van de rest van de wereld. Want je woont bij een vergeten volk, een volk dat nog geen weet heeft van mensenrechten, van recht op menselijk leven. Je woont temidden van mensen die leven op een uiterst minimum van menselijk bestaansniveau. Je meent er te komen met een boodschap van vrede en vrijheid. Maar deze boodschap brengt wel een schok teweeg. Je wilt een rustpunt zijn, maar alles om je heen komt in beweging en bij alles sta je daar geheel alleen.

Maar het geloof in wat je wilt, houdt je op de been. Op mijn huis, waar ik zo trots op was, schreef ik later bij wijze van advertentie: LIBERTAS VITA CARTOR (Deel 1, pag.64): de ware vrijheid en vrede bij jullie brengen is wel een leven waard! En ik dacht: mensen, ik wil er bij jullie mijn best voor doen. Jullie begrijpt het nog wel niet. Misschien later. Ik vertrouwde er op dat de kracht van Gods Geest ook hier alles nieuw zou maken. Met de gaven die ik heb ontvangen, wil ik bij jullie zijn. Wat met kracht niet kan worden bewerkt, zal met geduld tot stand moeten komen. Van die spreuk boven mijn huis maakten spottende tongen later, dat Peul, weer terug op de W.M. in de Kamu een vrijgevochten leventje zocht. Die goed bedoelde spot ging zo een eigen leventje leiden. De spottende uitlating werd buiten de W.M. zo serieus genomen, dat ik tijdens mijn vakantie drie jaar later, van de Overste daarover nog een brief (ged.8.2.'57) kreeg.

Hij hoopte daarin dat ik zou besluiten, om zonder dat er daartoe een opdracht gegeven zou worden, die mooie spreuk eindelijk eens te verwijderen van mijn huis. De man wist blijkbaar nog niet, dat ik na de vakantie ergens anders geplaatst zou worden. Maar kom ik dwaal af. Ik vertelde U dat ik er wilde zijn voor de mensen en ondanks alles was er toch aardig wat bereikt. Op Mgr. maakte alles een behoorlijke indruk. De man keek zijn ogen uit. Hij zag hier niet de zondaar, die zich in zijn vermetele trots als de kruin van een ceder ontplooid (Ps.37.35)? Nee, zo zag hij het niet. Moe van de reis, maar toch trots omdat hij het er zo goed had afgebracht, ging hij in de deuropening zitten om zijn prutschoenen en kousen uit te doen. Terwijl ik een emmer water ging halen uit de Pigijai om daarmee buiten het ergste wat af te spoelen, zei hij tegen Leo: geweldig wat ik hier zie. Leo, waarom hebben jullie nu omtrent Peul een tweede keer weer niet goed ingelicht? Doelde hij op de brief? Op het politierapport? of op beiden? Wat er van zij: Leo liep warm en zei: "we durven niet" en hij moet gedacht hebben want ons was niets te zeggen! "Als we het wel gedaan zouden hebben, zouden we allemaal een schrik gekregen hebben!" Ik voor mij hoorde van Mgr. niets dan "vondt inge..." waarde "g. Kapuga nocht als eerste school zijn twee guru's

houden. Mgr. zag graag dat de catechistenopleiding wat zou uitbreiden en zoals ik hem dat ook geschreven had, ik ook zou beginnen met een nieuw klasje pientere jongens uit de derde klas. Want met die jongens die nog maar amper konden lezen en schrijven was het een hopeloze opgave. En waar ik nog nooit op had durven hopen, kwam zo maar uit de lucht gevallen. Ik zou van achter Hollandia Br. Marius krijgen voor de tuin en als toegift kreeg ik ook br. Adelbert om mij het timmerwerk wat uit handen te nemen. Dat had ik allemaal niet kunnen dromen. Leo heeft er zeker zijn steentje toe bijgedragen.

Mgr. wilde met alle geweld ook de Marija bezoeken. Hij ging de volgende dag meteen al op stap.

BEZOEK VAN EEN OUDE BEKENDE

Het logement in Ugapuga was weer leeg. De rust was woergekeerd. Dat duurde tot Zaterdag 28 Nov., want er was afgesproken dat ik dan naar Obano zou gaan om Mathieu Smedts op te halen, die op verzoek van Mgr. ook Ugapuga even zou komen bezoeken. Smedts was journalist van de Volkskrant. Als presentje was er voor Peul met de boot vanuit Enagotadi ook een vr. varkentje meegekomen. Mgr. had het in Kuguapa "gekregen", maar er natuurlijk wel voor betaald. Mgr. schonk dat aan mij en ik vond dat erg sympathiek, want na alles wat er sinds het politierapport gebeurd was, had ik van Mgr. niets meer vernomen. Die journalist was me van vroeger bekend. In Genua was hij bij ons op de boot geweest en had ons gevraagd om inlichtingen.

Hij moest lang zijn geheugen afzoeken, toen ik zei dat ik hem kende. Die missionarissen in Genua gingen toch naar China...

Hij maakte die Zaterdagmiddag in Obano ook kennis met Enijatoutage. Een mooie symbolische naam die de man denk ik direct na zijn geboorte van z'n moeder had gekregen. Hij had blijkbaar bij zijn geboorte nogal tegengesputterd en kreeg daarom de naam: "Je zult altijd wel een kring blijven!" Een erg toepasselijke naam vond ik. Want al bijna twee jaar geleden had ik een vr. varkentje van hem gekocht voor 10 maal 60 blauwe kralen. Maar toen ik hem er de eerste keer om vroeg, was het beest weggelopen, na weer zoveel maanden was het gestolen. Hij had nu weer een nieuw varkentje in de fok. Voor de derde maal vroeg ik hem nu naar het varken. Maar het was tijdens mijn bezoek aan de Marija bij de wraakactie van de politie doodgeschoten. Net precies ook weer het varkentje van de pastoor. Ik geloofde er natuurlijk niets van en zei Enijatoutage nu vandaag maar eens met een beestje over de brug te komen, want anders zou ik de zaak in handen geven van het HPB. Dan zou hij dus naar Enagotadi moeten. Hij zei dat-ie daar niet heen wou en daarom juist was gekomen. Want een politie-agent had hem verteld dat hij bij het HPB moest komen. Hij kwam nu vragen of het voor het varken was. Nee, zei ik. Over het varken heb ik het HPB nog niets verteld. Als je toch bij het HPB moet komen is het voor de pastoor z'n prauw, die jij ook hebt gestolen. Daar begreep hij niets van, want de pastoor zijn prauw was al weer terug gebracht. En Enijatoutage dacht: het is toch voor het varken dat ik bij het HPB moet komen. Dat moet dus gauw geregeld worden en zo kwam hij Zondagmorgen, voor dag en dauw met een varkentje aandragen. Het was wel klein, maar het was er een. Zo ging ik die Zondagmorgen, na de kerkdienst, die wat vroeger was, met twee varkentjes vastgebonden aan een stok, op weg naar Ugapuga. Maar Enijatoutage kwam wel een dagje vast te zitten in Enagotadi, niet voor het varkentje, maar voor de prauw! Hij zal het wel niet begrepen hebben. Die blanke in Enagotadi dacht ook zo vreemd.... De heren Kapauku's kunnen proberen je een pees uit te rukken. Ze kunnen soms het bloed onder je nagels vandaan halen, maar als ze tegen de lamp lopen, geven ze dat ook grif toe. Het rechtvaardigheidsgevoel van Enijatoutage kwam niet in opstand toen de pastoor waar voor zijn geld wilde. Zo zijn de heren.

Mijn gast was de reis naar Ugapuga vol goede moed begonnen. Hij was nogal

sportief gekleed. Ik vertelde hem dat de zon in het bergland nog wel eens verraderlijk kan zijn. Maar hij was niet bang voor de warme zonnestralen. Zijn huid was aan de kust al wel gehard. Een lange broek vond hij niet nodig. Het eerste stuk volgden we het pad door het moeras langs de rivier. Tientallen keren moesten we er doorheen. Manmoedig sleepte onze gast zijn zware laarzen door de modder. Als hij er in dreigde weg te zakken, waren er altijd behulpzame handen in de buurt. Wanneer hij zich probeerde los te rukken uit de moddermassa, werden zijn schoenen dikwijls bijna van zijn voeten gezogen. Verraderlijke bruggetjes lagen dikwijls als even zovele verrassingen op onze weg, en de doornige takken boden weinig houvast in het kreupelhout.

De dragers hadden het met onze gast te doen en menig keer hoorde ik hen "ina" zeggen. Ze hadden medelijden met hem en ze vonden het maar een stuntelig gedoe met die blanke man. Aan de voet van de Ogijedimi was de oude weg "weg", maar het liep er beter. De MADON, een watergeest, een ontzettend grote bullebak, had hier op onvoorstelbare wijze huisgehouden. Hele stukken van het gebergte waren naar beneden getuimeld. Een enorme aardverschuiving had hier zijn werk gedaan. Vroeger werden hier in het gebergte de prauwen gekapt en dan met lange rotans weggesleept. Overal verspreid lagen die er, die tegen de rotsblokken kapotgeslagen waren. Van armoe had men die logge karkassen maar in het bos achtergelaten, om ergens anders weer opnieuw een poging te wagen. Maar van al die prauwen was niets meer te zien.

Alles was hier weggespoeld en de rivier had een totaal andere bedding gekregen. Beneden in de rivier lagen nu dikke boomstammen, met wortel en al uitgerukt. Ze lagen nu vlak bij om er meteen maar prauwen van te maken. De trots van het woud lag ontworteld in de rivier. Nooit lag het hout zo dichtbij en een heel stel Kapauku's was hier dan ook aan het werk. Pagger- en brandhout in overvloed! Ijverig was men aan de slag gegaan, want dit buitenkansje mocht je je niet laten ontglippen.

Na dit intermezzo ging het de steile berghelling op. Boven op de top werd er uitgerust en koffie gedronken uit de soldatenfles. Ik keek bezorgd naar de stand van de zon. We zouden vandaag Ugapuga zeker niet halen. De afdaling was eigenlijk een wandelingetje. We volgden weer de loop van de rivier, tot we in de grote vlakte kwamen, waar Jameitagi ligt. De weg is hier niet moerassig en altijd wel tamelijk goed begaanbaar. Het was nog wel niet zo laat, maar onze gast was aan zijn eind. De tocht over de Ijadimi zou hem echt te zwaar vallen. In Jameitagi had ik een overnachtingshuisje en ik besloot de nacht hier maar door te brengen. Het levert ook weer contacten op. De huid van onze gast was zo rood als een pioenroos. Hij leek echt op een "roodhuid". De ultraviolette stralen hadden geducht hun werk gedaan. Alles deed hem even zeer.

De lange namiddag en de nacht hadden ons goed gedaan. Nog behoorlijk stram, maar vol goede moed, wilde onze gast de tweede dag beginnen. Hij stond daar met benen, zo rood als rabarberstelen. Ik ried hem aan een lange broek aan te trekken, maar die had hij niet bij zich. In zijn pyama werd toen de reis voortgezet. Weer was het klimmen en dalen en meer dan dertig keer moesten we door de rivier heen, naar de overkant, om daar weer een pad te volgen. Ik volgde de bedachtzame schreden van onze gast op enige afstand. Ik wilde hem niet forceren, maar zelf ben ik nog nooit zo moe geweest. Ik was wat blij dat we de Kamu-vlakte vóór ons zagen liggen. Het eerste stuk was nog wat blubberen maar toen volgden we een weggetje van Deijaana naar Ugapuga. Ik was echt blij dat ik weer thuis was.

In Ugapuga leefde alles weer op en kwam zijn vriendelijke onwachting maken. Na een lekker bad in de koele Pigijai begon voor mijn gast de kennismaking met deze nieuwe missiestatie aan de voet van de Deijai. Van overal kwamen de mensen met eten voor de dragers. Onze gast zag alleen maar vriendelijke gezichten en hartelijke mensen en hij genoot al heel gauw van het eten dat onze Doortje had klaargemaakt.

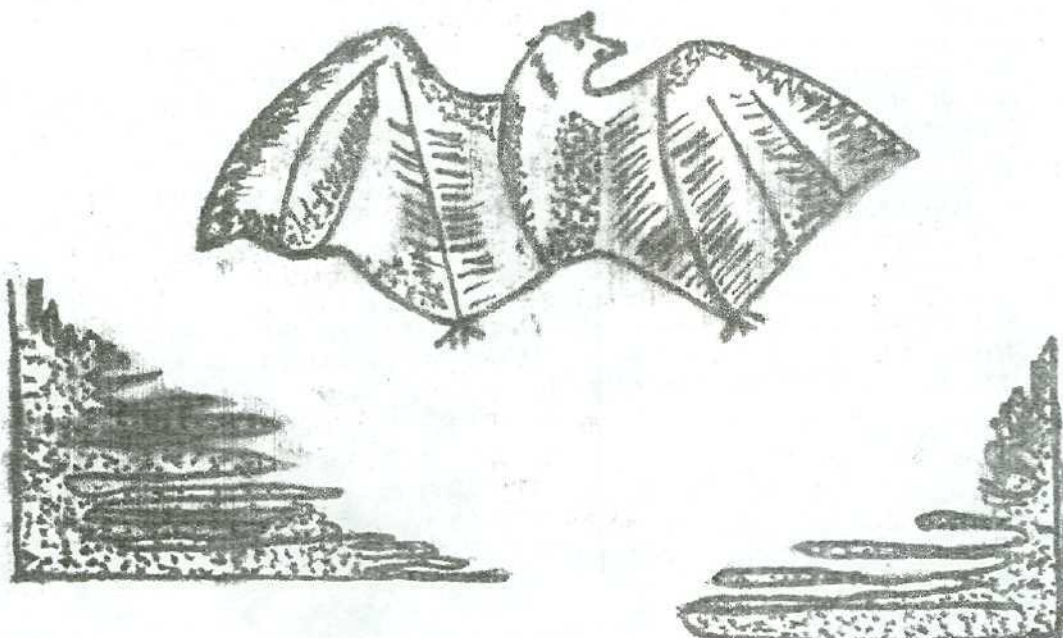
De volgende dag, 1 Dec. werden de omgeving en het terrein verkend, de school, de tuin, het boerderijtje waar Piet en Gervasija woonden, de catechistenschool en natuurlijk werd ook Jonas met een bezoek vereerd.

Plotseling hoorden we in de middag het bericht: "Mapija patoge meete : de Mapija-pastoor komt daar aan." Het duurde niet lang meer of we zagen ook Mgr. over de ompaggering heenklauteren. De man was totaal uitgerut. De tocht naar de Mapija van Auki, was voor hem eigenlijk al veel te zwaar, maar door wilskracht voortgedreven, was hij toch op weg gegaan. Hij wilde met alle geweld ook Pater Smits in Modijo bezoeken, maar in Pijakebo kwam de klap. De malaria was doorgebroken en hij was genoodzaakt terug te keren. Guru Johannes en Pius Pekei hebben hem als een andere Mozes ondersteund en hem, dikwijls over hun schouders en rug hangend, naar Ugapuga gebracht. De man die voor het welzijn der Missie, en zeker bij de bestuursinstanties om bekend stond, dat hij geen enkel gevecht uit de weg ging, was als gebroken teruggekeerd. De prut en de koorts hadden hem geveld.

Het was bekend dat hij veel van zijn missionarissen eiste, maar hij spaarde ook zichzelf niet. Maar broeder ezels sputtert wel eens tegen en het is goed daar dan toch maar wat rekening mee te houden. Een fris bad, een goed etentje en een lekkere huuze stoel, doen dan dikwijls wonderen. We hadden slechts één oude rieten stoel en toer Mgr. daarin zat, was hij al gauw de ergste ellende vergeten. Hij kikkerde al weer aardig op. Ik wist nog een half Schermertje tevoorschijn te toveren en met z'n allen hadden we nog een gezellige avond.

Mgr. voelde zich weer zo goed, dat hij besloot om de volgende dag (2 Dec.) meteen door te lopen naar Okomokebo. In alle vroegte ging er die morgen een bode naar Leo om er voor te zorgen dat zijn bootje in Itogaakebo klaar zou liggen. Vóór Mgr. die morgen vertrok vroeg hij me nog: "Peul, waarmee zou ik je nog een plezier kunnen doen?" Ik had al meerdere malen om platenmateriaal voor de catechisten gevraagd, maar er was nooit op geantwoord. Ik vroeg een serie mooie platen. "Die krijg je" zei hij. En in Hollandia angekommen zei hij tegen Flip: "Jij zorgt er voor dat Peul deze platen krijgt. Ze zijn voor hem persoonlijk!" Later vertelde P. Smits me dat Mgr. ook in Pijakebo zijn bewondering over het werk van Peul niet onder stoelen of banken had geschoven. Smitje heeft hem toen gezegd, dat hij het erg jammer vond, dat er in Hollandia én in Holland zulke verkeerde voorstellingen waren gegeven omtrent Peul. Mgr. zei toen dat hij het nu allemaal beter begreep. Hij betreurde het dat alles zo gelopen was.

Mathieu Smedts heeft zijn ervaringen over de WM neergeschreven in zijn boek "Geen tabak, geen alleluja". Er is ook een Engelse uitgave van. De Kamu is daarin goed bedeed (pag. 49-100). Maar wat hij daarin over personen en vooral ook over mij vertelt, moet wel met een korreltje zout verstaan worden. Van Obano naar Ugapuga liep ik gewoonlijk in 6 uur en 10 minuten. Met Smedts had ik er twee dagen over gelopen. Ook dat is een herinnering! Maar nu de zijne in de Volkskrant!

~~~~~ Het rijk van pastoor Steltenpool ~~~~~

IJZEREN BIJL,

revolutie in stenen tijdperk der P-poea's

10 Volkskrant van Zaterdag 25 September 1954

(Van onze speciale verslaggever)

OEGAPOEGA, Nieuw-Guinea

DE grote rode canna's voor pastoor Steltenpool's pastorie wiegen in een rustige wind. Over het pleintje hoort men de stemmen van de Papauku-kinderen, die zangles hebben in de missieschool, die ook kerk is. Achter de omheining die de Missie van de Kumpong afsluit rust een bergbeekje en aan de andere kant ryzen de bergen op waar wij gisteren en eergisteren overheen zijn geklauterd. Het zijn prachtige bergen. „Ik ben de enige pastoor aan de Wisselmeren die geen meer voor zijn deur heeft maar ik heb deze bergen”, zei pastoor Steltenpool. Zij scheiden de Kamoe de vlakke of beter gezegd het modderland dat deze Franciscaan zijn parochie noemt, van het grootste der meren, het Panai-meer. Verscholen onder hun groene bossen, de mantel van oerwoud, liggen zij nu in de zon, onschuldig en aantrekkelijk, de Ogieidimi, 2160 meter hoog en de Iadimi van 1850 meter. Maar ik ken ze nu, deze bergen, ware duivels zijn het. Ik kijk naar boven niet huiverend ontzag. Ik kijk naar deze missionaris op met groot respect, zoals vroegere bezoekers die zijn werk hier hebben bezichtigd. Maar ik weet niet wat ik meer moet bewonderen, dit werk of de manier waarop hij door de wouden en moerassen van Centraal-Nieuw-Guinea trekt.

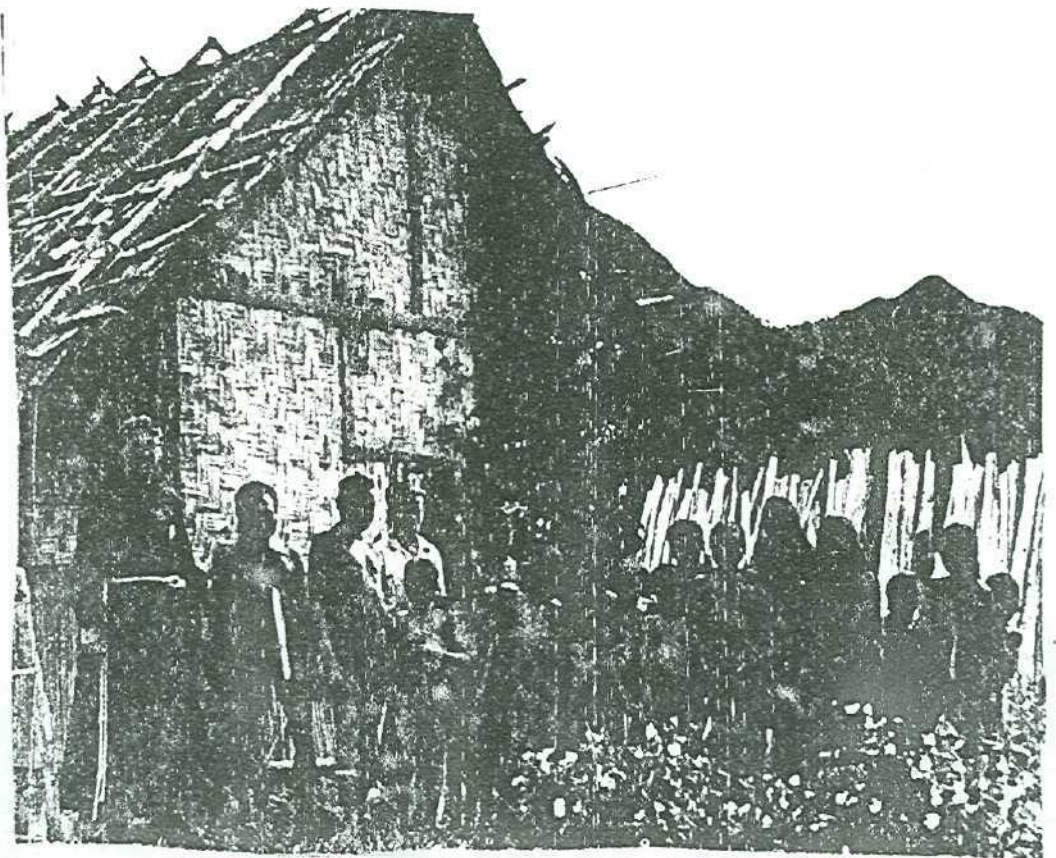

Punt Pasoor in de Kamu.

BOERDERIJ

OBANO

GEWONE KRALEN ALS GELD

Een paar jaar geleden waren deze tuinen nog een deel van de modderwoestijn. Nu spelen de Kapauku's er voetbal op droge grond. Tomaten, bonen en zoete aardappelen groeien nu, waar men toen nog tot het middel wegzakte in de modder. Er is een pastorie, een kerk, een huis voor de goeroe, de onderwijzer, en een jongensinternaat, waar de vijf jongens wonen die met Kerstmis zijn gedoopt en die straks als catechisten naar andere kampongs in de Kamoe trekken. Er is zelfs een boerderij waar Piet en Gervasia, twee gedoopte Kapauku's de scepter zwaaien. En Marius en Dorothea, die het huishouden van de pastoor doen en hem helpen met de vertaling van de gebeden in de taal der Kapaukus, hebben hun eigen huisje. Pastoor Steltenpool was architect en aannemer, opzichter en timmerman. Neen, hij had nooit een hamer in zijn handen gehad toen hij uit China naar Nieuw Guinea kwam.

"Er is wel wat gebeurd sinds ik u de laatste keer heb ontmoet" merk ik op. Hij lacht en de tien Kapaukus, die op hun hurken om ons heen zitten op de vloer van zijn huiskamer, lachen mee. Zij begrijpen het gesprek niet, maar de kleine Kapauku is goedlachs. Ja, er was veel gebeurd sinds de ontmoeting in Genua, toen de boot, die Pater Steltenpool en vier andere missionarissen naar China zou brengen, in de lucht was gevlogen, in 1947. Hij was met een ander schip naar China gegaan, maar toen hij de taal zowat kende, was China rood. En nu zit hij ergens op een eenzame post in Nieuw Guinea, op een plaats waar zelfs geen bestuur gevestigd is, dagreizen ver van Enarotali, waar Raphaël de Haan, de vijand der koppensnellers, met wat inlandse politie probeert rust en orde te brengen. En er ligt heel wat levenservaring tussen die natte dag in de haven van Genua, toen de paters dachten dat hun laatste uur was gekomen en deze zomermorgen tussen de bergen te Oegapoega.

De pastoor lacht en zijn zwarte parochianen - als men deze zwarte heidenen met hun vele vrouwen zo mag noemen - lachen mee. Een paar van hen hebben hem geholpen met de bouw van zijn missiestatie. Zij hebben hout gehakt in het oerwoud. Eerst wist hij niet welk hout het best bestand was tegen het klimaat en de brave Kapaukus maakten daarvan misbruik. De school van Oharo, de kampong aan het Paniai-meer, waar Pater Steltenpool zijn eerste wankel schreden zette op het pad der architectuur, staat nu reeds op het punt in te vallen. De beste casuarina's moeten ver gehaald worden. Voor een paar kaurischelpen en wat kralen doen de Kapaukus veel, maar het is niet beneden hun waardigheid een blanke te bedriegen, zelfs niet als hij missionaris is. "Krengen", zegt de pastoor in de taal der Kapaukus, als hij 't verhaal vertelt." De pastoor is een kreng " antwoorden de bezoekers op de vloer onmiddellijk en aan de vrolijkheid komt geen einde. Zij hebben gevoel voor humor, die kleine naaktlopers met hun grote koteka's, de bekende peniskoker, die hun enige kledingstuk is. Maar de pastoor laat zich op dit punt niet beetnemen.

VOETBAL GELIEFD

Plotseling wordt de rust verstoord. Op het nleintje gaan luide juichkreten op. De goeroe heeft de 72 schoolkinderen hun vrijheid gegeven en zij storten zich naar buiten en binnen een paar seconden lopen zij achter hun voetbal aan. Dit is het stuk Westerse beschaving dat zij met het grootste enthousiasme hebben overgenomen.

Wij kijken toe. Soms ziet men de bal niet, maar het is nooit moeilijk te ontdekken waar hij is, want alle spelers zijn daar ook. Het Nederlandse elftal heeft nog altijd een kans om van de Kapaukus te winnen !

Zoals steeds hebben wij een escorte op onze tocht langs de gebouwen.

Vier Kapaukus volgen ons trouw. Een van hen is een machtig man, trots op het bezit van een bijl. Dit is rijkdom en de verklaring van de vele vrije tijd, waarover hij en zijn vriendinnen schijnen te beschikken. In de tuinen zijn de vrouwen ijverig aan het werk. Zij vissen op de meren van de vroege morgen tot de late avond. Maar de heren schijnen niets te doen. Toen de Nederlanders in 1938 aan de Wisselmeren verschenen, leefden de bergpapoeas nog volkomen in het stenen tijdperk. En toen moesten de mannen flink aanpakken. Zij bouwen de huizen, omheinen de tuinen met palen, zodat de varkens niet kunnen binnendringen en zij zijn verantwoordelijk voor de veiligheid. Zij voeren de oorlogen. Maar als zij elkaar doodschieten, komt Raphaël den Haan en laat een paar varkens neerleggen. Dus er zijn minder oorlogen dan vroeger. Met 'n ijzeren bijl hollen zij een boomstam uit in een tiende van de tijd die zij met een stenen nodig hadden en hun zwaarste werk, het maken van een prauw, is veel lichter geworden. Zij vellen en splijten de bomen sneller. De ijzeren bijl betekent een revolutie. Daarom weten de Kapaukus bijna geen raad met hun tijd, al zien ze er niet tegen op om hele weken zittend op hun hurken te verluieren.

De vrouwen hebben echter weinig voordeel gehad van de beschaving. Zij gebruiken nog altijd dezelfde primitieve stok als vroeger om het land te bewerken, een werktuig dat de Egyptenaren reeds vergeten waren toen zij hun pyramiden bouwden. Zij beplanten haar tuinen zoals vroeger en zij hebben dezelfde netten voor de visvangst. En geen Kapauku-vrouw zou dulden dat de mannen deze taak overnamen. En daarom hebben wij ons eeuwig escorte. Daarom hebben de missionarissen altijd een stel Papoeas om zich heen in hun huis van de vroege morgen tot de late avond.

Zij zijn beleefd. Zij wendden het hoofd af toen ik de eerste slok van een kop koffie dronk. "Je mag hem niet aankijken als hij drinkt, dan wordt hij verlegen", zei het kleine meisje Theresia. En als de pastoor gaat eten, verdwijnen ze allemaal, want ze willen hem niet hinderen bij deze intieme bezigheid.

ERGER DAN EENZAAMHEID

Maar toch moet de missionaris wel eens te veel van hen krijgen. Zij schijnen van zeep te houden en zijn niet bang van water, maar zo zien ze er niet uit. Een witte schimmel overdekt menige huid en de reuk die van een gr pje Kapaukus opstijgt, is onvergetelijk en bijna onverdraaglijk.

Pastoor Steltenpool heeft de laatste tijd veel bezoek gehad. Mgr. Cremers, de apostolisch prefect, heeft de missie geïnspecteerd en ging enthousiast weg. Controleur den Haan is er geweest, een paar andere missionarissen en nog wat bezoekers. Maar gewoonlijk ziet de pastoor alleen maar Kapaukus. Hij deelt hun armoede en hun vlooiën. Vaak woont hij maanden in een tent, die alles behalve waterdicht is. De Papoea's praten over schelpen, kralen, varkens en vrouwen, zelden over iets anders. Het moet erger zijn dan volkomen eenzaamheid.

En de beloning van deze missionarissen. Wij zaten weer in de kamer van de pastoor. Voor ons hurkte een rijk bezoeker. In zijn haren prijken veren van de casuaris, de Nieuwguinese struisvogel. Om zijn hals hing een ketting van blauwe kralen, het soort dat de Kapauku het kostbaarst acht. Nadenkend rookte hij een sigaret. Hij had een zwaar probleem. Hij zou graag in de hemel komen, maar hij kon toch niet twee van zijn drie vrouwen wegsturen, had hij altijd gezegd. Had hij geen dure schelpen voor haar betaald? Toen hij al enige tijd over deze kwestie had getoed, kocht hij een vierde vrouw. Wie het breed heeft, laat het breed hangen. De pastoor herinnerde hem toen aan zijn verlangen naar de hemel. Ja, hij kon het ook niet helpen, die vierde vrouw wou hem en was bij hem gekomen. Toen had haar oudste broer lelijke dingen gezegd en deze had zijn zuster zelfs een pijl in haar voet geschoten. Uit zuivere goedheid had deze Don Juan toen maar schelpen voor zijn vierde vrouw betaald. Zo is het leven.

Maar nu was er een van die vrouwen weggelopen. Was hij nu al niet aardig op weg naar de hemel, vroeg onze Kapauku. De pastoor zuchtte.

Naast deze heer met zijn brede opvattingen zat een tweede bezoeker. Hij had onlangs een tweede vrouw gekocht, na jarenlang slechts met één getrouwd geweest te zijn. Deze kreeg echter geen kinderen en dus moest hij wel een tweede nemen. De hemel moest dan maar wachten....

"De kinderen zijn onze kans", zei pastoor Steltenpool. De Kapaukus hebben er geen bezwaar tegen hun jongens naar school te sturen, maar met de meisjes gaat het moeilijker. Voor een meisje krijgt de familie schelpen als ze wordt uitgehuwelijkt en men bedenkt zich twee keer voordat men ze afstaat aan de missie.

De missionaris werkt op lange termijn. "Maar hoeveel meer zou ik kunnen doen als wij over een flinke hoeveelheid bijlen, kralen en kleren beschikten", zucht de pastoor. Nog vaak zouden wij dit horen van andere paters aan de Wisselmeren. De gewone kraaltjes, die men in Nederland in de winkels koopt, zijn daar geld.

MATHIEU SMEDTS

1953 LOOPT TEN EINDE

De rust viel weer neer over Ugapuga toen op 2 Dec. alle bezoek weer was verdwenen. In mijn maandrapport - het enige dat blijkbaar in Hollandia bewaard is gebleven - heb ik op het bezoek nog even gereageerd. Persoonlijk contact doet dikwijls werk en personen beter begrijpen en misschien ook waarderen. De prutpastoor had het in 't afgelopen jaar niet gemakkelijk gehad en daarom was ik blij met dat bezoek. Over de school schreef ik daarom : als ik me niet vergis moet er naar gestreefd worden op school les te geven in de volkstaal. Dus geen Maleis of Nederlands, maar de guru's hadden amper een krijtje om te schrijven. Ik heb over Ugapuga niets dan lof gehoord, maar dat is niet voldoende om verder te gaan !!! En we moeten verder !! Mgr. was de Kamu nog niet uit of ik hoorde dat er op vier plaatsen zendings-catechisten zouden komen. Wij moeten jongens opleiden die kunnen helpen bij de opbouw. Zie het maar voor elkaar te boksen om de jongens senang (tevreden) te houden. De uitbreiding vraagt om meer tuinen en toezicht op de jongens. Ik vreesde een grote worsteling met de Zending. Daar moest iets tegenover staan!

Ik nam me voor dat de pastoor, de guru's en de a.s. catechisten voortaan op Zondag naar de meest bedreigde punten zouden gaan om te bidden. Er moest iets gedaan worden, zonder aan het reeds bestaande in Ugapuga afbreuk te doen.

Op 4 Dec. was er juwo in Mjjekebo. Daar moest ik natuurlijk heen. Bijna op elke juwo was ik present. De mensen moesten weten wie de Kamu-pastoor was en wat hij hier kwam doen. Meestal was er dan ook wel een of andere grootheid die de pastoor verder introduceerde. In Mjjekebo was het mijn vriend en tegenstrever Jonas. Boven op het dak van het juwo-huis verkondigde hij aan den volke de weldaden van de missie. Na afloop van het feest kwam hij mij, samen met z'n vrouw Anna en zijn vier kinderen, een aardig stukje varkensvlees aanbieden. Vooral de vrouwen in Mjjekebo hadden me ook niet vergeten. Zo ging er op de vooravond van het Sinterklaasfeest ter ere van br. Ambrosius zijn verjaardag ook een lekker stukje naar Okomokebo.

Op de terugweg naar huis komt op 12 Dec. Smitje nog even langs om weer naar de Mapija te gaan. 17 Dec. vertrekken er 8 dragers om Adelbert uit Kipo af te halen. Die dag kreeg Ugapuga dus zijn tweede blanke inwoner en zijn aanwezigheid zou gelukkig wel wat leven in de brouwerij brengen. Ik was van plan om met Kerstmis 4 jongens van de catechistenopleiding te dopen, maar ze hadden van de nota's gestolen. Het is ook erg verleidelijk voor hen als er nooit enig toezicht is. Hun doop wordt uitgesteld en ze komen naast mijn deur in het huisje van de kleine jongens te wonen. Ze dragen hun straf voorbeeldig. Intussen werden er 9 schoolkinderen op de doop voorbereid. Ze hadden allemaal verlof van hun ouders. Zondag vóór Kerstmis vertel ik het de mensen, want er was vooral door Jonas nogal geageerd tegen het dopen van meisjes. Jonas kon het zelfs niet nalaten om me tijdens de dienst nog eens

te vertellen dat Marija van hem was, want ze had na de geboorte van zijn kind ook een stukje vlees van hem aangenomen. Jonas ging er als een andere Pepone te keer en Dom Camillo stuurde hem de kerk uit.

's Avonds was er weer een andere herrie. Piet komt me vertellen dat Gervasija wil wegllopen. Haar moeder en een paar andere vrouwen hadden haar uitgescholden voor stomme Christin. Ze had zich nooit moeten laten dopen en nooit met Piet moeten trouwen. Wat was de kwestie? Na de trouwerij bleef die Moeder bij Gervasija hangen en ik had haar gezegd dat ze weer naar Tigi terug moest. Jong getrouwden die christen zijn, wonen samen in hetzelfde huis. Voor hen zijn er geen mannen- en vrouwenhuizen meer. Ze wonen ook niet samen met een deel van de familie. Jong getrouwden delen samen het leven en moeten elkaar zo gelukkig maken. Een vrouw aansporen om van haar man weg te lopen is wel erg slecht. De moeder gaf dat toe en hilde tranen met tuiten.

Voor de laatste maal waren de kinderen van Obano hier om Kerstmis te vieren. Ze waren wel met 60. In het vervolg zal de pastoor van Enagotadi Obano waarnemen. Voor hem is dat met de hoot een klein kunstje en het spaart mij heel wat tijd en schoenen uit.

Op Vigilie van Kerstmis doopte ik 4 jongens en 5 meisjes. De actie van Jonas tegen het dopen, had geen succes gehad. Toen Marijus na een paar dagen zoeken, nog geen varkentje op de kop getikt had, bood de vader van Anthonius ons een beestje aan. Het was wel niet groot, maar het varkentje van Enijatoutage moest ook afgemaakt, daar het een hartkwaal had. Mijn vriend had wel weer de goeie weggegeven!

De Nachtmis was gezongen - in het Latijn natuurlijk - en daarna hebben de kinderen en de vrouwen heerlijk gesmuld. Het werd een mooie Kerstmis en Ugapuga kreeg nu ook een beetje een christelijk gezicht. We waren nu met 17 gedoopten. Sinds Kerstmis werd Ons Heer ook in de kerk bewaard. Als pastoor thuis was, was er iedere morgen H.Mis - anders morgengebed - en 's avonds gezamenlijk avondgebed voor de schoolkinderen en de leerlingen van de catechistenopleiding. Het altaargedeelte was afgeschermd door een ge'lijn, dat dicht ging als er school was. De huiskapel was nu overbodig en werd gemaakt tot woonkamer van br. Adelbert.

OUD EN NIEUW 1953-54

Voor de eerste keer vierde ik Oud en Nieuw met z'n vieren, want uit Tage waren ook de Zusters Fried en Carla gekomen. De bik was wel goed. Er was iets dat leek op een feestmaal, maar jammer voor het bezoek, dat de pastoor zich nogal krikkemikkig voelde. Het werd een korte Oud- en Nieuw-viering. Een maand lang kwam ik het erf niet af en gaf alleen wat les aan de catechisten. Met mijn veestapeltje ging het de goede kant uit. Het varken van Enijatoutage was wel dood gegaan, maar het varken van Jonas had gebigd, de helft van de worp liep op mijn erf. Jonas had wel aardig tegengesputterd maar tenslotte was hij toch door de knieën gegaan. Maar daags na de juwo van Mjjekebo was het vr. varkentje, dat nu zeven weken oud was, gestolen. De Juwo-gangers van Mjjekebo werden verdacht. Om herrie te voorkomen kwamen de mensen uit Mjjekebo me al gauw een varkentje brengen. Maar ik weigerde het. Voor eerst was het geen vr. varkentje en je kon Mjjekebo maar niet zo maar de schuld geven. Ik verzocht het HPB de zaak te regelen. Maar het onderzoek van de bevolking ging, zonder dat ik het wist, rustig door. Na dagen lang zoeken werd vastgesteld, dat alleen iemand die van alles op de hoogte was, het varkentje uit de ompagging gestolen kon hebben. Daarom voelden de inwoners van Ugapuga zich verantwoordelijk en brachten mij een vr. varkentje. Ik dacht dat de zaak daarmee opgelost was en gaf het HPB meteen daarvan bericht. Maar die oplossing nam het HPB niet. Waarschijnlijk heeft-ie gedacht : nu is die pastoor in de Kamu toch weer aan het rechttertje spelen. Zonder dat ik er iets van merkte werden op 7 Jan. '54 Imoupai, Ogiikotaamooje e.a. gevraagd bij het HPB te verschijnen. Ze werden uitgehoord, maar de heren hebben het toen het HPB heel duidelijk gemaakt dat de pastoor van hen niets had gecist en dus geen varkentje had afgeperst.

Ze hadden uit eigen beweging zelf het varkentje gegeven. Ze hebben het ook de hoofdpastoor verteld en waren direct bereid om barang voor hun pastoor mee te nemen. Fén was er zelfs achter gebleven om de post af te wachten, die met de plane mee zou komen. De heren brachten de nacht door in Tigi en op Zondagmorgen 10 Jan. waren ze al heel vroeg op stap gegaan. Met alle spullen nog bij zich kwamen ze onder de kerkdienst triomfantelijk de kerk binnen. En met veel verve vertelden ze de goegemeente, na het bidden, wat ze het HPB hadden verteld en dat de pastoor niet buiten zijn boekje was gegaan....

HET KIND VAN WITIGIPAI

Op een van de eerste schooldagen kwam Pius vóór de les bij me. Hij vroeg of hij vrij mocht van de les. WITIGIPAI had hem gevraagd ZIJN GESTORVEN KIND te begraven. Wat ?, zei ik, is er van Witigipai al weer een kind dood ? En ik dacht, weer een kind dat geen levenskansen heeft gekregen, vermoord door de anonieme moordenaar, de ondervoeding. Geheel uitgedroogd sterft het dan. Zo'n kind heeft eigenlijk nooit bestaan. 't Heeft geen geboortacte en ook geen overlijdensacte...begraven...dikwijls alleen door een vader, want niemand gaat er mee. Dit was nu het derde kind al van Witigipai's eerste vrouw en ik had hem nog zo gezegd dat hij bij mij moest komen als er een kind ziek was of als zijn vrouw geen voeding zou hebben. Die heiden wil niet luisteren. "Laat hem zelf maar zijn kind begraven !"

Pius was dus in de les en de schelp die hij voor dit karweitje zou hebben ontvangen, ontging hem. Ergens vond hij dat misschien niet eens zo erg, want meestal moet de schelp hun angst voor kwade geesten juist weer goedmaken. In de betaling zit zo ook een beetje een stuk bezwering van die kwade geesten. Als ik tussen de lessen door even thuis kom om een kopje koffie te drinken, komt Witigipai bij me. Of ik zijn kind ook wilde geven, wat ik aan het kind van Jonas gegeven had. Wat zulle me nu ? Dat kind van jou is toch dood? "Dat is helemaal niet dood!" "Je liegt !" "Ik lieg niet, kom dan maar mee kijken." Ik mee en even van het wegje af door de prut kwam ik op 'n vlak stukje terecht vóór zijn huis. De vrouw werd naar buiten geroepen. Ik had na de laatste keer Witigipai bezworen bij me te komen als het weer mis was. Ik zou dan wat melk kunnen klaarmaken. Maar Witigipai was niet gekomen. En nu stond die vrouw daar met haar uitgemergeld kind. Het was van de vuurgloed in het huisje nog een beetje warm. Het hartje was bezig het laatste leven er heel zachtjes uit te tikken. Het kon elk ogenblik afgelopen zijn. Ik had wat doopwater meegenomen en ik doopte het, nadat ik uitdrukkelijk gezegd had, dat het geen toverwater was. Voor het leven op aarde was geen redding meer. Het kind stierf even later.

Thuisgekomen kwam na enige tijd ook Pius weer bij me en ik vroeg hem hoe het nu zat met dat kind. Het was nog niet dood. Het leefde nog. Maar Pius gaf me de verklaring. Het was vannorgen echt dood. Maar toen ik het niet mocht begraven heeft Witigipai het zelf gedaan. Hij had een kuiltje gegraven en toen hij het kind er in legde, begon het plotseling te schreeuwen. Witigipai heeft het toen weer meegenomen en is toen naar de pastoor gegaan...

Half Januari lag ook de catechistenopleiding op zijn gat. Het was een hele ongave om in deze vriigevochten bende wat orde te brengen, want ook de lagere school kent geen leerplicht. En bij deze opleiding moesten de heren steeds present zijn. Het begon al met een dag te laat te komen na de vacantie. Daarna kregen ze een vrije dag omdat ze zo goed hadden hout gekapt, maar weer werd er een dag gesmokkeld. Vier mochten er een paar dagen later naar Ajate, want daar stond een juwuhuis. Er is dan wel niets te krijgen dan alleen een zoete aardappel uit je rugnetje of een slokje water uit een kalebas die iemand bij zich heeft. Men joelt en springt en geniet van de gezelligheid en de geïmproviseerde gezangen en men vergeet dan de tijd.

Zo kwamen de vier hogere rijschool-patienten voor de derde keer weer

een dag te laat en daarop stond voor de telaarcomers de straf : geen nota's die avond. Ze trokken allen één lijn en brachten hun schoolspullen netjes terug en zeiden dat ze weggingen van de honger. Is dat mijn schuld, vroeg ik hen. Ze gaven nog grif hun schuld toe, maar de volgende morgen waren alle 8 "studenten" naar huis vertrokken. Slechts één was gebleven, Elias uit Obano. Zelfs Pius Pekei was meegegaan, maar dat was wel om een andere reden, want hij was al druk aan het schelpen zoeken daar hij wilde trouwen.

Op de eerste dagen van dit jaar kwam ook Doortje eens bij me. Ze had een kind bij zich. Klein en mieserig was het en het zat vol framboesia. Het was nog een beetje familie van haar. Het werd in de kampong verwaarloosd. Ze vroeg of zij er voor mocht zorgen. Dat mocht, want we hadden eten genoeg. We noemden haar Angela en het is een heel lief kind geworden. Ze is later naar de Zusters gegaan, deed het goed op school. Ze is, nu ik dit schrijf, getrouwd met een catechist, heeft zes kinderen, is leidster van de vrouwen in de kampong, geeft naailes, hygiëne en godsdienstles. Zij is een van de velen voor wie opgaat dat "het leven alles kan geven aan wie bereid en toegeest is te ontvangen." (Pram.Tour).

Daar het met de hogere rijschool weer was misgelopen ging ik de eerste dag van de nieuwe maand een beetje met lood in mijn schoenen naar Leo in Okomokebo. Leo wist natuurlijk alles al en was met deze afloop nog minder blij dan ik. In Okomokebo was ook juist de post aangekomen en Mgr. Cremers liet weten dat hij op verzoek van P. Provinciaal in Rome ontslag gevraagd had als Apost. Prefect. Er was nog een verrassing. Br. Adelbert kreeg een onroep om in Enagotadi voor de landsrechter te verschijnen, want hij had indertijd in Tage een hulppolitieagent een klan gegeven. Het HPB heeft deze zaak behoorlijk opgeschroefd. Wanneer een perkara gepleegd wordt door een Hollander of een buitenlander valt deze onder de competentie van de landsrechter. Om een uitspraak te doen moest deze man met zijn gevolg heel van Hollandia naar de WM komen, een dure grappenmakerij!

Het HPB heeft deze scène in elkaar gezet om aan te tonen dat hij eigenlijk ook de bevoegdheid van politierechter moest hebben. Hier stonden Kapauku's te liegen en te zweren tegen de blanke. Br. Adelbert was geheel overstuurd. Heel blank Enagotadi was razend om deze nonnekast en juist de missie was er de dupe van, terwijl er toch ook in Janeitagi en Obano met de Zendingsvertegenwoordigers ook wel een en ander te doen was geweest. Maar de Amerikaanse Zending was buiten schot gehouden.

De reactie in de kota is niet mals geweest en ik denk dat het HPB er wel spijt van gehad heeft. Br. Adelbert werd veroordeeld tot f 200,- boete. Het is ook zeer bedenkelijk als zo het gezag van het Bestuur bevestigd moet worden!

11 Febr. komt Dr. Boelen voor de derde maal naar Ugapuga. Hij onderzocht de pastoor die al weer aardig was opgeknapt, behandelde Angela, gaf nog 17 injecties voor Framboesia en trok voor de afwisseling nog wat kiezen. Zelf bleef ik buiten schot. Om een kies te trekken ben ik maar één keer bij hem geweest. Ik verhipte toen van de kiespijn. Hij wilde me menselijk behandelen en gaf een kleine verdoving, wat hij eigenlijk nooit deed. Maar...ik ging om zeep. Ik kneep 'm voor die verdoving, want vlak daarvoor was er in Hollandia bij een injectie bij een pater iets mis gegaan.

Hij wist dat ook en toen ik bij kwam was hij net zo wit als ik. In de borrel die we toen samen bij hem thuis dronken, hadden we beiden meer vertrouwen.

Het was de derde keer dat Dr. Boelen bij me kwam. Het was vlak voor zijn vertrek naar Nederland. Hij sprak nogmaals zijn bewondering uit voor alles wat hij zag. En in zijn boek schreef hij later : "Ditmaal had de pastoor een weg aangelegd door het ergste moddergebied van zijn dal. De ploeterpartij die hier vroeger een uur duurde, was afgelopen, en in 10 minuten kon men over een stevig pad naar de kampong aan de overzijde van het dal lopen."

Dr. Boelen vertrok naar Egebutu. De man heeft getourneerd en geploeterd

voor de mensen. Niets was hem te veel. Om zijn werk beter te kunnen doen had hij meerdere malen in Hollandia voor niets aangeklopt. Min of meer ontnuchterd is hij toen in Holland gebleven. Jammer, want zijn hart lag bij onze mensen.

Dokter is net goed en wel weg of ik hoor dat er een varken geslacht wordt. Er is een kind erg ziek. Dikwijls kwam men met ziek en zeer wel bij me, maar deze keer niet. Was men bang voor het dopen, of bang dat ik die blanke man er bij zou halen? Intussen kwam br. Adelbert weer thuis. Hij maakte konijnenhokken en uit Tage had hij 2 eenden meegebracht. De boerderij groeide. In huis was zelfs een draaitrap gekomen en een paar stevige stoelen en een tafel, die je wel met een parang te lijf kon gaan. Alles was wel grof, maar stevig. Zo was Adelbert. Hij had uit Enagotadi ook 10 erg mooie bijlen meegebracht. Marijus, Piet en Imoupai hadden met andere bijlen al eens geprobeerd wat mude's te kopen. Maar men hapte niet en was tamelijk obstinaat, vooral Wadaabi in Wennekaija. Imoupai vroeg deze mooie bijlen voor de mensen te mogen neerleggen, om zo de mensen te bewegen de pastoor nog wat land te geven.

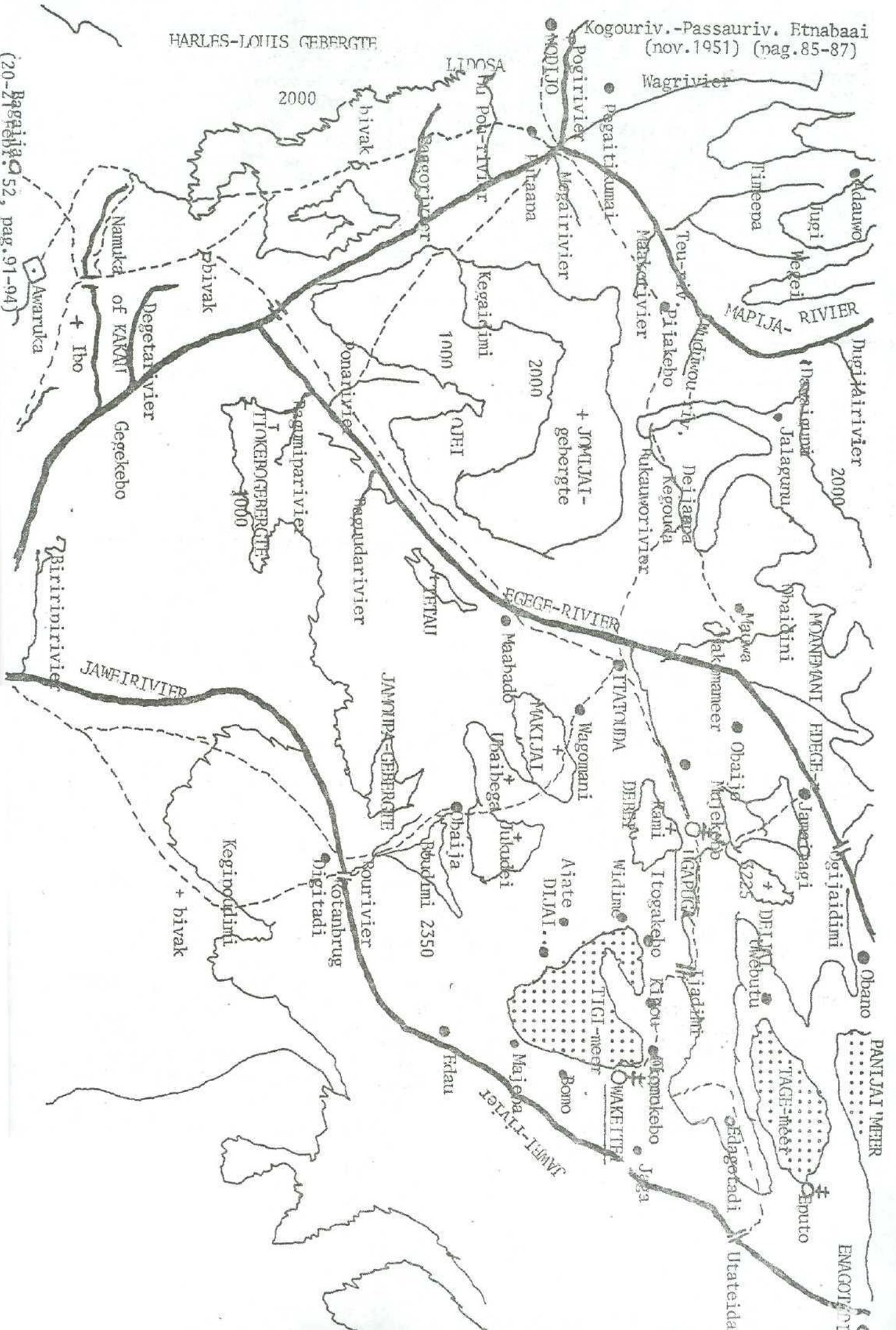
Bebijaikebo, 'n seniele man kijkt niet eens naar de spullen en zegt maar steeds: "he : ik wil die bijlen niet." En tot de anderen zegt hij : "te edou : kijk er niet naar ! Als je er naar kijkt ben je er verliefd op en dan ben je weg." Het haalde allemaal niets uit die dag. Maar een week later kreeg ik de ene aanbieding na de ander, totdat alle bijlen op waren en mijn schelpen en kralen ook een goede aderlating hadden gehad. Nu kan de missie iets beginnen. Het wachten is hier nu op...ja, wat wil men dat ik hier doen zal ?

In Mujekebo heb ik het pleit verloren. Truthman heeft Lukas Jeimo er met zijn eega neergezet. Ik hoor evenwel dat de mensen niet zo blij zijn daar ze de kerk "jegeka" moeten bouwen. Ze moeten ook de man, die het leven gevend woord verkondigt gratis te eten geven. Voor een eerste start lijkt me dat wel wat te veel. Daar de mensen van ons nog niets begrijpen vindt de missie het redelijk voor het werk van de mensen een kleine compensatie te geven. Een week of drie later hebben mijn jongens wat hout gekapt in Deijaapa. Ik was blij met dat hout, want na bijna drie jaar kwam ik er pas achter dat daar mooi agu-hout stond. Vlakbij dus. Lukas stuurt daarop naar zijn pendita in Enagotadi bericht, dat de pastoor er hevig aan het huishouden is : "patogaja pekara umina ka ". Drie maanden later wordt er door 4 man weer hout gekapt voor de pastoor. Als ik het op wil laten halen, omdat het inmiddels droog geworden is, blijkt dat een zekere Egaakebi samen met een schooljongen van Lukas Jeimo, 33 houten in de Muje gegooid hebben en 35 houten zijn met een parang kapot gemaakt. Ik stel het HPB van dit vandalisme in kennis. Met Truthman en de pastoor er bij, oordeelt het HPB dat er geen grenzen bestaan om hout te kappen. Schadevergoeding is er niet bij. Ik verzet me daartegen en ook Truthman vindt, dat de vernielde houten toch wel geres-titueerd moeten worden. Zo wordt dan ook die zaak weer geregeld.

HERMAN ZIET DE HEMEL OPENGAAN

De vader van Imoupai is al heel oud. Misschien wel 70 jaar of nog meer. Hij zit dikwijls voor zijn huisje en is altijd heel vriendelijk tegen me, maar bij mijn huis heb ik hem nog nooit gezien. De laatste dagen zag ik hem niet. Als het op een dag, eind Februari, om een uur of vier erg zwaar weer is, met veel regen, zegt Marijus na afloop van de bui, dat hij eens naar de oude heer zal gaan kijken want "Bij zulk weer gaan oude mensen gewoonlijk dood". Het viel erg mee, maar ik zeg tegen z'n dochter Martha, die een jaar of 16 is, dat ze haar oude vader toch in de gaten moet houden. Op de laatste dag van de maand komt Martha in de avond bij me en zegt dat haar vader wel gauw dood zal gaan.

Ze heeft met Imoupai dikwijls gepraat over dopen en de oude man wil dat wel. Hij laat vragen of de pastoor eens wil komen. Daar ik de volgende dag naar Tigi, Tage en Enagotadi wil gaan, trek ik mijn modderschoenen aan

MITTUGI
ORAWJA

TOURNEE MAPIJA-PASSAU-KOKONAO-DAL
(5 - 22 Nov. '51 . Pag. 85-87)
Ugawura-Maawa-Ideedagi-Jalagunu-
Dawai gunu-Adawo-Imeepa-Pagai-
Mkebo-MODIJO-Pogi-dal-TekiJega-
Kogou-dal-Passau-Tetoguto-
MODIJO-langs Jomijai-Digijai-geb-
Pona-dal-Edege-Itouda-UGAPIGA.

TOURNEE MET DE PASTOOR NAAR DE MAPIJA
(9 Febr. - 6 Mrt. '52 . pag. 91-94)
UGAPIGA-Ideedagi-Bukaawo-r-Pijakebo-
Politakebo-MODIJO-Tinaipa-Bagaija-
Tojai-Atoudimi
Pou-r-Paago-r-langs de Ukunau-
Digekpei-Bubigi-Bagaija
Terug naar MODIJO-Pagogutu-Pegai-
tikomai-Timeepa-Adawo-Daiwai gunu-
UGAPIGA-Obano-Enagotadi

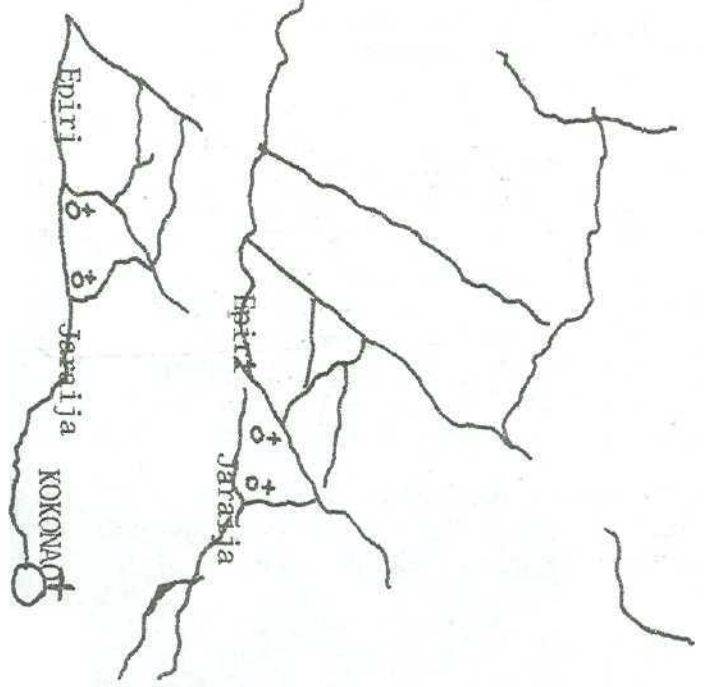

TOURNEE MITTUGI (20 Apr. - 1 Mei '54)

UGAPIGA-Maahado-Pona-r, Manija-r
naar de bovenkon van de Kakau.
Terug naar Putaana-Pijakebo-
Deijaana-Maawa-UGAPIGA.

TOURNEE KOKONAO (3 Nov. - 12 Dec. '54)

UGAPIGA-Maawa-Deijaana-Pijakebo-
Putana-MITTUGI. Langs de Runai naar
Mupuruka, Over zee naar Kokonao.
KOKONAO-Mupuruka-ORAWJA-Kegjoudimi-
Digitadi (rotanbrug) -Bou-r- Obaija.
Langs de JUKIDEI over de WAKIJA
naar Wagomani-Itouda-UGAPIGA.

en zoek hem meteen op. We praten wat en Imoupaï zegt dat hij wel meerdere vrouwen heeft gehad, maar toen was de pastoor er nog niet. "Jij kunt er dus voor zorgen dat ik naar die goeden Boven ga, als je mijn hoofd met water wast?" Ik zei dat hij dan zo naar de hemel ging. Daarop zei de man: "doe het dan maar meteen". Ik doopte de man en gaf hem de naam van mijn vader: Herman Agapaa. Hij was erg blij en vroeg of nu alle vuil van hem af was. Toen ik "ja" zei, ging hij staan en alsof hij de hemel zag opengaan, zei hij toen: "zal ik dan maar meteen naar de hemel gaan?" Ik zei hem dat hij nog wat geduld moest hebben en wachten tot de dood kwam. Drie weken later was de stamvader van de Agapaa's gestorven, br. Adelbert maakte een kist.

Ik heb toen meteen een plek voor een kerkhof gezocht, een graf laten maken en een pad naar het kerkhof aangelegd. Het was de eerste keer dat een lijk naar de kerk werd gebracht. De eerste kerkelijke begrafenis en heel de schooljeugd bracht met bloemen in de hand onze Herman naar zijn laatste rustplaats. Dit was iets geheel nieuws, want normaal gaan er nooit toeschouwers mee. Zijn graf werd met bloemen bedolven. We hopen dat er zo ook langzamerhand wat eerbied groeit voor de overledenen.

Twee dagen later, laat in de avond, was er plots een enorm gedonder van stenen en hout tegen een of andere bewanding met hels lawaai van mensengeluiden. Buiten gekomen zie ik dat het sterfhuis van Herman Agapaipouga met stokken werd bewerkt en met stenen bekogeld. Alle eventuele kwade geesten moesten het huis uit. Br. Adelbert vroeg ik nog even om te komen kijken, maar hij durfde de deur niet uit. Hij had 'm geknepen als een dief en de achterdeur met een flinke spijker gegrendeld.

Gelukkig dringen er zo af en toe ook wel wat vriendelijker geluiden tot ons door. Om Doortje en mij eens te zien, kwam op zekere dag Antonija Mote met haar Daan bij ons op bezoek. Antonija was de 'Moeder-overste' van het Maagdenhuis van vroeger. En later kwam ook onze Julita met haar man, die HP'er was, eens bij ons aanwippen. Tussen die meisjes was toch een band gegroeid.

P. Superior komt 27 Maart op bezoek en ik mag hem even naar de Mapija brengen! Op 5 April ga ik weer terug. Br. Ambroos gaat met mij mee, want zijn timmerwerk daar is klaar. P. Smits, die vrij catechisten uit de Mimica mag trekken, stelt voor dat hij er één plaatst op de grens Kamu - Mapija. Op de terugweg zal ik uitkijken naar een geschikte plaats en hem dan vanuit Enagotadi een telegram sturen naar Kokonao, want daar zou hij met P. Overste nu heengaan. In Deijabutu tel ik zo in de buurt 30 huizen. Ik vraag hem een catechist voor Deijabutu en ook een voor Mauwa, dat wel midden in de Kamu ligt, maar ik vrees daar directe concurrentie en wil die plaats zo gauw mogelijk bezetten. Inmiddels geef ik Hollandia hiervan bericht en vraag of ik voortaan catechisten uit de Mimica mag gaan halen, net als P. Smits. Ik wil dan eerst na Pasen zoeken naar een goede weg via de Edege en dan zo de opvoer regelen.

Toen ik na drie dagen lopen op 7 April weer vanuit de Mapija thuis was, lag er in huis een oproep voor alle buitenlanders - dus ook voor de guru's, hun vrouwen en kinderen - om zich in Enagotadi te laten registreren. Adelbert had malaria. Die bleef dus thuis en ik was opgegeven als zijnde in de Mapija. Zo vertrok alleen br. Ambroos met de guru's. Maar...de registratiecommissie was niet gekomen. Ik hoorde bij hun thuiskomst dat er wel een tandarts gekomen was en voor die man had ik wel werk. Ik ben er dus alsnog heengegaan. Toen ik na afloop via Epoto en Okomokebo over de Ijadimi Zaterdag vóór Pasen weer op huis af ging, kwam ik daar br. Adelbert tegen. Op mijn eentje Pasen vieren is ook niets, moet hij gedacht hebben. Maar hij is toen toch met mij terug naar Ugapuga gegaan. Zo vierden we met de guru's en de mensen toch nog Pasen. Met het slachten van een varkentje en volksspelen, kreeg Pasen dit jaar toch nog een feestelijk tintje.

OP ZOEK NAAR HET PRAUWBIVAK MITUGU

20 April - 1 Mei 1954

Na mijn vertrek uit de Mapija ging P. Smits met P. Overste naar de Mimica. Hij zou 24 April met de nieuwe catechisten in Mitugu aankomen. Ik zou er dan één plaats in Deijaabutu en één in Mauwa. De derde Paasdag (20 Apr.) ging ik op stap om via de Edege en de Pona-rivier en de Kakau-bado (bovenloop van Kakau) het prauwbivak Mitugu aan de Bunai-rivier te gaan zoeken. Met vier van mijn beste dragers ging ik op stap. Ze hadden er echt zin in, want ze hoopten ginds wijd-ver boomschors te vinden waar de bebi voor de draagnetten van gemaakt wordt. Dat levert dan weer wat schelpen op, als ze dit op de juwo verkopen.

De eerste nacht sliepen we in Maabado aan de Edege, een klein kampongtje maar de mensen waren er erg vriendelijk. De rivier bleek hier bevaarbaar en in verband met de opvoer van spullen uit de Mimica, wilde ik wel weten tot hoever. Al heel gauw zat ik de volgende morgen met de barang in een klein prauwtje, terwijl de dragers een paadje volgden langs de Edege. Enkele prauwtjes met vrouwen, die nog nooit een blanke gezien hadden, schoten als ratten het riet in. Terwijl dit al een paar keer gebeurd was, ging het mannetje dat roeide, in de prauw staan en met luide stem begon hij de mensen gerust te stellen. "Die roodhuid in mijn prauw is een man net als ik. Hij heeft twee oren en een neus. Twee ogen en een mond. Hij is erg vriendelijk en hij praat onze taal. Wees maar niet bang ! Wees maar niet bang !"

Anderhalf uur zat ik zo in de prauw en toen was het feest afgelopen. Ik voegde me bij de dragers en de reis ging verder per Pedes Apostolorum. Om half één waren we bij het punt waar de Pona in de Edege komt. Ik zie hier weinig mensen en men zegt dat er veel zieken zijn. Maar twee man uit Maabado die meegelopen zijn, weten toch klaar te spelen, dat er twee uit deze streek meegaan om de weg naar de Kakau-bado te wijzen. 22 April steken we al heel vroeg de Edege over en volgen deze westelijk tot een uur of elf. Dan steken we de Mapija over op een punt waar een heel steil bruggetje tegen de rotswand staat. Even zuidelijk komt de Edege in de Mapija. Eén van de twee gidsen was vooruit gegaan om iemand te zoeken die de weg naar de Kakau goed kende. We volgen intussen de Mapija aan de zuidwest-kant en dicht bij een grote rivier maakten we een bivak. De gids uit de Pona-vlakte was er 's avonds ook weer, maar hij had niemand kunnen vinden. De volgende dag brengen onze twee gidsen ons over de rivier en ze zeggen het verder niet meer te weten. Die rivier was waarschijnlijk de Degeta. De gidsen die beloofd hadden ons naar de Kakau te brengen, lieten ons eenvoudig in de steek. Ze gingen dan ook zonder beloning naar huis terug. We zouden het nu zelf moeten proberen. Om 9 uur staan we weer aan een grote rivier. Dat moet de Kakau wel zijn. Maar we kunnen nergens een plek vinden waar je over kan om naar Bagaija te gaan. Heel de dag worstelen we langs de rivier en ik hielp mee om ons met de parang in de hand een weg te banen. Het moet hier geweest zijn dat we plotseling in de wildernis een casuaris zagen. Dat is een grote loopvogel, een soort struisvogel. Op zijn lange sterke en grove poten stond hij plotseling vóór ons. Hij keek ons aan met ogen als die van Arie, een van mijn trouwe dragers. 't Beest was bijna net zo groot als de Kapauku's. Een lekker stuk vlees dacht ik. Maar mijn dragers waren er bang van. 't Beest was blijkbaar ook bang, want vóór we het in de gaten hadden, was ie er met een rot gang van door en verdween tussen de struiken. Vreemde beesten zijn het, met hele kleine vleugels en met een lange nek. Ze leven van zaden en gras. Men zegt dat ze ook veel steentjes eten, dat is dan voor de goede spijsvertering. Ze leggen eieren die dikwijls méér dan een kilo zwaar zijn. Ze broeden 45 dagen en het mannetje doet er heerlijk aan mee.

Na dit intermezzo is het verder heel die dag ploeteren en we zijn blij als we bij het donker worden, een plekje vinden om ons bivak op te slaan. We waren allemaal aan het eind van ons kunnen.

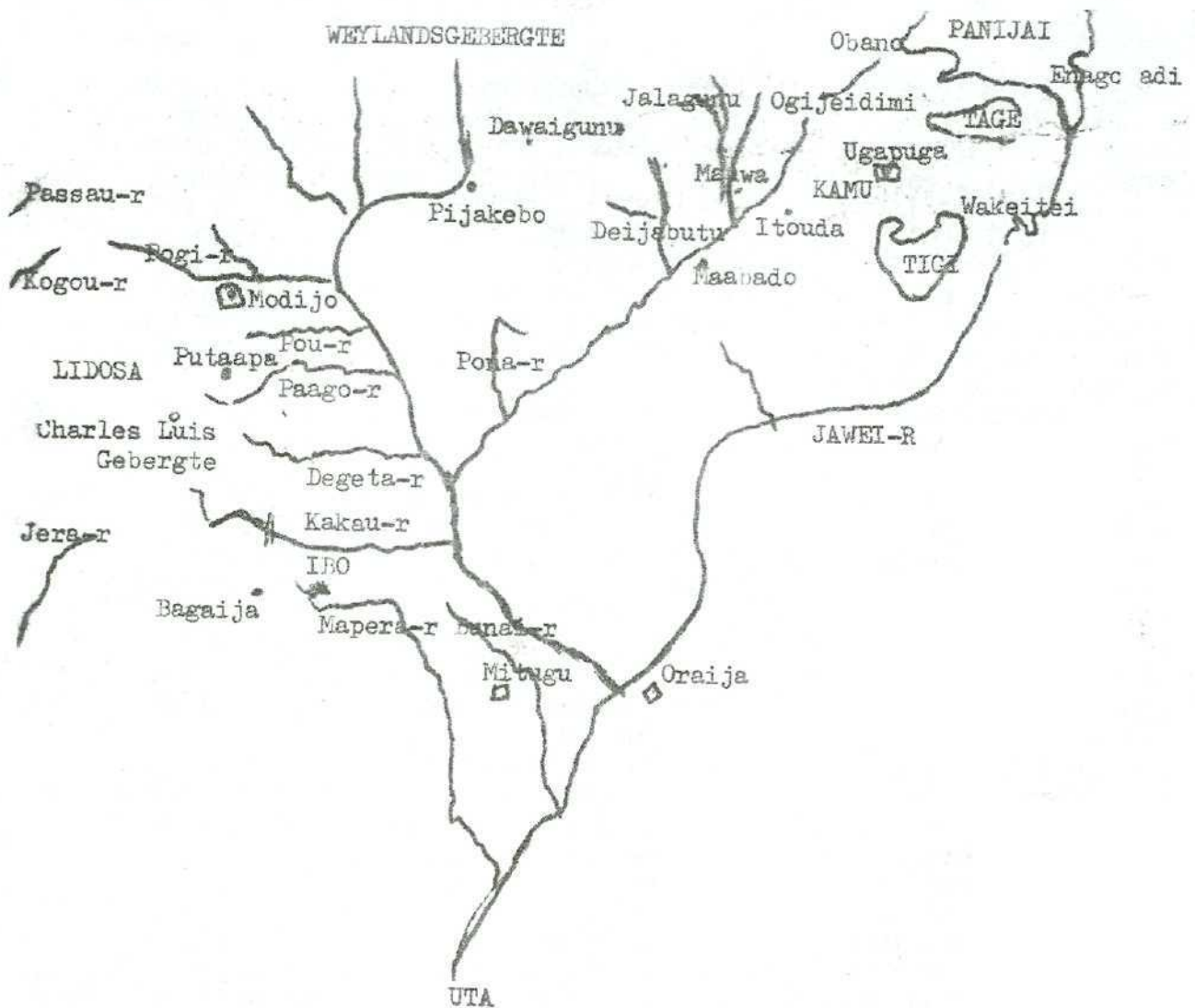
De volgende dag (24 Apr.) gaat het zoeken naar de brug over de Kakau vol goede moed weer verder maar na een paar uur ploeteren geven we onze poging op. Later vertelde Smitje ons dat we die brug al gepasseerd waren toen we na het oversteken van de Degeta bij de Kakau aankwamen. We hadden dus kunnen zoeken tot we een ons wogen. Gelukkig maar dat we na een paar uur ploeteren onze dwaze poging opgaven.

We verlieten de oever en schoten het gebergte in. We komen op een jagerspad, maar vinden geen weg van Modijo naar Bagaija. Als het jagerspad plots ophoudt, vindt Piet na wat zoeken een tamelijk "grote weg". Waarschijnlijk het pad van de Lidosa naar de Kakau. Ik besluit de richting in te slaan waar ik denk dat Noordwestelijk Lidosa ligt. Daar wonen in elk geval mensen. Misschien maken die ons wijzer en anders maar onverrichterzake naar huis terug. Maar om half twaalf staan we op een punt waar de stroompjes uit het gebergte samenkomen en een grote rivier vormen. Zou dit dan de Kakau-bado zijn, de bovenloop van de Kakau? De grote berg aan de overkant moet dan de Ibo zijn. We zijn afgedwaald naar het Zuiden. Dan moet aan de zuidkant van de berg het prauwbivak Mitugu liggen, waar P. Smits vandaag moet aankomen. We rapen alle moed bij elkaar en gaan de Ibo op. "We werden geleid langs de wegen die we niet zagen" (Jes. 42.16) Want er was helemaal geen weg. Niet naar boven, maar ook niet toen de afdaling begon. Tegen de avond hoorden we het ruisen van een flinke stroom. We vinden een groot bivak. Er staan drie grote afdakjes en daarin liggen allerlei kokosnoten-doppen. Het is dus een bivak van de Mimicanen. Hier slapen we en gaan Zondagmorgen vroeg op zoek naar de rivier. Na anderhalf uur lopen zijn we er. Maar wáár zijn we? Welke rivier is dit? Is het de Bunai of misschien de Mapera? Er is niemand om aan te vragen. We waden er doorheen en aan de overkant vinden we ook weer de resten van een oud bivak. Langs de rivier is het overal flink bebost. Er ligt een pad. We volgen het een korte tijd en dan houdt het plotseling helemaal op. Verder lopen kan en durf ik niet, want ons eten is bijna op. Vijf zware dagen hadden we gelopen en ruim drie dagen geen mens gezien en dus ook niets eetbaars kunnen kopen. Het was Zondag en ik besloot de rest van de dag maar rustig in dit bivak door te brengen. Een heerlijk bad en verder heel de dag maar luieren. De nacht was er heerlijk en in de vroege morgen hoorde je hier de mooiste zangvogels. Maandag gaan we over de Ibo weer terug en komen om half 12 op het punt waar Piet Zaterdag de "grote weg" gevonden had.

We liepen dus langs dezelfde weg terug. Kapauku's ruiken dat. We zaten ergens ten ten zuidwesten van het Charles Louis-gebergte. Nu moesten we naar het Noordwesten.

We lopen die dag 11½ uur en slaan dan ergens in de rimbú ons bivak op, daar waar in elk geval wat water te vinden is. Al heel gauw lig ik prinsheerlijk op wat takken en bladeren in mijn tentje van het thuisfront. De laatste rijst wordt gekookt, want ik weet bijna zeker dat we de volgende dag in de Lidosa zullen zijn.

Daar zullen we weer mensen en tuinen zien. Een pannetje rijst wordt voor de volgende morgen apart gezet en wij eten ons galgenmaal. Ik had nog een flink blik bewaard om door de rijst te doen. Het was nog van de paters uit Vanimo (Austr. Nw. Guinea). Zou het vlees zijn of vis? Maar wat een ontzuivering! Het werd die avond rijst met jam! Voor mij, niet voor de jongens. Want Piet had die avond met zijn handen een boomrat gevangen. Dat betekende een paar kilo vlees! Men had ook nog een stel boskip-eieren gevonden, en deze avond waren de dragers er gelukkiger mee, dan gisteren. Want, zeiden de heren, gisteren was het "uwo to", alleen maar water, vocht, maar nu zaten er lekkere kuikens in. De heren smulden alsof ze te bruiloft waren. Die avond zagen we ook ontzettend veel vuurvliegjes. De lichtjes gaan uit en aan. Het zijn de seinen waarmee de mannetjes de wijfjes van eigen soort aantrekken. Waarzeggers gebruiken deze vliegjes soms om een zaak op te lossen of om de schuldige aan te wijzen. Bepaalde boomsoorten trekken die vliegjes aan. Waarzeggers weten dat dikwijls en met twee takken in de hand wordt dan het oordeel geveld en de richting aangegeven waar de schuldige woont.

Dinsdag 27 April eten we 's morgens de laatste rijst op. Vandaag moeten we de mensen bereiken. Na dagen van de grootste eenzaamheid kwamen we om 12 uur twee mensen tegen aan de Paago. De twee mannen brachten ons naar Putaapa, waar we om 3 uur aankwamen. De jongens waren bekaf en rammelden van de honger, maar in Putaapa was weer eten!

Er was meer. Ik zag een paar bekende gezichten...en de guru met z'n vrouw zagen de pastoor terug, die hen een paar jaar geleden in Bagaija had opgezocht. Ik stond nu vóór hen met benen vol bloedzuigers, met kapotte schoenen en een gescheurde broek. De guru was verplaatst naar Putaapa. Hier hoorde ik dat Smitje pas begin Mei in Mitugu zou aankomen. De mensen van Putaapa wilden me wel naar Mitugu brengen, maar het leek me beter maar naar Ugapuga terug te gaan. Het was nu wel mooi genoeg geweest. De guru's voor Deijabutu en Mauwa, die hij zou meebrengen, moest hij maar doorsturen. We hoorden hier ook dat het prauwbivak waar we geweest waren, Awaruku was. Het ligt wel dichterbij dan Mitugu, maar er wonen geen mensen om van daaruit barang op te gaan halen.

Donderdag ging het via Pijakebo-Deijabutu op huis aan. Langs de kortste wcg. Zaterdag 1 Mei kwamen we na een wandeling van 11 dagen weer in Ugapuga aan. Ondanks de lange trip was de kwestie Mimica-catechisten (en hun bevoorradings) nog lang niet opgelost, tenzij de lui uit Maabado bereid zouden zijn om de spullen uit Awaruka op te halen, maar daar zag het niet naar uit. In Maabado hoorde ik dat er ook nog een weg moest zijn van de Pona naar de Jawei, maar de mensen daar zouden er absoluut niet heen willen. Het zal naar het prauwbivak Oraiija aan de Jawei ook wel een moeilijke weg zijn. Mogelijk iets voor later

WEER THUIS

De gurn's had ik gezegd niet naar het Koninginnefeest te gaan, want dan zou er weer een week lang geen school zijn. Maar toen ik thuis kwam waren de heren toch naar Enagotadi gegaan. Adelbert had goed op de kippen en de varkens gepast. Het varkentje van Uwopitaga (Obano) dat de kepala van Deijapa al twee jaar voor me gepijaard (verzorgd) had, had hij me vóór ik op reis ging eindelijk teruggebracht. Het was een kleintje (natuurlijk verwisseld) maar Adelbert vertelde me verheugd dat het er nog was.

Voor 10 x 60 blauwe kralen had ik toen meteen maar weer een varkentje gekocht. Ik hoop dat ik daar geen twee jaar op hoef te wachten, voor het groot geworden is. Vol trots liet Adelbert me nog een paar flessen borrel zien, die hij van pisangs gemaakt had.

Iedereen was blij dat de baas weer thuis was, maar Doortje bracht me meteen naar Agnes Pekei, die doodziek in de keuken lag. Ze ijde zelfs. Ze was zo geel als saffraan. Alles leek op geelzucht en bij vlagen had ze last van buikpijn. Ik was een beetje radeloos, want als een kind dat bij je woont sterft, kan dat soms nare gevolgen hebben. Ik moest wat doen. Er moest meteen gehandeld. Ik raapte al mijn medische kennis bij elkaar en dacht - eigenlijk heel gek, maar in dit land is dat mogelijk - misschien is de galleider wel verstopt door een lintworm. Ik had nog wat wormkoekjes. Zelf had ik ze ook al eens met succes moeten gebruiken. Je doet al eens wat, als de dokter twee dagen van je af woont. Ik moet zo iets gedacht hebben als God zegene de greep...en de volgende dag was Agnes bevrijd van een paar grote lintwormen. Na een paar dagen was al het geel al weggetrokken en Agnes was weer gauw beter.

Zondagmorgen is Martha, het zusje van Imoupai zoek. Ze was tijdens mijn afwezigheid al meerdere malen zoek geweest. Ze deed heel vreemd en ze moesten haar 's avonds laat als een wild varken in het bos vangen. Drie dagen was ze nu al zoek. Gelukkig werd ze weer gevangen, ze was heel afzijdig. Een vreemd geval. "Koti ubai" denk ik, zei Imoupai: ze hunkert naar een man. Martha was toen amper 14. Ze trok wel weer wat bij. Is later ook getrouwd, maar ze is toch altijd wat vreemd gebleven. Met Clara gebeurde na de "Weewee"(dansfeest) in Wenekaija iets dergelijks. Ze was ook als een wild varken. Heel de nacht moest ik haar vasthouden. Maar ze werd weer beter. Een soortgelijk geval had ik met Maria Dou. ze was toen een jaar of 15-16. Ook zij was helemaal wild geworden. Het leek wel of ze door een kwade geest was bezeten. Het schuim stond dan op haar mond. Bij haar gekomen zal ik wel wat gebeden hebben. Ze kwam wat tot rust en toen langzaam het vertrouwen in de pastoor er weer was, was ze ook definitief genezen. Met Pijus Pekei gebeurde later iets dergelijks. Pijus was al enige tijd getrouwd toen ik later in Tigi stond. Maar plots had hij de kolder in de kop. Ik denk dat hij in tweestrijd was geraakt omdat, toen hij eens ziek was, Een stel vrouwen hadden gezegd, dat hij een tweede vrouw moest nemen. Hij was een tijdje geheel van streek en hij had bij tijden het schuim op z'n mond. Ik zocht hem een paar keer op, bad wat met hem, en hij kreeg het vertrouwen dat hij altijd in me had gehad, weer terug ook. Hij bleef monogaam en is mij en de missie altijd trouw gebleven.

Vertrouwen doet in het gewone leven wonderen.

TWEE BROEDERS IN UGAPUGA

18 Mei vierde ik mijn verjaardag zelfs met een sabade en volksspelen. Leo en pater Keizer waren er getuige van. De volgende dag gaat br. Adelbert met hen mee naar Enagotadi om naar de tandarts te gaan. Maar deze is niet gekomen en via Tage komt hij een paar dagen later met br. Marius weer thuis. Mgr. heeft zijn belofte gestand gedaan en van nu af aan zal br. Marius de zorg voor de tuin op zich nemen. Ugapuga is nu twee broeders rijk! Voor mij een hele opluchting, want ik heb nu meer tijd om, na het aantrekken van Mimica-catechisten nieuwe statie's te openen. Van de Mapija hoor ik nog niets. Mauwa moet dus nog wat wachten. Maar intussen is vanuit Enagotadi Gabriel Sion aangekomen. Hij wordt in Joutapuga geplaatst en Jan Welerebun zal hem bij de

bouw van het school-kerkje enz. wat helpen. Ik hoef er enkel heen om af en toe wat met de mensen te praten, materiaal te kopen en de houten af te tekenen.

Een dezer dagen wordt ik naar Deijaapa geroepen want daar ligt een Ukaago-vrouw die door haar lieve Pigome-echtgenoot gepijld is. Ze was weg gelopen en nu teruggehaald, maar toen de man dacht dat ze de benen wilde nemen, nu ze dicht bij de pastoor was, had hij haar twee pijlen in de rug geschoten. Toen ik er bij kwam waren twee Kapauku's bezig ze er met een bambu-mesje uit te halen. Ze vroegen me om een scheermesje. Dat zou beter gaan. Ik haalde van huis een scheermesje, omdat iedereen er om vroeg. Zelf kon ik de ellende niet zien hoe de heren aan het pulken waren rond een pijn. Ik durfde niets te doen, want als zo iets misloopt draag je er ook de gevolgen van. Maar de vrouw was keihard en gaf aanwijzingen bij het werk. Ik ging naar huis om wat verband en desinfecterend spul te halen. Toen ik terug kwam zag ik een wond waar ik mijn vuist wel in kon steken. Ik verbond de zaak en zei dat de vrouw nu drie dagen bij mij op het erf moest blijven, want ik wilde haar sulphatabletten geven en daarbij moest ze onder controle flink drinken. Ik zou er voor zorgen dat ze niet weer zou weglopen. Na drie dagen kreeg ze een nieuw verband en ging daarna weer onderdanig met manlief mee naar huis.

Een paar weken later wordt ik 's avonds gehaald omdat er op weg naar de Ijadimi een man gebeten is door een wild varken. Ik door de prut in het donker met de centerlamp er op af. Ik nam hem mee naar huis. Z'n oog hing er wel 3 cm. uit. De wond werd gedesinfecteerd en verbonden. Ik zei hem dat hij de volgende dag naar de dokter moest gaan. Hij is nooit gegaan en twee maanden later kwam ik hem tegen. De wond was keurig genezen, maar hij was wel eenogig geworden. Hij was me nog erg dankbaar ook.

Al langere tijd is er een oorlogssituatie tussen de Debei (Tigi) en het aangrenzende Kamugebied. Het HPB wil denk ik de zaak wat uitbuiten om zo ook de Kamu onder het bestuursgebied te trekken. 31 Mei lijkt het in mijn pastorie wel een oorlogsberaad tussen het HPB en Jelters, het hoofd van de politie. Er wordt een soort overvalstactiek beraamd, vanuit Tigi en vanuit de Kamu. Maar de Kapauku's zullen hen wel te slim af zijn, want zij kennen alle zijpaadjes. Het HPB logeerde die nacht bij me. Hij vroeg me welke binnenhuis-architect ik geraadpleegd had bij de inrichting van het huis, de gezellige bank, de meubeltjes en de draaitrap.

Ergens hing aan een spijker de pet van het HPB, een heel mooie bestuurspet. Aan een spijker er onder hing Adelbert, toen het donker werd, ons petroleumlampje. Na enige tijd een rare lucht. Verhip, je pet is helemaal zwart geblakerd. Ik pakte de pet er af en riep: "Adelbert kom toch eens kijken wat je gedaan hebt." Niks zeggen zei het HPB. Ik verzin wel iets! Adelbert stond, bij het zien van de pet, aan de grond genageld. Wat keek de man be-teuterd! Broeder, zei het HPB, die pet is niet zo erg, maar wie bij het bestuur zijn pet verliest, degradeert in rang. En dat is in het salaris goed te merken. Adelbert stond er bijna bij te huilen. Maar voor het erger werd, sprong het HPB op, gaf Adelbert een stevige had en zei: "Broeder, een ongelukje kan iedereen hebben. Roep ook br. Marius, dan drinken we samen een lekkere borrel." Voor de draaitrap kreeg Adelbert een bijzondere pluim. Het HPB vertrok en in de namiddag komen de paters Kammerer en Fons van Nunen voor een ~~maakt~~. Als ze weg zijn komt het HPB weer terug om de volgende dag met de ~~maakt~~ Dakaabo te vertrekken.

~~Maakt~~ ga ik even naar Okomokebo en daar ligt een brief dat P. Smits ~~maakt~~, maar zonder guru voor Mauwa. Als pastoor Smits in Ugapuga is, ga ik die Zondag naar Joutapuga om daar te hidden. Daar is ook het HPB. Na de dienst zegt hij zeer sympathieke woorden tot de mensen. Na afloop gaat het HPB met de heren van de politie Bekkers en Tom mee naar Ugapuga. In Egebutu werd hem een varkentje aangeboden en ik kreeg een voor- en een achterpoot. Daar ook Leo uit Okomokebo was gekomen om pastoor Smits te zien, had ik weer een huis vol volk.

De volgende dag loopt het touristencentrum weer leeg en het gewone leven gaat weer beginnen. De dames in de keuken krijgen weer wat lucht.

Imoupai komt zeggen dat Mauwa en Kogetuma mij ook elk een varken willen geven. Waarom? vraag ik. Zijn ze bang van de politie? Maar met de politie heb ik niets te maken. Voor mij hoeven ze niet bang te zijn. Zeg maar dat ik zulke varkens niet begeer. Via Obano stuurt het HPB me 2 konijnen, twee marmotten en 5 kg. kralen. Er is wel een en ander veranderd!

Komende week had ik weinig zit in mijn gat. Voor de afwisseling ging ik een nachtje naar Okomokebo. Daarna weer een nachtje thuis. Dan meteen daarop weer naar Obaijo en Wanitali, want ik hoor dat daar een zendingsjongen wil gaan zitten. Ik sliep weer een nachtje thuis en 1 Juli ging ik weer naar Okomokebo om samen met Leo in Epouto retraite te gaan houden. We gaan er via Mijemugu heen, een binnenweg, we liepen er 5½ uur over. In Epouto maakten we kennis met Gouverneur van Baal, die er was met de Resident en het HPB. De man had alle respect voor de tippelaars. Hij was er met vrouw en kinderen. Toen een van de jongens in de soep zat te blazen zei Mevr. van Baal heel zacht: "niet blazen". Waarop het jongmens hardop zei: "Mam, waarom niet. Thuis mag het toch ook." Van Baal moest er harte-lijk om lachen. Als dank voor zijn moed gaf ik de jongen van de pudding de ene schep na de andere, tot het eruit kwam: "ik kan niet meer!" Grote hilariteit! ...en alle dank aan de D.O.-zusters!

Rond Pinksteren hadden we een periode van aardstokken. Het huis schudde van alle kanten. Maar gebouwd met pennen en gaten, geeft alles mee en komt alles weer op z'n pootjes terecht. Eind Juli en begin Augustus is er wat de Kapauku's "idaanita" noemen: regen, regen en nog eens regen. Maar het werk gaat door. De tuin is nog weer wat vergroot. Het jongenshuis is klaar en er staat nu een schooltje met kamertje voor toezien personeel, en ook een W.C. Dat moet ook wel, want op de laatste dag van Juli komen Herman Anou, Honoratius Adii en Romanus Mote uit Enagotadi. Allen met tannat 3e klas om als catechist te worden opgeleid. Pijus Pekei mag ook meedoen. 2 Aug. start deze opleiding op hoop van zegen. Maar de heren moeten in drie maanden klaar zijn en dan moeten ze terug naar hun eigen pastoor. Dat zijn de voorwaarden.

Op Maria-ten-Hemelopneming worden er weer 10 kinderen gedoopt. Voor het eerst houden we 's avonds lof, maar wel met expositio privata, daar we nog geen wierookvat, geen troon en ook geen velum rijk zijn. Het kerkje groeit en voor de kerk zijn intussen ook kruiswegstatie's aangekomen.

Op 27 Augustus zien we het HPB al weer in Ugapuga. Hij is gekomen naar aanleiding van een rapport, door mij geschreven, over het afpersen van varkens in naam van het HPB, door personen met 'n "bakean" aan (politie?). Er waren wat mannen geroepen, maar die waren niet gekomen. Nu gaat het HPB zelf naar Mauwa. De Kamu behoort intussen tot het bestuursgebied en Imoupai's de eerste gelukkige die van het HPB een varkentje krijgt en wel een witte. Ook de veearts uit Manokwari is meegekomen (leverwonnies bij varkens) en de heer Laparre van de landbouw, die mijn tuin ook eens wil zien.

Ook is de nieuwe dokter Blik meegekomen. De dokter constateert wat ik reeds had gerapporteerd, dat er geelzucht heerste bij de kinderen in de keuken.

Om besmettingsgevaar te voorkomen, wordt er meteen een nieuw meisjeshuis gebouwd. Maria Aganaa gaat naar de zusters in Tage om daar wat te worden bijgespijkerd.

Jonas houdt zich erg koest. Hij heeft intussen ongemerkt een tweede vrouw genomen en heeft blijkbaar Maria ongegeven. Bij de laatste doopplechtigheid heeft hij niets van zich laten horen. Maar je ziet hem wel weer in de kerk. Hij komt zelfs in het lof. Op de derde Zondag van September stond hij 's morgens al heel vroeg boven op zijn huis om de mensen op te roepen, toch allemaal naar de kerk te komen. Maar hij had er wel een bedoeling mee, want twee dagen later komt hij me weer met een bezoek vereren. Over een maand of zes zal er in Ugapuga een juwo zijn. Zelf heeft hij geen varken, maar hij hoopt dat pastoor er wel een voor hem heeft.

WIE ZAL ONZE NIEUWE BISSCHOP WORDEN ?

Uit de keuze die gehouden is blijkt dat de paters het niet weten. De meesten wonen ook erg geïsoleerd. Ze ontmoeten elkaar nooit, alleen in klein regionaal verband. Als men iets hoort van anderen, is dat meestal het minder goede. In Weert weet men het ook niet en de Provinciaal stelt in een brief aan allen voor een nieuwe Overste te kiezen. Daarvoor stelt men Manfred Staverman beschikbaar. Hij is Gardiaan van Drachten. In Groningen momenteel zelfs episcopabilis. Dus iemand van buiten het Vicariaat en men wil daardoor bij een latere keuze de zaak vereenvoudigen. Als Overste zal hij dan enige tijd hebben om zich in te werken. Duidelijk is in elk geval dat de Apost. Prefect weggaat. Dat Hollandia Vicariaat wordt en dat er dus een echte bisschop komt.

De "hogeschoolstudenten" hebben een week of vijf les gehad. Ze krijgen vacantiem naar de juwo van Wakeitei te gaan...maar daarna is de fut eruit. Min of meer stiekem halen ze hun spullen op. Ik zeg ze het gekregen dekentje, hempje en broekje toch maar hier te laten. De heren hebben geen zin meer. In Ugapuga is heel weinig vertier, minder te halen (geenkreeften, geen toko) en vooral geen oudere meisjes in internaatverband. Zo ligt, met het heengaan van de heren, alles weer op z'n gat. En ik had zo'n goede moed. Deze in vrijheid opgegroeide heren "vormen" en tevens senang (tevreden) houden, dat valt niet mee ! Alleen Pijus blijft, maar hij is wel aan het schelpen zoeken, want hij wil gaan trouwen.

Terwijl ik in Joutapuga het guru-huis aan het maken ben, krijg ik bericht dat de Apost. Prefect plotseling de W.M. nog even komt bezoeken. Leo was een maand geleden naar Holland vertrokken, daar zijn oude Moeder ernstig ziek was. Ik ging dus alleen op stap en trof Mgr. op 5 Oct. in Tage aan. We namen daar ook afscheid van P. Seesink die naar Steenkool gaat. Daarmee zal dan het "douane-kantoor" in Enagotadi wel opgeheven zijn ! De Ruige gaat naar Enagotadi. In Tage was het met het eten nog allesbehalve florissant. Br. Faust was er wel, maar die kon het alleen ook niet bolwerken. Dat was Mgr. wel verteld...en nog wel een ander. Heel onverwacht en heel droog zei Mgr.: "Peul, nu de catechisten in Ugapuga zijn weggelopen, kan br. Marius daar wel worden gemist. Hij kan nu beter in Tage wat gaan helpen". Ik schrok. Er ging iets door me heen dat verwoord is in Ps.77,9: "Is dat nu het einde van zijn gunsten en geldt zijn belofte niet meer". De man verzekerde me nog wel dat ik niet moest denken dat Ugapuga nu beschouwd werd als van minder belang. En hij ried me aan: "Vraag in elk geval de nieuwe Overste weer een tuinman." Ergens kon ik het besluit van Mgr. wel billijken, want bijna alle paters gokten op Tage. Daar had men alles ingestoken. Persoonlijk was ik er nog lang niet van overtuigd dat een tweede tuinman het voedselprobleem in Tage zou kunnen oplossen. Zeker niet met het kleinschalige systeem dat men nu volgt. Misschien als men de zaak met machinerieën wat grootser aanpakt. Niet te veel alles zelf willen doen, maar of dat dan zou lukken ? De grond blijft in elk geval mager en de bemesting is een groot probleem.

Zr. Carla was zo vriendelijk de vertaling van mijn Bijbelse Geschiedenis wat na te kijken. Vanuit Tage ging ik naar Enagotadi, waar de Ruige, de nieuwe pastoor, Zaterdag net is aangekomen. Ik preek er die Zondag. Thuisgekomen, vertel ik Br. Marius dat hij Faust moet gaan helpen in Tage. Er was voor Ugapuga ook een goed bericht. Enkele jongens mochten naar Fakfak. Op 14 Oct. vertrokken Herman Mote, Markus Agapaa, Antonijus Agapaa en Samuel Mote naar de guru-opleiding. Fijn voor de school !

Intussen had ik verlof gekregen om 4 catechisten uit de Mimica te halen, maar de voedselvoorziening moest wel vanuit de Mimica geregeld worden. Zo zit ik 26 Oct. weer in MaBaado om te proberen de weg te verkennen vandaar naar Oraija. Ik strikte er twee mannen voor, maar 's avonds waren ze weer gepiept. De rottanbrug was te slecht en er zaten daar veel kwade geesten. Hoofdzaak was dat er een juwo in de buurt was. Ik kon in elk geval onverrichterzake weer naar huis. Via Idedagi (Deijabutu) ga ik naar Mauwa waar ik nu voor het eerst ook vrouwen en kinderen zie. Het ijs is er nu gebroken en ik zeg hen dat ze een guru krijgen. Ook Itouda krijgt dat mooie bericht.

Begin Nov. is alles geregeld. Ik heb Kamu-mensen gevonden die de weg naar Orawja weten, want daar wilde ik op de terugweg aankomen. De weg via de Mapija was te ver en die via Maabado en de Edege onbegaanbaar. Vanuit Kokonao zou ik de dag van aankomst laten weten aan het Bestuur en br. Adelbert zou er voor zorgen dat er een 40-50 mannen op de afgesproken datum in Orawja zouden zijn. Zelf ging ik via Idedagi en Pijakebo naar Putaapa om van daaruit met Mapijagidsen naar Mitugu te gaan. Ik heb geen verslag meer van deze tocht, hoe we gegaan zijn weet ik ook niet meer, maar alles liep gesmeerd. Precies op de dag dat Smitje vanuit de Mimica er aankwam, waren we daar. Een uurtje eerder. De Mimicanen huilden van medeleven om de pastoor uit het verre binnenland die nu met hen meeging. Het maakte een geweldige indruk op me, toen ik zag, hoe die slome Mimicanen de boot door de stroomversnellingen heenloodsten. Eén stond er dan voor op de punt van de boot - ik vond het levensgevaarlijk - en als de boot dan bijna te pletter vloog, was hij met de punt van zijn stok steeds precies op tijd om de hotsing te voorkomen. De schrik sloeg je dan wel om 't lijf. Voor mijn trouwe tournee-makkers Piet, Arie en Pijuis was het ook een geweldige ervaring. Voor het eerst zag ik toen ook de mangroven aan de Zuidkust die als zeeveroveraars heel de waterkant met hun wortels en bomengeweld probeerden in te palmen. We sliepen geloof ik bij de guru in Mmuruka. De Njora, die gekleed was in witte kabaja en een sarong van mooie batik, bediende de bergpastoor en zijn man als vorsten. Maar de vreselijke onderdanigheid die ik ook hier weer zag, hinderde me. Op haar hurkjes mocht ze er 's avonds nog even bij zitten. De vrouwen in de kampong met haar rode tjawatje tussen haar dijen vond ik er naakter bijlopen dan de vrouwen op de W.M.. De volgende dag ging het langs of door de mangroven en stukken rivier naar Amar of Epiri. Daar sliepen we weer bij de guru. De derde dag ging het laatste stuk over zee. Maar onze lieve Mimicanen, die het zo te doen hadden gehad met de bergpastoor, hadden helemaal geen haast om me naar Kokonao te brengen. Urenlang ging het treuzelend voort. Tergend gewoonweg, want je lag te branden in de zon. Het was om het bloed onder je nagels vandaan te halen. Maar vlak bij Kokonao worden ze wakker. We moesten door de branding en die was niet lekker. Wat ik ook hier weer zag, was vakwerk. Twee namen er de leiding en met de roeispaan in de hand, waagden ze precies op het juiste moment de sprong. Bij de laatste golfslag nog één ruk met de roeispanen. Ze braken alle twee als luciferhoutjes, maar....we waren er doorheen ! Zo kwamen we Kokonao binnen. Hier zou ik een paar weken blijven en vertroeteld worden door de Zusters. Stef (Marcel Stevens) met wie ik nog in Sorong gezeten had, was hier pastoor. Ik zag hier mijn klasgenoot Meindert Hoogendijk (Abonnee) de man die een neus had voor alles wat er in de kampong gebeurde. Ik ontmoette Manuel Meester, Doede Brouwer en Truus Kaufman die later naar Epouto kwam om daar les te geven aan de SMP. Later trouwde ze met Jan van Leeuwen, die de "Kathedraal" van Wakeitei bouwde.

Kokonao is de voornaamste plaats aan de Mimica. Het is er bar warm en zwoel. Alles ademt een zinnelijke sloomheid zoals je dat kan aantreffen in de Golf van Aden of in de achterbuurten van Bombay. Geen zuchtje frisse lucht.

Toen de Paters MSC'ers hier in 1928 met de missie begonnen, diende ongetwijfeld wat er gebeurd was in Zuid Nw. Guinea (Merauke) hier tot voorbeeld. In een recortijd werd een stuk missie uit de grond gestampt. Ik heb eens een boek gelezen van een Zweed, Linqvist genaamd. Hij schreef daarin vol bewondering over het werk van pastoor Tillemans. Vanuit de Mimica-kust zou hij later ook de weg openen naar de binnenlanden. De Mimicanen waren min of meer een zwervend volk, maar er werden in samenwerking met het Bestuur kampongs opgericht en scholen. De zee was rijk aan vis. Ananas, papaja's en pisangs groeiden er in het wild. Ze hebben nooit tuinen aangelegd al werd dat op de scholen wel geleerd. Want bijna elke school had een schooltuin. Aan de kepala air (stroomopwaarts) stonden de sagobomen. Sago was hun voornaamste voedsel. Maar altijd werd er met halen daarvan gewacht tot de nood aan de man was. Het gebeurde meerdere malen dat de pater een kampong bezocht en heel de kampong dan zat te jeremijaden van : *lapar sekali* : we hebben zo'n honger ! De pater nam dan het heft in handen. Alle mannen werden dan op een

morgen naar de oever gestuurd en min of meer in de prauwen geduwd; vooruit naar de kepala air ! En als dan na een dag of vijf alle prauwen volgeladen met de sagopulp terugkwamen, was iedereen blij en vrolijk. Mimicanen moeten altijd wel duwtje hebben van de pastoor, maar van het Bestuur mocht het eigenlijk niet.

Kokonao is een stukje strand, een zandvlakte volgebouwd met huizen. Daar is de hoofdkerk, het ziekenhuisje, de school en een internaat, verzorgd door de Kleine Zusters van St. Jozef. Br. Meester heeft er 25 jaar gewerkt, maar toen hij vertrok kon hij de timmerschool overlaten aan een Mimicaan die hij zelf had opgeleid. Kokonao ligt laag en staat twee maal per jaar onder water. In April/Mei en eind December. Daarom is alles er gebouwd op palen. Over zee is Kokonao met de boot ook maar twee maal per jaar bereikbaar, in het voorjaar en in het najaar. Maar gelukkig heeft het nu ook een vliegveld, maar toen ik er de eerste keer kwam was dat alleen maar iets om van te dromen.

Hier op het strandje van Kokonao stonden we 's avonds te kijken naar een geweldig onweer in de bergen. Men had 't te doen met de mensen daar. Maar meestal valt dat wel mee, want de ergste onweren blijven meestal op waterscheiding hangen. In Kokonao was ook een Chinese winkel. Ik vond daar veel van mijn gading en Stef hielp me goed. Vroeger kochten die Chinezen de spullen van de mensen op. Ze hadden contacten met vogel- en krokodillenjagers en verzamelden vis en kokosnoten.

3 Dec. zat de vacantie er weer op. De spullen werden in de prauwen geladen en Stef had slechts drie hulp-guru's voor me op de kop getikt, de vierde ontbrak. Naar de W.M. werd geseind dat we 7 Dec. in Orawja zouden aankomen. We gingen niet over zee, maar door de binnenwateren. Ik denk dat we vier nachten ergens geslapen hebben en stroomopwaarts was het voor de roeiers zwaar werk. Het duurde een dag langer. Gelukkig hadden Jan Welerebum en Adelbert in Ugapuga alles goed geregeld, want toen we in het prauwbivak aankwamen stond Jan Welerebum met de Wisselmeren-dragers klaar. Daar werd overnacht en toen ging het op stap. Het zou een zware trip worden. Een onvoorstelbaar zware tocht langs allerlei heuvelkammen en bochtige bergen, soms afgewisseld door glibberige steenkali's, waar we doorheen ploegden. Als leider van de karavaan liep ik meestal achteraan en bij het klauteren tegen de steile bergwanden hield ik dikwijls mijn hart vast. Je zal het meemaken dat er een met het blik op zijn nek naar beneden rolt. Ik stond soms met het zweet in mijn handen en gaf een zucht van verlichting als de laatste boven was. Ten Zuidwesten van het Kegipoudimi-gebergte hadden we ons eerste bivak. Na een paar uur lopen van Orawja weken van de heenweg af. De heenweg was niet zo best geweest. Misschien was het pad naar het Oosten beter. Vandaar ging het naar de rotanbrug bij Digitadi. De dragers hadden 'm goed hersteld. We volgden de Rou-rivier Westelijk en voor de tweede nacht sloegen we ons kamp op in Obaijo. De derde dag ging het langs de Jukudei en de Ubaihega over de Makijai heen naar Waagomani. Dat was een dag van klimmen en nog eens klimmen. Toen ik de laatste dag in Itouda aankam, zag ik daar een huisje staan. Niet zo mooi dacht ik. Tijdens mijn afwezigheid is daar nu een zendingsguru gaan zitten....en ik heb een guru voor Itouda bij me. Ik sprak ook een paar politie-mannetjes en die vertelden me dat er een pendita woonde. Van het HPB hadden ze hem moeten helpen. Ze hadden hem ook bij de mensen als zodanig geïntroduceerd. De kinderen moesten bij hem naar de sembajang en de school. Toen ik hem op een geringe afstand passeerde kwam hij vriendelijk naar buiten, maar ik liet hem feitelijk zonder een woord te zeggen, links liggen. Via Joutapuga ging ik met de karavaan maar gauw op huis aan. 12 Dec. was ik weer thuis.

In Ugapuga stond Adelbert me op te wachten met een hele groep nieuwsgierigen. Alles was o.k. Alleen Doortje was doodziek geweest, maar ze was nu weer op de been. Bij aankomst werden hulp-guru's (penolongs) ondergebracht in de passanggrahan. Maar de eerste nacht werd ik er al uit geroepen. Men dacht dat een ~~vrije~~ vrouwe n al ging sterven. De thermometer die ik van de kust had meegebracht gaf 37.2 aan. De vrouw had wat kiespijn!

De volgende dag kreeg ik een brief uit Itouda. De man daar had gehoord dat ik de pastoor was. Hij begreep van mijn onvriendelijkheid niets. Op aanraden van het HPB was hij daar gaan zitten omdat het er nog maagelijk gebied was. De beschaving was er nog niet doorgedrongen. Hij was antropoloog, een Tsjech die naar Amerika was uitgeweken.

Hij was katholiek en vroeg om opheldering voor het gedrag van deze pastoor. Hij zou hier 1½ jaar blijven om de bevolking te bestuderen. Hij hoopte dat ik zijn werk zou respecteren, door de omgeving ongeschonden te laten.

Ik schreef hem dat mijn optreden door een misverstand en door het optreden van de politie was veroorzaakt. Ik nodigde hem uit met Kerstmis bij me te komen. We zouden dan over een regeling kunnen praten. Hij schreef mij terug dat hij wel eens zou komen, maar hij wilde zijn geloof en zijn werk gescheiden houden. De heren penolongs moeten in Ugapuga eerst maar wat acclamatiseren. Ze worden wat ingewijd en krijgen alvast wat Kapauku-les van me. Een methode om ze wat van slapen af te houden. Want slapen kunnen ze de hele dag wel. Pascalis Natipija is al gauw een dag of drie ziek. De thermometer wijst 36.7 aan. Ik weet wel dat het geen helden zijn, maar twee van hen zijn toch beslist lui. Ik zet ze dan ook maar gauw wat aan het werk. Misschien valt het nog wel wat mee. Ze moeten een schrijfbord plus ezel en een tafeltje maken. Want na Nieuwjaar moeten ze de kampong in. Er liggen wat afgedankte leien van de kust voor hen klaar, wat griffels en oude Maleise boekjes. Schriften of potloden heb ik niet.

We vieren samen Kerstfeest en br. Marius was voor de Kerst uit Epouto naar hier gekomen om de weckflessen die uit de Waris gekomen waren, met lekker vlees te vullen. Er zijn natuurlijk ook volksspelen en de kinderen krijgen allemaal een stukje varkensvlees.

Op de laatste dag van het jaar sterft Christina, het dochttertje van Jonas en Anna. Piet en Gervasia moesten hun Martha al eerder missen. Behalve Herman Agapaa, bracht ik dit jaar vijf kinderen naar het kerkhof, vergezeld door de schoolkinderen met bloemen. Allemaal stierven ze tengevolge van een griep epidemie en hoeveel kinderen zullen er nog ongemeekt en ongedoopt gestorven zijn?

1955...DE DROOM DIE NIET UITKWAM

De hulpguru's uit de Mimica hebben zich hier een leven gedroomd als hun guru's aan de kust : tuan besar ! Ook hun vrouwen voelden zich. Toen ze in de bewoonde wereld bij Waagomani aankwamen, moesten ze even het bos in. Het rode tjawatje waarin ze tot nu toe gelopen hadden, werd daar bedekt met een complete kebaija en sarong. Ze waren nu in dit land Njora, ega van de guru. Maar dat viel tegen ! In de Kamu moest alles nog worden opgehouden. In de kampongs waar ze heen gingen, was nog geen school, geen guru-huis, geen niks ! In Jameitagi stond een overnachtingshuisje. Daar zou ik maar beginnen. Ik kocht daar voor drie bijlen en 4 x 60 kralen een mooi stuk land voor de school en het guru-huis. Op 3 Jan. ga ik met Pascalis Matanowa, Vitalis Herepa en Pascalis Natipija naar Jameitagi. Jan Welerebun gaat een week mee om hen wat te helpen. Het hout wat men er bijeengebracht had was van dat rotte kromme obai-hout. Van dat hout moet maar een voorlopig huisje worden gebouwd. Intussen zou Johannes er voor zorgen dat er goed Agu-hout zou komen. Jameitagi moest dus eerst klaar. Ik laat allen in Jameitagi achter en ga weer terug naar Ugapuga.

Na Kerstmis heeft Smitje vanuit de Mapija, 4 Mimica-geiten via Ohano naar Tage gebracht. Op de terugweg kwam hij 5 Jan. even naar Ugapuga en bleef een nachtje over. Die dag kwam ook Pijus Pekei triomfantelijk met zijn bruid Rosalia opdagen. Ze kan er in de keuken nog wel bij. Ze moet nog wat worden voorbereid op de doop en op het huwelijk. De voorbereiding voor de Eerste Communie kan ze mooi meedoen met de kinderen die binnenkort gedoopt worden om daarna hun Eerste Communie te doen. Pijus wil weer naar school. Hij heeft ook Ruben weer meegebracht en een zekere Jozef die uit Fakfak is teruggekomen. Ze moeten 's morgens werken en 's middags geef ik ze les. Twee weken later komen Ukwadukebo en Awiiwode mij de derde tuin aanbieden die ik nog graag had. Het kostte me een bijl plus parang en 12 x 60 blauwe kralen. Na precies een week kwam Jan Welerebun met Vitalis Herepa en Pascalis Matomowa terug uit Jameitagi. Pascalis Natipija zal het daar nu voortaan alleen moeten doen. 10 Jan. krijg ik een brief van Mr. Prospisil uit Itouda. Hij heeft gehoord dat de pastoor in Itouda een guru wil plaatsen. Maar hij vindt dat elke beïnvloeding van buitenaf zijn werk kapot kan maken. Hij vraagt me met het plaatsen van een guru te wachten tot later. Daar ik toch vlug met hem kennis wilde maken, ging ik de volgende dag meteen op stap naar Itouda. Ik ging even langs Gabriël Zion in Joutanuga en hoorde daar dat er 17 kinderen de school

hadden verlaten sinds de antropoloog in Itouda was gaan zitten. Ik noteerde hun namen om te kijken of die kinderen soms in Itouda zouden rondhangen, maar dat bleek niet zo te zijn. Er was dus wel een andere reden voor dat wegblijven. Ik had Pascalis Matomowa met ega meegenomen naar Itouda. Prospisil schrok een beetje, maar ik stelde hem meteen gerust. Uit respect voor zijn werk, zou de guru die bestemd was voor Itouda, nu meteen doorlopen naar Mauwa. Daar was al gezegd dat ze een onderdak moesten maken, want vandaag of morgen zou de nieuwe guru daar aankomen. Dat gebeurde dus diezelfde dag. Zelf bleef ik een nacht de logé van Mr. Prospisil. We hebben er heel gezellig gepraat en een soort gentlemen's agreement gesloten. 1) Omdat de man met steun van de hoogste instanties juist in Itouda was gaan zitten om daar zijn werk te verrichten. 2) Als ik mijn zin zou doorzetten, zou ik toch het loodje moeten leggen. Ik had trouwens al gemerkt dat de mensen helemaal geen prijs meer stelden op een guru van de pastoor, nu ze zelf al een tuan hadden. Het was me meteen al duidelijk dat de man zeer gezien was en dat men de kruimeltjes van zijn tafel niet versmaadde. 3) De man respecteerde ten zeerste dat ik nu in Itouda geen guru plaatste. Hij zou, als hij weging, zijn invloed aanwenden ten gunste van mijn guru en zo het eventueel indringen van de zending voorkomen, daar de Kamu nu eenmaal van de pastoor was. 4) Hij zou het HPB vragen de politie, die hem bij de bouw van zijn blokhut en bij alles steeds geholpen had, terug te roepen. Dan zou ik van die kant ook geen zendingsinvloed te vrezen hebben. 5) Hij zou me zijn heengaan op tijd laten weten, want hij wilde zelf graag bestuderen, welke invloed de komst van de guru in de kampong zou hebben.

Nu Itouda voor de missie veiliggesteld was kon Vitalis Herpa naar Obaijo. Ik vond het belangrijk dat dit nu ook bezet zou worden, elke kampong kon nu een guru krijgen, zoals hen beloofd was. Vitalis stuurde ik, vóór ik op 12 Jan. naar Mauwa ging, bericht dat hij de volgende morgen zo vlug mogelijk naar Obaijo moest gaan. Toen ik in Mauwa aankwam, was het daar hetzelfde liedje als in Jameitagi. Nog erger eigenlijk, want er lag daar niet één hout klaar en natuurlijk ook geen pak boomschors. Er werd in alle haast een voorlopig onderdak voor Pascalis Matomowa en z'n ega in elkaar geflanst en de mensen werden aangespoord nu maar zo gauw mogelijk het bouw materiaal bij elkaar te brengen. Als dat er is, kom ik met guru Jan Welerebun terug om te bouwen. Ik blijf hier overnachten om de volgende dag mijn tentje weer in Obaijo neer te zetten. Ik trof daar Vitalis Herepa aan boven op de heuvel, waar hij tussen de mensen voorlopig een huisje had gekregen. Maar ook hier was het wachten geblazen op hout en boomschors. Vitalis zou het verder regelen. Ik weer naar huis, maar daar hoorde ik dat de nieuwe guru van Mauwa al weer een nachtje met z'n ega in Ugapuga had doorgebracht. De Zondag daarop zat hij al weer in Obaijo. Ik kreeg niet de indruk dat hij blij was nu eens aan het werk te kunnen gaan. Een week later gingen er al geruchten dat de nieuwe guru's via de Mapija weer naar de Mimica terug zouden gaan. Bij de Mimica-guru in Idedagi komt het spul dikwijls samen. Van daaruit krijg ik 22 Jan. wat briefjes die vragen om spullen en alsof hij al hard gewerkt heeft, schrijft het heer van Mauwa dat het hout klaar ligt. Als Jan Welerebun er heen gaat om iets voorlopigs te bouwen liggen er wat rot houtjes. Geen guru te zien. De nieuwe guru komt pas Dinsdagavond uit Idedagi. Als Jan het bos in gaat om hout te kappen is de nieuwe guru weer zoek. Overdag komt hij eens kijken en zo bouwt Jan tussen de bedrijven door een voorlopig huisje en gaat dan 25 Jan. naar Ugapuga terug. Jan vertelt dat de ega van Pascalis nog steeds in Idedagi zit en heel de dag aan het huilen is. De volgende dag krijg ik bezoek van Mr. Prospisil en Fanoy van de landbouw. Als dat bezoek weer weg is ga ik de volgende dag meteen naar Idedagi. Blijf er een nachtje en breng dan Pascalis met z'n ega persoonlijk naar Mauwa. Ik koop er hout en kado (boomschors) zodat het stel niet meer bang hoeft te zijn voor lekkages. Overigens is het me wel duidelijk dat het stel terug wil naar huis, maar nu kan dat nog niet. Eerst moet er nog een kindeke komen. Als ik, 28 Jan. in de namiddag weer thuis kom, tref ik de laatste voorbereidingen voor de volgende dag. Dan wordt Rosalia gedoopt en 30 Jan. trouwt mijn trouwe Pijus Pekei met Rosalia Badii. Temidden van al het gehannes met de guru's kwam er ook nog een goed bericht: Pater Provinciaal was op de WM gekomen en of ik hem op 4 Febr. in Itogakebo wilde ophalen.

De berichten die vanuit Nieuw Guinea in Weert aankwamen waren niet allemaal zo bemoedigend. Zelf had ik de missiesecretaris Odulphus van der Vat ook al eens een verslag gestuurd. Heel begrijpelijk dat een Provinciaal dan eens hoogte gaat nemen, temeer daar Hollandia nu Vicariaat zou worden en er een echte bisschop moest komen. Vanwege motorpech kwam P. Provinciaal wat verlaat vanuit Okomokebo in Itogakebo aan. Na ruim 4½ uur lopen kwamen we in Ugapuga. Een hele ruk voor iemand die dat niet gewend is. Ik vond het erg fijn dat hij naar Ugapuga kwam, om zelf de man "die zo barbaars" was ongetreden nu met een bezoek te vereren. Hij bleef drie nachtjes. Er is heel wat afgepraat en ik vroeg me af of dit bezoek verder ook op de wording van Ugapuga nog van invloed zou zijn. Zaterdag 5 Febr. doopte hij 10 kinderen en Zondagmorgen deed hij de gezongen H.Mis. Het maakte allemaal toch wel indruk op hem. Hij zag ook wel de geweldige perspectieven op de Wisselmeren. Er lagen nog hele gebieden voor het grijpen. Het ging er om wie er de mensen voor had, de zending of de missie. Het aantal missionarissen nam wel toe maar de Franciscaanse missie was voor een goed beleid veel te groot. Elk gebied was anders en elk gebied was ook behoorlijk geïsoleerd. Overal werd hard gewerkt. Overal riep men om personeel, vooral voor de scholen die er steeds weer bij kwamen. Soms erg geforceerd en duur omdat ieder van zijn gebiedje iets wilde maken.

Maar wij wilden op de WM blijkbaar altijd meer grijpen dan onze armen lang waren. Ik had ook wel eens het gevoel dat men ons maar wat liet aanmodderen. Zo zag ik ook een beetje mijn werk om in de Kamu propagandistenweggereiders op te leiden, want de basisschool mocht geen basis zijn om van daaruit verder te werken. Het moest nu gebeuren met jongens die amper het alfabet kenden. Ze moesten daarbij werken voor de kost en er was niets om het voor hen aantrekkelijk te maken. Ik zag er een beer in na al de mislukkingen die ik daar moest verwerken. Maar de Provinciaal vond toch dat het door moest gaan en wilde de zaak met Mgr. nog eens bespreken.

Er werd voor het grote Vicariaat uitgezien naar hulptroepen, maar toen ik zei: geef Hollandia en het achterland waarin zo veel geïnvesteerd wordt toch weg. Dat is een mooi en misschien ook een aantrekkelijk gebiedje voor een kleinere congregatie. Maar dat kon niet, want Hollandia wordt nu Bisdom en zal later wel Aartsbisdom worden. Dat geef je zo maar niet weg. De oratio pro domo, om uiteindelijk alleen de WM en de Mimica te behouden, vond geen genade. De Augustijnen kozen later voor de Westkust van Nw. Guinea en de Amerikaanse Kruisheren namen de Asmat. Hollandia behield de WM met Mimica en daar kwam later de Baliem nog bij en hier en daar werd tussen de bergen nog een nieuw gebied geopend (bv. Mabilabol). Wij hadden daar geen behoefte aan. Het was alleen maar erg duur en zonde van het personeel, wij hadden steeds handen tekort. Aan de kust kwamen Nabire en Akimuga er later nog bij, maar dat was wel de moeite waard. De WM kwamen toen ook beter aan hun trekken.

Met Pater Provinciaal werd over alles en nog wat gepraat. Hij zal van ons gemodderd wel een en ander begrepen hebben en het zal hem wel duidelijk geworden zijn dat we hier van de andere gebieden eigenlijk niets wisten en van de personen alleen maar als er iets misgegaan was. Hollandia was immens groot en voor de man die aan 't hoofd ervan kwam te staan zou het niet gemakkelijk zijn om het ieder naar de zin te maken. Dat zal ook de nieuwe Mgr. wel merken en ook hij zal noodzakelijk van bepaalde inlichtingen en personen afhankelijk zijn.

Natuurlijk maakte de provinciaal ook kennis met de mensen en met het leven op een pas opgerichte missiestatie. 7 Febr. bracht ik hem weer naar Tigi. We volgden het pad door de tuinen en even voorbij de boerderij stond de Referende weer in de prut. We baggerden langs dezelfde weg en in zowat dezelfde tijd naar Itogakebo, waar de boot klaar lag om ons naar Okomokebo te brengen. De volgende dag viel mij de eer te beurt om de Provinciaal naar Utateida en Tage te begeleiden. Om elke stap voor onze gast uit te sparen zit ik 's morgens om 6 uur al in de prauw die ons naar Wakietei bracht. Vanaf de prauw naar Utateida werd het een enorm prutballet, want er lag toen nog niets dat op een weg leek. Samen ploeterden we voort door plassen, modder of over gladde boomstammen. Zelf liep ik al gauw te tolleren, want ik werd door mijn gast in mijn gewone ritme gestoord en kreeg plots een hevige koortsaanval. Maar zonder koorts liep de Provinciaal ook te tolleren en elke stap die

hij losrukte uit de blubber bracht hem weer nieuwe ellende. Even over de helft lag hij nlotseling languit in de prut. Hij kon niet meer. Er werd gauw een vuurtje gemaakt, wat water gekookt en na een kopje bouillon ging het weer verder. Zijn schoenzool was onder de wreef losgeraakt en na elke stap met zijn rechterbeen ging er een lading prut over rug en hoofd. Hij zag er uit of hij zo uit een prutsloot was getrokken. Zo kwamen we in Utateida aan. Daar lag de motorboot klaar om ons naar Wotai te brengen. Vandaar was het nog maar een klein stukje lopen. We kwamen pas om vijf uur in Epouto aan. We waren allebei geradbraakt. We hadden bijna 11 uur gelopen, gebaggerd. Het was een tocht om nooit te vergeten!

De volgende dag lag ik voor jaffa. Malaria, opgelopen aan de kust. Het leek ook wel wat op kinkhoest. Ik bleef in elk geval tot en met 10 Febr. onder zeil. 11 Febr. werd in de vergadering door de Provinciaal het catechistenprobleem aangesneden. Ik had 'er eigenlijk mijn huik al vol van. Hou die jongens maar tevreden, als ze nooit een cent krijgen om eens wat rijst te kopen en ze moesten tot 12 uur werken om een paar uur les te krijgen. Men wilde dat ik na Pasen drie maanden lang een cursus zou geven aan 10 tot 15 jonge mannen. En dit zelfs zou proberen met jongens die amper konden lezen of schrijven. Ja, ze zouden een hempie moeten krijgen en een zakcentje als ze klaar zijn. De Provinciaal zou daarover met Mgr. praten. Ik had in deze opzet eigenlijk helemaal geen vertrouwen. Wat kan je met zulke mensen doen? Maar de pastoors waren nog bang dat ik deze heren, als ze "afgestudeerd" waren, zelf zou houden. Nu, ze krijgen ze allemaal echt terug. 22 Febr. kreeg ik van de Provinciaal bericht dat Mgr. deze derde poging erg toejuichte. Aan de "geslaagden" mogen de pastoors f 5,- per maand geven als ze geen school gaven en in de kampong van eigen tuin zouden leven. Dat salaris kan verhoogd worden tot f 10,- à f 15,-. En tijdens de cursus mag ik ze f 5,- salaris per maand geven. Mijn poging om een cursus van lange duur te beginnen met jongens die de 3-klassige school af hadden, mislukte in Epouto. Ik zou het dan toch maar weer proberen met het spul dat me na Pasen gestuurd zou worden.

Na de bijeenkomst in Epouto ging Zaterdag 12 Febr. alles naar Enagotadi. Daar preekte ik Zondags en Maandag zagen we de Provinciaal met de plane weer vertrekken. 14 Febr. ging de Ruige met me mee om via Obano, Ugapuga te bezoeken. Hier stelde ik hem br. Adelbert voor als de "nieuwe superior". Hij knipte als een knipmes en het was "U" voor en "U" na...tot ik zelf de man in kwestie aansprak met "Klep".... Toen vielen de kleppen ook van Adelbert zijn ogen. De volgende dag was het juwo in Joutapuga en het HPR kwam nog even huurten. Klep ging weer weg en vanuit Enagotadi kwam Smitje nog even een paar nachties om dan weer naar de Mapija te vertrekken. Daarna gaat het leven gewoon door.

Met br. Adelbert ga ik even naar Mauwa. De man daar doet aan zijn huisje verder niets. Ik had net wat röntgenfoto's schoongemaakt en Adelbert zal een dag of 3 à 4 wat ramen en deuren in het guru-huis maken. In de hoop weer op de "hogeschool" te worden toegelaten waren Ruben Pekei en Jozef vanuit Tigi al hierheen afgezakt. Ze bleven voorlopig als werkljongen hangen. Maar als er dan ergens juwo is, moet je daar wel heen. Zo mochten zij op 26 Febr. naar de juwo in Daba, maar ze moesten dan even doorlopen om in Obano een kistje op te halen. Ze namen nog een werkljongen mee en na de juwo werd er nog een vierde aan toegevoegd. De heren voelden zich al als catechist - tuan besar - en waren te beroerd om zelf ook maar iets te dragen. Maar toen ze thuis kwamen vroegen ze wel betaling voor 4 man. Ik kreeg nog een grote mond en het gevolg was dat de heren maar weer terug naar Tigi gingen.

Als Adelbert weer thuis komt voelt hij zich niet zo lekker. Dat is al een tijdje zo. De volgende dag gaat hij na de Mis, via Okomokebo naar Enagotadi om zich daar door de dokter eens te laten onderzoeken.

Voor de afwisseling ging ik zelf tegen half Maart weer op stan, via Maabado, naar de Pona-rivier. Ik wilde nog eens proberen om van daaruit een weg te vinden naar de Biriripi-rivier. Even ten Noorden van Orawja kwam die in de Jawei terecht. Vanuit de Pona-vlakte wilde ik nog eens proberen een weg naar de Biriripi te zoeken. Misschien was die voor een stuk bevaarbaar en zuidelijk van het Titogebergte bereikbaar voor de mensen uit de Pona-vlakte. De spullen konden dan per prauw over de Edege naar Maabado vervoerd. Om ze van daaruit in Ugapuga te krijgen zou ik altijd gemakkelijk dragers kunnen krijgen. Maar...ook deze keer waren de mensen

bij de Pona-rivier er niet toe te bewegen die weg te wijzen. Weer was er de angst voor de kwade geesten. Ze gaven me als troostprijs een varkentje mee en zo kwam ik 18 Maart onverrichterzake weer in Ugapuga terug. Thuisgekomen hoorde ik dat Br. Adelbert door de dokter doorgestuurd was naar Biak en vóór de maand om was, hoorde ik buitenom dat de superior hem vanwege zijn ziekte naar Holland had gestuurd. Officieel is me nooit iets meegedeeld, maar van nu af zat ik mooi weer helemaal alleen in Ugapuga!

Op 3 April komt de guru van Mauwa, Pascalis Matomowa met zijn vrouw naar Ugapuga. Het ziet er naar uit dat het borelingske niet lang meer op zich laat wachten. 4 Dagen lang ligt z'n ega te kreunen. Ten einde raad stuur ik gauw een berichtje naar de dokter in Enagotadi, maar in de nacht daarop (7 Apr.) werd er een flinke dochter geboren. Toen de dokter op Witte Donderdag heel vroeg op stap was gegaan, ontmoette hij in Wakeitei een tweede hode met het goede nieuws. Hij was blij meteen weer terug te kunnen gaan.

Daar ik nogal veel aanloop kreeg besloot ik mijn huis met een bovenverdieping te vergroten. Daar was al een paar weken aan gewerkt, maar toen op Witte Donderdag het dak er af ging, stond 's avonds de nieuwbouw er bovenop, met boomschors en al. In één dag. Enorm wat was er gewerkt! Br. Marius kwam deze dag uit Tago om me met de Pasen gezelschap te houden. Mr. Prosnisil die uitgenodigd had, had het te druk. Samen vieren we Pasen en er zal mede om de week weer wat aan te vullen wel weer een varkentje gekeeld zijn.

OORLOGSPRIKFLLEN

De eerste jaren in de Kamu had ik op tournee wel eens iets gemerkt van een oorlog hier of daar tussen de stammen. Ik kwam dan groepjes mannen met pijl en boog gewapend, tegen, maar de strijden partijen deden altijd net of er niets te doen was en lieten me altijd vriendelijk passeren. Als ik weg was, begon de strijd weer. Later was de oorlog tussen de Debei en de stammen achter in de Kamu van ernstiger aard en zo kwam de politie en het Bestuur meerdere malen langs Ugapuga. Tussen Deijaapa en Ugapuga was ook al eens iets geweest, maar in de Goede Week was het tussen de Pekei's (Deijaapa) en de Pigai's (Mujekebo) goed raak. Vanaf Bokaibutu tot Ugapuga en ook vanuit Obaijo kwam men mij verzekeren dat ze zich afzijdig zouden houden. Wat was er gebeurd? Daadawehi Pekei had een vrouw van de Pigai's ingepikt. Op een van de eerste dagen in de Goede Week ging ik naar Deijaapa om met de kepala te praten. Daadawehi was er niet, maar de kepala zou proberen hem met die vrouw naar me toe te sturen. De wettige man moest dat dan ook doen. Ik naar de tegenpartij in de vlakte om hen dit te vertellen. Net even over de Ipito vlogen de pijlen me om de oren. Ik moest hollen om niet geraakt te worden. Het was echt niet op mij gericht, maar toen er veel Pigai's op een kluitje stonden, was de kans voor de Pekei's op de heuvel te mooi. Gelukkig kwam de politie op Goede Vrijdag en het edele driespan, dat niet bij me was komen praten, werd meegenomen naar Enagotadi. Ze gingen gewillig mee. Er werd toen een post bij de Ipito geplaatst om van daaruit nog enige tijd wakend toe te zien. Een tijd lang kwamen toen allerlei politie-mensen als Krijger, Post, Laurens, het hoofd van Biak en een stel Bestuursassistenten bij me langs, maar ik liet ze in den regel maar slapen in hun tent bij de Ipito, om me niet te compromitteren. Eind April was het weer rustig, maar er waren wel 3 Pigai's dood.

De afkoopsom wordt dan wel duur. De spanning en de bido, het zich sluipend verplaatsen, gaat dan nog wel een tijdje voort. De meeste Joden vallen door sluipmoord. Zo was er al enige tijd een Ekegoo-Aganaa op bezoek in Ugapuga. 15 Dagen lang was hij plotseling spoorloos, met achterlating van pijl en boog. Men vreesde voor sluipmoord. Later bleek dat de man, uit angst voor de oorlog, nidden in de nacht was weggevlucht, terug naar Maadi. Toen de oorlog voorbij was wist ik begin Mei de kinderen uit Deijaapa en andere plaatsen weer naar school te krijgen. Maar na enige tijd bleef Deijaapa weer weg. Pas als eind Dec, het HPB in de Kamu komt om de nieuwe weg van Wenakaija naar Botukebo te betalen, gaat hij ook even naar Deijaapa om te zeggen dat het nu uit moet zijn. Daarna komen de kinderen weer naar school en de kepala en de ouderen komen me thuis weer opzoeken.

Ondanks de oorlogsprikelen komen er een kleine week na Pasen (12 April) acht hogeschool-studenten. Ook Pijus mag de cursus volgen. Ik weet het : 't zijn geen lichten, maar met die Mimicanen is het ook niet alles. Daar Adelbert vanwege zijn ziekte niet klaar gekomen was, vroeg ik de man uit Mauwa, nadat hij vader geworden was, in Ugapuga nu wat latjes te maken voor de ramen. Toen de week om was, had hij er 4 klaar liggen, de anderen had hij weggepikt bij de latjes van de pastoor vandaan. Een paar dagen later was het heer met zijn vrouw naar Gijaapa vertrokken. Daar zat het hele Mimica-clubje bij elkaar. Ze gingen terug naar de Mimica. Goed, jullie hebt voorschot gehad en daarvoor spullen gekocht. Geef nu dan die spullen (broekjes en hemdjes enz. enz.) maar terug. Goeie katholieken willen toch de missie niet bestelen ! Het heerschap van Mauwa moest zelfs het hempie dat-ie aan had, uittrekken. Ik was razend op de heren.

Half Mei kreeg ik een brief van Mr. Prospisil. De mensen uit Gijaapa hadden bij hem geklaagd over de guru, die er als een bezetene zelfs een paar huizen had verbrand. Zulk een ontreden hoort Uw werk in de grond en zet de mensen op tegen Kerk en Christendom! Ik bedankte hem voor zijn brief en liet hem weten dat ik de slachtoffers in Gijaapa al vergoeding had gegeven. Ook de guru van Gijaapa had ik zonder pardon terug gestuurd naar de Mimica. Het eerste project met de Mimicanen was goed mislukt. De verkondiging van het Godsrijk ging wel genaard met met grote ontzuivering! Aanvankelijk beschouwde ik het als een prestige-kwestie om alles-op-alles te zetten en het nog eens met Mimicaanse penolongs te proberen, ondanks het mooi-weer spelen tegenover de pastoor en het niet te verzadigen zeuren om barang. Maar toen Kammerer en van Nunen bij me waren, heb ik toch hun advies maar opgevolgd en ik besloot een telegram naar de Mimica te sturen, geen catechisten meer te zenden. Voor mij was dit besluit wel erg onplezierig, daar juist ik er zo op aangedrongen had om vanuit de Mimica hulpkrachten te mogen aanwerven. Ik was nu verder dan ooit ! Een kat in het nauw doet rare sprongen....en ik maak 18 April, Doortje, die ik vanwege de keuken en als informante voor mijn taalstudie eigenlijk niet missen kan, catechiste in Mauwa. Dan is dat tenminste weer bezet. Doortje kan wat lezen en een heel klein beetje schrijven, maar met Marius, haar man, bleek het stel al heel gauw als catechistenechtbaar onbetaalbaar. Na enige tijd had Mauwa 50 schoolkinderen en met de bevolking was een goede relatie opgebouwd.

Zou een opleiding, zoals de paters dat dan wilden, toch mogelijk zijn ? Maar nee, dat wilde er bij mij toch niet in. Dit echtpaar was zo uitzonderlijk door-dacht christelijk. Hierop, in dit stadium, een opleiding baseren, kon alleen maar eindigen in een ontzuiverende droom. Tussen de oorlogsprikelen het gehannes met de Mimicanen door, ging het met de hogeschool toch maar gewoon verder. Op het Koninginnefeest ging heel het spul naar Wakeitei. Ik hoorde dat er waarschijnlijk wel een paar niet zouden terugkomen. Want ze krijgen in Ugapuga alleen maar nota's geen rijst of udi's. Op één na komt alles terug, maar daarvoor in de plaats komt Gerardus Goo mee, het oude kokje van Leo. Hij heeft in de school eigenlijk nooit iets geleerd en was ook lang niet knap. Z'n snoetwerk leek op dat van een hond, maar dan van een hoxer.

Er kwam steeds opnieuw bezoek aanwaaien. Begin Mei kwam meneer Sneets. Hij had Marija Agapaa, die bij de zusters in Tage was, meegenomen. Zij zou nu de taak van Doortje op zich nemen. Fons (RSB) die eigenlijk pas geweest was, om eens met Mr. Prospisil in Itouda te praten, kwam 23 Mei met pater Bourasse SJ in Ugapuga. De man was een oud-Chinees en redacteur van een groot missie-tijdschrift. Hij is Canadees en woont in Hongkong. Zoets primitiefs als hier, had hij nog nooit meegemaakt. Vanuit Biak schreef hij het volgende briefje : "toen ik vanuit de lucht de grote bergen zag, dacht ik aan jou, die daarachter woont. Ik voelde me die morgen aangetrokken tot jullie allen daar in de WM. Ik was er gedrukt onder en geroerd tot in mijn hart. Veel dank voor de vriendelijke gastvrijheid." Zo nam deze man afscheid.

Op Vigilie van Pinksteren (28 Mei) werden er weer 10 kinderen gedoopt. Ook Bejata en de kleine Angela. De kampong maakte nu geen moeilijkheden over de meisjes. Op de laatste dag van Mei brengt Ajaiwija me 'n grote varkenspoot. Hij zei dat zijn vader er geen kralen of schelpen voor wilde hebben. Pastoor moest

bidden opdat zijn Thomasje weer beter zou worden. Men zal ook wel een kamu-tai (bezwinging) gepleegd hebben, maar men begint toch ook blijkbaar een beetje te begrijpen waarvoor de pastoor hier zit. Thomasje kwam er weer bovenop !

Van 7 tot 14 Juli ben ik uitstedig en we hopen maar dat de hogeschoolstudenten, zonder toezicht, zich toch netjes zullen gedragen. Ik moest naar Enagotadi. Mgr. was plots gekomen. Daar de zending overal zeer actief is, wordt besloten de hogeschoolstudenten op 1 Sept. als guru hantu de kampong in te sturen. Na drie maanden zouden ze weer voor een maand in Ugapuga terugkomen. De pastoors die bang waren dat ik ze te lang zou houden, kregen de verzekering dat ze allemaal zouden slagen. Maar voor mij was alle trammelant nog niet voorbij. Er werd ook gesproken over vacantie-spreidingen en het bleek dat van mij verwacht werd dat ik, vóór het zover was, in Ugapuga nog een kerk zou bouwen. Een poging om dan voor die kerk aluminium te krijgen, had evenwel bij Mgr. geen succes. Itouda zou na het vertrek van Mr. Prospisil een guru met diploma krijgen. Van 8 tot 10 Aug. komt P. Severens even kennismaken en op 10 Aug. komt Fons als RSB naar Ugapuga en met hem de nieuwe Overste P. Staverman.

Manfred is mijn klasgenoot en voor hem zijn grote dingen weggelegd. We hadden elkaar 15 jaar niet gezien. De volgende dag gaan ze allebei voor een nachtje naar Prospisil in Itouda, want er is afgesproken dat de schoolbeheerder zelf naar Itouda zal gaan om de intrede van de missie daar te begeleiden, onder toezicht oog van de ethnoloog. Fons zou er 1 Sept. beginnen. Met welke guru ? Piet Baluhun wilde er absoluut niet heen. Frans Gredengo leek me niet zo geschikt om een kampong te openen. In Ugapuga heperkte hij zich tot het geven van les. Hij stond nu tijdelijk in Enagotadi, maar daar gevraagd voor Itouda, stond-ie op zijn kop. En zo zou Fons van armoe, op mijn aanraden, Jan Welerehun maar meenemen. Die had wel geen diploma, maar hij kende het klappen van de zweep bij het openen van een nieuwe kampong. Ik zou wel een ijverige hulp bij het timmeren kwijtraken. Gelukkig nam de nieuwe Overste ruim de tijd om Ugapuga in zich op te nemen. De tuinen, de boerderij, de catechistenschool, alles werd bekeken. Er was ook veel te bespreken, dat mogelijk voor de toekomst van Ugapuga zijn nut zou hebben. Mijn vacantie werd in verband met de vacatiespreiding gepland in Mei '56. Niet wetend of ik daarna in Ugapuga terug zou komen, had ook de Overste graag dat ik nog een kerk zou bouwen. Hij zou bij Mgr. proberen of ik dakbedekking via de Mimica zou kunnen krijgen. In Oct. zou daar een transport te verwachten zijn. Hij raadde me in elk geval af om maar wat varkens te verkopen om daarmee het aluminium te betalen.

Want nu nog een kerkdak van boomschors, daar zag ik geen gat in. Hij zei dat ik maar optimistisch moest zijn. Er gingen geruchten dat de Ruije in Ugapuga zou komen, maar dat bleek ongegrond. Er zou wel wat in Tage en Enagotadi veranderen. Hij polste mijn ambitie voor Tage. Ik zeg hem er heel weinig voor te voelen, daar ook ik van Tage niet kan maken, tot wat men er van droomt. Ik zie nog steeds geen gat in het eten daar. Tegelijk met de nieuwe Overste waren er ook 18 kinderen met de plane uit Fakfak op vacantie gekomen. Die kinderen waren indertijd zomaar weggestuurd. Fijn dat de familie ze nu eens terug mocht zien, Dit zal het prestige van de missie geen kwaad doen.

Gelijk met het hoge bezoek kreeg ik deze week nog een paar logé's, een zekere meneer Simon Thomas en een professor uit Hawai, genaamd Gressit. Beiden entemoloog. Heel de dag waren ze insecten aan het zoeken. Ugapuga was voor hen een eldorado. Gressit kon zelfs tijdens het eten de vanggreep naar insecten niet achterwege laten. En hij had altijd een netje bij zich. 20 Aug. gaat hij naar Itouda en Fons gaat weer terug naar Enagotadi. Sir Simon Thomas en P. Overste blijven tot Maandag 22 Aug.. De Ruije komt om met de Overste naar de Mapija te gaan. De rust keert dan weer terug. Maar Woensdagavond is de Ruije er al weer, want Smitje was de Overste tegemoetgelopen. Hij vertrekt de volgende dag met flink wat wortelen, bonen en koolrapen. Het huis is weer leeg, maar mijn boerderijtje loopt weer vol, want twee varkens hebben er weer gebigd. En het beertje van Tom Baron heeft zonder mijn medeweten een maand of 4 los gelopen in het dorp en heeft daar wel een en ander uitgespookt. Ik heb dus recht op de udo pituwo-betaling en die bestaat meestal uit een jong beertje. Ze zullen er niet allen een brengen, maar er komt zeker wát binnen. De pastoor is soepel met zijn rechten. Daarom loopt er in verschillende kampongs op hun eigen verzoek een dekbeertje rond van de pastoor en de pastoor boert goed.

Ik had al gemerkt dat de heren van de hogeschool flink wat van de nota's gestolen hadden, het is ook zo verleidelijk als er geen toezicht is. Er zijn er ook zo veel. Maar acht dagen later komt Piet me vertellen dat er weer een kip weg is. Dat is erger. De Zondag daarop, 28 Aug., ging ik na de Mis nog even naar Joutapuga om daar te bidden. Om twee uur kom ik thuis en Piet staat me met Gerrit op te wachten. Ze vertellen me dat Cosmas Adii en Ruben Pekei de kip lekker hebben opgepeuzeld. Met Imoupai aan het hoofd, had het halve dorp een onderzoek ingesteld. Want Ugapuga trok het op zijn fatsoen. De aap kwam spoedig uit de mouw. De vader van Natalis Kotouki en Awekepo hadden zo en zo laat Cosmas daar en daar gezien en op die plaats waren kippenveren gevonden. De hogeschoolstudenten voelden zich in hun eer gekrenkt. Gerrit vliegt Cosmas bijna in de haren. Alles wacht er op dat de pastoor zal toeslaan, maar dat gebeurde niet, ofschoon Cosmas naar me keek als een straathond die een schop verwacht. Ik zeg rustig dat morgen iedereen bij me op het matje moet komen. Terwijl de heren buiten met elkaar aan het praten zijn, hoor ik heel wat. Onze lieve Cosmas blijkt de man te zijn die in de diefstallentijd bij pastoor Boersma een bijl, 'n parang, geld en schelpen gestolen heeft. Er kan dus meer licht komen in deze duistere zaak als Leo uit Holland weer thuis komt. Voor het oppeuzelen van de kip worden de schuldigen gestraft. Ik zat te springen om boomschors, maar dat spul is niet zo gemakkelijk te vinden. Ik hoopte op een 40 rollen. Maar niemand wilde met hen mee om ze te halen. Het was ook wel wat veel. Ik zei toen dat ze de man 5 rollen moesten brengen en 5 x '60 naggerhouten.

De laatste dag van Aug. komt Fons om op 1 Sept. met Jan Welerehun naar Itouda te gaan. De Moni Anthonius zal hem bij het bouwen helpen. Een RSB kan zich dat veroorloven. Mij is nog nooit hulp aangeboden. Terwijl de heren studenten gedwee en gezamenlijk hun straf uitvoeren ga ik Donderdag met een flinke kiespijn via Okomokebo naar Enagotadi. De tandarts die er was had me flink te grazen genomen. Zondag bloedde ik nog, tot de dokter er een eind aan wist te maken. 7 Sept. was ik weer thuis en alle hogeschoolstudenten werden die dag naar hun pastoor terug gestuurd. Allen slaagden, zoals dat was beloofd. Zelfs Gerrit die nog geen Onze Vader kon lezen. Pijus zou de guru in Ugapuga weer wat helpen. Over drie maanden moesten ze nog weer eens voor een maand terugkomen om weer wat te worden bijgespijkerd.

MR. PROSPISIL VERLAAT ITOUDA EN BEKLIMT DE DEIJAI

Op 9 Sept. komt Gabriël Sion, de guru uit Joutapuga, langs. Hij heeft kinderen die een varkentje hebben opgepeuzeld, geslagen. De Kamu valt nu onder Bestuursgebied en hij moet zich nu bij het Bestuur verantwoorden over zijn misdaad. Teruggekomen zegt hij door het Hoofd van de Politie onbeschoft te zijn ontvangen.

Op 14 Sept. ga ik naar Itouda om eens te zien hoe Fons het daar maakt. De volgende dag ga ik door naar Mauwa, waar Doortje al 50 kinderen op school heeft en zelfs ook enige getrouwden. Op de terugweg naar huis verlies ik mijn polshorloge, maar Piet gaat terug en snuffelt als een hond het prutpad af, en brengt me 's avonds het horloge weer thuis.

18 Sept. komt Mr. Prospisil. Hij heeft Itouda definitief verlaten. Maar vóór hij de Wisselmeren verlaat, wil hij de Deijai nog even beklimmen. Ik heb geen meer voor mijn deur, maar Ugapuga ligt in de schaduw van de Deijai, die 3225 m. hoog is. Prospisil wil de Deijai op vanuit Ugapuga dat + 1450 m. hoog ligt. Ofschoon hij in Itouda veel vrienden had, kon hij toch maar met moeite 5 man meekrijgen, die hem daarbij wilden of durfden volgen. Want in het gebied van vreemde clans doe je dat zo maar niet. De heren hadden ook weinig zin. Ze zouden een dwaalweg ensceneren en dan van honger terugkomen, dat had ik vóór de tocht uit hun gesprekken al opgevangen. Dr. Prospisil was slecht uitgerust, hij had zelfs geen water mee. Hij dacht zeker dat het een peuleschilletje was. Hij wilde niet rustig een nacht bij me slapen. Hij ging meteen op pad. Heel de namiddag en de nacht regende het. Van een bivak of vuurtje, was vanuit mijn huis die eerste avond of nacht niets te zien. De volgende dag was het mooi weer, maar wel bewolkt. Heel de dag zag ik geen enkele beweging tegen de Deijai. Maar hij was die dag niet teruggekomen, dus ging het rit nog door. De daaropvolgende dag (20 Sept.) stonden 's morgens om 10 uur de heren Veldkamp en Ike voor mijn deur. Het HPB had van de plannen van de Amerikaan gehoord en hij wilde toch niet dat de Amerikaan met de

primeur zou gaan strijken. Ze zouden met Prospisil meegaan, maar de man was reeds vertrokken. De heren vroegen me om mee te gaan, maar ik bedankte voor de eer. Zo iets moet je in de droge tijd doen. De dragers die ze meebrachten hadden weinig puf. Ook voor hen was het een vreemd gebied. Daar ik beter met hen kon praten, vroegen ze mij, bij de dragers een goed woordje te doen en als ik ze tenslotte Pijus meegaf om hen de weg te wijzen, gaan ze zonder verder tegen te sputteren op stap. De bedoeling was Mr. Prospisil z'n weg te volgen. Ik zag vol spanning toe hoe het af zou lopen. Maar om een uur of vier stond Mr. Prospisil plots voor mijn deur. De dragers hadden geen eten meer, vanwege de honger was hij teruggekomen, maar hij wist niet dat de dragers onderweg hun nota's verstopt hadden. Prospisil was tot ongeveer 2800 m. gekomen, tot vlak onder de grote witte kale rotswand. Het mistvlaagje wat ik daags tevoren daar gezien had, was dus rook geweest. Met ontvelde handen en knieën stond hij nu voor me, want toen de dragers niet verder konden, had hij het nog op z'n eentje geprobeerd, maar zoiets lukt ons blanken natuurlijk nooit. Van de beide nieuwe beklimmers had hij niets gezien, maar zij hadden het weer wel mee. Van wat zijn dragers hadden gezegd, over nota's wegstoppen om hem om de tuin te leiden, heb ik Prospisil maar niets verteld. De man rammelde van de honger, maar ik had gelukkig nog wel iets van het varken in de kuip. We hadden samen een plezierige avond. Af en toe keken we samen naar de Deijai, maar we zagen geen vuurtje.

Als leesboekje op school werd "koto maida" gebruikt. Maar met de spellingswijze was ik het helemaal niet eens. Ik had zo langzaamaan een nieuwe leesmethode gemaakt. Mijn schrijfwijze zou aanleiding worden tot een soort spellings-oorlog op de WM. Ik liet het ontwerp die avond aan Mr. Prospisil zien. Hij was enthousiast en ik vroeg hem er een voorwoordje in te schrijven. Hij was een man van naam bij het Gouvernement en in mijn ijver voor de volkstaal op school, zoals P. Stevens me had aangeraden, hoopte ik het boekje gedrukt te krijgen. Hij deed het heel sympathiek :

" The Kapauku prime "Tonowi Podepai" by Mr. J. Steltenpool o.f.m. is a most suitable way of introducing the native children to the art of reading and writing. The simplicity of the presentation, the gradual increase of the requirements upon the child as well as the nice illustrations make the booklet very digestible. I am especially impressed with the phonemisation of the language which seems to me superior to any other Kapauku textbook I am acquainted with."

Leopold J. Prospisil

De Ekagi- of Kapauku-taal is een klinkertaal. Elke lettergreep en elk woord eindigt met een klinker. Mr. Prospisil prijst de eenvoud bij de opbouw van het boekje en vooral de fonetische schrijfwijze.

De heer Prospisil was wel ontnuchterd na de mislukking van de tocht naar de top van de Deijai, maar hij vertrok toch de volgende dag met een blij gezicht. Hij had in Itouda een mooi stuk werk verricht en hij beloofde mij zijn boek daarover te zullen toesturen. Ik heb het nooit ontvangen. Maar toen hij mij een paar jaar later in Wakeitei nog eens onzocht, zei hij, dat het me echt was toegestuurd. Rond de jaren '70 trof ik het boek aan in de provinciale bibliotheek van Leeuwarden. Ik heb het ook gelezen. De man is dikwijls erg naief en ziet de dingen wel eens al te duidelijk. Hij zweert bij zijn informanten en sluit maar al te gemakkelijk beïnvloeding van buiten uit. Hij beweert dat de Kapauku's een Godsbegrip kennen, maar de term voor God en het gebed komt bijna zeker uit de zendingshoek. Ik heb in elk geval nooit iets ontmoet dat aan een God deed denken.

Nadat Mr. Prospisil was vertrokken zag ik om half vier een vuurtje op + 2400 m. Iets ten Noorden van de plek waar Prospisil was stukgelopen. De volgende ochtend zag ik steeds niets, maar om half vier stonden de heren Veldkamp en Ike weer voor mijn neus. Ook hun poging was mislukt. 23 Sept. vertrokken de bergbeklimmers weer naar Wakeitei.

Rond Franciscus houden we weer retraite in Tage en als ik weer thuis kom brengt Jonas me een lekker stukje varkensvlees, want hij heeft zijn derde zoon gekregen. Half October komen de ASP (Algemeen School Beheerder) en de RSB (Ressort School Beheerder) op bezoek. Fons en Eelco bezoeken Joutapuga en ze zijn vooral nieuwsgierig naar Itouda. Ze waren erg tevreden over wat Jan daar presteerde. Hij had een mooi aantal kinderen op school en was bezig met een flinke schooltuin. Ze bleven nog wat in Ugapuga hangen. Er gingen geruchten dat men in Tage alles wilde concentreren : een internaat voor kleine kinderen, de huishoudschool, later de VVS en de catechistenopleiding...en dat alles op basis van selfsupporting? Mgr. gaf Ugapuga indertijd twee broeders om daar de mogelijkheid van selfsupporting aan te tonen, maar ik had de indruk dat Hollandia nu blijkbaar maar met één troef wilde spelen, alles in Tage. Poul had voor Tage geen ambitie. Dat was de nieuwe Overste al verteld. De beide schoolbeheerders vonden Ugapuga wel aardig, maar uit alles bleek dat de concentratie in één plaats voorop stond. In Itouda deed Jan het erg goed, maar ik vroeg de schoolbeheerders toch maar zo gauw mogelijk daar een gediplomeerde guru te plaatsen. Als Jan weer in Ugapuga zat, zou hij me bij de bouw van de kerk ook wat gemakkelijker kunnen helpen...maar Jan bleef er nog een hele tijd zitten. Hij had het er ook wel naar zijn zin. Itouda was nu de derde plaats waar Jan de zaak op poten moest zetten en hij deed het daar weer goed. Een paar dagen na het vertrek van de schoolbeheerders moesten ook de guru's voor een vergadering naar Enagotadi. Om een nacht daarvoor werd ik door Jan Welerebun en Gabriël van Joutapuga om half vier gewekt : guru Frans was nergens te vinden. Na lang zoeken vonden ze hem waar hij eerst niet was, in het huisje bij de catechistenschool. Hij had de guru's ook lopen zoeken. Erg kosher was dit allemaal niet, maar de regemeter in mijn tuin vertelde er verder niets van.

Eind October zijn er weer een paar flinke aardschokken geweest - het jonge land lijkt wat aan het rommelen - maar het weer is droog. Eigenlijk mooi weer. Het leek me nu de tijd om de Deijai te gaan beklimmen, want die berg voor mijn deur intrigeerde mij al jaren. Alles was er nu voor klaar. Er is in de Kamu weer een heel stuk weg gemaakt en ik heb het nu zo gespeeld dat 5 van de beste werkers er een eer in stellen om met me mee te gaan. Het zijn Imoupai, Mataateke (Kobudakeho) Anaduakeho, Agapaadegemou en Ajaikebo. In natuurlijk Piet en Gerardus. De heren hadden er echt zin aan. De avond vóór we vertrokken hoorde ik dat het HPB via Tage de Deijai beklommen had. Wij doen het via Ugapuga. Water, rottan, touw, eten en mijn tentje, alles dat we nodig dachten te hebben moest mee. 31 Oct. gingen we 's morgens om 7 uur om stap. We volgden een heel stuk de Ipito, de Deijai opwaarts is dat een behoorlijke steenkali. Na drie kwartier komen we bij een hoge waterval, Takauwo-maga genaamd. We passeerden Pataa-bijlopa een grot in een gebarsten steenmassa, een stukje ten Noordoosten van de plek waar Mr. Prospisil op 2500 meter geslapen had. Toen was het een tijdje zoeken voor de heren. Zo kwamen we bij een spelonk die Jimoo-pugi (schelprand) heette. Deze plek wisten de dragers van horen zeggen. Het was een grot waar wel eens iemand heen ging om te mediteren....Je had er een heerlijk uitzicht over de Kamu. Daar zaten we al om een uur of twee. Het zal 2800 meter hoog geweest zijn. Hier liet ik mijn tentje opslaan. Een heerlijke picknickplaats en in de grot ruimte voor allen om er in te slapen. We zaten loodrecht onder een geweldig steile rotsmuur van wel 100 m. hoog. Ons eten smaakte hier heerlijk. Iedereen was tevreden. De volgende dag was het Allerheiligen. Prachtig weer. Ik voor mij maakte er een rustdag van en de heren moesten maar een weg naar boven zien te zoeken. Ze kregen er de hele dag voor. Om twee uur kwamen Piet en Gerardus me vertellen dat ze boven op de Deijai al op mij hadden zitten wachten. Gerrit zei dat hij bijna huilend van angst boven was gekomen. Zijn draagnet had hij onderweg verloren. Er waren 7 gevaarlijke plaatsen. Of ik het nu ook aandurfde. Mede daar de regen dreigde, stelde ik het uit tot de volgende morgen. Ik wilde het rustig aan doen.

De volgende morgen waren we om 10 vóór zeven al aan het klauteren. Ik liet rottan meenemen om brugjes te maken, want ik was niet van plan mijn leven in de waagschaal te stellen. Zeven gevaarlijke plaatsen, maar het was gelukkig nogal

mistig. Ik zag beneden me niet veel. Toen ik er naar vroeg, was ik al vier of vijf gevaarlijke plaatsen zonder angst en waaghalzerij gepasseerd. Het liep gesmeerd en de rottan die hier en daar gespannen was, gaf een veilig gevoel. Zo stond ik om 9 uur al boven op de Deijai. Aan de Tage-kant lag een goed zichtbaar pad. Er was een vuurtje gestookt en er lag een steel van een bijl. Dat pad was het HPB waarschijnlijk gevolgd. De Deijai is bovenop tamelijk smal en vol rotsen en gaten. Aan de Kamu-kant bovenop onbegaanbaar. Aan de Tage-zijde kan men er langs de zijkant wel overheen kruipen. Er lagen boven ook meerdere ronde rivierstenen, rolstenen. Geologen zeggen dat Nw. Guinea in de oertijd vanuit de zee omhoog is gestuwd. Opvallend is wel dat de fauna in Nw. Guinea niets gemeen heeft met de omringende landen. Het punt waar we zaten lag een 100 meter vanaf de hoogste top. Die top is een rauwe steenklomp, een 30 of 40 meter hoger dan de plek waar wij zaten. Maar ik had geen zin er heen te kruipen. Even brak de zon in flarden door. Ik voelde me als Mozes die een glimp zag van het beloofde land. Ik zag een flink stuk van het Panijai-meer en bijna heel de Kamuvlakte als een stuk belofte aan mijn voeten liggen. Ik zag heel Tage met Uwebutu en Epouto als in een droom versluierd. Het werd al weer heel gauw koud en overal in het rond kwam de mist weer opdagen. Piet plantte boven op de Deijai nog snel een kruis en ik deponeerde er een fles bij met een briefje er in. Ik bleef tot 11 uur boven, maar toen was er niks meer aan want de mist ontnam ons elk uitzicht.

Ik bedacht dat ik beter maar weer naar beneden kon gaan om de volgende dag Gem Keizer in Okomokebo met zijn verjaardag te gaan feliciteren. Om 12 uur waren we al weer bij de "schelbrand". Hier werd een potje gekookt en een overvloed aan nota's gepoft. Om 1 uur ging de afdaling weer verder. Alles ging goed tot het om 2 uur hooivoxen begon te regenen en dat duurde tot 10 vóór 4 toen we in Ugapuga vóór de voordeur stonden...als een stel verzopen katten.

Maar onze voldoening was groot en heel Ugapuga was er trots op dat het hun pastoor gelukt was, wat het Bestuur en die Amerikaan niet hadden klaar gekregen.

PEUL JE KOMT VOOR NIETS

Eind November stond plots Leo Boersma weer voor mijn neus. Als voorbereiding op de kerk die gebouwd ging worden, zag hij nu over de Pigijai een 20 m. lange brug liggen. Het uitstekende heuveltje bij Wenekaija was de uitgekozen plek. Tot ver in de Kamuvlakte zou men van daaruit de kerk kunnen zien. Ik was trots op die brug. Het was een hele klus geweest, maar ik was nu ook pontifex, nog wel geen bisschop, maar toch bruggenbouwer. Ook de nieuwe weg moest Leo zien. Wat een ervaring toen we Zondagmiddag samen met droge voeten wandelden op de mooie nieuwe weg, die vanaf Wenekaija en Jugiugi langs Joutapuga naar Botukebo liepen. Wie had zoiets ooit durven dromen "

Leo kende mijn kritiek op het boekje "koto maida". Ik had "Podepai" geschreven en was blij dat Leo er nu was om er zijn oordeel over te geven. Hij wist van de "spellingsoorlog" die ik ontketend had. Juist voor Leo kwam, had ik door middel van Doortje een boekje van de zending in handen gekregen en daarin zag ik gepractiseerd wat ik in de schrijfwijze van Drabbe had veranderd. In dat boekje zag ik wat ik ook op de taalschool in Peking had geleerd. Gebaseerd op het lettersysteem had ik heel geleidelijk het hele alfabet behandeld. Ik had het ook aan de ASB en de RSB laten zien. Zij vonden dat er eerst een deskundige in de spellingskwestie uit Hollandia bij gehaald moest worden. Ook het hoofd van het autochtone onderwijs Koreelmond had ik bij mijn bezoek aan de school mijn boekje laten zien. Hij zei het boekje 10 maal te prefereren boven "Koto maida" en hij was het er met mij over eens, dat het lettersysteem voor het personeel dat we hebben misschien wel het beste was. De enige opmerking die hij maakte was, dat hij de leerstof graag wat uitgebreider had gezien. Maar dat kon altijd nog. Wat hij nu zag was slechts het concept.

Leo had feeling voor de taal en daarom was hij indertijd aangewezen om de taal onder zijn hoede te nemen. Eindelijk had ik nu de kans om het boekje met Leo door te praten en het te laten censureren. "Maak de leerstof wat uitgebreider en dan moet dit worden gestencild. Dan kunnen de catechisten die na Kerstmis komen het ook gebruiken. En als Fons het er niet mee eens is, dan krijgt ie een klap voor zijn kop." Ik maakte de stof wat uitgebreider en vóór Kerstmis was het klaar.

Ugapuga had geen broeders meer. Jan Welerebun zat in Itouda en aan Frans had ik niets. Altijd had ik gehoopt dat er in Ugapuga nog eens een getrouwde guru zou komen, die met zijn ega de zorg voor de kinderen en vooral voor de meisjes wat zou kunnen verlichten. Want als kinderen kleren dragen moeten die ook heel zijn en schoon. Begin Dec. kwam de Mimicaan Placidus Akimuri met z'n vrouw naar Ugapuga. Hindelijk weer een tweede guru en gelukkig een getrouwde. Frans ging nu wonen in het kamertje bij de "hogeschool" en toen hij kort daarop vroeg om naar de kust te mogen gaan om een vrouw te zoeken was ik daar alleen maar blij om. Meteen begon ik er bij zijn kamertje een vertrekje bij te bouwen. Tussen het timmerwerk door had ik ook nog het tuinwerk. Dat zou voorlopig nog wel zo blijven. Veel extra werk, want alle dagen zaten er zowat varkens in de tuin. Maar ik troostte me er al mee dat er voor de hogeschool-studenten in de toekomst wat toezicht zou zijn en aan de meisjes zou dan ook wel wat meer aandacht besteed worden door 'n vrouw.

Mauwa stond intussen al een week of wat leeg, want Doortje zou door de dokter eens goed onder handen genomen worden in het ziekenhuisje in Enagotadi. In Mauwa werd Philipus uit Kigou geplaatst en met hem bouwde ik daar een schoolkerk. De werkjongens zijn intussen hout aan het kappen voor de nieuwe kerk. Ik zie hem al staan op dat heuveltje van Wenekaija. Maar het aluminium als dakbedekking wordt me waarschijnlijk door de neus geboord. Te duur voor het binnenland ofschoon het bouwen hier geen timmerman kost en je al het materiaal voor een appel en een ei bij elkaar weet te krijgen. Maar hoe krijg ik na alles wat er hier gehouden is nog boomschors voor een grote kerk bij elkaar, en als het lukte zou het een bron zijn van niet te stoppen lekkages. De onvoer is duur. Daarom heb ik Mgr. voorgesteld 't aluminium per plane op te voeren. Maar ik zou dan zelf hetzelfde gewicht aan spullen voor scholen en eten voor guru's uit de Mimica halen. Een beestenwerk, maar je doet wel eens wat. Pater Smits, die op weg naar de Manija even langs komt en hier een dag of vijf blijft, wil daarbij best helpen. Met Smitje lopen we ook even over de nieuwe weg naar Mauwa. Hij kijkt zijn ogen uit.

21 Dec. komt het HPB, de hr. de Haan om de nieuwe weg wat te betalen. Hij wil zo het enthousiasme wat aanmoedigen. Over Itouda was hij bepaald enthousiast. Hij had de hr. Dubheldam mee, een abiturient van de bestuurschool in Hollandia. De kepala van Joutapuga had me zijn komst al aangekondigd. "Het HPB komt en de bioskop". Dat kan niet dacht ik. De bisschop komt niet. Maar we hadden die avond in de open lucht wel lichtbeelden voor de mensen : bioscoop !

Aan het slot zagen we een kleurenfoto van onze nederige woning, gemaakt door de hr. Veldkamp. Toen ik vertelde dat het in de hoek van Deijaapa nog steeds een oorlogstoestand was, liet het HPB de kepala halen. Hem werd verteld dat hij de kinderen niet langer uit de school mocht houden. Voortaan zouden de mensen uit Deijaapa mijn huis weer weten te vinden, net als vroeger.

Enthousiast was hij bepaald toen ik hem "Odenai" liet zien. Voor dit personeel de methode ! Toen hij weg ging liet hij een goede Kersthorrel achter. Zo had ik voor Br. Marius die vóór Kerstmis uit Tage hier heen kwam om te slachten, nog iets achter de hand. Op vigilie vóór Kerstmis werden weer 11 kinderen gedoopt, 4 meisjes en 7 jongens. De nachtmis was om 12 uur. Om 9 uur de Hoogmis. Na de volksspelen was er Lof. Er werden 2 eigen opgefokte varkens gekeeld. Eén werd er door Br. Marius in weckflessen verwerkt, de ander hebben de kinderen van de scholen lekker opgecuuzeld. De armoede van de Kribbe maakte ook dit jaar geen enkele indruk op de Ekagi's. Jesus lag er maar rijk bij !

De eerste Kerstdag stond er om 4 uur een drager met een blik meel voor de deur. Hij was gestuurd door het HPB. Pas toen bleek dat ik geen kruimel meel meer had. Vóór het HPB naar Ugapuga ging, zei de pastoor in Wakeitei: "er is in Ugapuga geen meel meer, wilt U dit blik voor de pastoor daar meenemen." Natuurlijk. Bij aankomst bakte ik direct brood uit dat blik voor onze gasten, maar toen het HPB twee dagen later weer weg ging, had de drager het blik weer meegenomen naar Inagotadi. Het werd gelukkig op de Eerste Kerstdag prompt teruggestuurd.

Op het feest van Onnozele Kinderen ging ik met br. Marius naar Tage. Leo lag met de boot klaar in Udateida en zette ons af in Wotai. Samen liepen we naar Epouto. De laatste dag van het jaar stond ik om half 10 in Wotai, maar om kwart over 12 stond ik er nog. Er kwam geen boot vanuit Enagotadi om me op te halen. Zo bracht ik het Oude Jaar bij de Ruige en de zusters door in Tage. Ik had natuurlijk "Podapai" meegebracht en ik ging er na Kerstmis blij mee naar Enagotadi, waar, behalve Fons, nu ook Leo geplaatst was. Maar mijn ont-nuchtering was erg groot toen ik van Leo, die me afhaalde, in de boot al hoorde: "Peul, je komt voor niets. Het boekje gaat niet door. Had ik me daar-voor rot gewerkt ! De nieuwe schrijfwijze bleek het grootste struikelblok. Dat moest eerst door deskundigen worden opgelost. Toen later na mijn vakantie de linguist P. v.d. Stap op de Wm kwam, is dat in samenwerking met de linguist van het gouvernement (Anceaux) en de zending gebeurd. Ik kreeg alle bijval. Later begon onze ASB weer te zeuren over andere uitbreiding van de leerstof, want die moest modern zijn. Er werd denk ik ook een lesje in verwacht over de ijscoman, de fiets op het trottoir enz. Het heeft geduurd tot Maart 1960 voor het uit Hollandia terug kwam. Het boekje heette "Podapai". De tekeningen die ik er met mijn horrelpoot bij had gemaakt, zagen er nu keurig verzorgd uit. En de inhoud ? Op zekere dag zat de kleine Angela met haar vingertje voor mijn poes Podapai en zei : Poes, poes, doe toch niet meer van die stomme streken, want pastoor schrijft alles van je in ons boekje.

Nieuwjaar 1956 vierde ik in Enagotadi. Op de receptie bij het HPB vroeg hij direct: "was het blik er nog op tijd?" Ik dankte hem voor zijn attentie. Het HPB liet me het boek "No tobacco, no Hallelujah" zien van Mathieu Smedts. Hij was zeer gesticht over alles wat er over ondergetekende in stond. Hij zei dat hij een heel andere kijk op pastoor Steltenpool had gekregen. Z'n vrouw, Joice, sprak van een "heiligenleven". Ik kon alleen maar zeggen dat het me goed deed, dat de waarheid eindelijk eens aan het licht was gekomen !

Het zien van vele mensen in Enagotadi deed me echt goed, want je zit ten-slotte altijd maar alleen. Op de pastorie was het ook wel gezellig, maar het boekje Podapai, bracht toch wat roet in het eten. Na Kerstmis zou de hogeschool weer beginnen en Fons, de RSB verweet me dat ik nog steeds te hoog greep. Ik had in het verleden ook steeds lees- en schrijffles in het Fkagi gegeven. Dat hoefde niet. Ik moest me komende maand alleen tot godsdienst-onderricht beperken. Het zag er naar uit dat ik met Podapai wel tot St. Juttimis kon wachten. Met de krui-wagen, die het HPB me te leen gaf, om de heuvel van Wenekaija af te graven, kwam ik 5 Jan. in Ugapuga aan.

Tegen de avond werd Gabriël van Joutanuga op een brancard bij me binnen ge-bracht. Hij was doodziek. Men wilde hem de volgende dag via Wakeitei naar Enagotadi brengen, maar die rit ging niet door. Ik stopte hem flink onder de wol, want hij had 39.8 koorts. Dr. Roelen stond op het punt naar Manokwari te vertrekken, omdat de dokter daar vertrok. Wij moesten het voorlopig maar zonder dokter zien te red-den. In Tipi was pas een mantri gestationneerd en hem werd gevraagd naar Ugapuga te komen. Hij kwam 7 Jan. toen de koorts al wat gezakt was. Met een peniciline-spuit en een sulpha-kuur werd het gevaar voor longontsteking weer bezworen.

Op 9 Jan. begon de verdiepingscursus voor de hogeschoolstudenten een maand lang hier. Willem van Okomokebo met z'n vrouw, Doortje en Marius, Gerrit Goo met zijn ega, Piet en Gervasia, Willem van Jameitagi met zijn vrouw en Cosmas namen aan de cursus deel. Ook nog Marija Aganaa, maar die was steeds ziek. Een uitermate elitair gezelschap! Ze kregen gratis les, eten, een broekje en hemmie en f 5.-. zakgeld, maar ze moesten daarvoor tussen de bedrijven door ook wat werken. Zo was het met Mgr. afgesproken en zo had de Provinciaal het mij ook beschreven.

OPSCHEIDING IN WENEKAIJA

Op 11 Jan. stuurde ik Gerrit met de kruiwagen de heuvel op van Wenekaija. We zouden beginnen het terrein voor de kerk te egaliseren, maar in een mum van tijd stond heel Wenekaija op z'n kop. Wadaabi met z'n ega Beudamude, zijn schoon-moeder Tekegaamaadi met Pigaumau, de vrouw van Bekopaamooje maakten allemaal samen

groot misbaar en maakten het werk onmogelijk. Er werd zelfs een pagger neergezet. Achter de schermen deed Keetakeen aardig woordje mee. Een paar jaar tevoren hadden daar op het heuveltje een paar huizen gestaan, maar vanwege angst voor kwade geesten, waren die afgebroken. Ik vroeg de mensen van wie die huizen waren geweest om met hen over de grond te praten. Maar er kwam niemand. Waarom toch al dat misbaar om een waardeloos stukje grond? Toen kwam de aan uit de mouw. Ze waren bang dat ik, nu ik in Ugapuga al zoveel grond had gekocht, mijn oog ook had laten vallen op hun tuinen beneden. Maar die tuinen wilde ik helemaal niet. Maar alles leek wel kwaad op me en dat had ik helemaal niet verwacht. En in de avond kon ik niets anders dan met de psalmist bidden: "Heer bevrijd mij uit de greep van de mensen." (ps. 110, v. 134).

De avond viel en de nacht zette alles in het donker, maar wat er gebeurd was drong ondanks de duisternis door tot Joutapuga en Bokaibutu. De volgende dag kwamen de kepala's van Joutapuga en Bokaibutu bij me met Bekopaamooje die daar op de heuvel een huis had gehad. Het andere huis was van Kugaitawi geweest, maar die woonde nu in Obaijo. Met de anderen die zoveel misbaar maakten had ik niets te maken. Bekopaamooje gaf ik de verzekering dat ik alleen op de heuvel wilde bouwen. Beneden wil ik géén land hebben. Maar de volgende dag kwam Beudamude met de vrouw van Bekopaamooje me vertellen dat het niet mocht doorgaan. Gerrit en Marius werd van alles verweten en ze vertelden ook dat het HPP de weg "rot" had betaald. Bodemedu en Bogaabi deden ook een flinke duik in het zakje. De pastoor gaf ook maar rot kraaltjes aan de vrouwen. Maar de dames kwamen maar wat graag voor diezelfde kraaltjes hun overvloedige nota's brengen en dat was heus niet alleen uit "ipa" (medelijden) met de pastoor en de kinderen! Er zat niks anders op dan wat te wachten tot de zaak wat gesust was en intussen maar overal rond vertellen dat de pastoor de tuinen beneden niet wil hebben.

Imoupai doet intussen al wat hij kan. 13 Jan. komt Bogaabi me al verzekeren dat hij met de kwestie niets te maken wil hebben en er komen er al meerderen zo. Ik wachtte maar op de eigenaars van de grond. Maar Imoupai komt me 15 Jan. vertellen dat ze dat niet willen. Ga zelf maar eens met Bekopaamooje praten, want mij gelooft hij niet. Ik naar Wenekaija. Bekopaamooje staat helemaal onder de invloed van Keetaka. Hij wil van geen betaling horen, al verzeker ik hem nog zo dikwijls, dat ik de tuinen beneden niet wil. Maar ik voel aan dat de moesten me wel geloven en op mijn hand zijn. Alleen Keetaka die er niets mee te maken heeft, is de grootste boosdoener. De volgende dag begin ik gewoon de grond hogerop af te graven. Die grond is zeker niet van Bekopaamooje. Dat weet is secuur. Vier man uit Ugapuga helpen de hogeschool-studenten met afgraven. 's Avonds komt Bekopaamooje bij me. Hij ziet wel in, dat hij toch aan het kortste eind trekt. Het is tenslotte een onbruikbaar stukje grond. Hij vraagt betaling en krijgt een mooie bijl. Natuurlijk vraagt hij ook nog schelpen, maar ik heb hem best betaald. In de avond merk ik dat er f 5,- van het tafeltje in mijn huis gestolen zijn. Een raadsel. Sinds dé diefstal was dit nooit meer gebeurd. Nog een dag of drie is Bekopaamooje treiterend bezig om nog wat schelpen los te neuteren. Ik wacht zwijgend af, maar het werk op de heuvel gaat door. Met de staart tussen de benen gaat Imoupai op mijn verzoek nog eens praten in Wenekaija om de mensen te overtuigen dat de pastoor geen grond beneden hebben wil. Hij wint het pleit. Alles trekt partij voor de pastoor. Na de Zondag wordt er door wel 10 mannen en vrouwen gewerkt. 't Is een lust om te zien. Zelfs Bekopaamooje was aan het werk geslagen.

REURING IN UGAPUGA

Eind Jan. werd guru Philipus van Mauwa doodziek bij me binnengedragen. Ik had dus weer een patient in huis. De guru kwam er weer bovenop, maar zijn kind Leo, dat ook doodziek was, stierf later aan bronchitis. De guru beschouwde dat zelf als een straf van Boven, omdat hij in Mauwa de mensen opgeroepen had om kamu-tai (witte magie) te plegen. Erg zielig voor de goeie man.

Op de heuvel wil ik een mooie kruiskerk bouwen. Begin Februari ga ik daarom even naar Tigi om met Gem de tekening te bespreken, want Gem is meer bouwheer dan ik. Terug gekomen wordt er onder leiding van Marius en Piet samen met de mensen uit Obaijo hout gekapt. Als het hout "getijntjant" en op lengte afgezaagd is thuisgebracht kan ik met het grote karwei beginnen. Maar er kwam nog een lelijke

tegenvallor. De Overste, P. Staverman stuurt me bericht dat ik niet op aluminium hoef te rekenen...en ik verzuchtte: moeder, was ik maar nooit begonnen! Maar ik wilde me toch niet laten kisten. De jongens konden weer het bos in om motikume en wai (dakhout) te halen en ik zou mijn best doen om heel de Kamu er toe te bewegen toch boomschors te brengen voor de kerk op de pastoorplaats.

Intussen is de maand om. De catechisten zijn weer naar de kampong vertrokken. Over drie maanden zouden ze weer terug komen. Pijus Pekei hielp wat in de school van Ugapuga. Hij had een bijl van me geleend, maar toen ik hem terug vroeg bleek-ie te zijn verkocht. Ik noemde dat stelen. Maar Pijus vond van niet. Nu ik er om vroeg wilde hij hem gerust betalen. Maar ik wilde de bijl terug. Beschaamd ging Pijus naar Tigi terug!

13 Febr. vertrok Frans Grodengo met verlof naar Fakfak om te gaan trouwen. Twee dagen later kwam Marija Aganaa bij me. Ze vroeg of het waar was dat de guru naar Fakfak was. Ze trok wit af toen ik dat bevestigde. Daarop kwam het er uit. Ze was zwanger van hem en hij had beloofd met haar te willen trouwen. Maar eerst moest hij tijdelijk naar Timida. Dat had hij ook de kinderen verteld. Was hij nu naar Fakfak om het huwelijk met z'n familie te regelen? Via de RSB werd in Fakfak geïnformeerd. Ik hoorde heel de zaak en veel geheimzinnig gedrag werd me duidelijk. De perkara was al begonnen toen de pastoor eind Oct. naar Tage was voor retraite. Tegen alle bevelen in waren de meisjes in de keuken van de guru gaan slapen. Zo begon het. Toen de pastoor thuis kwam wist ~~deze~~ er ook wel raad op. Hij haalde haar 's avonds heel laat op en nam haar dan mee naar zijn eigen kamertje naast de hogeschool. Dat ging zo door tot ze de derde maand merkte dat ze zwanger was. Toen begonnen de smoesjes tot hij naar Fakfak vertrok en van daaruit kwam 16 April het bericht dat hij niet van plan was met haar te trouwen. Intussen werd er in de kampong volon over genraat. Simon, haar broer, eiste betaling en daar kon ik voornamelijk voor opdraaien. Gelukkig was de verhouding met Simon en mamma, haar moeder, goed. Mamma kreeg 10 x 60 mooie blauwe bralen. Van mij vroeg Simon een vrouw-varken. Guru Johannes moest een varkentje geven, want die bleek ook niet brandschoon te zijn en dan vroeg Simon een varkentje dat van Frans was. Zo kreeg hij boter bij de vis en daarmee was de perkara in der minne opgelost, maar pastoor bleef wel met het katje zitten.

Intussen komt vanuit Ohano Leo nog eens op bezoek (19 Febr.) en ook de politiehoofden van Enagotadi en Wakeitei. Zij gaan naar Itouda om daar in de buurt eens te kijken waar ze eventueel een post zouden kunnen vestigen. De Zuid-Kamu ligt voor de Manija ere gunstig. Mijn argumenten om in Ugapuga te gaan zitten zijn anders dan de hunne. Als Imouai en Jonas later horen dat bestuur en politie daar ook om zoek zijn geweest naar een geschikte landingsplaats voor een vliegveldje, begint men in Ugapuga ook daarnaar uit te kijken. Imouai praat met de mensen in de nijp waar mijn tuinen liggen en die van de mensen. Wie er geen grond heeft is er wel voor, de anderen zijn er heel begrijpelijk tegen. Jonas vindt de heuvelrug achter mijn huis wel geschikt en hij troggelt me mee om daar eens te gaan kijken. Daar ik spoedig op vakantie ga, laat ik het maar op zijn beloop. Mijn opvolger zal dat moeten bekijken.

20 Febr. komt guru Placitus bij me. Hij wil met zijn ega naar Enagotadi. Ze moet bevallen. Ik geef geen verlof daar ik het te riskant vind en alles er goed uit ziet. De volgende dag is er bij de guru een kindeke geboren. Op het einde van de maand laat zuster Muis, die verpleegster is, voor het eerst haar gezicht in Ugapuga zien. Haar aanwezigheid zou onder ons en onder de mensen vele snoren achterlaten. Zij zou een levengovend element in onze eenzame samenleving worden. Terwijl ik, begunstigd door mooi weer, met de kerk al aardig onschiet en daarmee druk bezig ben op het heuveltje, komt de opvolger van Dr. Roelen op verkenning in Ugapuga. Hij had er veel over gehoord en wilde dat gauw eens zien. Dr. Verhoeven schreef later een erg goed boekje, getiteld: "ratten aan het spit". De fundamenten van de kerk lagen, meen ik, net zowat waterpas, maar alles leek op die heuvel toch wel schots en scheef te liggen. Het was gelukkig gezichtsbedrog. De gebinten had ik op de grond helemaal in elkaar getimmerd. Maar die lieve jongens overeind zetten, dat is een heel karwei.

Ik wilde de eerste drie tegelijk onzetten, maar daar had ik wel 30 kerels voor nodig, 10 per gebint. Aan elk gebint had ik 10 lange rottans gebonden. We waren met een man of 10 à 15. Maar dat was veel tekort. Gelukkig kwam er een sliert van wel 20 mannen even kijken. Ze waren op weg naar een juwo-feest. "Mannen doe me een plezier en help ons even de zaak op te zetten". Ze legden de rijn en hoog neer, want ze waren allemaal "van de pastoor". Daarop begon de werkverdeling. De gebinten lagen voor een deel op elkaar vanwege de heuvel aan de Oostzijde. Het eerste gebint werd met de pennen voor de gaten gelegd. Bij elke paal werd een man gezet om de pen in het gat te steken als de zaak omhoog ging. Vijf man kregen een rotan in de hand. Zij stonden aan de oostkant om het gebint omhoog te trekken. Vijf anderen stonden met de rotan in de hand aan de westzijde. Zij moesten er voor waken dat heel de zaak niet naar het Oosten overzakte. Het was een spannend karwei want alles moest heel geleidelijk gebeuren. Ik stond te trillen op mijn benen. Toen het eerste gebint omhoogstond op de grondbalk volgde hier en daar nog een klap tegen de palen en heel het geval zakte in de gaten. Drie man aan elke kant moesten er toen voor zorgen dat het gebint niet om zou vallen als we met nummer twee bezig waren. Na het tweede gebint konden er wat schoren geplaatst worden en na het derde gebint kwam de nokbalk er over heen. Het karwei was voor vandaag genoeg. De heren kregen een plukje tabak en gingen met vlugge schreden naar de juwo. Ik bracht de dag verder door met alles waternas te zetten en met het plaatsen van de definitieve schoren. Gebint na gebint kwam zo de kerk omhoog. Mijn vriend Jonas was steeds present. Hij kwam me op Maria Boodschap zelfs nog een stukje varkensvlees brengen, want hij was weer vader geworden, maar het kind was nu ziek geworden. Marija darf zelfs op bezoek gaan bij naar zuster Anna om ook aan het feest "joka dou" (pompe kijken) deel te nemen.

ONRUST IN JOUTAPUGA

Tussen de bedrijven door komt er nog weer een verrassing. Op 26 Mrt. hoor ik dat de guru van Joutapuga de benen heeft genomen na eerst met een stel schooljongens 's avonds nog even mijn fokbeertje te hebben ongeneuzeld. Hij is in de richting Wakeitei vertrokken. Er was al een vader bij me geweest met zijn dochtertje. Ik vermoedde dus al iets. Uit het onderzoek terlaatse kwam aan het licht dat het met Gabriël helemaal mis was. Zie de eer van de missie in zo'n kampong maar hoog te houden! Fons, die RSB is, krijgt verslag van me, maar ik krijg als antwoord dat hij geen guru's of catechisten kan ontslaan. Fons hoopte dat de guru nog tot Sept. in dienst zou kunnen blijven, want dan zou de school van Joutapuga subsidie krijgen. Hij liet het overigens wel aan mij over. Een week later staat de guru van Joutapuga weer voor m'n neus. Ik zeg hem dat hij zijn spullen, die hij in het huisje van Frans had achtergelaten, maar moest ophalen en ik geef hem te kennen maar weer gauw naar Inagotadi terug te gaan. Dit soort geloofsverkenners ben ik liever kwijt dan rijk....

Toen ik voor het onderzoek van de guru-nerkara in Joutapuga was, hoorde ik aan de gesprekken dat er in het dorp nog iets heel ernstigs gebeurd was. Er was een vrouw vermoord door een enija, een kwade geest! Ik liet de meisjes roepen die de vrouw gevonden hadden. Ze waren 's morgens in het moeras torretjes gaan vangen en toen hadden ze plotseling bij het riviertje iets wits gezien. Op de oever lag een vrouw met nog een kind tegen haar borst. Maar de vrouw verroerde zich niet. Ze was dood. Het kind leefde nog. Van schrik zijn de kinderen toen naar het dorp gevlucht en vertelden dat ze een vrouw gezien hadden, dood en vreselijk verminkt met een levend kind. Van de schouder, borst en dijbeen had de kwade geest het vlees afgerukt. De vrouw was van boven verbrand en de rest van haar lichaam was ingesmeerd met witte klei. De mannen - de vrouwen mochten niet - zijn er toen heen gegaan en bevonden het zoals de kinderen verteld hadden. Dat was toen ik in de kampong kwam, een dag of vier geleden gebeurd, en de mensen hielden vol dat het door een enija gebeurd was. Na veel navraag kwam ik er langzaam achter dat de man een paar dagen daarvoor ruzie met zijn vrouw gehad had. Zij wilde niet dat hij er een tweede vrouw bij nam. De man is toen naar een varkensfeest gegaan en de vrouw, die nu ziek geweest was, ging tegen de raad in van de andere vrouwen, alleen met haar kind het moeras in om wat torretjes te vangen. En daar in de eenzaamheid heeft een stuk familie van de man, die vrouw

afgeslacht. Dat was dus nog vlak voor mijn vacantie gebeurd onder de rook van mijn hoofdstatie.

INZEGENING VAN HET KERKGEBOUW IN UGARUGA

Het was dit jaar op 1 April Pasen en br. Marius was voor de slacht weer uit Tago naar hier gekomen. De weckflessen werden weer lekker gevuld. Na het feest wordt er weer hard gewerkt aan de kerk. Johannes, de guru uit Itouda, offerde heel zijn vacantie er voor om. Placidus, de Mimicaanse guru, keek met zijn vrouw op een afstand rustig toe. Br. Marius bleef nog een paar dagen en intussen stond er een mooi torentje boven op de kerk en daarin werd het klokje van Snaibroek ongehangen. Van heinde en verre werd er boomschors bijeen gebracht, genoeg om er heel de kerk voorlonig mee te dekken. De laag was wel niet al te dik, maar half April lag het dak er op. In deze dagen kwam ook het bericht dat Mgr. Cremers voorgoed naar Holland was vertrokken. Pater Staverman zal voorlopig de zaken waarnemen. Daaron kwam op 16 April het bericht binnen dat de Prefectuur van Hollandia tot Vicariaat was verheven. Zoals verwacht werd Pater Staverman de eerste Apostolische Vicaris van Hollandia. Ik zal nu ook wel gauw horen wanneer ik op vacantie zal gaan. Eerst moest mijn pas nog in orde worden gemaakt, want die was ik in deze jaren kwijtgeraakt.

Op 25 April zou de nieuwe kerk worden ingezegend. Ik deed dat zelf, want P. Stavermans had wel wat anders aan zijn hoofd. 'n Nieuwe Overste hadden we nog niet en na alle strubbelingen en veranderingen in Enagotadi was er op de hoofdstatie wel weer een nieuwe pastoor gekomen, maar hij was in zijn macht behoorlijk beknot. Hij was geen ressortheheerder geworden. Er was dus geen primus inter pares. Iedereen was natuurlijk uitgenodigd en iedereen was gekomen. Ook de zusters uit Tago waren present. Het was dus een hele drukte in Ugaruga. De genodigden kregen allen onderdak en eten. Voor iedereen in de Kampong was het feest ! De herder glorieerde en kon de tegenvallers van de laatste tijd een paar dagen weer wat vergeten. Maar die boomschors om het dak zat me niet lekker. Die kerk stond daar nu wel als het ware ongedoken uit de nevelen van het heidendom, maar ik zag hem al weer verdwijnen. Ik wilde een kerk die niet ten prooi was overgeleverd aan verrotting en verderf. Op die kerk moest zo gauw mogelijk een lekkage-vrij dak, een dak van aluminium. Dat zou het eerste zijn waar ik tijdens de vacantie geld voor zou bijeen bedelen. Ik droomde van Ugaruga als opvoedkundig centrum. Daar had ik voor gewerkt en gevochten. Daar moest nog veel meer komen. Maar om te beginnen een goed kerkgebouw waar ook de priester zelf devotie kan hebben bij het ondragen van de H. Mis en bij het uitdelen van de Heilige Geheimen. Daar moest een altaar in en een tabernakel, dat niet meer gemaakt was van brandhout. Een gebouw dat gebouwd op de rotsachtige grond van Wenekaija, een gebouw dat toch een beetje het symbool zou zijn van Gods luister, van de kracht en de onwankelbaarheid van de Fewige Kerk. Ik zag op die inzegeningdag de kerk staan op die groene punt, die zich verheef hoog, boven de diepblauwe Kamu-vallei. Daar had ik een kerk gewild die oprees als een waarachtig gebed. Een kerk die de aandacht zou trekken en die een rustpunt zou zijn voor de mensen die hier wonen tussen de onmetelijke bergen.

De kerk was op die dag tjokvol en Leo hield de feestpreek in niet te stuiten woordenvloed...tot hij in het Hollands zei : Peul, het is nu wel genoeg! Ik beaamde het volmondig. Hij had de herder en de mensen nu wel genoeg geprezen! Stijlvol ging de dienst verder tot ik in mijn gezongen Prefatie de juiste toon wat miste...maar dat mocht de pret niet drukken. Integendeel !

Er werd natuurlijk gezongen en gedanst en wij hadden met ons allen een gezellig samenzijn.

DE NIEUWE BISCHOP OP BEZOEK

Het zal eind Mei, begin Juni zijn geweest dat de nieuwe bisschop om de Wn. kwam. Hij kwam ook in Ugaruga. Er werd een kleine Manfred gedoopt en ik heb de bisschop met een hele hoop mensen vóór de nieuwe kerk vereeuwigd. Ik heb hem zeker laten weten dat de boomschors het kerkdak hoogom twee jaar zou beschermen.

Op tournee.

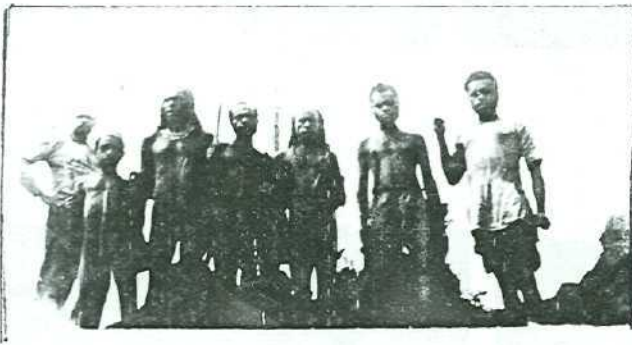

.....

De hoge school.

.....

Op Deijai.

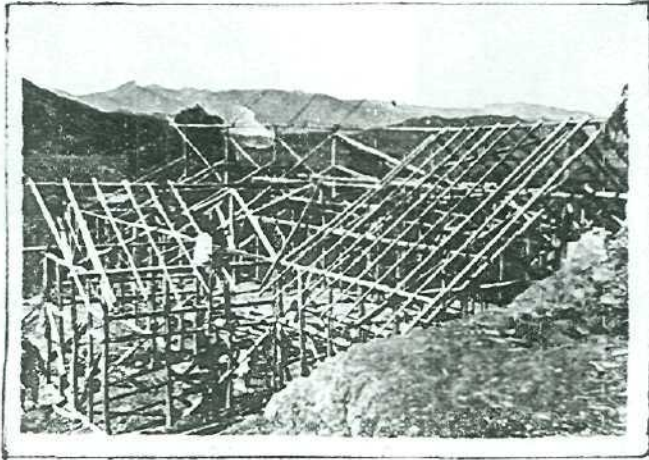

Angela.

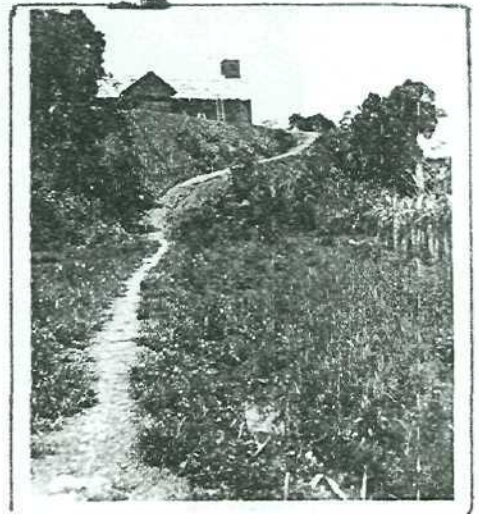

Joutapuga

Het geraamte.

Op de heuvel.

Mgr. Staverman op bezoek.

De brug.

Feest.

Leo neemt 't over.

Find Juni was vastgesteld om van mijn uitgestelde vacantie te gaan genieten. En daarna zou ik in elk geval niet in Uganuga terugkomen. Ik vond dat ook helemaal niet erg, ofschoon ik er vroeger wel eens van gedroomd had, hier op het kerkhof te worden begraven. Ergens was ik het vechten voor de Kamu moe. Ik kreeg soms het gevoel een Don Quichot te zijn. Geen doordouwer meer, maar een eigenzinnige vechter voor dwaze ideeën. Ik liet dat nu wel eens graag aan een ander over. Ik had volop mijn tol betaald voor de dingen die ik vol ijver had aangenakt en die buiten mij om over mijn hoofd waren gekomen. Ik was in menig opzicht ontuchtterd en bezeerd vooral door de catechisten die ik zo enthousiast uit de Mimica had gehaald. Door wat daarna gebeurd is met guru's in Joutaruga en Ugapuga die de missie behoorlijk in discreditie brachten. Het probleem van die ongetrouwde guru's hier in de rimboe intrigeerde me al lang. Het was voor die jonge mensen hier ook verdraaid moeilijk, maar getrouwde guru's waren die eerste jaren schaars. Er kwamen er in elk geval te weinig, hoe dikwijls we er ook om vroegen. Ik was geen voorstander van het danssysteem zoals ik dat in de Mimica zag. Daar leefden rond de school in de kamongs dikwijls een heel stel ook grotere meisjes onder het gezag van de alles overheersende guru met een al te onderdanige gnora. Waar er, zoals op de hoofdstatie in Uganuga een internaatje met meisjes was, daar zijn vrouwen onmisbaar. Ik hoopte daarom op Zusters of op Hollands vrouwelijk personeel.

Mgr. vond het best dat ik zou proberen in Holland daar zusters voor warm te maken, maar ik merkte aan alles toch wel dat hij de nieuwe Mgr. ook Tjage in alles de voorkeur had. Ik kon dat ook ergens best wel begrijpen, want bijna alle adviezen gingen in die richting. Tjage ging ook mij wel ter harte en ik zei dan ook tegen Mgr. "Als men alles op één kaart zet, dan zal men het in Tjage ook minder kleinschalig moeten aanpakken. Dan moeten de broeders minder zelf doen en meer werk uit handen geven. Dan zou de broeder daar om te beginnen met een tractor moeten werken. Paardjes moet de broeder maar vergeten, want die moeten uit de zelfde tuin weer vreten." Ik zou in Holland proberen een geschikte tractor op de kop te tikken. Ik vond intussen wel dat Uganuga moest doorgaan. Dat had Mgr. Cremers ook gewild en daarom zei hij, vóór hij voorgoed vertrok, dat ik de nieuwe Overste weer om een tuinman moest vragen. Maar dit moest nu mijn opvolger maar regelen. Die moest nu maar zien hoe de zaak te runnen. En die onvolger zou voorlonig Leo zijn. Hij was geen tuinman, maar de catechistenopleiding kon in elk geval doorgang vinden. Mgr. Cremers wilde aanvankelijk - net als ik - dat ik jongens met tamat derde klas zou opleiden, maar dat was mooi niet doorgegaan. Misschien zou het Leo wel lukken. Ik mocht van slecht materiaal proberen goede propagandisten voor de missie te maken. Het leek me vruchteloos, maar Fons als RSB wilde onder geen beding dat ik ze nog les in de eigen taal zou geven. Dat was erg onbevredigend. Al werkend aan de gods-lienstlessen (bijbelverhalen) ging ik anders schrijven dan P. Drabbe. Hij was bij de paters een man van groot gezag en hij wist ook veel, maar bij de uitgave van zijn werk - zo hoorde ik later - kreeg hij geen medewerking van de universiteit. Ik had kritiek op zijn schrijfwijze en op het boekje "Kota Maida" en zo kwam de spellingskwestie. Ik deed pogingen om "Podenai" er door te krijgen. Ik had natuurlijk ook geen vakkundige opleiding en geen onfeilbare intuïtie, maar in Peking had ik toch wel iets over de linguïstiek gehoord en op de taalschool kennis gemaakt met de romanisatie van het Chinees in verschillende talen. Ook over fonetiek, de wijze van schrijven had ik er wel wat geleerd. Wat ik intussen schreef vond ik bevestigd in een leesboekje van de zending, dat Doortje me in handen had gespeeld. Want die boekjes kon je niet krijgen, de CAMA wilde geen samenwerking op taalgebied.

Pater Stevens had me indertijd aangeraden in Ugapuga een centrale school met autochtoon onderwijs op te richten. Het sprak me wel aan. Dus niet zomaar alleen een vreemde taal, het maleis. Daarvoor was taalstudie nodig en daarom maakte ik "Podenai" en wilde daar op de eerste klas mee beginnen. Ik vroeg Mr. Prosnisil er een voorwoordje in te schrijven, maar dat werd als doordrijverij beschouwd. De mening van de man van het autochtoon onderwijs in Hollandia werd weggewuifd. Kortom bij de RSB had ik geen schijn van kans. Maleis was het onderwijs ! Ergens vond ik dat ook, maar dan later op 2e en 3e als lingua franca.

Al deze kwesties werden met Mgr. besproken en hij zal wel begrepen hebben dat het verlaten van Uganuga me geen pijn zou doen. Ergens had ik mijn buik er vol van en ik had helemaal geen zin meer om er als een doordrijver in Ugapuga

door te gaan om daar zo nodig wat wonderen te verrichten. Maar, getraind in de school van Till, had ik er wel alles op gezet dat er iets uit mijn handen kwam. Er moest worden aangenakt. Er moesten plaatsen worden bezet. De Kamu lag voor het grijpen. En vanzelfsprekend wilde de bevolking hotter bij de vis, ovenals de guru's krijtjes en griffels wilden om hun werk goed te kunnen doen. Daar vochten we voor.

Ik vertelde mijn klasgenoot van het eerste begin. Hoe ik de was kookte in mijn etenspannetje. Hoe ik meel maakte van kasbi en dat ik op een dag blij thuis kwam met een paar oude zakken. Ik vulde ze met grof gedroogd gras en dat vond ik al een hele verbetering van mijn slaappleats. Lakens, kussens, slopen waren er natuurlijk helemaal nog niet, maar ik sliep toch altijd lekker. Jaren lang had ik 's avonds bij een polita gezeten. Later kwam er een petroleumlampje, maar nu stond er voor mijn opvolger een netrumax klaar. Door de aanleg van een groentetuin was mijn eetsituatie ook heel wat verbeterd. Ik at al een paar jaar groentesoen uit eigen tuin. De ingrediënten ervoor kwamen dikwijls uit Wognum. Ugaruga was wel iets geworden en om meerdere redenen in Holland en Nw. Guinea bekend. In drie bijstaties stonden nu een schoolkerk en een guruhuis. Obaijo en Jameitagi werden, na het échec met de Mimica-guru's, geregeld bezocht. In Ugaruga zelf stonden nu onderhand elf gebouwtjes: de kerk, de school, de passang-grahan en twee kleine internaties voor jongens en meisjes, de pastorie met bijgebouwen, de catechistenschool met woninkje voor toezicht, de boerderijgebouwtjes met onderdak voor Piet en Gervasia. Ugaruga, en dat was opzet, was nu geworden tot een klein katholiek centrum, waar behalve het personeel een 60 gedoopte kinderen woonden. Op de bijstaties vond ik het dopen nog lang niet voortantwoord. Mgr. kreeg heel het "bedrijf" te zien. De tuinen met zoete aardappels. De pastoorstuin met allerlei Hollandse groenten. De aardbeien, de passievruchten en rondom mijn huis de vele pisangbomen. Ik liet hem de boerderij zien met varkens, kippen, eenden en konijnen. Ik vertelde hem van de vele fokbeertjes die ik in de verschillende kampongs had lopen. De mensen bedelden om een beertje van de pastoor, want de pastoor vroeg maar zo af en toe om de "udo pituwo" (dekgeld) bestaande uit een jong beertje en zo voorzag ik op een goedkope manier in de aanvulling van eigen vleesvoorziening en de kerkelijke feesten werden door het slachten van zo'n beertje goedkoop opgeluisterd. Oom Piet Beerenoot was "berenhouders" (Dl 1, pag 16) Neef Jan, de Pater, hield hier zijn stiel in ere! Het bloed kruipt waar het niet verwacht wordt. Uit Inouto kwam dan dikwijls zr. Annie om balkenbrij en zure zult te maken. Ferst bewaarde ik het vlees in de pekkel. Later onder het vet en toen ik weckflessen had, kwam br. Marius om ze met lekker vlees te vullen. Wat ik nu achter liet, was niet niks! Veel comfort was er nog niet, maar er was wel te leven. Ik was niet kapot gegaan aan de eenzaamheid. Ik had me zelf wat gevonden, maar ik was me zelf ook tegengekomen. Het was in Ugaruga ergens wel mooi gegaan. Het was om zo te zeggen uit de grond gebarsten, maar ik vond nu, dat het, wat mij betreft, ook wel mooi genoeg geweest was.

Ik kon Mgr. met trots vele mooie dingen laten zien, maar Mgr. hoorde tussen de bedrijven door ook heel wat minder mooie dingen. De guru-perkara's (misstappen) maakten ons werken aan de verbreiding van het Godsrijk wel erg moeilijk. Ik hulverde van elke ongetrouwde guru op mijn erf of in de kampong. Maar Gods kerk kan toch ook geen gemeenschap van heiligen zijn! Zeker een jonge kerk niet. In het Christelijke Westen gebeurt ook heel wat. De mens is overal mens, dus zwak. Zag ik het allemaal te somber? Misschien wel! In ieder geval drukte het me zeer. Maar het werk moest toch wel doorgaan.

LEO NEMT HET BEDRIJF OVER

Op 24 Juni kwam Leo om "het bedrijf" over te nemen. We gingen samen de kampongs rond en zo kwamen we ook in Itouda. Guru Johannes wist van onze komst en hij had er hlijkbaar behoefte aan eens goed uit te nakken. We moesten bij Jan blijven eten, want hij had een kip geslacht. Het was mooi weer en huiten op het speelveld stond zoiets als een tafeltje met twee krukjes. Na het bezoek aan de school moesten we daar gaan zitten. Toen alles klaar was voor het eten kwamen er drie heren in processie on ons af. Voorop Arie met zijn altijd lachende snoet, deftig gekleed

in broekje met hemd. Zijn kraaloojes draaiden van plezier. Daarachter twee jongemannen gesierd met "koteka" (schaamkoker), gecompleteerd met een mooie pluim van een rattenhuidje. Op iets, dat óp een presenteerblaadje leek, droegen de heren het eten. Met een plechtig ceremonieel werd het op ons tafeltje neergezet. Jan had in Itouda geen tante Pollewon om ons eens lekker te verwennen. Hij had ook geen holhoedje om. Nee, dat niet ! Maar Jan keek ernstig naar het ceremonieel dat werd uitgevoerd en zijn ogen lichtten op van blijdschap toen alles goed ging. En ik zei: "Precies Pa Pinkelman en de drie knechten!" Leo moest er hartelijk om lachen. Bij mijn laatste bezoek aan deze kampong gingen mijn gedachten ongemerkt terug naar het begin. Johannes was al met me in Onoba begonnen. Een taai begin was het daar. Maar als een terrier verdedigde Johannes het missie-erf en de missiebelangen. De Kei stond daar tegenover Ambon. Jan had een kolharde kop, maar hij kon het leven in de rimbú aan. Hij was een harde vokter en hij had twee goede handen aan zijn lijf. Altijd stond hij klaar om me met boeven te helpen. Na Obano kwam Ugaruga waar altijd weer nieuwe dingen uit de grond oprezen. Jaren lang hadden we samen het leven en het eten gedeeld, eerst in dezelfde tent, later onder hetzelfde dak. Toen kwam Itouda. Kortom : Johannes was mijn rechterhand in ontzettend moeilijke jaren. Hij was wel eens rechtlijnig en in school geen held, maar in de loop van de jaren had hij toch veel bijgeleerd. Het schooltje in Itouda kon er nu zijn ! Ik waardeerde Johannes zeer, maar ik was toch niet altijd zo gemakkelijk voor hem geweest. Tegen de Ruige, die toen in de Kamu zijn nastoor was, vertelde hij jaren later dat hij gerust nog wel eens in een nieuw gebied wilde beginnen, maar dan met pastoor Steltenpool. Het deed me goed dit later van hem te horen. In Ugaruga had ik wel eens aan Johannes getwijfeld, want door de aanklachten van Jonas en consorten, was hij indertijd bij het IPR tamelijk verdacht gemaakt. Later, toen het met Frans helemaal mis ging, leek Johannes ook niet helemaal brandschoon te zijn. Maar ik hield Johannes hoog en daarom had ik hem naar Itouda laten gaan. En alles ging daar naar wens. Leo en ik genoten die dag van Pa Pinkelman. Maar even vóór we weggingen kwam er een donkere wolk over Itouda. Er kwam een Vader met klachten over de guru bij ons. Het leek of ik een klap in mijn gezicht kreeg. Was het dan met mijn allerbeste guru nu ook mis gegaan? Maar mijn tijd zat er op. Ik nam afscheid van de guru en liet het verder aan Leo over om de zaak uit te zoeken.

Onderweg naar huis dacht ik er aan, hoe ook de oudsten op de Kei, het de guru-families in Nw. Guinea toch wel erg moeilijk maakten. Want alleen bij hen op de Kei konden de huwelijken wettig gesloten worden. En dat terwijl de verbinding met de Kei al jaren lang geheel of gedeeltelijk verbroken was. De adat stond daar hoger aangeschreven dan de wetten van God. De koppen daar bleven hard. En de pogingen van de bisschoppen om het adat-huwelijk voor een delegatie van ouderen op Nw. Guinea te doen plaatshebben, werd niet gehonoreerd. Zo was het voor een guru op Nw. Guinea wel erg moeilijk om een vrouw te krijgen, terwijl er vaders met meerdere dochters op Nw. Guinea rondlieden. Trouwen met een Papua-meisje ? Toen Cornelis Welerebum het deed, stond Johannes op z'n kop. Maar zelf trouwde hij later ook met een meisje uit Ugaruga. Johannes bleef guru tot zijn dood. Twee van zijn kinderen schreven me in 1981 en 1982 nog een briefje.

Thuis gekomen schreef ik mijn laatste maandverslag naar Hollandia. Het werd een cri de coeur over het guru-probleem. Ik zag het liefst maar helemaal geen ongetrouwde guru's meer op de Wisselmeren. Ik was zeer teleurgesteld in hen en de klap die ik nog net in Itouda kreeg, deed de deur dicht voor me. Hoe het dan wél moest, wist ik ook niet. Ik wist alleen dat de opleidingsschool in Fakfak er binnenkort weer een heel stel zou afleveren en die zouden dus weer ergens geplaatst moeten worden. De scholen schreeuwden om hulp. Vooral ook in de Kamu, waar mijn droom nu ook in rook dreigde op te gaan. Maar aan de Kamu-periode was nu een eind gekomen. Leo moest het nu maar runnen. Ik zou in Holland mijn best nog doen om er Zusters te krijgen. Ik zou aluminium bijeen scharrelen voor het kerkdak. En ik hoopte dat de catechistenopleiding, zoals ik die droomde, er nog ooit van de grond zou komen. Leo kende de taal beter dan ik en van het nut ervan was hij niet minder overtuigd dan ik. Maar zou hij er ook voor op de ketting springen ? Ik hoopte van wel.

Zelf was ik blij dat ik nu van het zaakje af was. Ik was nog net op de been geheven, maar ik had mijn tol wel betaald. Als ik bestuursambtenaar was geweest had ik zeker het blijftje er bij neergelegd. Zr. Bertha vertelde me in 1981 nog, dat ik dat zo in 1957 in een preek op de Huskenkolonie ook gezegd had. Dat had op haar dus grote indruk gemaakt. Ik zag er eerlijk gezegd tegen op om weer terug te komen op de Wisselmeren, maar ik hield van de Kapauku's en zou het weer proberen. Ergens had ik ook veel voldoening gehad van mijn werk en kon ik ook echt blij zijn met het vele goede dat vooral in de Kamu tot stand was gekomen. Met St. Paulus kon ik God er dankbaar voor zijn. Ik was er van overtuigd dat Hij hen, die hier na Zijn werk voort zouden zetten, ook steeds in-dachtig zou zijn om hun werkdadig geloof, hun zwoegende liefde en hoop op Christus. In de jonge christengemeente had ik alle vertrouwen. Het evangelie had door de kracht van de H. Geest in vele delen van de Kamu toch wel iets los-geslagen. Met grote beslistheid waren meerderen navolgers geworden en door velen van hen kreeg de Boodschap van Christus een goede naam (1 Thes. 1.) Meerdere keren was me gevraagd: "Waarom ben je hier bij ons gekomen?" Ik had hen altijd gezegd: "dat zullen jullie pas later goed begrijpen". Ze konden het nu weten, uit eigen ervaring. Ze hadden onderhand al heel wat over Jezus gehoord. Het verhaal was mooi, maar van iedereen vroeg het wel iets. Soms zelfs heel veel. Ze wisten nu dat ik niet gekomen was om hun vrouwen en toen ik weg ging zagen ze heel duidelijk dat ik ook niet gekomen was om er rijk te worden en het wekte dan ook wel enige verhuizing toen ik zei, dat alle varkens en tuinen nu van mijn opvolger waren. "Ze wisten onderhand wel dat ik om hunnentwil onder hen was opgetreden". Was dat dan zo nodig? Die mensen leefden er loch gelukkig! Uit ondervinding kan ik zeggen dat mensen, die beneden het bestaansniveau moeten leven, niet gelukkig kunnen zijn. Pas toen de eerste blanke bij hen kwam werd er een begin gemaakt om voor hen een wereld van bevrijding open te breken. Ik probeerde de mensen wat wegwijs te maken opdat ze zelf op het spoor zouden komen van de waarden die het leven zinvol maken. Ik probeerde ze door een geloof in God een houvast in handen te geven. Door het oprichten van scholen verdween ook het isolement en de vijandigheid tussen de kampongs. Er werd een opening gemaakt in de beklemming van de angst waarin ze leefden. Hun angst voor duistere machten en kwade geesten is onvoorstelbaar. Ik vertelde hen van een God die schepper is en Vader van alle mensen. Ik vertelde hen van de goede geesten in de hemel, van onze eindbestemming en van onze verbondenheid met allen die zijn heengegaan. Het geloof hierin gaf hen vrede en rust en zin aan hun leven. Het gaf hen moed om het leven met elkaar te delen.

Toen ik na mijn vacantie pastoor werd aan het Tigi-meer (1957-1965) ging ik na een half jaar nog eens voor een nachtje naar Ugapuga, waar de Ruige toen pastoor was. De varkens liepen weer overal vrij rond en ik liep op wat er nog over was van de "dorpsstraat". Ik ontmoette de kepala Imoupai en zei: "het is hier allemaal weer net zo'n blubber als toen ik hier kwam". "Dat zal wel uitkomen", zei hij, "dan had jij hier maar moeten blijven. Jij zei tenminste tegen ons wanneer we aan de weg moesten werken en we deden dat dan ook. Nu is er niemand die ons dat zegt." Toen Herman Mote, zoon van Jonas, zijn studie in Nw. Guinea beëindigd had, kwam hij mij in Wakeitci, vanuit de Kamu een flink varken brengen uit dank voor wat de missie voor hem gedaan had. Herman bleef me altijd beschouwen als zijn pastoor. Na mijn Tigi-periode verliet ik voorgoed Nw. Guinea. Herman studeerde toen aan de Katholieke Universiteit in Bandung. Daar hoorde hij van P. Kammerer dat ik niet meer terug kwam. Vanuit Djakarta (14-3-'66) en even later nog vanuit Bandung (11-11-'66) schreef hij me toen het volgende in keurig Nederlands: "Ik voel me nu verlaten, want ik heb U altijd beschouwd als een man, die het goede van de adat liet opgroeien en het slechte ook bestreed. Afgezien van wat U leerde over God, wat het voornaamste was, hebt U veel voor ons gedaan." Verder prees hij mijn keiharde missionarisleven en hij zag voortaan een keiharde bevorderaar van de adat niet meer op zijn oost terug.

Ik hoop dat Prof. J. van Baal óns, die mochten werken onder de Kapauku's in het Stenen Tijdperk op de Wisselmeren, kan rekenen tot mensen als Verschuieren. Ik dacht niet dat er bij de missie op de W.M. sprake is geweest van wat hij noemt de tyrannie van de deugd (christelijke moraal). De Kapauku werd altijd als mens in zijn waarde gelaten. Pas toen hij van de christelijke moraal een en ander gezien en gehoord had, kon hij onafhankelijk en vrij hiervan iets overnemen of niet.

Het blijkt dat hij dikwijls hereid was de dictatuur van het stamverband met z'n adat te verruilen voor de vrijheid van het individu, als hij dat nodig vond. Hij reageerde dikwijls onvoorstelbaar menselijk. Verhalen over de zg. "wildten" kunnen wel interessant zijn, maar meestal zijn ze niet waar. Daar moet dus maar gauw een eind aan komen. Ik heb me er steeds over verwonderd hoe mensen in het Stenen Tijdperk zo goed konden zijn. Mensen in het Westen kunnen er veel van leren.

NAAR AF...NAAR HOLLAND

Na het bezoek aan Mauwa verliet ik de dag daarop, met Leo naast me, Ugapuga. Bijna 10 jaar geleden was ik uit Holland weg gegaan. Ik keek nog eens om naar de mooie rode canna's vóór de pastorie. Op het huis had ik "Modderlust" kunnen schrijven, maar op mijn villa stonden de woorden, die ik na de oorlog (deel 1, pag. 64) ook op het ouderlijk huis in Wognum had geschreven: LIBERTAS VITA CARIOR. Toegenast op mij in de Kamu, wilde ik er mee zeggen: om deze arme sloechers in vrede met en voor elkaar te doen leven, wil ik mijn leven wel inzetten. Later werd deze spreuk door een of ander schertsend uitgelegd alsof Peul na de ballingschap van Manokwari, hier ver van alles zijn vrijbuiterswoning gebouwd had. Zo werd het hier en daar doorverteld en zo kon het gebeuren dat deze spreuk sommigen tot ergernis is geworden. De kersverse Overste schreef me (8 Febr. '58) zelfs tijdens mijn verlof, dat ik die eigenzinnige spreuk nu maar eens van mijn huis moest verwijderen! Het was een teken van tegenspraak geworden, blijkbaar. Ik heb natuurlijk niets verwijderd, want ik kwam toch niet in Ugapuga terug.

Terwijl ik de pastorie nog eens goed in me ommam, dacht ik er aan hoe hier de vele contacten met de bevolking tot stand waren gekomen. Hier hadden vele bezoekers me opgezocht. Vele mensen van Bestuur en andere instanties hadden hier een onderdak gevonden. Vele medebroeders, zusters en anderen hadden hier een paar nachtjes doorgebracht. Ik nam afscheid van Imoupai, van Jonas en Anna, van guru Placidus en z'n ega en van Marija, die helaas niet alleen achterbleef. Er werd afscheid genomen van Gervasija en Piet, die de mensen van de zending maar minderwaardig vond want "daar moesten ze bidden met de ogen dicht"! Ik dacht aan Marijus en Doortje die ik in Enagotadi weer zou zien, want daar was ze nog steeds onder doktersbehandeling. Ik keek nog eens om naar de vele mensen, waar ik zo van hield en die zo veel goeds in zich droegen.

Ik liep over het bekende pad tussen de tuinen door, langs de boerderij en catechistenopleiding. Ik stante over de omheining en stond meteen in de prut. Vandaar volgde ik de prutweg naar Okomokebo, daar bleef ik een nacht en baggerde de volgende morgen door naar Utateida. Daar lag de motorboot klaar en ik dacht aan de vele keren dat ik van daaruit naar Enagotadi geroeid was met de "onderzeeër van Till" om hout of mensen op te halen, altijd geholpen door de dames van het Maagdenhuis. Ik stapte met Leo in Wotai uit om in Epouto de Ruige, br. Marius en Faust te begroeten en afscheid te nemen van de D.O. zusters, van Frieda, Carla en Annie. Onder de meisjes van Ugapuga, die hier nu op de huishoudschool waren, was zeker ook de kleine Angela die met haar vingertje omhoog indertijd mijn poes Podenai berispte dat hij niet zulke domme dingen moest doen.

Van mijn kort verblijf in Enagotadi weet ik eigenlijk niets meer, evenmin van mijn vertrek aldaar. Maar in de Tifa van 5 Juli '56 lees ik: Pater Steltenpool vloog op 28 Juni met de Beaver naar Biak en reisde de volgende dag door naar Nederland. De laatste maanden waren wat grauw en mat geweest. Behalve de inzegening van de kerk was er bijna geen glimpje licht geweest. Natuurlijk, er was in de Kamu wel iets moois verricht, maar de tegenvallers van de laatste tijd verduisterden toch mijn gezichtsveld behoorlijk. Ik wilde wel terugkomen, maar ik vroeg me af of de wondere vakantie-wereld me weer voldoende frisse lucht en ander inzicht zou geven. Aan de steiger lag het watervliegtuig klaar. Ik nam afscheid van vele bekenden en de laatste die ik een hand gaf waren Leo en Sees. Ruim 16000 km. zou ik in de lucht moeten hangen. Ik zag er erg tegenop en ik meen dat de reis ruim 40 uur geduurd heeft, ik zal wel in Batavia geweest zijn. We hadden in elk geval een nightstop in Bangkok. Bijna alle passagiers maakten daar 's avonds een rondrit door de stad. Maar ik bleef thuis. Ik wilde alleen maar rust, want in de plane

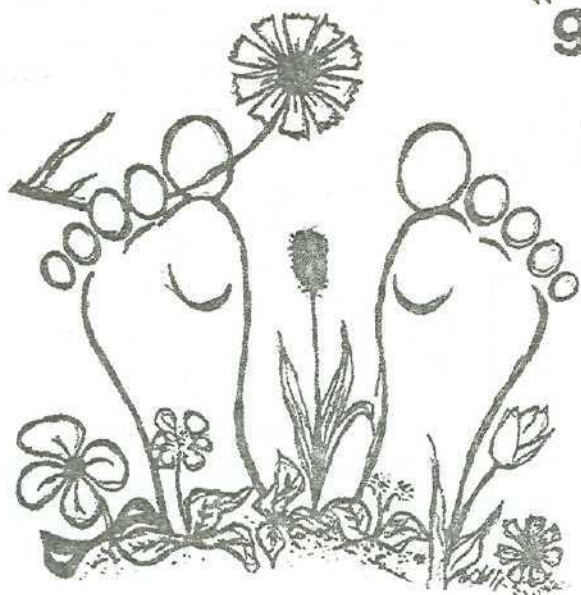
waren alle angsten van vroeger (Deel IV, pag.2) weer naar boven gekomen. En dat begon steeds na een paar uur vliegen. Dan werden alle minuten en seconden weer geteld. We maakten een tussenlanding in Beiroet, waar alles even Westers aandeed en ook een in Frankfurt naar ik meen. Van de reis kan ik me verder niets herinneren.

Bijna 10 jaar was ik weg geweest en nu stond ik vanuit het Stenen Tijdperk plots op Schiphol. Ik stond daar mager als een lat, gehuld in een oude pij met een paar oude sandalen aan mijn voeten. Van het koffertje dat ik bij me had, hoorde ik later dat de inhoud ervan in alle stilte thuis naar de voddenzak was verhuisd.

De "pudding op pootjes" en vlotte Joop, die ons begin '47 in Antwerpen zo fraai hadden uitgezwaaid, waren gelukkig van het toneel verdwenen. Ik werd door de nieuwe Procuur hartelijk ontvangen en natuurlijk niet minder door Vader en Moeder en door al mijn broers en zusters. Als terugkerend missionaris kon je een bepaald klooster kiezen om er te wonen en de Gardiaan was dan ook altijd wel erg behulpzaam. Maar ik had helemaal geen behoefte aan een verblijf in een klooster. Ik ging dus meteen met mijn familie mee en was wat blij dat ik het geronk van de vliegtuigmotoren weer kon vergeten. Ik wilde ook de drukte op Schiphol liefst zo gauw mogelijk achter me laten. De koffie op Schiphol kon me gestolen worden. Ik verlangde naar rust en wilde naar huis.

Thuis zat ik de eerste dagen aan de droge rijst met suiker, want mijn buik was behoorlijk van streek. De overgang was ontzettend groot, want toen de buik weer op regel was, begon het gekriebel om het niets doente verwerken. De honger naar het gewone leven kwam naar boven. Gewoon stil aan tafel zitten kom me dikwijls erg opbreken. Ik kon er niet tegen dat ze me wilden verwennen. Ik moest er dan uit om het op mijn kamer in alle stilte te verwerken. Maar na een paar weken was dat over en het werk kon weer beginnen. Er was me op Schiphol door iedereen een plezierige vakantie toegewenst. Mooi gezegd, maar je begon ermee, zonder één cent op zak !

Je moest meteen beginnen je hand op te houden. Je kon bedelen en na jaren hard werken is dat wel eens pijnlijk. Vacantie was toen : alle dagen rondtrekken om weer het nodige bij elkaar te scharrelen. Zoveel mogelijk pastoors af om op Zondag te mogen preken. Maar dat is nu, na het Vaticaans Concilie gelukkig allemaal grondig verbeterd. De Hollandse kerkprovincie zorgt nu beter voor zijn missionarissen. Ik had gelukkig nog een thuis en een jaar lang stonden in Wognum alle deuren open. De mensen waren geschrokken van de pater en er werd prompt een thuisfront opgericht. Behulpzame handen stopten me van alles toe om het magere karkas weer wat aanzien te geven, zodat de bezitter ervan weer fris en opgewekt aan zijn tweede periode zou kunnen beginnen. Hopelijk duurt die niet zo lang en hopelijk vertel ik U daarover nog in Deel VI. Wie er belang in stelt, late het weten.

“gaan
waar
geen
wegen
gaan”

INHOUDSOPGAVE

DEEL V	NIFUW GUINEA.....HET ONBEKENDE LAND		
HOOFDSTUK 1	EEN STUK VERGETEN AARDE	PAG.	1
	BELANGSTELLING VOOR DE MENSEN	"	1
	DE FRANCISCANEN KOMEN TE HULP	"	2
	HOLLANDIA	"	3
	MHE NAAR WANTMO	"	5
	VILLA "PEUL"	"	6
	SORONG	"	7
	KLAMONO	"	8
HOOFDSTUK 2	DE WISSELMEREN	"	10
	BIAK	"	11
	ENAGOTADI, DE BESTUURSPLAATS AAN DE W.M.	"	12
	DE EERSTE CONTACTEN MET DE REVOLKING	"	13
	VERGETTEN VOLK	"	17
	HET VOORORLOGSE BEGIN OP DE W.M.	"	18
	MISSIE AAN DE WISSELMEREN	"	21
	MIJN EERSTE TOURNEE	"	23
	OP BEZOEK IN TIGI	"	26
	OOK EVEN NAAR JARA	"	28
	HET MAACDENHUIS	"	32
	MISIE TERUG...IN EINDELIJK WEER GURU'S	"	34
	LAC KOMT ROVEN EN WORDT HET BOS INGESTUURD	"	35
	HOE IK MIJN EERSTE PTEPERS KREEG....	"	
	EN EEN KOFFIEMOLEN	"	38
	ZE HADDEEN OGEN EN OREN TEKORT	"	39
	JONAS, DE WERKJONGEN	"	41
	MGR. OP DE WISSELMEREN	"	42
	TILLEMANS M.S.C. VERTREKT	"	46
	MET DE HOOFD VAN TILL DE JAWIT OP	"	46
	DE CAMA IN TIGI	"	49
	DE BOUW VAN DE KERK	"	51
	RESIDENTIEEL BEZOEK MET NARE GEVOLGEN	"	52
	DE BALLINGSCHAP IN MANOKWARI	"	55
	TERUG AAN DE WISSELMEREN	"	61
	TIJDELIJK NAAR TIGI	"	62
	DE TANDARTS	"	64
	ZACHEUS	"	65
	OP DOORREIS IN UGAPUGA	"	67
	EVEN EEN SCHOOLTJE IN ORANO...	"	70
HOOFDSTUK 3	PRUTPASTOOR IN DE KAMU	"	79
	HET PISANGHUISJE	"	81
	DOKTER BOELEN IN UGAPUGA	"	84
	NAAR DE MAPIJA	"	85
	AUKT IN UGAPUGA 5 FEBRUARI 1952	"	89
	MET DE NIEUWE PASTOOR NAAR DE MAPIJA	"	91

NAAR RAGAJJA	"	92
DE GROOTSE PRESENTATIE	"	92
TWEE AGENTEN.....	"	93
EEN EIGEN THUIS	"	94
NAAR TAGE	"	96
LEERZAAM VOOR ONS	"	97
LEERZAAM OOK VOOR ANDEREN	"	97
RETRAITE	"	98
EEN DROEVIG BERICHT MET GOEDE AFLOOP	"	99
DE VERRASSING THUIS	"	101
MONSEIGNEUR IN TAGE	"	102
LEO BRENGT PUPILLEN	"	103
DE EERSTE KERSTMIS IN UGAPUGA	"	104
VRIEND JONAS VERSTOORT DE VRIJDE	"	105
HET POLITIERAPPORT	"	106
HET EERSTE DOOPFEEST EN HET VARKENTJE VAN JONAS	"	109
AN OASIS IN THE MIJN DESERT	"	111
EEN BRIEF WAAR IK VAN SCHROK	"	114
HET LEVEN GAAT DOOR	"	117
EEN MENS TELT NIET AAN DE WISSELMEREN	"	123
MONSEIGNEUR IN UGAPUGA	"	126
BEZOEK VAN EEN OUDE BEKENDIE	"	128
HET RIJK VAN PASTOOR STELTENPOOL	"	130
1953 LOOPT TEN EINDE	"	133
OUD EN NIEUW 1953-1954	"	134
HET KIND VAN WITIGIPAI	"	135
HERMAN ZIET DE HEMEL OPENGAAN	"	137
NAAR HET PRAUWBIVAK MITIGU	"	139
WIJER THUIS	"	142
TWEE BROEDERS IN UGAPUGA	"	142
WIE ZAL DE NIEUWE BISSCHOP WORDEN ?	"	145
NAAR DE MIMICA OM CATECHISTEN	"	146
1955.....DE DROOM DIE NIET UITKWAM	"	148
DE PROVINCIAAL IN UGAPUGA	"	150
OORLOGSPERIKELLEN	"	152
MR. PROSPITIL VERLAAT ITOUIDA EN BEKLIMT DE DEIJAI	"	155
OOK DE PASTOOR GAAT VANUIT UGAPUGA DE DEIJAI OP	"	157
PEUL JE KOMT VOOR NIETS	"	158
OPSCHUDDING IN WENEKATJA	"	160
REURING IN UGAPUGA	"	161
ONRUST IN JOUTAPUGA	"	162
INZEGENING VAN DE KERK IN UGAPUGA	"	163
DE NIEUWE BISSCHOP OP BEZOEK	"	164
LEO NEEMT "HET BEDRIJF" OVER	"	166
TERUG NAAR AF ! ... NAAR HOLLAND !	"	169

ERRATA

PAG.	6	regel 14: kleien quonset = kleine quonset
"	14	" 35: <u>patoga</u> meete: pastoor komt
"	16	" 18: messen van <u>steen</u> .
"	26	" 53: de <u>Jawei</u> op.
"	27	" 31: <u>Edagotali</u>
"	27	" 47: <u>zoete</u> aardappelen.
"	28	" 23: een kraaltje = <u>geen</u> kraaltje
"	28	" 31: en <u>dat</u> at = en <u>hij</u> at
"	28	" 38: <u>Adama</u> potaga
"	28	" 54: <u>daar</u> Pattv = met <u>Patty</u>
"	29	" 19: <u>de</u> <u>Jawei</u> (zonder h)
"	29	" 35: antwoord: "beu!" (=nee!)
"	32	" 13: Daar er <u>met</u> Kerstmis (i.p.v. "in")
"	33	" 19: <u>geen</u> <u>maan</u> , geen sterren
"	33	" : laatste regel: Ik heb veel plezier van ze gehad.
"	36	" 14: <u>Lac</u> en <u>Misaël</u> hadden er...
"	37	" 8: de <u>werkers</u> in het veld <u>allemaal</u>
"	37	" 21: <u>kerels</u> met <u>pijlen</u> ...
"	38	" 28: "Heerlijk, vanmiddag <u>piepers</u> ,
"	39	" 4: ..., en <u>plat</u> geslagen
"	39	" 8: <u>plane</u>
"	41	" 39: <u>regelmatige</u> <u>verschoning</u>
"	48	" 15: en regel 17: <u>Adijjoka</u>
"	48	" : laatste regel : <u>We</u> grijpen de <u>oever</u> .
"	50	" 58: <u>goedkeuring</u>
"	51	" 2: <u>naar</u> het <u>agubos</u>
"	52	" : 5e regel van onderen: ... <u>Rood-Wit</u> (<u>Merah-Putih</u>)...
"	54	" 13: van onderaf: <u>Algemeen</u> <u>Schoolbeheerder</u> (<u>ASB</u>)
"	58	" 41: <u>die</u> op de <u>WM</u> verwacht... <u>die</u> <u>vervalt</u>
"	79	" 5: "Ik zal hem <u>doodschieten</u> ".
"	79	" 2: <u>schoolkerk</u> in plaats van <u>hoofdkerk</u>
"	80	" 2: <u>Ik</u> woonde tussen <u>hen</u> , die
"	83	" 6: de <u>guru</u> moest dus <u>weer</u> (geen <u>meervoud</u>)
"	88	" 39: krijg je ze heel <u>gemakkelijk</u> . (geen <u>meer</u>)
"	88	" 45: het <u>Pona-dal</u> (geen <u>Pouna</u>)
"	95	" 32: er waren nog <u>geen</u> <u>tuinten</u> en
"	96	" 41:~ pag. 43: de bewanding klaar te krijgen. Boomschors voor het dak was er ook niet en zo kreeg Tage op het zusterhuis uit pure armoede het eerste Aluminium-dak. P.Keizer kwam me helpen het dak er op te leggen. (U kunt dit zo over de oude tekst heenlakkten)
"	96	" 48: ..in het <u>hol</u> moet zijn : in het <u>hok</u> van <u>Lac</u>
"	100	" 10: <u>Ohano</u> i.p.v. <u>Onabo</u>
"	104	" derde regel van onderen: maar ze <u>hadden</u> alle twee
"	113	" 26: <u>Boguuda</u>
"	123	" 3: <u>guru</u> 's (meervoud)
"	124	" 4e regel van onderen: <u>dat</u> moet weg
"	126	" 14: <u>petos</u> moet <u>pito</u> 's zijn
"	128	" : 3e regel van onderen: <u>Enijatoutage</u> i.p.v. <u>Enijatoutage</u>
"	129	" 19: <u>legen</u> <u>die</u> er,... <u>lagen</u> er <u>die</u> (1x "die" weg)
"	130	" 1: <u>patoge</u> moet zijn <u>patoga</u>

Over mijn Kamu-tijd waren nergens meer gegevens te vinden, noch op de Wisselmeren noch in Djajapura. Maar ik herinnerde me dat jaren geleden iemand van de W.M. me verteld had dat hij 't "boek van Feul" gelezen had. Daarin stonden mijn verwachtingen en ervaringen van de Kamu. Maar ik had het toen vooral over Ugapuga. Want in Moanemani woonde in mijn tijd geen kop. Maar nu is dat de bestuursplaats geworden. De missie is er begonnen met een groot landbouwproject en het is een concentratiepunt van schoolopleidingen geworden. Na een paar jaar van zoeken vond P. Ruigrok mijn aantekeningen in het archief te Djajapura. Tot mijn verwondering gingen ze over bijna heel mijn Kamu-tijd. Er waren ook nog wat brieven van me bewaard en aangevuld met mijn herinneringen vormen deze gegevens de basis van "de Prutpastoor". Wim Prenen nam het typwerk weer voor zijn rekening. Jan Buur maakte de titelpagina's weer. Broer Ton copieerde de foto's en Jan, Jos en Herman St. stencelden het boek terwijl ze bij het bind-en ander werk door vele bereidwillige handen in Wognum geholpen werden. Allemaal, mijn hartelijke dank !!!

Deze beperkte oplage is verkrijgbaar via A.C. Steltenpool, Jan Schagenlaan 2, Wognum of bij J. Steltenpool ofm. Middenweg 541, 1704 BE HEERHUGOWAARD. Giro 882452.

A. Steltenpool